

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE – ROMANYA İLİŞKİLERİ (1923–1938)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül ÇATAKÇI

ŞUBAT – 2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE – ROMANYA İLİŞKİLERİ (1923 – 1938)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül ÇATAKÇI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Coşkun TOPAL

ŞUBAT – 2018

TRABZON

ONAY

Ayşegül ÇATAKÇI tarafından hazırlanan *Atatürk Döneminde Türkiye – Romanya İlişkileri (1923 – 1938)* adlı bu çalışma 29 Mart 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı- Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Coşkun TOPAL	Başkan	☒	☐	
Prof. Dr. Süleyman ERKAN	Üye	☒	☐	
Prof. Dr. Barış ÖZDAL	Üye	☒	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRME
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ediyorum.

Ayşegül ÇATAKÇI

23.02.2018

ÖNSÖZ

Atatürk Dönemi'nde Türkiye'nin yakın ilişki kurduğu ülkelerden biri de Romanya'dır. Türkiye ile Romanya arasında Birinci Dünya Savaşı yıllarında kesilen ilişkiler, Lozan Antlaşması'ndan sonra yeniden kurulmuştur. Türkiye'ye kara sınırı bulunmayan ve Karadeniz yoluyla komşusu sayılan Romanya ile Türkiye arasında toprak itilafının olmaması iki ülkenin ortak işbirliği ve güvenlik kavramları çerçevesinde barışı tesis edip daimi kılma çabasını ve arzusunu güçlendirmiştir. Bu amaçla, her iki ülke, İkinci Dünya Savaşı öncesinde bölgesel barış girişimlerine büyük önem vermişlerdir. Bu barış girişimleri önce 17 Ekim 1933 tarihli Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması'nın imzalanması ve Şubat 1934'te Balkan Paktı'nın kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Her iki ülkenin yöneticilerinin karşılıklı ziyaretleri de siyasi yakınlaşmayı artırmıştır. Siyasi yakınlaşma ise Türkiye ve Romanya arasında ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda işbirliğini geliştirmiştir.

Üç bölümden oluşan tezimizin birinci bölümünde Türkiye-Romanya siyasi ilişkiler başlığı altında Lozan Antlaşması çerçevesinde kurulan ilişkilerden Balkan Paktı'na uzanan süreç ve üst düzey ziyaretler anlatılmıştır. Türkiye Romanya arasındaki kültürel, eğitim ve sportif ilişkilerin incelendiği ikinci bölümde Romanya'daki Türk varlığının kültürel çalışmaları, dönemin büyükelçisi Hamdullah Suphi'nin çalışmaları, her iki ülke arasında gidip gelen öğrenci ve öğretmen heyetleri ve Romanya Türk basını üzerinde durulmuştur. Ekonomik ilişkiler başlığını taşıyan bölümde ise iki ülke arasında yapılan ticari anlaşmalar, ithalat-ihracat dengeleri tablolarla açıklanmaya çalışılmıştır. Tezimizde Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri en önemli kaynak grubunu oluşturmaktadır. Türkiye-Romanya ilişkilerine etki eden ve belirleyen etkenler tespit edilirken dış politika üzerine yazılmış eserlerden de geniş ölçüde faydalanılmış, 1923-1938 yılları arasında yayınlanan ulusal basındaki haberler de taranmıştır.

Tez konusunun tespit edilmesinden bitirilmesine kadar yardım ve desteğini esirgemeyen, derin hoşgörüsü ile rehberlik eden Hocam Prof. Dr. Coşkun Topal'a, tez için Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden ilgili belgeleri temin eden eşime, Türk Tarih Kurumu ve Milli Kütüphane görevlilerine teşekkürlerimi sunarım.

Mart, 2018

Ayşegül ÇATAKÇI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE ve ROMANYA ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLER.....	5-73
1.1. Lozan Antlaşması Sırasında Türkiye – Romanya İlişkileri	5
1.2. Türkiye ile Romanya Arasında Diplomatik İlişkilerin Yeniden Kurulması ve Türkiye’deki Romen Elçilik Teşkilatı	9
1.3. Romanya’daki Türk Elçilik Teşkilatı.....	13
1.4. Romanya Kraliçesi Regina Maria’nın Türkiye Ziyaretleri	18
1.5. Balkan Paktı’na Giden Süreç	19
1.5.1. Birinci Balkan Konferansı	19
1.5.2. 1930 Türkiye – Romanya Mezarlık Antlaşması	21
1.5.3. İkinci Balkan Konferansı	23
1.5.4. Üçüncü Balkan Konferansı	26
1.5.5. Dördüncü Balkan Konferansı.....	27
1.6. Türkiye ve Romanya Arasındaki Siyasi Antlaşmalar	29
1.6.1. Saldırıyı Tanımlayan Sözleşme.....	29
1.6.2. Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu’nun Türkiye Ziyareti ve 17 Ekim 1933 Türkiye – Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması	31
1.7. Tevfik Rüştü Aras’ın Romanya’yı Ziyareti	36
1.8. Balkan Paktı.....	37
1.9. Tevfik Rüştü Aras’ın Romanya’yı Ziyareti	40
1.10. Balkan Paktı Daimi Konseyi	41
1.11. Balkan Paktı ve Türkiye ve Romanya Arasındaki İlişkiler	42
1.12. Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nde Türkiye – Romanya İlişkileri	47
1.13. Romanya Dışişleri Bakanı Victor G. Antonesco’nun Ankara Ziyareti	50

1.14. Tefvik Rüştü Aras'ın Bükreş Ziyareti	55
1.15. Romanya Başbakanı Gheorge Tatarescu'nun Türkiye Ziyareti	56
1.16. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya'daki Siyasi Temasları	62
1.17. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romen İç Politikasına Dair Görüşleri	64
1.18. Romanya Kralı II. Carol'un Türkiye'yi Ziyareti	67
1.19. Atatürk'ün Ölümünün Romanya'daki Yankıları	70

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE İLE ROMANYA ARASINDA EĞİTİM, KÜLTÜR ve SPORTİF İLİŞKİLER 74-95

2.1. Romanya'da Türkiye ve Atatürk Hakkında Yazılan Kitap ve Yazılar	74
2.2. Hamdullah Suphi'nin Romanya Türkleriyle Olan Temasları	75
2.3. Romanya Türklerinin Türkiye'ye Göçleri	80
2.4. Romanya Türk Basını	82
2.5. Türkiye ile Romanya Arasında Eğitim, Kültür ve Sportif İlişkiler	86
2.5.1. Öğrenci Heyetlerinin Ziyaretleri	86
2.5.1.1. Romanya'dan Gelen Öğrenci Heyetleri	86
2.5.1.2. Türkiye'den Romanya'ya Giden Öğrenci ve Öğretmen Heyetleri	90
2.6. Romanya Tarihi İçin Türk Devlet Arşivlerinde Çalışan Romenler	91
2.7. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya'daki Kültürel Faaliyetleri	91
2.8. Romanya ve Türkiye Arasındaki Matbuat İlişkileri.....	92
2.9. Sportif İlişkiler	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE İLE ROMANYA ARASINDAKİ EKONOMİK VE DİĞER İLİŞKİLER .....

..... 96-134	
3.1. Türkiye ile Romanya Arasındaki İlk Ticari İlişkiler.....	96
3.2. 1929 Tarihli İkamet, Ticaret ve Deniz Ulaşımı Antlaşması	99
3.3. 1933 Türkiye – Romanya Ticaret Antlaşması	101
3.4. 1935 Türkiye – Romanya Ticaret ve Clearing Antlaşmaları	103
3.5. 1935 Türkiye – Romanya Transit Ticaret Antlaşması	108
3.6. Balkan Antantı İktisat Konseyi'nin Faaliyetleri	109
3.7. 1937 Ticaret Antlaşması Görüşmeleri	113
3.8. 1938 Türkiye – Romanya Ticaret ve Tediye Antlaşması.....	114
3.9. Türkiye'nin Romanya'ya Olan İhracatı	118
3.9.1. Romanya'ya İhraç Edilen Ürünler	121
3.10. Romanya'dan İthal Edilen Ürünler	131

3.11. Türkiye ve Romanya Arasında Kara, Hava ve Deniz Ulaşımı	132
SONUÇ	135
YARARLANILAN KAYNAKLAR	138
ÖZGEÇMİŞ	160

ÖZET

1923-1938 yılları arasında Atatürk önderliğindeki Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika prensibi “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” anlayışı üzerine kuruludur. Bu anlayış doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti başta komşuları olmak üzere diğer ülkelerle de olumlu ilişkiler kurma çabasında olmuştur. Bu ülkelerden biri de Romanya'dır. Karadeniz'e kıyısı olan Romanya ile Birinci Dünya Savaşı'nda kesilen ilişkiler Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanan Lozan görüşmeleriyle yeniden başlamıştır. Türkiye ile Romanya arasında siyasi alanda yaşanan gelişmeler, ekonomik ve kültürel ilişkiler başta olmak üzere askeri ve diğer ilişkilere de yansımıştır.

“Atatürk Dönemi Türkiye – Romanya İlişkileri (1923-1938)” adlı tezimizin ilk bölümünde siyasi ilişkiler başlığı altında Lozan Görüşmeleri, Balkan Konferansları, Balkan Paktı ve iki ülke arasında gerçekleşen üst düzey ziyaretler; ikinci bölümü oluşturan kültürel ilişkiler başlığı altında Romanya'daki Türk varlığının kültürel faaliyetlerine, dönemin elçisi Hamdullah Suphi'nin çalışmalarına yer verilmiştir. Ekonomik İlişkiler başlığı altında incelediğimiz üçüncü bölümde ise iki ülke arasındaki ticari ilişkiler, anlaşmalar, ithalat ve ihracat faaliyetleri grafiklerle anlatılmıştır. Tez de ayrıca her iki ülke arasında yoğun ilişkilerin yaşanmadığı askeri, eğitim ve sportif ilişkilere de değinilmiştir. Tezimizde bu konuda daha önce çalışılmış kitap ve makaleler kullanıldığı gibi başta Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri ile ulusal basında çıkmış haber ve makalelere de ayrıntılı yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Romanya, Tevfik Rüştü Aras, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Balkanlar.

ABSTRACT

The Republic of Turkey's foreign policy principle under Atatürk's leadership between the years 1923-1938 has been based on the understanding of "Peace at Home, Peace in the World". In accordance with this understanding, Turkey has endeavored to establish positive relations first and foremost with its neighbors, as well as with other countries. One of the aforementioned countries is Romania. The relations which were suspended at the end of the First World War with Romania, a country with a shore on the Black Sea, was restarted with the establishment of the Republic of Turkey as a result of the Lausanne Treaty. The developments in the political sphere were reflected particularly on economic and cultural relations, and likewise on military relations and relations in other areas.

In the first chapter of our thesis titled "Turkey-Romania Relations in the Atatürk Era (1923-1938)", we discuss the Conference of Lausanne, the Balkan Conferences, the Balkan Pact and high level visits between the two countries under the heading of Political Relations. In the second chapter, we include the cultural activities of the Turkish community in Romania and Ambassador Hamdullah Suphi's work under the heading of Cultural Relations. The third chapter is dedicated to trade relations, agreements, graphs of import and export activities under the heading of Economic Relations. The thesis briefly mentions military, educational and sports relations; areas in which relations have not been intensive between the two countries. The State archives of the Prime Ministry have been utilized in addition to news pieces and articles printed by the national press and previously published books and academic articles written on the subject.

Keywords: Turkey, Romania, Tevfik Rustu Aras, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Balkans

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	1927-1928'de Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile GSMH	111
2	1932-1933 Yıllarında Balkan Ülkelerinin Mali Durumları.....	115
3	1935 Ticaret Sözleşmesine Göre Romanya'dan İthal Edilecek Ürünler	117
4	1935 Ticaret Sözleşmesine Göre Romanya'dan İhraç Edilecek Ürünler	119
5	1935 Yılında Türkiye ve Romanya Bütçeleri.....	121
6	1938 Ticaret Antlaşması'na Göre Türkiye'den Romanya'ya İhraç Olunacak Ürünler.....	129
7	1938 Ticaret Antlaşması'na Göre Romanya'dan Türkiye'ye İthal Olunacak Ürünler.....	131
8	1937-1938 Yıllarının İlk Beş Ayında Romanya'ya Yapılan İhracat.....	133
9	Türkiye'nin Romanya'nın Dış Ticaretindeki Yeri	134
10	Türkiye-Romanya Ticaret Hacmi.....	135
11	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Balık.....	136
12	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Havyar	138
13	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Deri	139
14	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Nohut	137
15	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Tütün.....	140
16	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Fındık.....	141
17	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Üzüm	141
18	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen İncir.....	142
19	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Kestane	143
20	Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Fıstık	143
21	1937-1938 Yıllarının İlk Beş Ayında Romanya'dan Yapılan İthalat.....	144
22	Romanya'nın Türkiye'ye Olan Başlıca İthalatı.....	145

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı geçen eser.
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
By	: Basım Yeri Yok
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları/Yayınlayan

GİRİŞ

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Atatürk Dönemi'nde Türkiye, yönetimde istikrarı sağlamıştır. 1923-1938 yılları arasında Türk Dış Politikası'nın belirleyicisi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Bu süreçte sadece üç Başbakan görev yapmıştır. Başbakanlıkta olduğu gibi Dışişleri Bakanlığı'nda da aynı istikrarı görmek mümkündür. İsmet İnönü, 5 Mart 1925'te tekrar Başbakan olunca Dışişleri Bakanlığı'na Dr. Tevfik Rüştü Aras getirilmiştir. Tevfik Rüştü Aras, bu görevini Atatürk'ün ölümüne yani 11 Kasım 1938'e kadar sürdürmüştür. Bu yüzden Aras, *Atatürk'ün Dışişleri Bakanı* olarak Türk dış politikasının en önde gelen uygulayıcısı olmuştur.¹

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası platformda yer alabilmesi için "yurtta sulh cihanda sulh" politikasını yürütmüştür. Bu politika çerçevesinde Türkiye'nin işbirliği yaptığı bölgesel ülkelerden biri de Romanya'dır. Orta Avrupa'nın güneydoğu kesiminde yer alan Romanya, 238.391 km²'lik yüzölçümü ile Avrupa'nın on ikinci büyük ülkesidir. Ülke, 43°-48° kuzey enlemleri ve 20°-29° batı boylamları üzerinde bulunmaktadır. Kuzeydoğu ve kuzeyde Moldova Cumhuriyeti, kuzeyde ve doğuda Ukrayna, güneyde Bulgaristan, Güneybatısında Sırbistan-Karadağ ve batıda Macaristan ile komşudur. Doğusunda ise 244 kilometrelik Karadeniz sahil şeridi ile çevrilidir.² Ülkenin resmi günü 23 Ağustos'tur. Resmi dili Romence ve Başkenti Bükreş'tir.³

Çok eski devirlerden beri bir yerleşim bölgesi olan Romanya, İskit, Hun, Avar, Bulgar, Roma, Moğol-Tatar, Bizans ve Osmanlı yönetimine girmiştir. Osmanlı yönetiminde Romanya Eflak ve Boğdan olarak iki ayrı idari birimden ibaretti. Eflak, 1397'de Niğbolu Savaşı ile Boğdan ise 1484'te Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.⁴ Romanya, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında 9 Mayıs 1877'de bağımsızlığını ilan etmiş, savaştan sonra imzalanan Berlin Antlaşması ile Sırbistan ve Karadağ ile birlikte 13 Temmuz 1878'de bağımsızlığı Osmanlı ve Avrupalı Devletler tarafından tanınmıştır.⁵

---

¹ Tevfik Rüştü Aras'ın ayrıntılı biyografisi için bkz. Tevfik Rüştü Aras, *Atatürk'ün Dış Politikası*, Kaynak Yay., İstanbul 2003, s. 215-216; Melih Tınal, "Atatürk'ün Dışişleri Bakanı: Tevfik Rüştü Aras", *Türkler*, (H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca), XVI, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 1260-1278.

² Kadir Erhan Arkeş, *1990 Sonrası Türkiye Romanya İlişkileri*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 1.

³ İlhan Çevik, *Ceauşescu ve Dünyaya Açılan Balkan Ülkesi Romanya*, Daily News Yay., Ankara 1974, s. 7.

⁴ Meşküre Yılmaz, *Türklerin Dünyası ve Türkiye'nin Dış Türkler Politikası*, Kripto Yay., Ankara 2010, s. 142.

⁵ Yılmaz, *Türklerin Dünyası*, s. 143.

1877-1914 Dönemi'nde özellikle Kral I. Carol (1881-1914) ile istikrarlı ve bir süreç geçiren Romanya, 1916'da İtilaf Devletleri yanında Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Savaş sonunda Avusturya-Macaristan'dan Transilvanya ve Bukovina'yı Rusya'dan da Besarabya Bölgesi'ni topraklarına katmış, böylece Büyük Romanya idealine ulaşmıştır. 1919-1920 uluslararası barış antlaşmalarına katılan Romanya, daha sonra Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur.⁶

Aralık 1918'de Romanya Birinci Dünya Savaşı'ndan müttefiklerin desteği ile çok kazançlı çıkmış, geniş bir ülkeye sahip olmuştur. Savaştan sonra *Büyük Romanya* ismiyle anılan Romanya, 1920'li yılların başından itibaren yeni sınırlarını koruyabilmek için diğer devletlerle siyasi ve askeri ittifak arayışına girmiştir.⁷ Bu nedenle Romanya, statükocu devletler arasında yer almış, Çekoslovakya ve Yugoslavya ile birlikte özellikle Macaristan'ın toprak taleplerine karşı Küçük Antant'ı yapmıştır. Balkanlarda da Bulgaristan'ın Güney Dobruca; Sovyetler Birliği'nin ise Besarabya üzerindeki taleplerinden endişe ediyordu.⁸

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Romanya'nın karşı karşıya kaldığı sorunların başında ekonominin düzeltilmesi, devletin içyapısının sağlamlaştırılması, kanunların tek sistem halinde birleştirilmesi ve toprak bütünlüğünün korunması gelmiştir. Özellikle toprak bütünlüğünün korunması hakkında Romanya, Çekoslovakya ve Yugoslavya ile 1921'de Küçük Antant/Little Entente ve 1926'da Fransa ile bir Dostluk Antlaşması imzalamıştır. 1928'de savaşın uluslararası siyasette bir araç olarak kullanılmasını yasaklayan Briand-Kellog Paktı'na katılan Romanya, barışı savunma ve Orta Avrupa ile Balkanlarda yer alan ülkeleri bir araya getirme amacı taşıyan girişimlerle dikkat çekmiştir. Özellikle 1934'te Türkiye'nin ortaya attığı Balkan Paktı fikrini benimseyen Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye ile birlikte bu antlaşmayı imzalamıştır.

Şubat 1938'de Romanya Kralı II. Carol, diktatörlüğünü ilan etmiştir. Böylece Romanya'da yeni bir tarihi süreç başlamıştır. Bu süreçte II. Carol, 1923 Anayasası'nı feshetmiş, siyasi partileri kapatmıştır. 1939'da Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgalinden sonra Almanlarla ekonomik antlaşmalar imzalamak zorunda kalmıştır. Romanya, İkinci Dünya Savaşı içinde topraklarının bir kısmını kaybetmiştir. 1940 Haziranında Besarabya ile Kuzey Bukovina'yı Sovyetler Birliği'ne, Tarnsilvanya'nın kuzeyini Macaristan'a, Dobruca'nın güneyini ise Bulgaristan'a bırakmak zorunda kalmıştır.⁹

---

⁶ Çevik, a.g.e., s. 18-19

⁷ Mehmet Ali Ekrem, "Atatürk Türkiyesi ile Romanya Arasındaki Diplomatik İlişkilere Toplu Bir Bakış", **Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı, Ankara 22-23 Ekim 1998**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1998, s. 534.

⁸ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, I, TTK Yay., Ankara 1989, s. 437.

⁹ Çevik, a.g.e., s. 20-21.

Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya ilişkileri hemen hemen her alanda kayda değer gelişmeler göstermiştir. Bu gelişmenin başlıca nedenlerinden biri de iki ülke arasında toprak ihtilafı gibi sorunların bulunmamasıdır. Türkiye ile Romanya arasındaki dostane ilişkiler Balkan Paktı'ndan önceye dayanmaktadır. Romanya'nın Türkiye ile iki dünya savaşı arasındaki ilişkilerinin en önemli dayanağını 12 Ekim 1933'te Ankara'da imzalanan Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaştırma Antlaşması ile 9 Şubat 1934'te Atina'da imzalanan Balkan Paktı oluşturmaktadır.

İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler yeniden kurulduktan sonra, siyasi, ekonomik ve kültürel temaslar artmış, karşılıklı ziyaretler yoğunlaşmıştır. Türkiye ve Romanya ilişkilerinin olumlu gelişmesi, Romanya'daki Türk azınlığın da lehine olmuştur. Özellikle Hamdullah Suphi Tanrıöver'in¹⁰ (1885-1966) Bükreş Büyükelçiliği'ndeki (1931-1944) çalışmaları Romanya'daki Türk azınlığı üzerinde yoğunlaşmış bu çalışmalar ile birlikte Türk azınlığı siyasi, milli ve kültürel hakları için yeni kazanımlar sağlamıştır.

Milli Mücadele'den sonra 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti, genç bir ulus devlet olarak Misak-ı Milli esaslarına bağlı kalarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde sahip olunan eski ülkeler üzerinde herhangi bir iddiada bulunmamıştır. Bu durum, Balkan devletlerine karşı izlediği politikaya da yansımış, Lozan Antlaşması ile tespit edilen statükonun muhafazasından ibaret bir çizgi izlemiştir. Türkiye, Lozan Antlaşması'ndan hemen sonra Balkan devletleri ile uzun bir süreden beri kesilmiş olan münasebetlerini yeniden kurmak için ikili dostluk antlaşmaları yapmıştır. Türkiye'nin Yunanistan dışında kalan Balkan devletleri ile imzaladığı başlıca antlaşmalar ise şunlardı: Arnavutluk'la 15 Aralık 1923'te Ankara'da imzalanan Dostluk Antlaşması; Bulgaristan'la 18 Ekim 1925'te Ankara'da imzalanan Dostluk Antlaşması; Yugoslavya ile 28 Ekim 1925'te Ankara'da imzalanan Barış ve Dostluk Antlaşması.¹¹ Böylece Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye, yakın ve uzak komşularıyla olan ilişkilerini normalleşme sürecine sokmayı hedeflemiştir. Atatürk'ün "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesine dayanan Türkiye'nin dış siyasette de temkinli, iyi niyet ve anlayışlı davranışı, İtalyan ve Alman faşist rejimlerine karşı ortak güvenliği sağlama amacına yöneliktir.

Türkiye Balkan devletleri ile yaptığı iki taraflı antlaşmalarla bu devletlerle olan ilişkilerini düzeltirken Balkan devletleri de 1912-1913 savaşlarından arta kalan uyuşmazlıklarını halletmek için gayret sarf etmekte ve kendi aralarında iki taraflı antlaşmalar yapmışlardır. Bu şekilde 1929'a kadar hemen hemen bütün Balkanlılar arasındaki ilişkiler düzelmiş ve Balkan devletleri arasında

---

¹⁰ Hamdullah Suphi Tanrıöver ile ilgili geniş bilgi için bkz. Mustafa Baydar, **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul 1968; Fethi Tevetoğlu, **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ankara 1995; Mustafa Baydar, "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Hayatı", **Türk Yurdu**, VI/II, Şubat 1967; Halim Seraslan **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ankara 1995.

¹¹ Mehmet Gönübol-Cem Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1997, s. 99.

bir işbirliği yapılması için gerekli ortam hazırlanmıştır.¹²

Balkan devletleri arasındaki ilişkilerin düzelmesinde Locarno Antlaşmaları,¹³ Briand-Kellog Paktı, Litvinof Protokolü ve Küçük Antant gibi ittifaklar teşvik edici rol oynamıştı.¹⁴ Türkiye'nin Yunanistan ile anlaşıp Balkanlarda statükocu bir politika izleyince Romanya ile de yakınlaşması pek doğaldır. Bu yakınlaşmayı o sırada her iki devletin, Sovyetler Birliği ile uyum içinde olarak 1928 Savaşın Yasaklanması'na ilişkin Briand-Kellog Paktı'na ve 1933 Saldırının Tanımlanması konularındaki antlaşmalara katılması da kolaylaşmıştır. Böylece Lozan Antlaşması'ndan sonra 1929 Oturma, Ticaret ve Deniz Ulaşımı Sözleşmesi ve 1930 tarihli Mezarlıkların Korunmasına ilişkin Antlaşma dışında ilk Türkiye-Romanya siyasi yakınlaşması 1933'te Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun¹⁵ Ankara'yı ziyaretiydi.¹⁶ Bu ziyaretin ardında her iki ülke, Balkan Paktı'nın imzalanmasıyla birbirlerine daha da yakınlaşmıştır. Üst düzey devlet adamlarının karşılıklı ziyaretleri ile perçinleşen bu yakınlaşma, İkinci Dünya Savaşı öncesinde, siyasi, ekonomik, kültürel, askeri ve diğer alanlara nüfuz etmiştir.

Atatürk Dönemi Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1938) adlı tezimizin ilk bölümünde siyasi ilişkiler başlığı altında Lozan Görüşmeleri, Balkan Konferansları, Balkan Paktı ve iki ülke arasında gerçekleşen üst düzey ziyaretler; ikinci bölümü oluşturan kültürel ilişkiler başlığı altında Romanya'daki Türk varlığının kültürel faaliyetlerine, dönemin elçisi Hamdullah Suphi'nin çalışmalarına yer verilmiştir. Ekonomik İlişkiler başlığı altında incelediğimiz üçüncü bölümde ise iki ülke arasındaki ticari ilişkiler, anlaşmalar, ithalat ve ihracat faaliyetleri grafiklerle anlatılmıştır. Tez de ayrıca her iki ülke arasında yoğun ilişkilerin yaşanmadığı askeri, eğitim ve sportif ilişkilere de değinilmiştir. Tezimizde bu konuda daha önce çalışılmış kitap ve makaleler kullanıldığı gibi başta Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri ile ulusal basında çıkmış haber ve makalelere de ayrıntılı yer verilmiştir.

---

¹² Gönübol ve Sar, a.g.e, s. 100.

¹³ Locarno Antlaşmaları için bkz. Oral Sander, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, XI. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 32-34.

¹⁴ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yay., Ankara 2009, s. 416; Hikmet Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası (1923-1938)", **Türkler**, (Ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), XVI, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 631.

¹⁵ Nicolae Titulescu (1882-1941), 1927-1928 ve 1932-1936 yılları arasında Romanya Dışişleri Bakanlığı yapmıştır. Romanya'nın en parlak diplomatlarından biridir. **Tarihte Türk-Rumen İlişkileri**, Genelkurmay ATASE Yay., Ankara 2006., s. 146; Mehmet Ali Ekrem, "Nikolaye Titulescu Gözü İle Atatürk", **IX. Türk Tarih Kongresi Ankara 21-25 Eylül 1981, Kongreye Sunulan Bildiriler**, III, TTK Yay., Ankara 1989, s. 1934; Nicolae Titulescu, *Romanya'nın Dış Politikası (1937)* adlı bir kitap da yazmıştır. Nicolae Titulescu, **Romania's Foreign Policy (1937)**, (Ed. George G. Potra-Constantin I. Turcu), Encyclopaedic Publishing House, Bucuresti 1994.

¹⁶ Soysal, a.g.e, s. 437.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE VE ROMANYA ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLER

1.1. Lozan Antlaşması Sırasında Türkiye – Romanya İlişkileri

Atatürk Dönemi'ndeki Türkiye-Romanya ilişkileri, Birinci Dünya Savaşı'ndan ve Lozan Antlaşması'ndan sonraki gelişmelerin gölgesinde ilerlemiştir. Bu dönemde uluslararası ortamda Avrupa içi dinamikler arasındaki mücadele, yeniden alevlenmiş, statükocu (Fransa'nın önderliğinde Yugoslavya, Romanya ve Çekoslavya) ve revizyonist (Almanya önderliğinde Bulgaristan, Avusturya, Macaristan) devlet gruplaşmaları oluşmaya başlamıştır.

Türkiye'nin Romanya ya da diğer herhangi bir Balkan ülkesiyle olan ilişkilerini incelerken, Türkiye'nin bütünüyle dış politika yaklaşımlarını ve davranış modellerini etkileyen belli temel faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekir. Bunun nedeni Türkiye'nin Batılı komşularıyla olan ilişkilerinin belli bir iç tutarlılık ve kolayca fark edilebilir düzenlilik göstermesi ve daha da önemlisi Batı'ya yönelmenin Türk dış politikasının temel bir yönünü oluşturmasıdır.

Türkiye, Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra bağımsızlığına sınırlama getirebilecek milletlerarası bağlardan uzak durmaya ve barışçı bir politika takip ederek komşularıyla dostluk ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye, nerdeyse Avrupa'nın bütün güçlü devletleri ile komşu olmuştur. 1923'te Türkiye, Doğu'da Sovyetler Birliği, Kıbrıs ve Irak Mandası ile İngiltere, Suriye Mandası ile Fransa, 12 Ada ve Meis Adası ile İtalya ile komşuydu. Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkilerine dayalı dış politikasına Atatürk yön vermiştir. Atatürk'ün uygulamaya çalıştığı dış politika *yurtta sulh cihanda sulh* anlayışıyla milli menfaate dayalı milli siyaset çerçevesinde yürütülmüştür. Lozan'dan kalan Türk Yunan Nüfus Mübadelesi, Musul Sorunu gibi meselelerin çözülmesinden sonra Türkiye, bölge ve dünya barışını korumaya yönelik uluslararası sistem içerisinde etkin olarak yer almaya başlamıştır. Zaten bu tarihte Balkanlarda hiçbir toprak ve sınır problemi olmayan ülke, Türkiye'yd.

Romanya, Birinci Dünya Savaşı'ndan en kazançlı çıkan Balkan devletiydi. Avusturya ve Macaristan'dan Transilvanya'yı, Bukovinya ve Doğu Banat'ı; Bulgaristan'dan 27 Kasım 1918'de imzalanan Neuilly Antlaşması ile Güney Dobruca'yı;¹⁷ 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Rusya'dan

---

¹⁷ Mohammad Arafat, **Türkiye ve Komşuları**, Nobel Yay., Ankara 2009, s. 10.

Romenlerle meskûn olan Besarabya'yı alarak Romen Birliği'ni sağlamıştır. 300 bin km²lik yüzölçümü ile Romanya, birliğini sağladıktan sonra 17 milyonluk nüfusuyla Balkanların en büyük ülkesi olmuştur. Bu nüfusun Transilvanya'daki Macarlar başta olmak üzere, Yahudi, Alman, Rus-Ukraynalı, Bulgar, Slovak ve Türklerle birlikte 4,5 milyonunu azınlıklar oluşturmaktadır.¹⁸ Yani komşusu olan üç devlet aleyhine sınırlarını genişletmiş olan Romanya, beraberinde çok sayıda azınlığı ve dolayısıyla da onların sorunlarını üzerine almıştır. Bu yüzden Romanya, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra statükocular arasında yer almış, Çekoslovakya ve Yugoslavya ile birlikte *Macar revizyonculuğuna* karşı 1921'de Küçük Antantı yapmıştır. Romanya'nın Balkanlarda Transilvanya hakkında Macaristan, Güney Dobruca ve Besarabya konularında Bulgaristan ve Sovyetler Birliği ile problemleri vardır.¹⁹

Türkiye ile Romanya arasındaki siyasî ilişkilere ait ilk temaslar, Lozan Barış Görüşmeleri sırasında görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanan bu konferansta Türkiye ile birlikte İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya temsilcileri ilk defa 20 Kasım 1922'de toplanmışlardır.²⁰ Lozan Görüşmeleri sırasında Dışişleri Bakanı Ion George Duca, Ortaelçi C. I. Diamandy, C. Contescu ve Albay Toma Dimitrescu'dan oluşan Romen temsilciler,²¹ Türk tezlerini desteklemedilerse de bu durum, gerek antlaşmanın imzalanmasında ve daha sonraki yıllarda iki ülke arasında bir sorun oluşturmamıştır. Kaynaklara göre Romen delegeler, konferans boyunca özellikle sınır, kapitülasyon ve boğazlar hakkında yapılan oturumlarda İngiltere nüfuzunda kalmışlardır. Lozan Konferansı sırasında Türkiye, Romanya'nın Batılılara *alet* olduğunu düşünürken, Romenler de Türklerin arkasında Sovyet Rusya'nın olduğundan şüpheleniyordu. Fakat kısa bir süre sonra her iki konuda da netleşme başlayınca, her iki devlet ortak menfaatlerini gözeterek yakınlaşmaya başlamışlardır.²²

Lozan müzakereleri sırasında Türkiye ile Romanya arasında yaşanan sıkıntılardan biri de Lozan Arazi Komisyonu'nda 22 Kasım 1922'de görüşülen Trakya sınırı meselesiydi. Türkiye'nin Rumeli sınırları hakkında İsmet Paşa, Trakya'da, Karadeniz'den Meriç Nehri'nin ağzına kadar uzanan ve 29 Nisan 1913'te İstanbul Antlaşması'yla belirlenen Türk sınırlarının iade edilmesini, Edirne'yi İstanbul'a bağlayan Kuleli-Burgaz-Mustafapaşa Demiryolu'nun bulunduğu bölgenin de bu sınırlar içinde bırakılmasını önermiştir. Bu öneriye İngiltere Temsilcisi Lord Curzon, Yunan temsilcisi Venizelos, Sırbistan temsilcisi Nincic ile birlikte Romanya Temsilcisi ve Dışişleri Bakanı

---

¹⁸ İsmail Soysal, "Balkan Paktı (1934-1941)", **Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan**, TTK Yay., Ankara 1985, s. 128.

¹⁹ Öksüz, **Atatürk Döneminde Balkan Politikası**, s. 628.

²⁰ Sevtap Demirci, **Belgelerle Lozan Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele 1922-1923**, (Çev. Mehmet Moralı), Alfa Yay., İstanbul 2011, s. 73.

²¹ Ömer Metin, **Atatürk Dönemi Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1938)**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2011, s. 27.

²² Hikmet Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, (İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 1996, s. 99.

Duca da karşı çıkmıştır.²³

Romanya ile Türkiye arasındaki en önemli engeli Lozan Antlaşması'nda Boğazlar konusu oluşturmuştur. Karadeniz'e kıyısı olan Romanya, Türkiye'nin Boğazları denetimi altına almasına karşı çıkmıştır.²⁴ 4 Aralık 1922'de Boğazlar Meselesi'ni görüşmeye başlayan Arazi Komisyonu'nda Romanya Delegesi Duca, Boğazların askerlerden arındırılmış bölge ilan edilerek, uluslararası bir komisyon tarafından yönetilmesini, savaş ve ticaret gemilerine açık olmasını önermiş ve bu teklifi diğer delegeler tarafından da destek görmüştür.²⁵ Çünkü Romanya ticaretinin % 80'ini su kanalı ile yaptığından, Romanya için, Boğazlardan serbest geçiş ilkesi ana önceliğe sahipti. Buna paralel olarak Romen diplomasisi, Lozan'daki Türk heyetinin, Boğazlar boyunca sınırlandırılmamış ticari özgürlük ilkesine saygı göstereceğini ummaktaydı.²⁶

4 Haziran 1923'te görüşülen kapitülasyonlar meselesinde, İsmet Paşa, kapitülasyon görüşmelerine geçilmeden önce Osmanlı borçları ve İstanbul'un tahliyesi gibi konuları gündeme getirerek bu konuda ilerleme sağlanmadan kapitülasyon görüşmelerine geçmek istememiştir. Bu konuda İsmet Paşa, Romanya, Sırbistan ve Amerika temsilcilerinin desteğini aramışsa da başarılı olamamıştır.²⁷ Bununla birlikte, Lozan'da Türk Heyeti, kapitülasyonların kaldırılmasında Romanya'dan destek görmüştür. Romanya, Avrupa devletlerinin, bu bahane ile küçük devletlerin içişlerine karışmasını istemiyordu.²⁸ Konferansta Romanya, Türkiye'nin Yunanistan'dan tazminat talebi konusundaki görüşmelerde İsmet Paşa'yı desteklemiştir.²⁹

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nda Romanya'yı Ortaelçi M. Constantin I. Diamandy ve M. Constantin Contzesco temsil etmişlerdir. Türkiye ve Romanya arasındaki ilişkiler Lozan Barış Antlaşması'nda altı maddede konu edilmiştir. Bu maddeler şunlardır:

Lozan Barış Antlaşmanın 1. Maddesinde:

İşbu muahedenin mevki'-i mer'iyete vaz'-ı tarihinden itibaren bir taraftan Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti, diğer taraftan Türkiye arasında kezalik tarafeyn tebaaları beyninde hâl-i sulh suret-i katıyyede tekrar teessüs edecekler. Tarafeyn arasında münasebât-ı resmîye vücud bulacak ve tarafeyn arazileri

²³ Salâhi R. Sonyel, "Lozan'da Türk Diplomasisi", **Belleten**, XXXVIII/149, Ocak 1974, s. 57; Demirci, a.g.e, s. 86.

²⁴ Dilek Barlas, "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, (Yay. Haz. İsmail Soysal), TTK Yay., Ankara 1999, s. 361.

²⁵ Sonyel, "Lozan'da Türk Diplomasisi", s. 66, 66; Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 28.

²⁶ Nicolae Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", (Çev. Çağlar Enneli), **Türkler**, XVII, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002, s. 656-657; Mihail Guboğlu, "K. Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Döneminden II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri (1923-1944)", **Belleten**, 188/1983, s. 1047; Lozan Antlaşması, İsviçre Cumhurbaşkanı'nın Başkanlığı altında Türkiye, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya ve Yunanistan arasında imzalanmıştır. **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 30. 10/218. 474. 11, 24 Temmuz 1339/1923.

²⁷ Demirci, a.g.e, s. 177.

²⁸ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1047.

²⁹ Mustafa Sıtkı Bilgin, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Diplomasisi (1923-1930)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XX/60, Kasım 2004, s. 817.

dahilinde siyasi ve şebkenderî memurîn vaki olacak itilâfî hususiyeye hâlel gelmeksizin hukuk-ı düvel esasât-ı umumiyesiyle tayin edilmiş olan muameleye mazhar olacaklardır.³⁰

Şeklindeki ifadeden Türkiye ve Romanya arasında resmi ilişkiler kurulacağı ve tarafların ülkelerinde diplomasi ve konsolosluk görevlileri, yapılacak özel antlaşmalara hâlel gelmeksizin devletler hukukunun genel ilkeleri uyarınca işlem göreceği anlaşılmaktadır.

26. Maddede:

Türkiye şimdiden Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Yunanistan, Macaristan, Lehistan, Romanya Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ile Çekoslavakya Devleti'nin hududlarını işbu hududlar 25. Maddede beyan olunan muahedeler veyahud bircümle mukavelelerle tesbit edilmiş veya edilecek olduğu şeklinde tasdik ve kabul ettiğini beyan eder.³¹

İfadesiyle Türkiye, Romanya'nın mevcut sınırlarını tanımayı kabul etmiştir.

67. Maddede:

Bir taraftan Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti diğer taraftan Türkiye kendi orduları ve devairi canibinden Türkiye arazisinde veya muntaziren Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti arazisinde ahz ü zabt edilmiş olubda elyevm kendi arazileri dahilinde bulunan her nev'i emvâl-i menkulenin memleketlerinde taharri ve iadesi hususunda gerek tedabir-i idariye-i münasibenin ittihazi, gerek evrak ve vesaik-i iadesinin teslimi suretiyle teshilât-ı iadesini müteakiben taahhüd ederler. İşbu taharri ve iade keyfiyeti kezalik, Alman, Avusturya-Macar veya Bulgar orduları ve devairi tarafından Yunan, Romanya veya Sırp-Hırvat-Sloven Devleti arazisi üzerinde zabt olunubda Türkiye veya tebaasına devr olunmuş bulunan anıfüzzikr eşya ile Yunan, Romen ve Sırp Devleti tarafından Türk toprağında zabt edilerek Yunanistan'a Romanya'ya veya Sırp-Hırvat-Sloven Devleti'ne veya tebaalarına devr edilmiş olan eşya hakkında dahi cari olacaktır. Bu taharri ve iadeye müteallik muahedenin mevki'-i mer'iyete vaz'ından itibaren altı ay zarfında vaki olacaktır.³²

Denilerek Türkiye ve Romanya karşılıklı olarak ülkelerinde ordu ya da idari makamlarca el konmuş, haczedilmiş ve geçici olarak el konmuş olan her türlü taşınır malların kendi ülkelerinde aranmasını ve bulunanların geri verilmesini kolaylaştıracaklardı.

71. Maddede:

Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti veya bunların tebaaları kendi emvâl, hukuk-ı menafileri hakkında 29 Teşrin-i Evvel [Ekim] 1914 tarihinden evvel Hükümet-i Osmaniye nezdinde serd ve metalib veya ikame-i dava etmiş olduklarından işbu kısmın ahkâmı bu gibi metalib ve deaviyi bir suretle ihlal edemeyecektir. Britanya, Fransa, İtalya, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Hükümetleri nezdinde Hükümet-i Osmaniye veya tebaası tarafından serd ve ikame olunmuş metalib ve deavi hakkında da aynı muamele cari olacaktır. Bu metalib veya deavi Türkiye hükümetiyle işbu maddede gösterilen hükümetler nezdinde kapitülasyonlar ilgası nazar-ı itibara alınmak şartıyla aynı şerait altında takip olunacaktır.³³

³⁰ Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire, Hariciye Vekâleti Yay., Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası, İstanbul 1339/1923, s. 5; **Düstur**, Üçüncü Tertib, V, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul 1931, s. 18-19.

³¹ Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire, s. 11; **Düstur**, Üçüncü Tertib, V, s. 31.

³² Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire, s. 27.

³³ Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire, s. 28.

Şeklinde antlaşma metninde geçen madde ile Romanya vatandaşları, kendi malları, hakları ve çıkarlarına ilişkin olarak, 19 Ekim 1914 tarihinden önce Osmanlı Hükümeti'ne isteklerde bulunmuş ya da dava açmış olduklarından işbu kısmın hükümleri, sözü geçen istekleri ya da davaları hiçbir zaman etkilenmeyecekti. Aynı şekilde Romanya'ya Osmanlı Devleti ve vatandaşları tarafından açılmış olan davalara da aynı işlem uygulanacaktı. Ayrıca bu davalar, kapitülasyonlar kaldırıldığı için ona göre işleme alınacaktı.

110. Maddede “*Romanya ve Türkiye, Köstence-İstanbul kablosunun işletme şeraitini muhakkak bir surette teyit için aralarında uyuşacaklardır. İtilaf husul bulmadığı takdirde mesele Tahkim tarikiyle hallolunacaktır*”³⁴ denilerek Romanya ile Türkiye arasındaki telgraf hatlarının işletilmesi hakkında anlaşmaya varılmıştır.

126. Maddede:

Romanya arazisinde 27 Ağustos 1916'dan beri vefat eden Türk asker-i berriye ve bahriyesinin ve üsera-yı harbiyesinin merkad, mezarlık ve medfenlerinin ve tezkîr-i namları için dikilen abidelerin idare ve muhafazası ile sivil mevkûfine müteallik hususatda 124. ve 125. maddelerden mütevellid sair her türlü mecburiyetler Romanya Hükümeti ile Türk Hükümeti arasında hususi bir itilafa mevzu' teşkil edecektir.³⁵

Şeklindeki ifade Romanya'da kalan Türk mezarlıklarının bakım ve onarımının düzenlenmesi hakkındaydı.

1.2. Türkiye ile Romanya Arasında Diplomatik İlişkilerin Yeniden Kurulması ve Türkiye'deki Romen Elçilik Teşkilatı

Birinci Dünya Savaşı içinde Osmanlı Devleti ile Romanya arasındaki siyasi ilişkiler 30 Ağustos 1916'da kesilmiştir. Bu tarihte Bükreş'teki Osmanlı Elçisi Safa Bey, geri çağırılmıştır.³⁶ Türkiye ile Romanya arasındaki siyasi ilişkiler, Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra 20 Haziran 1922'de tekrar kurulmuştur.³⁷ Bu dönemde Romanya'nın İstanbul'daki diplomatı Georges Filality'dir. Filality, Milli Mücadele hakkında Romanya Dışişleri Bakanı Ion George Duca'ya oldukça düzenli rapor vererek onu bilgilendirmekteydi.³⁸ Filality, Ankara hükümetini temsilen İstanbul'da bulunan Adnan Bey'i de düzenli olarak ziyaret etmekteydi. Hatta bu ziyaretlerin birinde Türkiye'nin Romanya Mümessilliği'ne Bekir Sami Bey'in atanması halinde bundan memnuniyet duyacağını da belirtmiştir.³⁹ 1919-1922 yıllarında Romanya, Türk Kurtuluş Savaşı'na

³⁴ Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire, s. 44.

³⁵ Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire, s. 47-48.

³⁶ Soysal, a.g.e, I, s. 82.

³⁷ Tarihte Türk-Romen İlişkileri, s. 145; Ekrem, “Atatürk Türkiyesi”, s. 534. Guboğlu, “II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri”, s. 1046.

³⁸ Ciachir, “Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri”, s. 655.

³⁹ BCA, 30. 10/246. 666. 1, 24 Aralık 1338/1922.

seyirci kalmışsa da Romen Diplomat Georges Filately, gelişmeleri yakından takip ederek Hükümeti'ne bilgilendirmiştir. Filately, aynı zamanda Milli Mücadele hakkında da *Universul, Dimineata* ve N. Iorga'nın yayınladığı *Neamul Românească* gazetelerinde yazılar yayımlanmıştır.⁴⁰

Dış politikada bağımsızlığına kayıtsız ve şartsız saygı gösterilmesi şartıyla bütün dünya ile iyi geçinmek amacıyla olan Türkiye, Lozan Antlaşması'ndan sonra Romanya ile iyi ilişkiler içerisine girmiştir.⁴¹ Mustafa Kemal Atatürk, Balkan devletleri ile daha yakın işbirliği kurulması için *sadece birbirimize saygı duymaya ihtiyacımız var. Biz komşu ülkelerle resmi ilişkileri mümkün olan en kısa zamanda yenileyip iyileştirmeyi ve konsolosluklar ile elçilikler açmayı samimiyetle arzu ediyoruz* beyanında bulunmuştur.⁴² Lozan'dan sonra Türkiye-Romanya ilişkileri karşılıklı saygı çerçevesinde gelişmiş ve Balkanlarda istikrarın korunmasında büyük katkıda bulunmuştur. Türkiye, Yunanistan ile anlaşıp Balkanlarda statükocu bir politika izleyince Romanya ile de doğal olarak yakınlaşma sürecine girmiştir.⁴³

Yukarıda da ifade edildiği üzere Birinci Dünya Savaşı'nda kesilmiş olan Türkiye-Romanya ilişkileri, Cumhuriyet'in ilanından birkaç ay önce yeniden tesis edilmiştir. 17 Nisan 1923'te Cevat (Ezine) Bey, Türkiye'nin Bükreş Mümessillğine atanmıştır.⁴⁴ Türkiye'ye de Romanya tarafından Petre Aurelyan Yüksek Romen Komiseri ve İstanbul Konsolosu olarak atanmıştır.⁴⁵ Türkiye-Romanya ilişkilerinin yeniden tesisinde *Dimineata (Sabah)* gibi Romen gazetelerinin Kurtuluş Savaşı lehindeki yazıları da etkili olmuştur. Lozan Antlaşması'nın imzalandığı gün, Romen temsilcisi Aureliyan, Hükümeti namına Türkiye'yi tebrik etmiştir.⁴⁶

Lozan'da kazanılan başarıyı Cumhuriyet'in ilanı, Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhurbaşkanı ve İsmet Paşa'nın Başbakan seçilmesi takip etmiştir. Bütün bu gelişmeler, Romanya basınında geniş yer almış, Atatürk'ün 29 Ekim 1923 tarihli konuşması Romanya'nın *Universul* gazetesinde yayınlanmıştır.⁴⁷ Ayrıca Georges Sofronie, *Originile Chestiunii Turcești (Türk Meselesinin Menşei)* adlı bir yazısında gerek Türk milli mücadelesini ve gerekse Mustafa Kemal Paşa'nın şahsiyetini Romen kamuoyuna tanıtmıştır.⁴⁸

---

⁴⁰ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1047. Bükreş'te yayınlanan *Universul* gazetesi Türkiye ve Romanya arasındaki meseleleri her zaman yakından takip etmiştir. Gazete Lozan müzakerelerinden geri dönüşünde 11 Şubat 1923'te Bükreş'e uğrayan İsmet Paşa'ya da sayfalarında geniş yer vermiştir. Sonyel, "Lozan'da Türk Diplomasisi", s. 89.

⁴¹ Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası", s. 628.

⁴² **Tarihte Türk-Romen İlişkileri**, s. 146; Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 657.

⁴³ Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası", s. 628; Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, s. 100.

⁴⁴ Bilal N. Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, IV, TTK Yay., Ankara 2001, s. 11.

⁴⁵ Mehmet Ali Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", **I. Milletler Arası Türkoloji Kongresi**, Tercüman ve Türkiyat Enstitüsü Yay., İstanbul 1979, s. 39; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1047; Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 114.

⁴⁶ Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", s. 38, 40.

⁴⁷ Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 656; Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", s. 39; **Tarihte Türk-Romen İlişkileri**, s. 146.

⁴⁸ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1047.

Lozan Antlaşması'ndan sonra Romanya Dışişleri Bakanlığı, 13 Şubat 1924'te İstanbul'da bulunan Romanya Mümessili Georges Filality'nin, Ankara'ya elçi olarak görevlendirileceğini, Türk makamlarının buna muvafakat edip etmeyeceğini sormuştur. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın elçi olarak Georges Filality ismine sıcak bakması üzerine,⁴⁹ Romanya Kralı I. Ferdinand,⁵⁰ 24 Mart 1924'te Türkiye'ye Ortaelçi olarak Georges Filality'i atamıştır. Georges Filality, 24 Nisan 1924'te Mustafa Kemal Atatürk'e güven mektubunu sunarak elçiliğine başlamıştır. Filality, itimatnamesini Mustafa Kemal Atatürk'e sunarken şu konuşmayı yapmıştır:

Nezdi Riyasetpenahilerine Haşmetlü Romanya Kralı Hazretlerinin Fevkalade Murahhas Orta Elçisi sıfatı ile tayinimi mutazammın olan İtimatnameleri desti Riyasetpenahilerine tevdi etmekle iktisabı fahrü mübahat eylerim. Gençliğimin en güzel yıllarını geçirdiğim, iyice tanıdığım ve son seneler zarfındaki harikulade inkılâplarımı derin bir alaka ile takip ettiğim bir memleketle kadim dostluk münasebatını iadeten tesis etmekten daha latif bir memuriyet benim için olamazdı. Vezaifi memuremi Türkiye Cumhuriyeti hakkında halisane ve samimi hissiyat ve Reisi zi-şerefi hakkında amik bir hissi tebcil ile mütehasıs olarak ifa edeceğim. Bu vazife ise yalnız memleketlerimiz arasındaki münasebatı resmiyeyi iadeye matuf olmakla kalmayıp bu münasebatı metin esaslar üzerine koyup ve her şeyin yekdiğerine takarrüb ettiği iki memleketin sulh ve müsalemet sayii ve faaliyet ve hürriyet ve istiklal mefkurei aliyesini müştereken ve samimi bir dostluk dairesinde takip edebilmelerine hadim olabilecek bir derece samimiyete isal eylemek gayesini istihdaf etmektedir. Zatı Riyasetpenahilerinin müzaheretine ve Hükümeti Cumhuriye'nin muaveneti hayırhahanesine istinad edebildiğim takdirde Metbuu Mufahhamımın arzusu ile uhdeme mevdu vazifeyi ifaya kadir olacağıma kaniim. Bütün kuvvetlerimi vakfeyleyeceğim vazifenin münteci muvaffakiyet olması için labit ve kıymetdar olan muavenet ve itimadı Riyasetpenahilerine mazhar buyurulacağım ümidini izhara mücaseret eylerim". Filality'nin bu sözlerine karşılık olarak Mustafa Kemal Atatürk ise "Haşmetlü Romanya Kralı Hazretlerinin zatı âlinizi nezdimde Fevkalade Murahhas Orta Elçi tayin buyurduklarını mutazammın İtimatnameleri kemali memnuniyetle alıyorum. Memleketim ile onun geçirdiği inkılabat hakkında alakadan dolayı beyanı teşekkür ederim. Hakkımda perverde ettiğiniz ihtisastan ayrıca mütehasısım. Her iki memleket arasında öteden beri cayigir olan muhadeneti halisane yeniden tesisini aynı derecede arzu eylediğim cihetle sulh ve müsalemet ve istiklal mefkûresinin müştereken kuvveden fiile isali emrinde gerek benim, gerek Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin en vasi müzaheretine nail olacağınızı maalmemnuniye temin ederim. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin halisane yardım ile takvîyetpezir olacak olan Vezaifi memurenizin muvaffakiyeti tamme ile tetevvüç eyleyeceğimde hiç şüphem yoktur.

Şeklinde karşılık vererek Romanya ile diplomatik ilişkilerin yeniden düzene girmesinden duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir.⁵¹

Georges Filality, görevine başladıktan sonra mümkün olan her fırsatta Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey'le görüşerek iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi amaçlamıştır.⁵² Bu tarihte Romanya'nın Türkiye Elçiliği İstanbul'daydı. Diğer elçilikler gibi Romanya Elçiliği de Şubat

⁴⁹ BCA, 30. 10/131. 936. 15, 14 Şubat 1340/1924.

⁵⁰ Ferdinand, Romanya'nın I. Carol'dan sonra tahta geçen ikinci kralıdır. Ferdinand, 1914-1927 yılları arasında Romanya'yı yönetmiştir. Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 40.

⁵¹ Şimşir, a.g.e., IV, s. 8-9; Soysal, Filality'nin göreve başlama tarihini 20 Nisan 1924 olarak belirtmektedir. Soysal, a.g.e., I, s. 82.

⁵² Selman Yaşar, "Türkiye-Romanya İlişkileri (1930-1938)", **Turkish Studies**, VII/4, 2012, s. 3201; Bu amaçla 2 Mart 1929'da Filality, Ankara Palas'ta Tevfik Rüştü Bey onuruna 30 kişilik bir kahvaltı da vermiştir. Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 48.

1929'da Ankara'ya taşınmıştır.⁵³ Georges Filality, 7 Temmuz 1929'a kadar elçilik yapmıştır.⁵⁴ Romanya'nın Ankara'daki elçiliği dışında İstanbul'da bir de Başkonsolosluğu bulunmaktaydı. Filality döneminde Romanya'nın İstanbul Başkonsolosları 1927 yılında V. Anastasiu, 1929'da Ionescu idi.⁵⁵

Filality'den sonra yaklaşık bir yıl kadar Romanya, Türkiye'ye elçi göndermemiştir. Bu dönemde Romanya, Türkiye'yi diplomatik ilişkide bulunulmayan ülke konumunda bırakmaktaydı. Bu yüzden Türkiye de yeni Romen elçisi gelene kadar Bükreş'te bulunan Elçisi Sabri Bey'i geri çekmek zorunda kalmıştır.⁵⁶ 12 Kasım 1929'da Ankara'daki Romanya Elçiliği Başkâtibi Theodor Scortescu ve Başkonsolos Georges Ionescu, Türk Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüstü (Aras) Bey'i ziyaret etmişlerdir. Bu ziyarette Romen diplomatlar, Ankara'da bir elçilik binası inşaatına izin verilmesini istemişler ve bu istekleri de olumlu karşılanmıştı.⁵⁷

Romanya'nın Ankara Elçiliğinin yaklaşık bir sene boş kalması aynı zamanda Romen iç siyaseti ile de yakından ilgiliydi. Çünkü 8 Haziran 1930'da Romanya Ayan Meclisi ile Parlamentosu, I. Ferdinand'ın asıl halefi olarak diğer oğlu II. Carol'u tahta çıkarmıştır.⁵⁸ Romanya Krallığı'na getirilen II. Carol, disiplinsiz davranışları yüzünden 1926 yılında bir Yahudi olan Madam Lupescu ile birlikte yaşamaya başlayınca muhafazakâr Romen halkının tepkisine yol açmış ve bunun sonucunda veliahtlıktan azledildikten sonra Fransa'da yaşamaya başlamıştır.⁵⁹ Bu yüzden II. Carol'un oğlu Mihail veliahtlığa getirilmişti. Hatta Kral I. Ferdinand öldükten sonra tahta önce II. Carol'un oğlu Prens Mihail çıkarılmıştı. Bu sırada II. Carol'un Romanya'ya giriş yasağını kaldıran Meclis, 1930 yılında II. Carol'u oğlu Mihail'in yerine krallığa seçmiştir.⁶⁰

Filality'nin geri çağrılmasından yaklaşık bir yıl sonra Ankara Elçiliği'ne Romanya Kralı II. Carol'un tahta çıkmasının ardından 20 Haziran 1930'da Jean/Ion P. Carp atanmıştır.⁶¹ İleride de görüleceği üzere 1930'lu yıllarda, Türkiye-Romanya ilişkilerinin Titulescu'nun Ankara ziyareti,

⁵³ "Romanya Sefareti De Ankara'ya Naklediliyor", **Akşam**, 21 Şubat 1929, s. 3.

⁵⁴ Şimşir, a.g.e., IV, s. 25.

⁵⁵ Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s.45, 48, 115.

⁵⁶ Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 48.

⁵⁷ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1048-1049.

⁵⁸ Şimşir, a.g.e., IV, s. 30; "Prens Karol", **Akşam**, 9 Haziran 1933, s. 2; "Prens Karol", **Akşam**, 10 Haziran 1930, s. 1.

⁵⁹ Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, s. 77.

⁶⁰ "Haftalık Siyasi İcmal", **Akşam**, 15 Haziran 1930, s. 10; Türk basını Romanya Kraliyet ailesi ile ilgili gelişmeleri devamlı olarak yakından takip etmiştir. Bu tür haberler için bkz. "Romanya Veliahtı Michel Hastalandı", **Akşam**, 5 Mayıs 1931, s. 2; "Kraliçe Helen: Roman Kraliçesi Belgrat'ta Oturacak", **Akşam**, 18 Mayıs 1931, s. 6; "Kraliçe Mari Sakatlandı", **Akşam**, 21 Mayıs 1931, s. 2; "Romanya Prensi Michel", **Akşam**, 11 Ekim 1932, s. 5; "Barıştılar mı? Sabık Romanya Kraliçesi Romanya'ya Dönüyor", **Akşam**, 26 Ekim, 1932, s. 5; "Prens Helene Bükreş'te", **Akşam**, 28 Ekim 1932, s. 5; "Rumen Valide Kraliçesinin Yıl Dönümü", **Akşam**, 31 Ekim 1937, s. 5; "Atatürk'le Rumen ve Afgan Kralları Arasındaki Telgraflar", **Akşam**, 23 Ekim 1937, s. 2; "Romanya Valide Kraliçesiyle Kralın Hastalıkları", **Akşam**, 30 Mayıs 1937, s. 8; "Kral Karol'un Tahta Cülusunun Sekizinci Yıldönümü", **Akşam**, 7 Haziran 1938, s. 13.

⁶¹ Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, IV, s. 27, 33; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1049; Metin, *Türkiye-Romanya İlişkileri*, s. 48; Bu sırada Ankara'da bulunan Romen Elçilik Ateşemiliteri, Evkâf'a ait Ankara İkinci Vakıf Apartmanı'nda bulunan bir dairede 2.250 lira kira ile ikamet etmekteydi. **BCA**, 30. 18. 1. 2/19. 28. 2, 14 Mayıs 1931.

1933 Türkiye-Romanya Dostluk Antlaşması ve Balkan Paktı gibi en önemli gelişim evreleri Ion P. Carp'ın elçiliği döneminde gerçekleşmiştir.

Bu şekilde Türkiye'de başarılı bir diplomatik misyon geçiren Carp'ın elçiliği Nisan 1935 başında sonlandırılmış ve yerine 4 Nisan 1935'te Eugen/Ojen Filotti atanmıştır.⁶² Yeni Romen Elçisi Filotti, 28 Nisan 1935'te Türkiye'ye gelmiştir. 1896'da Bükreş'te doğan Eugen Filotti, hukuk eğitimi almıştır. 1919'a kadar Romen Su Bakanlığı'nın avukatı olarak çalışırken bir yandan da dış politika hakkında Romen gazetelerinde yazılar yazmıştır. 1926'da Prag'daki Romen Elçiliği'nin basın ataşeliğine, 1928'de ise Romanya Basın Genel Müdürlüğü'ne atanmıştır. Filotti'nin Ankara Elçiliği'ne atanması Romen *Universul* gazetesi tarafından *çok yerinde bir atama* olarak nitelendirilmiştir.⁶³ Eugen Filotti, 6 Mayıs 1935'te Cumhurbaşkanı Atatürk'e güven mektubunu sunarak resmî olarak görevine başlamıştır.⁶⁴ Filotti döneminde Romanya'nın İstanbul Başkonsolosu Cretzu'ydu. Cretzu, Ekim 1937 ortalarında emekliye sevk edildiği için yerine Lucacevice atanmıştır. Yeni Başkonsolos Lucacevice, 19 Ekim 1937'de İstanbul'a gelerek görevine başlamıştır.⁶⁵ Filotti'nin elçilik süresini incelediğimiz kaynaklardan tespit edemedik. 16-20 Mart 1937'de Romanya Dışişleri Bakanı Antonesco'nun ve Ekim 1937'de Romanya Başbakanı Tatarescu'nun Türkiye ziyaretlerinde ve Atatürk'ün ölümü üzerine Türkiye'ye taziye vermek için gelen Romen heyetlerinde Ankara Elçisi Alexandru Telemaque idi. Telemaque'ın Atatürk'ün ölümüne kadar elçilik yaptığı anlaşılmaktadır. Romanya'nın İstanbul Başkonsolosluğu'nu uzun süre Cretzu yapmıştır.

1.3. Romanya'daki Türk Elçilik Teşkilatı

Filality'nin elçiliğe atanmasından beş gün önce, Mustafa Kemal Atatürk de daha önce Romanya'da Ankara Hükümeti'nin temsilciliğini yapan Cevat (Ezine) Bey'i 19 Mart 1924'te Fevkalade Murahhas ve Ortaelçi sıfatıyla Bükreş'e atamıştır.⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti'nin Bükreş'e atanan ilk elçisi olan Cevat (Ezine) Bey, 22 Mayıs 1924'te güven mektubunu Kral I. Ferdinand'a sunarak görevine başlamıştır.⁶⁷ Cevat (Ezine) Bey'in Romanya'daki elçiliği bir yıl dolmadan 19 Şubat 1925'te sona ermiştir.⁶⁸ Cevat (Ezine) Bey, Bükreş'ten sonra Paris Elçiliği'ne atanmıştır.

---

⁶² "Romanya'nın Yeni Ankara Elçisi", **Ulus**, 13 Nisan 1935, s. 2; "Romanya'nın Yeni Ankara Elçisi", **Zaman**, 5 Nisan 1934, s. 2.

⁶³ "Yeni Romanya Elçisi Bay Filotti İstanbul'a Geldi", **Ulus**, 29 Nisan 1935, s. 3.

⁶⁴ Filotti'nin Atatürk'le olan görüşmesi için bkz. Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 85.

⁶⁵ "Yeni Romanya Konsolosu Geliyor", **Akşam**, 20 Ekim 1937, s. 3.

⁶⁶ Şimşir, a.g.e., IV, s. 5.

⁶⁷ Şimşir, a.g.e., IV, s. 10; Soysal, a.g.e., I, s. 82. Türel Yılmaz'a göre Türkiye ve Romanya arasındaki karşılıklı elçiliklerin açılması 6 Haziran 1924'te gerçekleşmiştir. Türel Yılmaz, "Balkanlarla İlişkiler", **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, (Ed. Haydar Çakmak), Platin Yay., Ankara 2008, s. 202.

⁶⁸ Şimşir, a.g.e., IV, s. 12-13; Sevsen Aslantepe, "Türkiye'nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, (Yay. Haz. İsmail Soysal), TTK Yay., Ankara 1999, s. 787; Hüner Tuncer, Aralık 1924-Mart 1925 tarihleri arasında Bükreş Elçiliği'nin maslahatgüzar düzeyinde Numan Rıfat Bey (Menemencioğlu) tarafından yürütüldüğünü belirtiyorsa da kaynaklarda bunu teyid eden başka bir bilgi bulunmamaktadır. Hüner Tuncer, *Atatürkçü Dış Politika*, Kaynak Yay., Ankara 2008, s.187.

Daha sonra sırasıyla Atina, Tokyo ve Varşova Elçiliklerinde bulunmuştur.⁶⁹

Cevat (Ezine) Bey'den sonra Bükreş'e Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi sıfatıyla Paris Maslahatgüzarı Hüseyin Ragıp (Baydur) Bey atanmıştır.⁷⁰ 15 Mart 1925'te Bükreş'e gelen⁷¹ Hüseyin Ragıp (Baydur) Bey, 16 Haziran 1925'te Romanya Kralı I. Ferdinand'a güven mektubunu sunarak resmen görevine başlamıştır.⁷²

Bükreş Elçiliği'ne atanan Hüseyin Ragıp (Baydur) (1890-1955), 1890 yılında Rodos'ta doğmuştur. Hukuk Fakültesi mezunudur. 1912 yılından itibaren Türk Ocağı'nın da kâtipliğini yapmıştır. Bir süre öğretmenlik de yapan Hüseyin Ragıp Bey aynı zamanda *Muallim* adlı bir dergi çıkartmıştır. İkinci Meşrutiyet'ten sonra ilk ve orta dereceli okullarda Türkçe öğretimini yeni bir anlayışla ele alan ve 1916'da basılan *İbtidaiyelerde Türkçe'nin Usûl-i Tedrisi* (Matba'a-i Amire 1332/1916, 188 s.) adlı bir eseri de bulunan Hüseyin Ragıp Bey, 1920-1922 yılları arasında Matbuat Umum Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Bu sırada günlük olarak Anadolu Hükümeti'nin yayın organı olan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesini de yayınlamıştır.⁷³ Daha sonra çeşitli büyükelçiliklerde bulunan Hüseyin Ragıp Baydur, 1953'te Londra Büyükelçisi iken yaş haddinden dolayı emekliye ayrılmıştır.⁷⁴

Hüseyin Ragıp Bey'in elçiliği ile bu şekilde diplomatik ve siyasi yollarla yeniden şekillenen Türkiye-Romanya ilişkileri, daha önceye göre bir gelişme evresine girmiştir. Hüseyin Ragıp Bey'in elçiliğinde 21 Temmuz 1927'de Romanya Kralı I. Ferdinand ölmüş, yerine ise torunu Mihail getirilmiştir.⁷⁵ Romanya Kralı I. Ferdinand'ın cenaze merasimine Türkiye, maslahatgüzar seviyesinde temsil edilmiştir. Bu sırada I. Ferdinand'ın Fransa'da bulunan oğlu Prens Carol ise babasının cenazesine gelmeden kendisini kral ilan ettirmiştir.⁷⁶ Romanya Kralı I. Ferdinand'ın ölümünden sonra Prens Carol taraftarları, Paris'te olduğu gibi İstanbul'da da Romenler arasında Carol lehine propaganda yapmaktaydı.⁷⁷ Hüseyin Ragıp Bey, çok geçmeden tahta çıkan Kral'la birlikte oluşturulan yeni Romen Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı I. G. Duca ile de ilişki kurarak Türkiye ve Romanya'nın öncülüğünde altı Balkan ülkesini içeren bir Balkan Birliği oluşturulmasını önermiştir.⁷⁸ Bu yıllarda aynı zamanda Hariciye Vekili Tevfik Rüştü (Aras),

---

⁶⁹ Aslantepe, Türkiye'nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler", s. 765, 787, 795; Cevat (Ezine) Bey'in Tokyo Büyükelçiliği'ne atanması dolayısıyla Ankara'daki Japon Elçiliği, onun onuruna 14 Şubat 1929'da bir yemek tertip etmiştir. Cumhuriyet gazetesinin haberine göre Tokyo Büyükelçiliği, Cevat Bey'in on yedinci görevidir. "Cevat B. Yeni Tokyo Büyükelçimiz Cumartesi Günü Gidiyor", *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1929, s. 1.

⁷⁰ Şimşir, a.g.e., IV, s. 12-13; Aslantepe, "Türkiye'nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler", s. 787; Metin, *Türkiye-Romanya İlişkileri*, s. 43.

⁷¹ Metin, *Türkiye-Romanya İlişkileri*, s. 44.

⁷² Şimşir, a.g.e., IV, s. 14-15.

⁷³ Mehmet Emin Açar, "Türkçe Öğretiminin Tarihçesi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, I/2004, s. 3.

⁷⁴ *Milliyet*, 15 Haziran 1953, s. 1.

⁷⁵ Şimşir, a.g.e., IV, s. 16, 19.

⁷⁶ *BCA*, 30. 10/246. 666. 11/30 Temmuz 1927.

⁷⁷ *BCA*, 30.10/83. 547. 11, 18 Ocak 1928.

⁷⁸ *BCA*, 30. 10/219. 480. 18, 9 Ağustos 1927; Bilgin, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Diplomasisi", s. 817.

“Balkanlar Balkan halklarına aittir” sloganından hareketle bir Pakt kurulması fikrini savunmaktaydı.⁷⁹

Hüseyin Ragıp (Baydur) Bey, 25 Şubat 1929’a kadar Bükreş’te elçilik yaptıktan sonra Moskova Elçiliği’ne atanmıştır.⁸⁰ Yerine ise yine aynı gün Ziraat eski Vekili, TBMM Milletvekili Sabri (Toprak) Bey atanmıştır.⁸¹ Sabri (Toprak) Bey zamanında 1930 yılında Türkiye’nin Köstence Konsolosu M. Ragıp,⁸² Bükreş Maslahatgüzarı ise Mehmet Ali Tevfik Bey’dir. 1930 tarihli Türkiye-Romanya Mezarlık Antlaşması Mehmet Ali Tevfik Bey tarafından imzalanmıştır.⁸³

Sabri (Toprak) Bey’in görev süresi 20 Mayıs 1931’de sona ermiş yerine de 25 Mayıs 1931 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesi ile 125 lira maaş ve 45 lira harcırahla Hamdullah Suphi (Tanrıöver) birinci sınıf ortaelçi atanmıştır.⁸⁴ 1885’te İstanbul’da doğan Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Tanzimat dönemi devlet adamlarından ve ilk Maarif Nazırı Abdurrahman Sami Paşa’nın torunudur. Babası da Maarif Nazırlığı yapmış olan Abdüllatif Suphi Paşa’dır. Samipaşazade Sezai’nin yeğenidir. Tanrıöver, soyadını Hamdullah karşılığı olarak Atatürk vermiştir. İlk tahsilini Altunîzâde ve Numune-i Terakki idadilerinde tamamlayan Hamdullah Suphi, 1904 yılında Galatasaray Sultanisi’nden mezun olmuştur. 1905-1907 yılları arasında Reji İdaresi Tercüme Kalemi, Defter-i Hakanî Nezareti Mektûbî Kalemi ile Şehremaneti Tercüme Kalemlerinde çalışmıştır. 1908-1913 yılları arasında Ayasofya Rüşdiyesi, Dârülmualimîn ve Dârülfünûn’da öğretmenlik yapmıştır. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti, Türk Ocağı ve Türk Bilgi Derneği gibi Türkçü kuruluşların faaliyetlerine katılmıştır. 1913-1932 yılları arasında Türk Ocakları Başkanlığı yapmıştır. Mayıs 1919’da İzmir’in Yunanlılar tarafından işgaliyle İstanbul’daki protesto mitinglerinde yaptığı konuşmalarla dikkati çeken Hamdullah Suphi, son Osmanlı Mebusan Meclisi’nde Saruhan Mebusu olarak bulunmuştur. İstanbul’un işgali ve Türk Ocaklarının kapatılması üzerine Ankara’ya gidip fiilen Milli Mücadele’ye katılan Hamdullah Suphi, 1920 yılında Antalya Mebusu olarak TBMM’ye girmiştir. Ardından da aynı yıl Maarif Vekilliği’ne getirilmiştir. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde İstanbul basınına karşı Milli Mücadele’yi savunan yazılar yazmıştır. Bu sırada Matbuat ve İstihbarat Umum

⁷⁹ Barlas, “Türkiye’nin 1930’lardaki Balkan Politikası”, s. 361.

⁸⁰ Şimşir, a.g.e., IV, s. 21; Hüseyin Ragıp Bey, Bükreş Elçiliği’nden 15 Şubat 1929’da ayrılarak Romanya’nın Dalmaçya Vapurı’yla İstanbul’a gelmiştir. “İki Sefirimiz, Hüseyin Ragıp ve Vasif Beyler Dün Geldiler”, **Cumhuriyet**, 16 Şubat 1929, s. 1; Hüseyin Ragıp Baydur, 1929-1934 Moskova, 1934-1943 Roma, 1943-1944 ikinci defa Moskova, 1945-1948 Washington, 1948-1952 yılları arasında ise ikinci defa Roma Büyükelçiliği, yapmıştır. Soysal, “Balkan Antantı”, s. 172; Aslantepe, “Türkiye’nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler”, s. 785, 790, 798.

⁸¹ Şimşir, a.g.e., IV, s. 22.

⁸² Yonca Anzerlioğlu, “Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri”, **Bilgi**, XXXIX/2006, s. 32.

⁸³ **BCA**, 30. 18.1.2/11. 38. 16.

⁸⁴ Şimşir, a.g.e., IV, s. 34-36; Anzerlioğlu, “Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri”, s. 31; Ömer Metin, “Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Romanya Türklerinin Göçüne Dair Faaliyetleri (1931-1938)”, **Karadeniz Araştırmaları**, 35/2012, s. 126; Öksüz, “Atatürk Döneminde Balkan Politikası”, s. 628; Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, s. 100; Ciachir, “Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri”, s. 657; Adil Dağıstan, “Hamdullah Suphi’nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XVIII/54, Kasım 2002, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-54/hamdullah-suphinin-romanya-buyukelciligi-ve-gagauz-turkleri> (06/02/2014). Nuri Yavuz, “Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar”, **Gazi Akademik Bakış**, IV/VII, Kış 2010, s. 179.

Müdürlüğü de yapmıştır. 1923'te İkinci Meclis'e İstanbul Mebusu olarak girmiştir. Ankara Etnoğrafya Müzesi'ni kurmuştur. Türk Ocaklarını tekrar faaliyete geçirmiştir. 1931-1944 yılları arasında Bükreş Elçiliği'nde bulunmuştur. Daha sonra İçel, İstanbul ve Manisa milletvekili olarak TBMM'de faaliyet göstermiştir. 1957'de Hürriyet Partisi adayı olarak girdiği 1957 seçimini kaybedince politikadan ayrılmıştır. 19 Haziran 1966'da vefat etmiştir. Mezarı Merkez Efendi Kabristanlığı'ndadır. *Şura-yı Ümmet, Yeni Gazete, Servet-i Fünûn, Resimli Kitap, Musavver Muhit, Türk Yurdu, Genç Kalemler, Hak, İkdam, Akşam, Rübâb, Hakimiyet-i Milliye ve Muallim* gibi gazete ve dergilerde şiir, hikâye, makale ve edebî tenkit yazıları yazan Hamdullah Suphi'nin asıl şöhreti hatipliğidir. Gazete ve dergilerde yayınlanmış yazıları dışında *Namık Kemal Bey Magosa'da* (1909), *La Question Armenienne et Un Point de Vue Turque* (1919), *Dağ Yolu* (iki cilt 1928-1931), *Günebakan* (Makaleler 1929), *Anadolu Milli Mücadelesi* (1946) adlı eserleri bulunmaktadır.⁸⁵

Bükreş Elçiliği'ne atanan Hamdullah Suphi, 12 Temmuz 1931'de görevine başlamıştır.⁸⁶ Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bükreş'te bulunduğu süre içinde 26 Haziran 1939 tarihinden itibaren ise büyükelçi olarak faaliyet yürütmüştür. Ankara ve Bükreş'teki temsilcilikler büyükelçi statüsündeyken Romanya'nın 1940'ta büyükelçiliklerini ilga ederek elçiliğe çevirmesinden sonra Türkiye de mütekabiliyet esaslarına uyarak Bükreş Elçiliği'ni orta elçiliğe tahvil etmiştir.⁸⁷

20 Mayıs 1931'den 6 Aralık 1944'e kadar 13 yıl Bükreş Elçiliği yapan Hamdullah Suphi Tanrıöver, geniş tarih bilgi, kültürü ve hitabet yeteneği ile Türkiye'yi Romanya'da en iyi şekilde temsil etmiştir. Türkiye-Romanya ilişkilerinin 1930'lu yıllardaki tarihi seyri Hamdullah Suphi'nin çalışmalarıyla gerçekleşmiştir. Onun bu yetenekleri Romen Dışişleri Bakanı Nicolae Titulescu ile Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ı birbirine yaklaştırmış, Türk ve Romen diplomatlar arasında samimi dostluklar kurulmasına vesile olmuştur. Hamdullah Suphi Tanrıöver, zaman zaman Romen Kraliçesi Elena tarafından fikri alınmak üzere Saraya da davet edilmiştir.⁸⁸ 1931'den Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüne kadar gelişen Türkiye-Romanya ilişkileri tamamen Hamdullah Suphi Tanrıöver'in elçiliğinde gerçekleşmiştir.

---

⁸⁵ Abdullah Uçman, "Tanrıöver, Hamdullah Suphi", *DİA*, XXXIX, İstanbul 2010, s. 574-575.

⁸⁶ Baydar, a.g.e., s. 156; Bilal Şimşir'e göre göreve başlama tarihi 27 Haziran 1931'dir. Şimşir, a.g.e., IV, s. 38. Hamdullah Suphi'ye elçilik teklif edildiğinde Belgrat, Bükreş, Kahire ve Paris'ten birine gitmesi istenmişti. O, bunlar arasında Bükreş'i tercih etmiştir. Fakat eşi Saide Hanım, "Hamdullah Suphi, bir Romanya-Bükreş elçiliğine Türk Ocakları'nı sattı" şeklinde söylentiler çıktığı için Bükreş'e gitmesine taraftar değildi. Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1051; Baydar, a.g.e., s. 153-154.

⁸⁷ *BCA*, 30. 10/247. 670. 7/Eylül 1940; Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 31.

⁸⁸ Dağıstan, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri" ; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1052.

Hamdullah Suphi'nin elçiliğinde Türkiye ile Romanya arasındaki iletişim telefon ile yapılmaktaydı. Fakat zaman zaman telefon hatlarının bozuk ve kesik olmasından dolayı iletişim telgraf ile sağlanmıştır.⁸⁹ Hamdullah Suphi'nin Bükreş Büyükelçiliği sırasında Köstence Konsolosluğu'nu Asaf Bey yürütmüştür. 1 Ekim 1932 tarihinde Asaf Bey ile Batum Konsolosu Ahmet Nasip Bey'in becayişleri yapılmıştır.⁹⁰ Bu dönemde isimlerini tespit edebildiğimiz diğer elçilik çalışanları ise şunlardır: Ataşemiliter 1928-1932 yılları arasında Ali Raşit (Gürgen),⁹¹ 1937'de Kurmay Yüzbaşı Sırrı Bey'dir.⁹² 1939 yılında Elçiliğin Ticaret Ataşesi ise Nejad Aytaman'dır. Nejad Aytaman, bu tarihte *İktisadî Romanya* adlı bir kitap da yazmıştır.⁹³ 6 Temmuz 1936'da Bükreş Elçilik Kâtibi İlhami Bey'in yerine Ömer Lütfi Bey,⁹⁴ onun yerine de daha sonra İzzet Tahsin Boztuna getirilmiştir. 10 Haziran 1938'de de Boztuna, merkeze alınarak yerine Sofya Elçiliği Kâtibi Rıdvan Halit Bey atanmıştır.⁹⁵ Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romanya Başbakanı George Tatarescu ile 26 Ekim 1937'de Türkiye'ye döndüğü sırada yerine Maslahatgüzar olarak Bülent Uşaklıgî'i bırakmıştır.⁹⁶ Hamdullah Suphi Tanrıöver'in döneminde Bükreş Elçiliği'nde çalışanların bir kısmını da Gagauz Türkleri oluşturmaktaydı.⁹⁷

⁸⁹ Şimşir, a.g.e., IV, s. 67.

⁹⁰ "Hariciye Tayinleri", **Akşam**, 3 Ekim 1932, s. 9.

⁹¹ Ali Raşit Gürgen (1892-1950), 1892 yılında Bayburt'ta doğmuştur. Babası Yusuf Bey, annesi Emine Hanım'dır. İlk öğrenimini Bayburt'ta, orta öğrenimini de Erzurum'da tamamlamıştır. 1910 yılında Harp Okulu'ndan Piyade Asteğmeni rütbesiyle mezun olarak Orduya katıldıktan sonra Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda aktif roller üstlenmiştir. Bu savaşlarda göstermiş olduğu yararlılıklardan dolayı, 4. Rütbeden Mecidi Harp, Harp Liyakat, Gümüş Liyakat, Alman Harp ve İstiklal Madalyalarıyla onurlandırılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Sarıkamış'ta yaralanmıştır. 1919 yılında Genelkurmay Mektebine başlamış fakat firar ederek Anadolu'ya geçmiştir. 1920 yılı haziran ayında Erzurum'da 15. Kolordu 1. Şube Müdürlüğünde, Kars Harekatı sırasında 9. Halit Bey Fırkası Kurmay Başkanlığında, Kars'ın zabtı sırasında sol kanatta bulunan bir müfrezinin idaresini ele alarak, Melik Köyünün zabtı ve tren yolunun kapanması için çalışmıştır. Müteakiben Kars Müstahkem Mevki Kurmay Başkanlığı yapmıştır. 1921-1923 yılları arasında Trabzon'da bulunan 13. Fırka Kurmay Başkanlığını yapmıştır. Gürgen, 1925 yılında Kara Harp Akademisinden Kurmay Yüzbaşı olarak mezun olmuştur. 1926-1927 yılları arasında 1. Fırka ve 3. Kolordu Kurmay Başkanlığını yapmıştır. 1928-1932 yıllarında Avrupa'da Romanya-Bükreş Ataşemiliterliği'nde bulunmuştur. 1932-1942 yıllarında Harp Akademisi'nde öğretmenlik yapmıştır. 1944 yılında General rütbesi alan Gürgen, 1949 yılı sonuna kadar Trabzon'da, Erzurum'da Tümen Komutanlığında, 51. ve 3. Kolordu, 13. Fırka Kurmay Başkanlıklarında bulunmuştur. 1947 yılında doğudan batıya tayin edilerek 33. Tümen Komutanlığı ve 1. Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanlığında bulunmuştur. 1950 yılında Yüksek Komuta Kademesi (General ve Albaylar için) öğretmenliğine tayin edilmiştir. Harp Akademisi ile Yüksek Komuta Akademilerinde öğretmenlik yaptığı dönemlerde okuttuğu Harp Tarihi ve Askeri Coğrafya derslerine ait notları kitap haline getirilmiştir. Demokrat Parti'den milletvekili seçilebilmek için 29 Mayıs 1950'de Tümgeneral rütbesindeyken ordudan ayrılmıştır. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den milletvekilliği için adaylığını koymuş ve 9. Dönem (1950-1954) Gümüşhane Milletvekili olarak seçilmiştir. Evli ve 3 Çocuk babası olan Gürgen, yabancı dil olarak Fransızca bildirdi. Gürgen, 14 Eylül 1950 tarihinde 58 yaşındayken İstanbul'da vefat etmiştir. Ali Raşit Gürgen'in cenazesi, İstanbul Sahra-i Cedit mezarlığına defnedilmiştir. Serdar Göktepe, **Cumhuriyet Döneminde Bayburt (1923-1950)**, (Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon 2017, s. 221-222.

⁹² Sırrı Bey, 28 Ekim 1937'de yapılan Balkan Genelkurmay Başkanları toplantısı için Romen Heyetiyle birlikte Ankara'ya gelmişti. "Balkan Antantı Genelkurmay Heyetleri Bugün Toplanıyor", **Akşam**, 28 Ekim 1937, s. 2.

⁹³ Nejad Aytaman, **İktisadî Romanya**, Damga Matbaası, by 1939.

⁹⁴ **RG**, No:3348, 6 Temmuz 1936, s. 6895.

⁹⁵ "Hariciye Memurları Arasında Tayinler", **Akşam**, 11 Haziran 1938, s. 2.

⁹⁶ "Bükreş Elçiliğimizde Çay", **Akşam**, 30 Ekim 1937, s. 4.

⁹⁷ Dağıstan, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri".

1.4. Romanya Kraliçesi Regina Maria'nın Türkiye Ziyaretleri

Romanya Kraliçesi Maria'nın Türkiye ziyaretleri siyasi değil, turistik gezilerdir. Kraliçe Maria, Romanya Kralı Ferdinand'ın eşi ve daha sonra Romanya Kırallığı olacak olan II. Carol'un annesidir. Romanya Kraliçesi'nin Türkiye'yi ilk ziyareti 1928 yılında gerçekleşmiştir. 1928'de Romanya Kraliçesi Regina Maria, hava değişikliği için Türkiye'yi ziyaret etmiştir.⁹⁸ 26 Mart 1928'de İstanbul'a gelen Romanya Kraliçesi, İstanbul Valisi, Belediye Başkanı ve Hariciye Memuru tarafından karşılanmıştır. İstanbul'da birkaç gün kalan Kraliçe daha sonra kızı Prenses Eleana ile Kıbrıs'a gitmiştir.⁹⁹

Kraliçe Maria'nın ikinci ziyareti ise, 1929 yılı Ocak ayında gerçekleşmiştir.¹⁰⁰ Bu tarihte geçirdiği ağır gripten kurtulan Maria yine tebdil-i hava için Dacia Vapuru ile Köstence'den 20 Ocak 1929 Pazar günü kızı Eleana ile birlikte İstanbul'a gelmiştir.¹⁰¹ Saat 16'da karaya çıkan Kraliçe, İstanbul Vali Vekili Fazlı, Şehremaneti Muavini Hamit, Hariciye Memuru Hakkı, İstanbul Emniyet Müdürü Şerif Beyler ve Romanya Elçisi Filality, Elçilik Başkâtibi Anastasya, Romanya'nın İstanbul Konsolosu ve Robert Koleji'nin müdürü tarafından karşılanmışlardır. Kraliçeye ikameti için ise Robert Koleji tahsis edilmiştir.¹⁰² Anadolu Ajansı'nın 17 Ocak tarihli haberine göre Kraliçe bu sefer gelişinde de beş-altı gün İstanbul'da kalacaktı.¹⁰³ İstanbul'a gelen Romen Kraliçesi ertesi gün yani 22 Ocak 1929'da İstanbul'da bulunan üst düzey bürokratlara Romanya Konsoloslugu'nda bir çay ziyafeti vermiştir.¹⁰⁴ İstanbul'un tarihi ve turistik mekânlarını ziyaret eden Kraliçe Maria, 24 Ocak 1929'da Köstence yoluyla Bükreş'e geri dönmüştür.¹⁰⁵

Romanya Kraliçesi Maria'nın Türkiye'yi üçüncü ziyareti ise 1930'da gerçekleşmiştir. 21 Şubat 1930'da gerçekleşen bu üçüncü ziyaretinde Kraliçe Maria, kızı Eleana ve maiyeti İstanbul'a gelmiş ve buradan Rodos, İskenderiye ve Kıbrıs'a gitmiştir.¹⁰⁶ Kıbrıs dönüşünde ise Mudanya ve Bursa'yı ziyaret etmiştir.¹⁰⁷ *Akşam* gazetesinin yazdığına göre Kraliçe Maria'nın bu seyahatinin sebebi kızı Prenses Eleana'nın nişanlısı Kont Hohenberg'den ayrılmasıydı. Bu yüzden hava değişikliği için seyahate çıkmışlardır.¹⁰⁸

---

⁹⁸ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1048.

⁹⁹ *BCA*, 30.10/246. 666. 13, 26 Mart 1928.

¹⁰⁰ "Romanya Kraliçesi İstanbul'a Berayı Tenezzüh Geliyor", *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1929, s. 1.

¹⁰¹ *BCA*, 30. 10/246. 666. 14, 19 Ocak 1929.

¹⁰² "Kraliçe Mari Bugün Geliyor", *Cumhuriyet*, 20 Ocak 1929, s. 1; "Romanya Kraliçesi Geldi", *Cumhuriyet*, 21 Ocak 1929, s. 1.

¹⁰³ "Romanya Kraliçesi İstanbul'a Berayı Tenezzüh Geliyor", *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1929, s. 1.

¹⁰⁴ "Romanya Kraliçesi Çay Veriyor", *Cumhuriyet*, 22 Ocak 1929, s. 3.

¹⁰⁵ "Romanya Kraliçesi Geldi", *Cumhuriyet*, 21 Ocak 1929, s. 1; "Romanya Kraliçesi Mari Hz.le Prenses İleana Dün Romanya'ya Döndüler", *Cumhuriyet*, 25 Ocak 1929, s. 1.

¹⁰⁶ *BCA*, 30. 10/246. 666. 17, 26 Şubat 1930; "Romanya Kraliçesi", *Akşam*, 20 Şubat 1930, s. 1; "Kraliçe Mari", *Akşam*, 24 Şubat 1930, s. 2.

¹⁰⁷ *BCA*, 30. 10/246. 666. 18, 17 Nisan 1930.

¹⁰⁸ "Nişan Bozulmuş", *Akşam*, 21 Şubat 1930, s. 1; Prenses Eleana daha sonra Habsburg Hanedanı'ndan Anton ile nişanlanmıştır. "Prenses İleana", *Akşam*, 15 Mayıs 1931, s. 5.

Romanya Kraliçesi Maria ile kızının Türkiye'yi dördüncü ziyareti 1932'de gerçekleşmiştir. 4 Mayıs 1932'de saat 12.00'de trenle İstanbul'a gelmiştir. Kraliçeleri getiren trenin Türkiye sınırına girmesiyle misafirlere mihmandar atanmış ve eşyaları gümrük muayenesine tabi tutulmamıştır. Bunların İstanbul'daki seyahatleri için ise Sakarya gemisi tahsis edilmiştir. Kraliçe, İstanbul'a geldiğinde Robert Kolej'de çalışan Prof. Huntington'un evine misafir olmuşlardır. İstanbul'da yaklaşık bir hafta kalan Romen Kraliçesi 10 Mayıs 1932'de Türkiye'den ayrılmışlardır.¹⁰⁹

1.5. Balkan Paktı'na Giden Süreç

1.5.1. Birinci Balkan Konferansı

Balkanlara yönelik Almanya ve Fransa arasında nüfuz mücadelelerinin yoğunlaştığı 1930'lu yılların başlarında olası bir savaşı Balkan sınırlarının dışında tutmak ve bölgesel bir ittifak kurabilmek için bir dizi konferanslar düzenlenmiştir. Balkan birliği kurma amacıyla toplanan bu konferansların ilki 1930 yılında organize edilmiştir.

1930 yılında toplanacak olan Birinci Balkan Konferansı'ndan önce Türkiye ve Romanya bazı uluslararası antlaşmaları da imzalamışlardır. Bu antlaşmalardan biri de *Harbin Milli Siyaset Aleti Olarak Kullanılmaması* adlı 9 Şubat 1929'da Moskova'da imzalanan bir protokoldü. *Moskova Protokolü* olarak da bilinen bu protokol, önce Estonya, Polonya, Letonya, Romanya ve SSCB arasında imzalanmıştı. 4 Nisan 1929'da Türkiye'de bu Protokole katılmıştır. 7 maddelik bu Protokol yukarıda sayılan ülkeler arasında barışın sürmesini amaçlamaktaydı.¹¹⁰

Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı sonunda Versailles ve diğer barış antlaşmalarıyla kurulan statüko, 1925 Locarno ve 1928 Briand-Kellog Paktı ile güçlendirilmiştir. Savaş sonunda Polonya, Çekoslovakya, Baltık Devletleri, Romanya, Yunanistan, Sırp-Hırvat-Sloven¹¹¹ devletleri statüko yanlısı, Almanya, Macaristan ve Bulgaristan ise revizyonist sayılıyordu. İngiltere ve Fransa ise statükonun koruyucusu durumundaydı.¹¹² 1921'de imzalanan Küçük Antant ile Avrupa devletlerinin revizyonist ve statükocu iki grup etrafında toplanmaya başlaması, Balkan devletlerini bir grup teşkil etmeye sevk eden amiller olmuştur. Özellikle Haziran 1930'da Türkiye ve Yunanistan, *Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması*'yla aralarındaki sorunları çözeceklerini ilan etmişlerdir. Böylece atılan bu adım Birinci Balkan Konferansı'nın toplanmasına sebep olmuştur.¹¹³ Türk-Yunan dostluğunun gelişmesi, Balkanlardaki politika havasını da değiştirmiştir.

¹⁰⁹ BCA, 30.10/ 246. 667. 2, 14 Mayıs 1932.

¹¹⁰ RG, 1162, 8 Nisan 1929, s. 6903-6904.

¹¹¹ Eylül 1931 Anayasası ile Sırp-Hırvat-Sloven Devleti'nin adı Yugoslavya olmuştur. Soysal, "Balkan Paktı", s. 127.

¹¹² Soysal, "Balkan Paktı", s.126.

¹¹³ Barlas, "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", s. 362.

Balkan Konferansı'nın toplanmasına yönelik ilk teklif Türkiye'den gelmiştir. 1925 Ekimi'nde Locarno Antlaşması'yla Avrupa'da gerçekleştirilen güvence sisteminden esinlenerek, Balkanların ve dolayısıyla Avrupa'nın güvenliği için bir "Balkan Locarnosu" kurulması teklifi, 1926'da Bükreş'teki Türk Elçisi Hüseyin Ragıp (Baydur) Bey tarafından Romanya Dışişleri Bakanı I. G. Duca'ya teklif edilmiştir.¹¹⁴ Bunun yanı sıra Balkan devletlerini birlik kurmaya sevk eden sebepler de bulunmaktadır. Bu sebeplerin başında ise Almanya ve İtalya'nın emelleri ile silahlanma yarışı gelmekteydi. Balkan Birliği'nin nazari öncülüğünü merkezi Cenevre'de olan Uluslararası/Milletlerarası Barış Bürosu yapmıştır. Bu büronun, 6-10 Ekim 1929 tarihlerinde Atina'da düzenlediği 27. Evrensel Barış Kongresi'nde Yunanistan'ın eski Başbakanı ve Yunan Çiftçi ve İşçi Partisi Genel Başkanı Aleksander Papanastasiou, Balkan devletleri arasında ortak sorunları ve çıkarları ele alacak olan bir Balkan Birliği kurulmasını teklif etmiştir. İlgili ile karşılanan bu düşünce üzerine Kongre, Balkan devletleri arasında gayri resmi mahiyette bir konferansın toplanmasını kararlaştırmıştır. Birinci Balkan Konferansı, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'dan oluşan altı Balkan devletinden yaklaşık 150 temsilcinin katılımıyla 5 Ekim 1930'da Atina'da toplanmıştır.¹¹⁵

Birinci Balkan Konferansı'na katılacak olan Türk Heyeti, TBMM İkinci Başkanı ve Trabzon Milletvekili Hasan (Saka) Bey (1885-1960) başkanlığında Mardin Milletvekili Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) (1889-1974), Afyon Milletvekili Ruşen Eşref (Ünaydın) (1892-1959), Kocaeli Mebusu Reşit Safvet (Atabinen) (1884-1965) ve Edirne Milletvekili Zeki Mesut (Alsan) (1887-1984) Beylerden oluşmaktaydı. 5 Ekim 1930 günü saat 10.00'da Atina'da toplanan Birinci Balkan Konferansı'na 10 Türk, 30 Yunanlı, 30 Romen, 8 Sırp, 11 Bulgar ve 10 Arnavut temsilci katılmıştır.¹¹⁶

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın Balkan ülkelerini de sarstığı bir zamanda yapılan bu konferansta, tüm delegeler, egemenlik haklarını kısıtlamayan bir birliğe doğru gidilmesini teklif etmişlerdi. Böylece daha çok ekonomik, teknik ve kültürel bir işbirliğinin ele alınması eğilimi baş göstermişti.¹¹⁷ Bu toplantıda alınan kararlar ise şunlardı: 1- Balkan devletleri arasında her yıl Dışişleri Bakanları seviyesinde bir toplantı yapmak. 2- Bir Balkan Paktı hazırlamak. Bu Pakt içinde savaşın yasaklanması, uyuşmazlıkların barış yolu ile çözülmesi ve bir tecavüz halinde karşılıklı yardımda bulunulması hakkında kararlar almak. 3- Daimi bir Teşkilât kurmak. Bu

---

¹¹⁴ Soysal, "Balkan Antantı", s. 142.

¹¹⁵ Soysal, *a.g.e.*, s. 448; Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası", s. 631; Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, s. 114; Soysal, "Balkan Antantı", s. 142-143; Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası**, (Ed. Baskın Oran), I, İletişim Yay., XV. Baskı, İstanbul 2009, s. 350; Birinci Balkan Konferansı'na Türkiye, Yunanistan tarafından 13 Haziran 1930'da davet edilmiştir. "Balkan Konferansına Davet Edildik", **Akşam**, 15 Haziran 1930, s. 1; Bulgaristan, Birinci Balkan Konferansı'na 15 kişilik bir heyetle katılmıştır. "Balkan Konferansında Bulgar Murahhasları", **Akşam**, 1 Eylül 1930, s. 2.

¹¹⁶ Bünyamin Akgün, **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri (1923-1945)**, (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2007, s. 208; "Balkan Konferansı", **Akşam**, 28 Eylül 1930, s. 2.

¹¹⁷ Soysal, "Balkan Antantı", s. 143.

Teşkilâtın amacı Balkan devletleri arasında ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasî alanlarda yakınlaşmayı sağlayarak Balkan Birliği'nin kurulmasını kolaylaştırmaktır.¹¹⁸

Kısacası Birinci Balkan Konferansı'nda bir Balkan Paketi'nin hazırlanması ve Balkan milletleri arasında sosyo-kültürel alanda işbirliğinin geliştirilmesi yönünde karar alınmıştır. Bir sonraki konferansın ise İstanbul'da yapılması kararlaştırılmıştır. Bu konferanstan yaklaşık bir ay önce 25-30 Ağustos 1930 tarihlerinde Romanya Senatosu Başkan Yardımcısı Clinciu ile Milletvekili Dan Zahariya'dan oluşan bir parlamento heyeti bir nezaket ziyaretinde bulunmak üzere İstanbul'a gelmişlerdir.¹¹⁹

1.5.2. 1930 Türkiye – Romanya Mezarlık Antlaşması

Türkiye ve Romanya arasındaki Mezarlık Antlaşması (*Mezarlıkların Muhafazasına Dair İtilâfnâme*) 18 Eylül 1930'da Bükreş'te imzalanmıştır. Antlaşmada Türkiye'yi Bükreş Maslahatgüzarı Mehmet Ali Tevfik Bey, Romanya'yı ise Dışişleri Bakan Vekili Alexander Vaida-Voevod temsil etmiştir. 13 maddelik bu antlaşma, Lozan Antlaşması'nın 126. maddesine göre hazırlanmıştır.¹²⁰ Lozan Antlaşması'nın 126. maddesi, Romanya'daki Türk askeri mezarlıkları hakkındaydı. Bu madde antlaşma metninde:

Romanya ülkesinde 27 Ağustos 1916 tarihinden bu yana ölmüş Türk askerlerinin, denizcilerinin ve savaş tutsaklarının mezarları, mezarlıkları, kemikleri ve bu askerlerle denizcileri anmak için dikilmiş anıtların bakımı ile gözetilme edilmiş sivillere ilişkin olarak 124. ve 125. maddelerden doğan bütün öteki yükümlülükler konusunda, Romanya hükümeti ile Türk hükümeti arasında özel bir anlaşma yapılacaktır şeklinde ifade edilmiştir.¹²¹

Antlaşma, 27 Ağustos 1916 tarihinden itibaren savaş meydanlarında şehit olmuş askerlerle, esarete vefat eden harp esirleri ve sivil memurların mezarlarının idare ve korunmasını amaçlamaktaydı (Madde 1). Bunun için ise her iki ülkeden dört azadan oluşan bir komisyon kurulacaktı (Madde 2). Bu komisyonun görevi, her iki tarafta da ölümlerin defnedildiği ve defnedilmiş olabileceği yerleri belirlemek, gerekli hallerde mezarlıkları birleştirmek, ölenlerin kimliklerini tespit etmek ve yapılacak olan mezar ve anıtların planlarını ilgili hükümete onaylatmaktı (Madde 3). Romanya'da bulunan Türk mezarlıkları Bükreş, İbrail, Kalas ve Mecidiye şehirlerinde veya bunların civarında tesis olunacak dört mezarlıkta; Türkiye'de defnedilmiş

¹¹⁸ Gönülbol ve Sar, a.g.e., s. 100; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1050; Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", s. 350-351; Arafat, a.g.e., s. 18-19.

¹¹⁹ Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", s. 40; Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 49.

¹²⁰ Antlaşma'nın imzalanması için Bükreş Maslahatgüzarı Mehmet Ali Tevfik Bey'e yetki verilmiştir. **BCA**, 30. 18.1.2/11. 38. 16, 28 Mayıs 1930. Lozan Antlaşmasının 126. maddesi şuydu: "Romanya arazisinde 27 Ağustos 1916'dan beri vefat eden Türk asker-i berriye ve bahriyesinin ve üsera-yı harbiyesinin merkad, mezarlık ve medfenlerinin ve tezkîr-i namları için dikilen abidelerin idare ve muhafazası ile sivil mevkûfine müteallik hususatda 124. ve 125. maddelerden mütevellid sair her türlü mecburiyetler Romanya Hükümeti ile Türk Hükümeti arasında hususi bir itilafa mevzu' teşkil edecektir." **Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire**, s. 47-48.

¹²¹ Demirci, a.g.e., s. 253.

Romanyalılar ise İstanbul'da birleştirilecekti (Madde 4). Her iki ülkede de kullanılacak olan mezarlıklar o ülkelerin toprağı sayılacak ve başka bir amaç için kullanılmayacaktı (Madde 6). Her iki ülke de ilgili mezarlıkları teftiş edebilecekti (Madde 7). Mezarlıklar için birer beki istihdam edilecek (Madde 8) ve mezarlık olarak tahsis edilen arazilerden vergi alınmayacaktı (Madde 10).¹²²

Bükreş'te 18 Eylül 1930'da imzalanan bu antlaşma, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal tarafından 30 Kasım 1930'da tasdik edilerek yürürlüğe konulmuş,¹²³ 2 Nisan 1931 tarihli ve 1764 sayılı *Resmi Gazete*'de 1780 nolu kanun olarak yayınlanmıştır.¹²⁴ Antlaşmanın teatisi için 9 Aralık 1931'de Hariciye Vekâleti Birinci Daire Müdürü Cevat Bey, Bükreş'e gönderilmiştir.¹²⁵ Romanya'daki Türk şehitliğinin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan kişi ise Romanya Kralı'nın yakın dostu ve Bükreş Belediye Başkanı Dobrescu'ydu. Dobrescu, 1933 sonbaharında Ankara ve İstanbul'u da ziyaret etmiştir.¹²⁶

Hamdullah Suphi, Bükreş'te bulunan şehitlikte, 18 Mayıs 1934'te bir tören icra etmiştir. Türk ve Romen bayraklarıyla süslenen şehitlikteki törene resmi yetkililer dışında General Pradarifesco komutası altında bir alayla katılmıştır. Törende Bükreş İmamı Seyyit Abdullah Efendi'nin yaptığı duadan sonra Türkçe ve Romence nutuklar icra edilmiştir.¹²⁷

Bu şekilde bir antlaşmaya konu olan Bükreş'teki Türk Mezarlığı Büyükelçi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in şahsi gayretleriyle 1935'te resmen açılmıştır. Tanrıöver, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında şehit olanları içine alan bu mezarlığı 6 Nisan 1935'te muhteşem bir törenle açtırmıştır. Burada oldukça etkileyici bir konuşma yapan Hamdullah Suphi, sözlerini şu etkileyici cümle ile bitirmişti: "*Diriler ölümler sayesinde insan olarak, hür olarak yaşıyorlar*".¹²⁸

Romanya'daki Türk şehitlikleri üç ayrı şehirde bulunmaktadır. Bükreş Türk Şehitliği'nde isimleri bilinen 400 şehit tek kabirlerde, isimleri belirlenemeyen 535 şehit ise toplu bir kabirde yatmaktadır. Bükreş Türk Şehitliği'nde dört adet Gayrimüslim şehit de bulunmaktadır.¹²⁹ Bükreş Türk Şehitliği'nin Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından açılmasından sonra 1936 yılında Romen Milli Günü münasebetiyle Romanya'daki şehitliklerde törenler yapılmıştır. Söz konusu törenlerden biri de 21 Mayıs 1936'da Bükreş Türk Şehitliği'nde gerçekleştirilmiştir. Burada yapılan törene Hamdullah Suphi Tanrıöver ve elçilik personeli, Romanya'da bulunan Müslüman ve Hıristiyan

---

¹²² **Lozan Muahedesinin 126ncı Maddesinde Munderiç Mezarlıkların Muhafazasına Mütedair Hükümlere Tevfikan Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Kırallığı Arasında Münakit İtilaf**, Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti Yay., by ty (TTK B/2254); *RG*, 1764, 2 Nisan 1931, s. 355-356.

¹²³ *BCA*, 30. 18. 1. 2/15. 79. 19, 30 Kasım 1930.

¹²⁴ *RG*, 1764, 2 Nisan 1931, s. 355.

¹²⁵ *BCA*, 30.18.1.2/24. 77.15, 9 Aralık 1931.

¹²⁶ *BCA*, 30. 10/246. 667. 19, 6 Temmuz 1933.

¹²⁷ "Türk Şehitliğinde: Bükreş'te Heyecanlı Bir Merasim Yapıldı", *Akşam*, 19 Mayıs 1934, s. 2; Hamdullah Suphi'nin irad ettiği nutuk için bkz. "Türk-Rumen Dostluğunun Yeni ve Parlak Bir Tezahürü", *Akşam*, 30 Mayıs 1934, s. 7.

¹²⁸ Dağıstan, agm; Baydar, *a.g.e.*, s. 158.

¹²⁹ Arkeş, **1990 Sonrası Türkiye Romanya İlişkileri**, s. 37.

Türkler, Bükreş Belediyesi temsilcileriyle Romen ordusundan yüksek rütbeli birkaç subay hazır bulunmuştur. Törende Romen General Pogesgi, Türk şehitler için “çok sitâyîşkâr” bir konuşma da yapmıştır.¹³⁰

Şehitlikte Aralık 2000’de inşa edilen “Üç Sütunlu Anıt”, üç kıtada şehit olan Türk askerlerini sembolize etmektedir. İbrail’de bulunan şehitlik ise 1970’te Focşani Caddesi üzerinde halen bulunduğu yere nakledilmiştir. İbrail Şehitliği’nde 12 şehit ayrı kabirlerde ismi meçhul 742 şehit ise tolu bir mezarda defnedilmiştir. Slobozia Şehitliği, 1932’de Slobozia Belediyesi tarafından yaptırılmıştır. Burası İngiliz, Fransız, Hint, Cezayir, Arap ve Romen şehitlerin bulunduğu bir mezarlıktır. Slobozia Şehitliği’nde 1461 şehidin bulunduğu toplu bir mezar, isimleri bilinen 32 tek mezar ve bir anıt bulunmaktadır.¹³¹

1.5.3. İkinci Balkan Konferansı

İstanbul’da toplanması kararlaştırılan İkinci Balkan Konferansı’nın ilk faaliyeti, Konferansın tüzüğünü hazırlamak ve çalışmalara başlamak üzere Birinci Balkan Konferansı’na katılan ülkelerden üçer üyenin Selanik’e gelmesiyle başlamıştır. Türkiye adına konferansın hazırlık çalışmalarına başkan olarak Trabzon Milletvekili Hasan (Saka), İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Kocaeli Milletvekili Reşit Safvet (Atabinen) ve Dr. Akil Muhtar Beyler katılmışlardır. 1 Şubat 1931’de Selanik’te Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Arnavutluk ve Yunanistan temsilcilerinden oluşan Balkan Konferansı Meclisi, öncelikle Balkan Birliği’ne doğru giden yolda oluşturulacak olan Balkan Misakı konusunu ele almıştır. Meclis, Hasan Bey başkanlığında her devlete mensup 12 üyeden oluşan bir komisyon oluşturulmasına karar vermiştir. Komisyonun görevi ise Balkan milletlerinin birleşmesine mani olan engelleri ortadan kaldırma çarelerini aramaktır.¹³²

---

¹³⁰ “Romanya’da Türk ve Rumen Şehitleri İçin Büyük Merasim Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 22 Mayıs 1936, s. 7.

¹³¹ Arkeş, **1990 Sonrası Türkiye Romanya İlişkileri**, s. 37.

¹³² Akgün, **Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri**, s. 209

İkinci Balkan Konferansı, 20 Ekim 1931'de Türkiye, Bulgaristan, Romanya,¹³³ Yugoslavya, Arnavutluk ve Yunanistan temsilcilerinden oluşan 200 delegenin katılımıyla¹³⁴ İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda¹³⁵ Hasan Saka'nın Fransızca açılış konuşmasıyla başlamıştır.¹³⁶ Hasan Saka'nın ardından, Arnavut, Bulgar, Yunan ve Romen Heyet Başkanları konuşmalarını yapmışlardır. Bunların ardından ise Başbakan İsmet Paşa, Balkan Birliği'ni özendirici bir konuşma yapmıştır.¹³⁷ İsmet Paşa'dan sonra söz alan Yunanistan'ın eski Başbakanı ve Yunanistan Çiftçi ve İşçi Partisi Genel Başkanı Aleksander Papanastasio ise "*İstanbul'un 13 yüzyıl Balkan uluslarına başkentlik yaptığını, bu yüzden bir Balkan Birliği kurulabileceğini*" ima etmiştir.¹³⁸

20 Ekim 1931'de başlayan İkinci Balkan Konferansı'nda azınlıklar meselesi, bir Balkan birliğinin kurulması, zahire ve tütünün korunması, Balkan ülkeleri arasında bir ticaret odası ve banka kurulması, Balkan ülkelerinin tarihi geçmişinin ortaya çıkarılabilmesi için bir enstitü kurulması, Balkan ülkelerinin demiryolu ile birbirine bağlanması ve bu amaçla gerekli köprülerin yapılması, posta, telefon ve telgraf iletişimini sağlanması, Balkan posta birliği kurulması, sağlık alanında işbirliği yapılması gibi konular müzakere edilmiştir.¹³⁹ 21 Ekim 1931'de çalışmalarına Yıldız Sarayı'nda devam eden İkinci Balkan Konferansı Komisyonları'nın ikinci oturumunda Sırbistan ve Arnavutluk delegeleri¹⁴⁰ azınlıklar meselesinden dolayı birbirlerini suçlayınca görüşmelere ara verilmiştir.¹⁴¹

İstanbul'da toplanan bu konferans birincisi kadar başarı sağlayamamıştır. Konferans'ın kapanış toplantısı ise 26 Ekim 1931'de saat 14.00'te Ankara'da TBMM'de yapılmıştır.¹⁴² Ankara'da Mustafa Kemal Atatürk'ün kapanış kısmındaki konuşması Balkan müzakerelerin

---

¹³³ İkinci Balkan Konferansı'nda Romanya'yı temsilen Meclis Başkanı Stefan Ciçopop, Meclis İkinci Başkanı V. Pella, Milletvekili Radicanu, Ayan Üyesi Miulesco, Viladescu-Rocoasa, Prens Ojka, Prenses Pantegüze, Prof. Ioan Posta Müdür Muavini, V. İ. Pella, Milletvekili Rocavitza, Milletvekili Artzareanu, Milletvekili G. Cantacuzine, Matbuat Cemiyeti Başkanı Clarnet, Romanya Kadınlar Cemiyeti adına Galipso Botez temsil etmekteydi. Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 75; Türkiye'nin Bükreş Elçiliği, konferans için İstanbul'a gelecek olan Romen delegeleri şerefine 11 Ekim'de bir yemek verilmiştir. "Bükreş Sefaretimizde Bir Ziyafet", **Akşam**, 12 Ekim 1931, s. 2.

¹³⁴ İkinci Balkan Konferansı'na Yunanlılar 50, Bulgarlar 22, Romenler 37, Arnavutlar 20 delege ile katılmıştır. Konferansı takip etmek üzere ise 100'e yakın gazeteci görevlendirilmiştir. "Balkan Konferansı", **Akşam**, 13 Ekim 1931, s. 2; Konferans için gelecek olan Yunan ve Bulgar gazetecileri ile delegeleri İstanbul Palas, Tokatlıyan, Pera Palas ve Klariç otelleri tahsis edilmiştir. "Balkan Konferansı", **Akşam**, 11 Ekim 1931, s. 1; "Balkan Konferansı", **Akşam**, 16 Ekim 1931, s. 1-2; "Balkan Konferansı Hazırlıkları İkmal edildi", **Akşam**, 18 Ekim 1933, s. 1.

¹³⁵ Konferansın açılış oturumu Dolmabahçe, diğer oturumları ise Yıldız Sarayı'nda yapılmıştır. İkinci Balkan Konferansı için Yıldız Sarayı'nda yapılan hazırlıklar için bkz. "Balkan Konferansı Yıldız Sarayında Yapılan Hazırlık Bitiyor", **Akşam**, 1 Ekim 1931, s. 3; Balkan Konferansı'nın İktisat Encümeni ise toplantılarını İstanbul Ticaret Odası'nda yapmıştır. "Balkan Konferansı", **Akşam**, 13 Ekim 1931, s. 3.

¹³⁶ Hasan Saka'nın konuşma metni için bkz. "Balkan Konferansı Bu Sabah Açıldı", **Akşam**, 20 Ekim 1931, s. 1-2.

¹³⁷ "Balkan Konferansı Bu Sabah Açıldı", **Akşam**, 20 Ekim 1931, s. 2.

¹³⁸ Soysal, "Balkan Antantı", s. 144.

¹³⁹ "Neler Görüşülecek", **Akşam**, 20 Ekim 1931, s. 2; "Balkan Konferansı", **Akşam**, 21 Ekim 1931, s. 1-2; "Balkan Konferansı", **Akşam**, 24 Ekim 1931, s. 1-2.

¹⁴⁰ İkinci Balkan Konferansı'nda Arnavutluk'u Göricele Leonida temsil etmiştir. "Balkan Konferansı", **Akşam**, Ekim 16 Ekim 1931, s. 2.

¹⁴¹ Akgün, **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri**, s. 209-210.

¹⁴² Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası", s. 631; "Balkan Murahhasları Ankara'ya Gidiyorlar", **Akşam**, 25 Ekim 1931, s. 2; "Balkan Murahhasları ve Gazeteciler Ankara'da", **Akşam**, 26 Ekim 1931, s. 2.

niteliği ve önemi hakkında oldukça net bir bilgi vermektedir. Balkan devletleri arasında bir ittifak kurmak isteyen Mustafa Kemal Atatürk:

...Balkan milletlerinin yüzyıllara yayılan ortak bir tarihi vardır. Bu tarihin acı hatıraları varsa, onlara sahip olmakta bütün Balkanlılar ortaktır. Türkleri payı ise daha az acı olmamıştır. İşte siz, Sayın Balkan milletleri temsilcileri, geçmişin karışık duygu ve hesaplarının üstüne çıkarak, derin kardeşlik esasları kuracak ve geniş birlik ufukları açacaksınız; ilgi görmemiş, unutulmuş büyük gerçekleri ortaya koyacaksınız. ...Artık insanlık mefhumu, vicdanlarımızı temizlemeye, duygularımızı yüceltmeye yardım edecek kadar yükselmiştir... Dünya barışı içinde insanlığın gerçek saadeti, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve başarı kazanmasıyla gerçekleşebilir¹⁴³... Bugün Balkanlarda Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye olmak üzere her biri bağımsız nitelikte devletler mevcuttur. Osmanlı İmparatorluğu yıkıntısının direk sonucu olan Türkiye Cumhuriyeti dahil bütün Balkan Devletlerinin son yüz sene içerisinde doğmuş olduğunu söylemek mümkündür. Şüphesiz ki tüm Balkan devletlerini yeniden birleştirecek bir organizasyon oluşumunu bütün medeni insanlık memnuniyetle karşılayacaktır şeklinde konuşmuştur.¹⁴⁴

Konferans'ta Birinci Balkan Konferansı'nda daha çok Balkan Devletleri arasındaki işbirliğini sağlayacak teşkilatlanma meseleleri üzerinde durulduğu halde, İkinci Konferans'ta ekonomik, teknik ve kültürel alanlardaki esas meseleler ele alınmıştır. Ancak revizyonist ve statükocu tutumların Balkan Devletleri arasında da görülmeye başlaması bu Konferans'ın bir Balkan Paketi hazırlamasına sebep olmuştur. Bununla beraber, Konferans'ta çatışmalara sebep olacak meseleler bir kenara bırakılarak ekonomik, teknik ve kültür konularında işbirliğini sağlayacak bazı kararlar alınabilmiştir. Konferans'ta azınlık meselelerine de temas edilmiş ve bir saldırmazlık paktı ve uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi için bir antlaşma tasarısı hazırlanması konusu tartışılmıştır.

İkinci Balkan Konferansı toplandığı sırada Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlıklar neredeyse tamamen halledilmiştir. Aralarındaki sorunları çözmüş olan Türkiye ve Yunanistan Balkanlarda statükonun devamını isteyerek Balkan Birliği'nin gerçekleşmesi için sıkı bir işbirliği yapmış ve bu hareketin öncüleri olmuştur. Öte yandan, Bulgaristan revizyonist bir politika izlemeye başlamış, Yugoslavya ile Romanya ise Küçük Antant üyesi olduklarından Balkan Birliği fikrini ikinci plâna bırakmışlardır.¹⁴⁵ Bu konferanslar sırasında Türkiye, aynı zamanda Romanya ile Sovyetler Birliği arasındaki müzakerelere de aracılık etmişti.¹⁴⁶

¹⁴³ Bedrettin Tuncel, "Romanya'nın Sesi", **Bellekten**, 170/Nisan 1979, s. 506.

¹⁴⁴ Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 657; "Balkan Konferansı Gazi Hazretlerinin Nutku", **Akşam**, 27 Ekim 1931, s. 2; İkinci Balkan Konferansı'nın Ankara ayağında Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı ve 28 Ekim 1931 tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yayınlanan konuşmanın Türkçe ve Fransızca metinleri için bkz. A. Afet İnan, "Balkan Antantı (1934)", **Bellekten**, CXXVI/Nisan 1968, s. 285-291.

¹⁴⁵ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 101.

¹⁴⁶ Bu müzakerelerde Türkiye'nin rolü hakkında *Chicago Tribune* ve *Independance Roumaine* gazetelerinde çıkan haberler için bkz. **BCA**, 30. 10/ 83. 550. 27, 11 Nisan 1932.

İkinci Balkan Konferansı'nda bulunan Romen delegesi Ciceo Pop ile Romen Kadınları Birliği Başkanı Prenses Kanna Güzen ve Yugoslavya delegesi Prof. Yotiç heyetleriyle birlikte Fener Rum Patrikhanesi'ni de ziyaret etmişlerdir.¹⁴⁷ Patrikhane ziyaretinden sonra Romanya heyetinden Ciceo Pop, Atatürk Orman Çiftliği'ni ziyaret etmiş ve Mustafa Kemal tarafından verilen resepsiyona katılmıştır.¹⁴⁸

Bu konferanslar, Türkiye ve Romanya'yı birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Bu durum Hamdullah Suphi'nin 13 Temmuz 1932'de Romen dış politikasını yönlendiren ve 1938-1940 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı yapacak olan Grigore Gafenco ile olan görüşmesinde oldukça belirgindir. Bu görüşmede Gafenco, Hamdullah Suphi'ye “...Biz Türkiye Hükümeti ile hakiki bir takarrübün taraftarıyız” diyerek Türkiye-Romanya yakınlaşmasına vurgu yapmıştır.¹⁴⁹

1.5.4. Üçüncü Balkan Konferansı

Üçüncü Balkan Konferansı, 23 Ekim 1932'de Bükreş'te Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun açılış konuşmasıyla başlamıştır.¹⁵⁰ Konferansa Türkiye'den Hasan Bey (Saka) başkanlığında Ruşen Eşref (Ünaydın), Reşit Safvet (Atabinen), İstanbul Belediye Başkan Yardımcısı Hamit, Müderris İbrahim Fazıl (Pelin) (1886-1944) Beylerden oluşan bir heyet katılmıştır.¹⁵¹ Konferans açıldıktan sonra toplantıya başkanlık eden Romanya Meclis Başkanı Bop ve Yugoslav Heyeti Başkanı Yovanoviç, Türkiye ve Mustafa Kemal Atatürk'ten övgüyle söz etmiştir.¹⁵² Konferansta iktisat, siyasi, adliye, ulaşım, sağlık ve kültür komitesi adı altında altı birim oluşturularak müzakerelere başlanılmıştır.¹⁵³

Üçüncü Balkan Konferansı'nda Yunanistan Heyet Başkanı tarafından “Balkan Misakı” kurulabilmesi için bir öneri verilmiş ve bu öneri uzun tartışmalardan sonra 4 ret oyuna karşılık 20 oyla kabul edilmiştir. Kurulması öngörülen Balkan Misakı'nın esasları ise 26 Ekim 1932 tarihli *Cumhuriyet* gazetesine şöyle belirlenmişti: 1- Balkan Devletlerinden biri diğerlerine karşı hiçbir tecavüzde bulunmayacak, 2- Toprak ve sınır gibi sorunlar ortaklaşa çözümlenecek, 3- Balkan Devletleri arasında devam eden anlaşmazlıkları gidermek üzere, her ülke delegesinin katılımıyla oluşturulacak bir jüri kurulu meydana getirilecek, 4- Jüri Heyeti'nin çözemediği sorunlar için

¹⁴⁷ Bu ziyaretleri yayımlayan *Rumca Avyi* gazetesinin haberi için bkz. **BCA**, 30.10/ 226. 523. 15, 15 Kasım 1931.

¹⁴⁸ Ciachir, “Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri”, s. 657;Guboğlu, “II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri”, s. 1050.

¹⁴⁹ **BCA**, 30. 10/246. 667. 6, 15 Temmuz 1932.

¹⁵⁰ Guboğlu, “II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri”, s. 1050.

¹⁵¹ “Balkan Konferansı Murahhaslarımız Bu Sabah Gittiler”, **Akşam**, 20 Ekim 1932, s. 1; “Bükreş'e Giden Murahhaslar”, **Akşam**, 21 Ekim 1932, s. 1; “Balkan Konferansına Gidenler”, **Akşam**, 22 Ekim 1932, s. 2.

¹⁵² “Balkan Konferansı Açıldı: Gazi Hz. İle Türkiye'den Takdirler İle Bahsedildi”, **Akşam**, 23 Ekim 1932, s. 1-2. “İbrahim Fazıl Bey'in Konferansı”, **Akşam**, 31 Ekim 1932, s. 2; Akgün, **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri**, s. 213.

¹⁵³ “Balkan Konferansına Gidenler”, **Akşam**, 22 Ekim 1932, s. 2.

Milletler Cemiyeti veya Hakeme başvurulacak.¹⁵⁴

Bulgaristan, Konferans'ta görüşülen azınlık meselesini kendi istediği şekilde halledemediğinden terk etmiştir. Bu yüzden, Balkan Paktı'nın imzalanması yeniden tehlikeye düşmüştür. Konferans'ın diğer beş üyesi ise daha az çatışmaya sebep olan ekonomik ve sosyal meseleler üzerindeki çalışmalarına devam etmişler¹⁵⁵ ve Balkan Devletleri arasında Balkan Ticaret ve Sanayi Odası, Balkan İşçi Bürosu, Balkan Posta Birliği, Balkan Ticaret Odası Denizcilik Şubesi gibi kuruluşların oluşturulmasını ve bir Gümrük Birliği kurulmasını kararlaştırmışlardır.¹⁵⁶

Konferans görüşmeleri sırasında meydana gelen çatışmalara rağmen devlet adamları arasında Balkan Antantı fikri üzerinde bir görüş birliği oluşmaya başlamıştı. Konferans'a katılan devletler arasında bu fikri en fazla Türkiye savunmuştur. Birliğin kurulmasındaki en büyük tehlike de statükodan memnun olmayan Bulgaristan'dan gelmiştir. Balkan Birliği fikrine inanan Türkiye ise, iki taraflı anlaşmaların ötesine giden daha kuvvetli bir güvenlik sistemi kurmak istemiştir.¹⁵⁷ Konferans'ta siyasal ve askeri alanda iş birliğine yönelik herhangi bir gelişme sağlanamazken Balkan Ticaret ve Sanayi Odası, Balkan Denizcilik Bürosu, Balkan Ziraat Odası, Balkan Turist Federasyonu, Balkan Hukukçular Komisyonu ve Balkan Tıp Federasyonu gibi teknik ve mesleki örgütler ortaya çıkmıştır.¹⁵⁸

1.5.5. Dördüncü Balkan Konferansı

Dördüncü ve son Balkan Konferansı, 5-11 Kasım 1933 tarihleri arasında Selanik'te toplanmıştır. Konferansa Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan katılmıştır. Konferansın Başkanı aynı zamanda Yunan Heyeti'nin de Başkanı olan Papanastasio'dur. Konferansta Bulgaristan'ı Sosyalist Fırkası Reisi Sakizof, Yugoslavya'yı Yovanoviç 30'ar kişilik maiyetleriyle temsil etmiştir. Türkiye'yi ise Trabzon Mebusu Hasan (Saka) Bey'in başkanlığı altında Umumî Kâtip Ruşen Eşref (Ünaydın), Mebus Nazım İzzet, Reşit Safvet (Atabinen), Cevat Abbas (Gürer), Zeki Mesut (Alsan), Vasfi Raşit, Akil Muhtar,¹⁵⁹ İbrahim Fazıl, Tahir, Ahmet Mithat, Ali Muzaffer, Abdülhak Şinasi, İstanbul Belediye Başkanı Muavini Hamit, İş Bankası Umumî Kâtibi Baki, TBMM Umumi Kâtibi Veysel Beyler ile Efzayiş Suat Hanım temsil

¹⁵⁴ Akgün, *Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri*, s. 213-214.

¹⁵⁵ "Balkan Konferansı Dağılmak Tehlikesi Karşısında", *Akşam*, 25 Ekim 1932, s. 1-2.

¹⁵⁶ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 101; Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", s. 351; "Balkan Ticaret Odası'nın Deniz İşleri Şubesi", *Akşam*, 30 Ekim 1932, s. 4.

¹⁵⁷ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 101.

¹⁵⁸ Armaoğlu, a.g.e., s. 416; Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası", s. 632.

¹⁵⁹ Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Prof. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Dr. Nihat Reşat Belger, Prof. Dr. Hayrullah Diker, Prof. Dr. Süreyya H. Serter, Dr. M. Kamil Berk, Dr. Abrevaya Marmaralı ile birlikte Atatürk'ün ölümüne kadar doktorluğunu yapan hekimler arasındaydı. Üçüncü-Usta-Öksüz-Çoşar, *Atatürk Sonsuzluğa Yürüdü*, s. 8-9, 11.

etmiştir.¹⁶⁰

Bu konferans toplanmadan önce Balkan devletleri arasında bir dizi diplomatik görüşmeler vuku bulmuştur. Bunlar arasında Balkan Paktı'nın en hareketli taraftarı olan Türkiye ve Yunanistan, Bulgaristan'ın revizyonist politikasını önlemeye çalışmışlardır. Bu maksatla Yunanistan Başbakanı Çaldaris'in Ankara'yı ziyareti sırasında iki devlet, 14 Eylül 1933'te bir "Samimi Anlaşma Misakı"nı (Pacte d'Entente Cordiale) imzalamışlardır.¹⁶¹ 20 Eylül 1933'te de Başbakan İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Sofya'yı ziyaret ederek 1929 tarihli Türk-Bulgar Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması'nı 5 yıl süre ile uzatmışlardır.¹⁶² Ekim 1933'te Yugoslavya Kralı Aleksander'in Türkiye'yi ziyaretinden bir ay sonra 27 Kasım 1933'te ise Belgrat'ta Türkiye ve Yugoslavya arasında 25 maddelik Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması imzalanmıştır.¹⁶³ Türkiye'nin Yugoslavya ve Yunanistan'la yaptığı bu antlaşmalar, Romanya üzerinde Macaristan ve Bulgaristan'ın toprak talepleri de bu iki devleti Balkan Paktı çizgisine yaklaştırmıştır.

Konferans başlamadan önce siyasi çevrelerde Balkan meselelerinin resmi olmayan konferanslar yoluyla halledilemeyeceği kanısı kuvvetlenmiştir. Nitekim 1933'te Balkan Antantı'nı kuracak olan antlaşmanın hazırlanması için devlet adamları yoğun bir diplomatik faaliyete girişmişlerdir. Bulgaristan'ın revizyonist emellerden vazgeçmesini ve Pakta katılmasını sağlamak, bu siyasi faaliyetin başlıca hedefini teşkil etmiştir. Öte yandan Bulgaristan'da amacına ulaşabilmek için bazı Balkan Devletlerini kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Balkan Devletleri arasında Arnavutluk'tan başka Bulgaristan tarafına kayabilecek tek devlet Yugoslavya idi. Nitekim Bulgaristan Yugoslavya'nın desteğini sağlamak için bu devletle temasa geçmiştir.¹⁶⁴

Dördüncü Balkan Konferansı, Yunan Heyeti Başkanı Papanastio'nun açılış konuşmasıyla 5 Kasım 1933'te Selanik'te başlamıştır. Konferansın birinci gününde ilgili ülkelerin temsilcilerinin konuşmalarına yer verilmiştir.¹⁶⁵ Konferans, Balkan Misakı meselesi, azınlıklar, Balkan Turizm Federasyonu'nun kurulması, her sene Balkan ülkeleri Dışişleri Bakanlarının toplanması, Balkan matbuat birliği gibi meseleler üzerinde durmuştur.¹⁶⁶ Bu konferansta ele alınan konuların Balkan Antantı ile birlikte hayata geçirildiği anlaşılmaktadır. Dördüncü Balkan Konferansı sonunda

---

¹⁶⁰ "Dördüncü Balkan Konferansı", *Akşam*, 2 Kasım 1933, s. 2; "Balkan Konferansı Heyeti Dün Gitti", *Akşam*, 3 Kasım 1933, s. 2.

¹⁶¹ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 102.

¹⁶² Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 102.

¹⁶³ *RG*, 2652, 13 Mart 1934, s. 3533-3536; Soysal, a.g.e., s. 441.

¹⁶⁴ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 102.

¹⁶⁵ "Balkan Konferansı Açıldı, Hararetili Nutuklar İrad Edildi", *Akşam*, 6 Kasım 1933, s. 2.

¹⁶⁶ "Balkan Konferansı Açıldı, Hararetili Nutuklar İrad Edildi", *Akşam*, 7 Kasım 1933, s. 2; "Balkan Misakı Meselesi", *Akşam*, 8 Kasım 1933, s. 2; "Balkan Konferansı", *Akşam*, 9 Kasım 1933, s. 3; "Balkan Konferansı", *Akşam*, 10 Kasım 1933, s. 2; Ahmet Hilali, "Balkan Konferansında Betbinlik", *Akşam*, 10 Kasım 1933, s. 6; "Konferansta Mühim Kararlar", *Akşam*, 11 Kasım 1933, s. 2; "Balkan Konferansında Balkan Misakı Etrafında Hararetili Müzakereler", *Akşam*, 11 Kasım 1933, s. 7.

Balkan Takas Odası ve Balkan Çalışma Ofisi adlı iki birimin kurulmasına ve beşinci konferansında 1934 yılında Belgrat'ta toplanmasına karar verilmiştir.¹⁶⁷

Balkan Konferansları, resmi temsilcilerden oluşmadığı için somut sonuçlar vermemiştir. Zaten Bulgaristan, ileride Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya'dan toprak istemlerine yol açabilecek azınlık konuları üzerinde ısrar edince ve İtalya'nın etkisindeki Arnavutluk da Bulgaristan'ı izleyince Balkan Konferanslarının sürdürülmesinin yararı olmayacağı anlaşılmıştı.¹⁶⁸ Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız Balkan Konferansları, siyasal açıdan olumlu sonuçlar doğurmamakla birlikte, Balkan ülkeleri arasında bir çıkar birliğinin doğmasında rol oynamıştır.

1.6. Türkiye ve Romanya Arasındaki Siyasi Antlaşmalar

1.6.1. Saldırıyı tanımlayan Sözleşme

1930'lu yıllardaki Türkiye-Romanya ilişkileri, krizler döneminin etkisiyle şekillenmiştir. Bu yıllarda Türkiye ve Romanya diplomasisini ilgilendiren en önemli mesele ise, Almanya ve İtalya'nın yayılcı emellerine karşı Sovyetler Birliği ile yapılan antlaşmalardır. Bu antlaşmaların müzakerelerinde Türkiye, Romanya ve Sovyetler Birliği arasındaki görüşmelere aracılık da etmiştir.¹⁶⁹ Bu tür aracılık girişimlerinden biri de Mayıs 1933'te Londra'da toplanan Dünya İktisat Konferansı sırasında şekillenmiştir. Bu sırada çıkan Dörtlü Pakt söylentileri üzerine Dr. Tevfik Rüştü, Titulescu ve Sovyetler Birliği Hariciye Komiseri M. Litvinof arasında dostane ilişkiler kurulmasına teşebbüs edilmiştir.¹⁷⁰

1932'de Mussolini'nin teşebbüsü ile revizyonist Almanya ve İtalya ile statükocu İngiltere ve Fransa arasında Dörtlü bir Pakt imzalanmak üzere olduğu söylentileri, Almanya ve İtalya'nın toprak iddiasında buldukları devletlerde büyük bir endişe uyandırmıştır. Türkiye de bu devletler arasındaydı. Atatürk, Ankara'daki yabancı devlet temsilcilerine verdiği bir akşam yemeğinde, Türkiye'nin Dörtlü Paktı iyi karşılamayacağını açıkça söylemiştir. Aynı şekilde revizyonist ve statükocu devletlerin Milletler Cemiyeti dışında anlaşmaya varmaları Sovyetler Birliği'ni de endişelendirmiştir. Bu yüzden Sovyetler Birliği, Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın tavassutuyla Avrupa ve Yakındoğu'daki komşularıyla Dörtlü Pakt devletlerine karşı işbirliği yapma teşebbüsüne girişmiştir. Bu teşebbüs, 1933'te Londra'da toplanan Dünya İktisat Konferansı sırasında ilgili devletler arasında görüşmelere yol açmış ve bu devletler *Saldırının Tanımına İlişkin Londra Sözleşmesi* adıyla 3 ve 4 Temmuz 1933'te iki ayrı antlaşma imzalamışlardır. Antlaşmaların birincisine Türkiye, Estonya, Letonya, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği, İran ve Afganistan;

¹⁶⁷ "Balkan Konferansı", **Akşam**, 12 Kasım 1933, s. 2; "Balkan Konferansı İşini Bitirdi", **Akşam**, 13 Kasım 1932.

¹⁶⁸ Soysal, a.g.e., s. 448.

¹⁶⁹ Türkiye'nin bu görüşmelerdeki rolü hakkında *Chicago Tribune* gazetesinde yayınlanan bir haberin *Independence Roumaine* gazetesindeki yansımaları için bkz. **BCA**, 30.10/83.550.27, 11 Nisan 1932.

¹⁷⁰ Aras, a.g.e., s. 58-59.

ikincisine de Türkiye, Romanya, Sovyetler Birliği, Çekoslovakya ve Yugoslavya taraf idiler. Bu antlaşmaların amacı, saldırıya başvurmamak, başkasınca yapılan saldırıya katılmamak ve muhtemel bir saldırı karşısında bu devletleri içine alan yeni bir grup oluşturmaktır.¹⁷¹

3 Temmuz 1933 tarihli Saldırıyı Tanımlayan (Tecavüzün Tarifi) Sözleşme'si, Türkiye, Estonya, Letonya, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği, İran ve Afganistan arasında imzalanmıştır. Sözleşme, 24 Aralık 1933 tarihli *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı, ilgili ülkeler arasında barışı kuvvetlendirmektir. Sözleşmede Türkiye'yi Dr. Tevfik Rüştü, Romanya'yı Nicolas Titulescu, Estonya'yı Dr. Oskar Kallas, Letonya'yı Waldemaras Saldais, Polonya'yı Edouard Raczyński, SSCB'yi Maxime Litvinoff, İran'ı Fetullah Han Nuri İsfandiyari, Afganistan'ı Ali Muhammet Han temsil etmişlerdir. Beş maddelik bu sözleşmeye göre; tarafların hepsi diğerlerinin birbirleriyle olan karşılıklı ilişkilerinde bu sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra tecavüzün tarifini kabul edeceklerdi (Madde 1). Uluslararası bir anlaşmazlıkta, anlaşmazlık halindeki taraflar arasındaki antlaşmaların hükmü saklı kalmak şartıyla; başka bir devlete savaş ilan eden, savaş ilan etmeden başka bir ülkenin arazisini işgal eden, başka bir ülkenin sahil ve limanlarını abluka eden, ülkenin arazisine ve halkına kast eden teröristleri himaye eden ülkeler saldırgan (mütecaviz) devlet sayılacaktı (Madde 2). Antlaşmanın üçüncü maddesine bir de lahika eklenmiştir.¹⁷²

4 Temmuz 1933 tarihli ikinci antlaşma ise Türkiye, Romanya, Sovyetler Birliği, Çekoslovakya ve Yugoslavya arasında imzalanmıştır. Türkiye'yi Londra Büyükelçisi Mehmet Münir Bey, Romanya'yı Dışişleri Bakanı Nicolas Titulescu, Çekoslovakya'yı Garrigue Masaryki, SSCB'yi Maxime Litvinoff, Yugoslavya'yı Londra Elçisi Georges Diouritchi temsil etmişlerdir. Bu sözleşmenin amacı da taraf ülkeler arasında barışı kuvvetlendirmektir. Bu antlaşma da 24 Aralık 1933 tarihli Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir. 6 maddelik bu antlaşma, gerek antlaşma maddeleri ve gerek lahika bakımından 3 Temmuz tarihli antlaşmanın aynısıdır. Yalnız bu antlaşmanın dördüncü maddesinde “İşbu mukavelename diğer bütün Devletlerin iltihakına açıktır. İltihak, ilk imzanın bahşettiği aynı hukuku bahşedecek ve tahmil ettiği aynı mükellefiyetleri tahmil edecektir” ifadesiyle antlaşma, diğer ülkelere de açık kapı bırakmıştır.¹⁷³

Londra Sözleşmesi, Milletler Cemiyeti Yasası ve Briand-Kellog Paktı'nın saldırı ve savaş konusundaki hükümlerinin eksikliklerini giderici mahiyetteydi. Sözleşmenin özellikle ikinci maddesinde hangi eylemlerin saldırı sayılacağı tek tek belirlenmiştir.¹⁷⁴ Yukarıda da görüldüğü üzere Londra Sözleşmesi'nin kaleme alınmasında Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Litvinof, Türk

---

¹⁷¹ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 110; Soysal, a.g.e., s. 439.

¹⁷² **RG**, 2590, 28 Aralık 1933, s. 3338-3340.

¹⁷³ **RG**, 2590, 28 Aralık 1933, s. 3337-3338.

¹⁷⁴ Yılmaz, “Balkanlarla İlişkiler”, s. 202.

Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras ve Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu büyük rol oynamışlardır.

1.6.2. Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun Türkiye Ziyareti ve 17 Ekim 1933 Türkiye – Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması

Türkiye'nin 1923'te bağımsız bir ulus-devlet ve cumhuriyet olmasından sonra Romanya ile imzalanan 1933 tarihli *Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması*, Romanya ile yakın komşuluk ilişkileri kurmak için gösterdiği çabanın bir parçasıdır. Mustafa Kemal Paşa'nın Balkan devletleri arasında dostluk ve işbirliğini geliştirip, Güneydoğu Avrupa'da kolektif savunma sistemini kurmaya yönelik politikası, Titulescu'nun yönlendirdiği Romanya'nın dış politikası ile örtüşmekteydi. Aynı zamanda Romanya'yı bu antlaşmayı imzalamaya götüren sebeplerden biri, Bulgaristan'ın revizyonist isteklerinden çekinmesi, diğeri de kendi deniz ticaretinin, Boğazlarda serbest geçişin bekçisi olan Türkiye'ye bağlı olmasıydı.¹⁷⁵

Bu siyaset, 16 Ocak 1933'te Romanya Başbakanı M. Vaida ile görüşen Hamdullah Suphi'nin 25 Ocak 1933 tarihli raporundan anlaşılmaktadır. Bu görüşmede Romanya Başbakanı, Hamdullah Suphi'ye *Romanya Devleti etrafındaki komşularla anlaşarak Rusya ile Macaristan'la, Bulgarlarla, Türkiye ile samimi bir mukarenet siyaseti takip ederek harici işlere ait faaliyetlerinin merkezini garptan şarka doğru nakletmeğe mecburdur ve muhtaçtır* sözleriyle yapılacak antlaşmanın zeminini hazırlamıştır.¹⁷⁶

Bu paralel siyaseti her iki ülke arasında bir antlaşma ile geliştirmek isteyen Titulescu'nun¹⁷⁷ Türkiye ziyareti, 6 Ekim 1933 tarihinden itibaren Türk basınında yer almaya başlamıştır.¹⁷⁸ Titulescu, 14 Ekim 1933'te öğleye doğru Sofya'dan İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da Pera Palas Oteli'nde konaklayan Titulescu, saat 13.00'te İstanbul Valisi Muhiddin Bey'i makamında ziyaret ettikten sonra Ayasofya Camii'ne gitmiştir. Ziyaret sonrasında İstanbul Valisi Muhiddin Bey, Titulescu şerefine Cercle d'Orient'te 14 kişilik bir öğle yemeği vermiştir. Bu öğle yemeğinde Titulescu ve maiyeti, Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi, İstanbul Vali Muavini Ali Rıza, Muhtelit

¹⁷⁵ Armaoğlu, a.g.e., s. 417; Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, s. 100; Arafat, a.g.e., s. 20.

¹⁷⁶ **BCA**, 30.10/246. 667. 12, 25 Ocak 1933.

¹⁷⁷ 1927-1928 ve 1932-1936 yılları arasında Romanya Dışişleri Bakanlığı yapan Titulescu, Balkanların en zeki ve en maruf siyaset adamı olarak nitelendirilmiştir. Bu yıllarda Romanya'nın dış politikasını Titulescu idare etmektedir. Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu, 1883 yılında Craiova'da doğmuştur. Paris Hukuk Fakültesi mezunudur. 1905'te Yaş Üniversitesi'nde, 1909'da ise Bükreş Üniversitesi'nde Medeni Hukuk Öğretmenliği yapmıştır. 1912'de mebusluğa seçilmiş, 1917'de Maliye Bakanlığı'na getirilmiştir. Trianon Antlaşması'nı Romanya adına imzalamıştır. 1920-1922 yıllarında Maliye Bakanlığı yaptıktan sonra Romanya'nın Londra Elçiliği'ne ardından da Cemiyet-i Akvam daimi murahhaslığına atanmıştır. 1927'de Bratyano Kabinesi'nde Dışişleri Bakanlığı'na sonra tekrar Londra Elçiliği'ne atanmıştır. 1930-1931 yıllarında iki defa Cemiyet-i Akvam Başkanlığına seçilmiştir. Titulescu, aynı zamanda Romanya Akademisi üyesidir. "M. Titulescu Kimdir?", **Akşam**, 13 Ekim 1933, s. 1-2; "Romanya'nın Başları", **Akşam**, 15 Ekim 1933, s. 9; "Romanya Hariciye Nazırı", **Akşam**, 15 Ekim 1932, s. 8.

¹⁷⁸ "M. Titulescu", **Akşam**, 7 Ekim 1933, s. 2.

Mübadele Komisyonu Türk Heyeti Reisi Şevki, Beyoğlu Kaymakamı Sedat, Romanya Elçisi Carp, Romanya General Konsolosu Anastasio, Viskonsül Ghiko ve Refik Amir Beyler bulunmuşlardır. Yemekten sonra otele çekilen Titulescu, buradan yanında Hamdullah Suphi Bey'le beraber trenle Ankara'ya hareket etmiştir.¹⁷⁹

Titulescu, beraberinde Hususi Kâtibi Nenisor, Ortaelçi ve Hukuk Müşaviri Reaicoviceanu, Romanya Matbuat Müdürü Jean Bragu, Romanya Matbuat Cemiyeti Reisi ve *Universul* gazetesi yazarı Viyon, *Adeverul* gazetesi yazarı Romanof ve *Lupta* gazetesi yazarı Astemie'nin de aralarında bulunduğu kalabalık bir gazeteci heyetiyle 15 Ekim 1933'te Ankara'ya gelmiştir.¹⁸⁰ Ankara Garı'nda Titulescu'yu Hariciye Vekili Tefvik Rüştü, CHP Umumî Kâtibi Recep (Peker), Hariciye Vekâleti Umumi Kâtibi Numan Rıfat ve Ankara Valisi Nevzat Beylerden oluşan bir heyet karşılamıştır. Buradan Titulescu, ikametine tahsis edilen Ankara Palas Oteli'ne geçmiştir. Otelde bir süre dinlendikten sonra Titulescu, öğleden önce Hariciye Vekili'ni, Başbakan İsmet Paşa'yı ve Meclis Başkanı Kazım Paşa'yı ziyaret etmiş, ardından da iade-i ziyaretler yapılmıştır. Öğleden sonra saat 14.00'te Titulescu, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmiş, bu ziyaret yaklaşık 2 saat sürmüştür. Akşamüzeri ise Hariciye Vekili Tefvik Rüştü Bey tarafından Titulescu şerefine Ankara Palas'ta bir akşam yemeği verilmiş, karşılıklı konuşmalarla tamamlanmıştır.¹⁸¹ Ertesi gün, Titulescu, Hariciye Vekili Tefvik Rüştü Bey'le imzalanacak olan antlaşmayı müzakere etmiştir. Ardından Titulescu, İsmet Paşa ve İktisat Vekili Celal Bey'le görüşmüştür.¹⁸²

İki gün sonra da 17 Ekim 1933'te Saat 16.30'da¹⁸³ her iki ülke arasında *Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaşma Antlaşması (Türkiye-Romanya Dostluk, Âdem-i Tecavüz, Hakem ve Uzlaşma Muahedesi)* imzalanmıştır. Bu antlaşma, Romanya ile Türkiye arasında Lozan Antlaşması'ndan sonra -1929 Oturma, Ticaret ve Deniz Ulaşımı Sözleşmesi ve 1930 Mezarlıkların Korunması Antlaşması dışında- yapılan ilk önemli siyasi yakınlaşmaydı. Antlaşma, Türkiye adına Dışişleri Bakanı ve İzmir Milletvekili Dr. Tefvik Rüştü (Aras) ve Romen mevkidaşı Nicolas/Nikolae Titulescu tarafından imzalanmıştır.¹⁸⁴

Antlaşma metninin girişinde her iki memleket arasında çıkabilecek ihtilafların barışçıl yollarla çözümünü hazırlamak, dünya barışının devamına hizmet etmek ve her iki memleketin dostluk bağlarını kuvvetlendirmeye vurgu yapılmıştır.¹⁸⁵ 22 maddelik bu antlaşmaya göre her iki

¹⁷⁹ "M. Titulescu Dün Akşam Ankara'ya Hareket Etti", **Akşam**, 15 Ekim 1933, s.2.

¹⁸⁰ "M. Titulescu", **Akşam**, 7 Ekim 1933, s. 2; "M. Titulescu Dün Akşam Ankara'ya Hareket Etti", **Akşam**, 15 Ekim 1933, s. 1-2.

¹⁸¹ "Misafirimiz Ankara'da", **Akşam**, 16 Ekim 1933, s. 1-2.

¹⁸² "Türk-Romen Dostluğu", **Akşam**, 17 Ekim 1933, s. 1-2.

¹⁸³ "Türk-Romen Münasebatı M. Titulescu Bu Sabah Ankara'dan Geldi", **Akşam**, 18 Teşrin-i Evvel 1933, s. 1.

¹⁸⁴ Soysal, a.g.e., s. 437; Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 103.

¹⁸⁵ **Türkiye Cumhuriyeti İle Romanya Kırallığı Arasında Dostluk, Ademi Tecavüz, Hakem ve Uzlaşma Muahedesi**, Hariciye Vekâleti Protokol Umum Müdürlüğü Yay., by ty (TTK B/2253), s. 1; **RG**, 2652, 13 Mart 1934.

ülke arasında içten bir dostluk kuruluyor (Madde 1), birbirlerine karşı saldırıya geçmemek yükümünü getiriyor (Madde 2) ve aralarında çıkacak anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümünün yöntemlerini öngörüyordu (Madde 3-21).¹⁸⁶ Yani bu antlaşma, iki ülke arasında samimi bir dostluk kurmaktan başka, birbirlerine karşı saldırıya geçmeme yükümlülüğü de getirmekteydi. Antlaşma 13 Mart 1934 tarihli *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁸⁷ Antlaşmanın geçerlilik süresi ise yürürlüğe girmesinden itibaren 10 yıllı sınırlandırılmıştır.¹⁸⁸

Bu antlaşma, Titulescu'ya göre Balkan devletleri arasındaki işbirliğinin de başlangıç noktasıydı.¹⁸⁹ Antlaşmanın yapılmasından sonra verilen yemekte Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü:

Türk ve Romen milletleri aynı tarihi paralelde yaşamışlardır. Tarihin bu akışı esnasında her iki millet de birbirine münafık gibi yaklaşmıştır. Çok hayırlı olan bu cereyan, hem şimdiki hem de gelecekteki nesiller arasında işbirliği için bir nimet bir dayanak olmalıdır...” şeklindeki sözlerine Titulescu “ âcizane fikrimce Türk milletinin birçok özellikleri arasında üç tanesi çok kıymetli olarak gözümüze çarpar. Çok canlı ve kuvvetli bir millî duygusu, çok derin bir dürüstlüğü ve doğruluğu ve bir de doğuşunda, tabiatındaki mevcut cömertliği veya alıcenaplığı ya da misafirperverliğidir. Eğer dikkat ile araştırırsanız bu çeşit özellikler Romen milletinde de bulunur.

Diyerek karşılık vermiştir.¹⁹⁰

Antlaşmanın imzalanmasından sonra 17 Ekim 1933'te saat 19.00'da Ankara Tren İstasyonu'ndan Başvekil İsmet Paşa, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü, Milli Müdafaa Vekili Zekai, CHP Genel Sekreteri Recep Peker, Balkan Birliği Reisi Hasan Saka, Ankara Valisi ve Belediye Başkanı Nevzat Tandoğan gibi üst düzey devlet erkânı tarafından uğurlanan Titulescu, ayrılırken şu açıklamayı yapmıştır: “Ankara'yı çok tatlı bir heyecanla terk ediyorum. Türk milletinin son senelerde tahakkuk ettirdiği harikulade neticeler karşısında hayranlıkla doluyum. Romanya da Türkiye gibi yalnız bir şey istiyor. Sulhün kendisini. Bugün aktedilen muahede bu sulh halkasının birincisidir.”¹⁹¹

---

¹⁸⁶ **Türkiye Cumhuriyeti İle Romanya Kırallığı Arasında Dostluk, Ademi Tecavüz, Hakem ve Uzlaşma Muahedesi**, s. 1-8; Soysal, a.g.e., s. 437.

¹⁸⁷ **RG**, 2652, 13 Mart 1934, s. 3531-3533.

¹⁸⁸ “Türk-Rumen Münasebatı M. Titulesco Bu Sabah Ankara'dan Geldi”, **Akşam**, 18 Teşrin-i Evvel 1933, s. 2.

¹⁸⁹ Ekrem, “Atatürk ve Romanya Kamu Oyu”, s. 40.

¹⁹⁰ Guboğlu, “II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri”, s. 1052. Titulescu'nun bu şekildeki konuşması için ayrıca bkz. Ekrem, “Nikolaye Titulescu”, s. 1935.

¹⁹¹ “Türk-Rumen Münasebatı M. Titulesco Bu Sabah Ankara'dan Geldi”, **Akşam**, 18 Teşrin-i Evvel 1933, s. 2; ayrıca bkz. Yaşar, “Türkiye-Romanya İlişkileri”, s. 3203.

Ayrıca Titulescu, Uzunköprü'den Türkiye'yi terk ederken 19 Ekim 1933'te Tevfik Rüştü Bey'e çektiği bir telgrafında:

Türkiye'den ayrılırken mazhar olduğum hüsnü kabulden dolayı memleketim ve şahsım namına Zatı Devletlerine derin minnettarlığımı ifade etmek isterim. Hakkımda gösterilen sayısız dostluk nişanelerinden ziyadesiyle mütehasıs oldum ve muahedei resmiye ile tathim etmiş olan Türk-Romen dostluğunun bundan elbet kuvvet bulacağına itimat buyurmanızı rica ederim. Gazi Mustafa Kemal Hazretleri nezdinde hayranlık ve saygı hislerime tercüman olmanızı rica eylerim beyanında bulunmuştur.¹⁹²

Türkiye ile Romanya arasında imzalanan bu antlaşma, Romen basını tarafından da Doğu Avrupa barışına giden yol olarak ilgiyle takip edilmiştir. Romen gazetelerinden *Adeverul* gazetesi, antlaşmayı, *Balkanlarda hakiki bir sulh kurulması yolunda atılmış bir adım* olarak nitelendirmiştir.¹⁹³ 13 Aralık 1933'te TBMM tarafından da onaylanan¹⁹⁴ bu antlaşma, iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmekte ve Balkanlar'daki işbirliği ve barış politikasının temel taşlarından birini oluşturmaktaydı. Nitekim bu antlaşmadan sonra Titulescu, Balkan Antantı'nın Başmurahtası sayılmıştır.¹⁹⁵ Antlaşma, aynı zamanda 1934'te imzalanacak olan Balkan Paketi'nin de temelini attığı gibi, iki ülke arasında gelişecek işbirliğine de zemin teşkil etmiştir. Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Türkiye ile Romanya arasında suçluların iadesi hakkında 4 Aralık 1933'te bir sözleşmede imzalanmıştır. Bu sözleşmeyi Türkiye adına o sırada Hariciye Vekâleti Katib-i Umumisi Menemenli Numan imzalamıştır.¹⁹⁶

Romanya ve Türkiye arasındaki bu antlaşma ve Titulescu'nun Ankara ve İstanbul'daki temasları Macar, Fransız, İngiliz, Romen, Sırp, Yunan ve Bulgar basınında geniş yer bulmuştur. 1933 Türk Romen Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması'nı Bükreş'te yayınlanan *Bucarest* dergisi, "Balkan Lokarno'su"; Fransa'da yayınlanan *L'Echo de Paris* gazetesi "Karadeniz Paketi" olarak nitelemişlerdir.¹⁹⁷ Türkiye'nin Romanya ile yaptığı bu antlaşma, Bulgaristan'ın çıkarlarına ters düştüğünden, Bulgar basını Türkiye aleyhine kampanya açmıştı. Fakat Bulgaristan'ın yayılcı politikası aynı zamanda Yugoslavya'yı da tehdit ettiğinden¹⁹⁸ Kasım ayında Türk Dışişleri Bakanı Belgrat'a gitmiş ve Türkiye ile Yugoslavya arasında 27 Kasım

---

¹⁹² **BCA**, 30.10/246.667.20, 19 Ekim 1933; Titulescu, aynı gün Başbakan İsmet Paşa'ya da aynı hislerle bir telgraf çekmiştir. Telgraf metni için bkz. "İsmet Paşa İle Titulescu Arasında Pek Samimi Telgraflar Teati Edildi", **Akşam**, 22 Ekim 1933, s. 2.

¹⁹³ "Türkiye-Romanya Romen Gazetelerinin Hararetli Makaleleri", **Akşam**, 20 Ekim 1933, s. 2.

¹⁹⁴ **BCA**, 30. 18. 1. 2/41. 88. 19, 13 Aralık 1933.

¹⁹⁵ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1053.

¹⁹⁶ **BCA**, 30. 18. 1. 2/41. 85. 9, 4 Aralık 1933.

¹⁹⁷ 1933 tarihli Türk-Romen Dostluk Saldırmazlık Hakem ve Uzlaşma Antlaşması ile Titulescu'nun faaliyetleri hakkında Romanya'da yayınlanan *Adeverul*, *Argus*, *Bucarest*, *Calendarul*, *Cuvatul*, *Diminreatza*, *Dreptatea*, *Gurentul Romen*, *Independance Roumania*, *Lupta*, *Ordinea*, *Tara Noastra*, *Universul*; Yugoslavya'da yayınlanan *Vreme*, *Politika*; Fransa'da yayınlanan *L'Echo de Paris*, *La Liberté*; İngiltere'de yayınlanan *Daily Telegraph*, *Times* gazetelerindeki haber ve yazılar için bkz. **BCA**, 30. 10/ 226. 525. 7.

¹⁹⁸ Armaoğlu, a.g.e., s. 41.

1933'te bir Dostluk, Saldırmazlık, Adli Tesviye, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması imzalanmıştır.¹⁹⁹

Böylece, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye arasında ikili dostluk ve saldırmazlık antlaşmaları zinciri tamamlanmıştır. Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzaladığı Neuilly Antlaşması'nı kendi lehine değiştirmek istediği için bütün ısrarlara rağmen bu ittifak sisteminin dışında kalmayı tercih etmiştir. Bulgaristan'ın bu davranışı karşısında Balkan Devletleri iki şıktan birini tercih etmek durumunda kalmışlardır. Bu da ya Balkan Pakti'nden vazgeçmek ya da Bulgaristan'ı dışarıda bırakan bir Pakt imzalayarak Bulgaristan'ın sonradan katılmasını beklemektir. Balkan Devletleri ikinci yolu seçmişlerdir.

Böylece 5-11 Kasım 1933'te Selanik'te Dördüncü Balkan Konferansı toplanmadan önce Balkan Devletleri arasında yoğun bir diplomatik faaliyet cereyan etmiştir. Dördüncü Balkan Konferansı'nda Balkan Pakti meselesi üzerinde önemle durulmuştur. Konferans'ta kabul edilen bir demeçte Balkan Pakti'na bütün Balkan Devletlerinin katılması düşünülmüyordu.²⁰⁰ Yukarıda da görüldüğü üzere Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye arasındaki ikili antlaşmaların öncülüğünü Türkiye yapmıştır. Bu antlaşmaların her üçü de aynı amaca hizmet ettiğine göre yapılması gereken bu dört devletin tek bir antlaşma ile birbirlerine bağlanmalarıydı. Bu da Balkan Pakti ile gerçekleşebilirdi.

17 Ekim 1933 tarihli Türkiye-Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Uzlaştırma ve Hakem Antlaşması'na göre ele alınan meselelerden biri de Kalas'ta bulunan Etuval Değirmen Şirketi'nden kalan alacak meselesidir. Meselenin başlangıcı, 16 Ekim 1912'de Harbiye Nezareti ile Etuval Değirmenler Şirketi arasında imzalanan bir antlaşmaydı. Bu antlaşmaya göre şirket, parasını peşin olarak aldığı unların birinci ve ikinci taksiti olan iki milyon kilogramını teslim etmiştir. Fakat üçüncü ve son taksiti olan bir milyon kilogram un yine 1912'de Loyd Kumpanyası'nın Garaç Vapuru'na yüklenerek İstanbul'a getirilmiştir. Fakat bu son taksit, hem 2500 kilo eksik çıkmasından hem de sözleşmede yer alan şartlara uygun olmamasından dolayı reddedilmiştir. Reddedilen un 800 çuvaldan ve 61.200 kilodan ibaretti ve fiyatı ise 845 liraydı. Şirket, şartnameye uymadığı için Harbiye Nezareti tarafından 28 Ekim 1913'te yabancı şirketlerle ilgili davalara bakan Birinci Ticaret Mahkemesi'ne verilmişti. Fakat bu sırada İstanbul'a getirilen söz konusu 800 çuval un ise Tahniye İdaresi tarafından Tophane'de bulunan Nusretiye Camii'ne konulmuş, İstanbul Evkâf Müdürlüğü tarafından açık artırma yöntemiyle satılmıştır. Fakat Etuval Değirmen Şirketi'ne tebligat yapılmadan Birinci Ticaret Mahkemesi lağvedilmiş, dava dosyası da Bahriye Ticaret Mahkemesi'nin 1330/475 nolu dosyasına aktarılmıştır. Bahriye Ticaret Mahkemesi de Kalas Şehbenderliği aracılığıyla şirkete tebliğ etmişse de şirket tarafından reddedilmiştir. Sonraki yıllarda

¹⁹⁹ Gönübol ve Sar, a.g.e., s. 103. Türk-Yugoslav dostluğu ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. 9 Eylül 1936'da Romanya Başbakanı'nın verdiği yemekte Yugoslavya Başbakanı Dr. Milan Stoyadinoviç, Hamdullah Suphi Tanrıöver'e "...Hariciye Vekiliniz ve ben Türkiye-Yugoslav dostluğunun büyük ehemmiyetini çok derin duymuş iki kimse vaziyetindeyiz..." şeklinde beyanatta bulunmuştur. *BCA*, 30.10/247. 668. 9, 10 Eylül 1936.

²⁰⁰ Gönübol ve Sar, a.g.e., s. 103.

da araya Birinci Dünya Savaşı'nın girmesiyle dava akamete uğramıştı. Cumhuriyet'in ilanından sonra dava dosyası Müdafaa-i Milliye Komisyonu tarafından Türk-Romen Hakem Mahkemesi'ne gönderilmiş ve şirket aleyhine yeniden dava açılmıştır. Fakat zaman aşımı yüzünden davaya bakılamamıştı. Şirketin Türkiye'de şubesi de bulunmuyordu. Bu yüzden Romanya'da şirket aleyhine yeniden dava açılması gerekiyordu. Bu da fazla masraflı bulunduğundan Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 137. maddesine üçlü kararname ile 3 Mart 1935'te davadan göre vazgeçilmiştir.²⁰¹

Buna benzer bir başka dava ise bir Romen bankası olan Banka Generale a Tarii Romanesti/Bank Jeneral Tarii Romanesti'ye açılan davadır. Bu bankaya 1916 ve 1918 yıllarında bazı eşyanın alınması için Osmanlı Hükümeti tarafından 1. 265.000 altın ley ödenmiş ve söz konusu eşyalar ise teslim alınmamıştı. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bükreş Elçiliği'ne atandıktan sonra bu mesele ile yakından ilgilenerek Romanya Başbakanı M. Vaida ve Adalet Bakanı Mihail Popovici nezdinde girişimlerde bulunmuştur.²⁰² Söz konusu paranın bankadan tahsili için Avukat Eug Graciun davanın takibine memur edilmişti. Fakat, banka daha sonra iflas ederek konkordato ilan edince ancak bu paranın 822 binini ödeyebileceğini ifade etmiştir. Bu şekilde paranın tamamının alınamayacağı anlaşılınca sulhen 822 bin leyin ilgili bankadan alınmasına karar verilerek dava, 15 Mayıs 1935'te düşürülmüştür.²⁰³

1.7. Tefik Rüştü Aras'ın Romanya'yı Ziyareti

Balkan Paktı görüşmelerine katılmak amacıyla Belgrat'a gitmek üzere olan Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Bey, 1 Şubat 1934'te Romanya'yı ziyaret etmiştir. 1 Şubat gece yarısında Köstence'ye gelen Tefik Rüştü Bey, buradan trenle Bükreş'e geçmiştir. Bükreş Tren İstasyonu'nda Romanya Başbakanı Tatarescu, Hariciye Müsteşarı, Yunan, Yugoslav ve Çekoslavakya Elçileri tarafından karşılanmıştır. Buradan doğrudan Athena Palas Oteli'ne geçen Tefik Rüştü Bey, hastalığı devam eden Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'yu evinde ziyaret etmiştir. Dört saat süren bu görüşmede Balkan Paktı için görüşülecek meseleler ele alınmıştır. Görüşmede Büyükelçi Hamdullah Suphi Tanrıöver de bulunmuştur. Ardından Romen Parlamentosu'nun açılışına katılan Tefik Rüştü Bey, 2 Şubat akşamı Titulescu ile beraber Balkan Paktı görüşmelerine katılmak üzere Belgrat'a geçmiştir.²⁰⁴ Tefik Rüştü Aras'ın Belgrat'tan önce bu şekilde Bükreş'i bu ziyareti, hem Türkiye-Romanya dostluğunu pekiştirdiği gibi hem de Balkan Paktı için beraber hareket ettiklerinin bir göstergesiydi.

²⁰¹ BCA, 30. 11. 1/94. 7. 3, 3 Mart 1935.

²⁰² BCA, 30. 10/246. 667. 12, 25 Ocak 1933.

²⁰³ BCA, 30. 11. 1/95. 13. 4, 15 Mayıs 1935.

²⁰⁴ "Hariciye Vekilimiz Bükreş'te", **Akşam**, 1 Şubat 1934, s. 2.

1.8. Balkan Paktı

Tarihe kısaca Balkan Paktı/Antantı olarak geçen Balkan Antlaşması Paktı/Pacte d'Entente Balkanique, Balkanlarda ilk kez bir dayanışma ve işbirliği yolunu açan çok taraflı ve bölgesel bir savunma antlaşmasıdır. 1934 yılının Ocak ayı başında Yunanistan Dışişleri Bakanı D. Maximos, büyük devletlere Balkan Paktı'nın özelliklerini ve bu Pakt karşısında Bulgaristan'ın tutumunu anlatmak üzere Londra, Paris ve Roma'yı ziyaret etmiştir. İngiliz ve Fransız devlet adamları Paktı destekleyeceklerini açıkça beyan ettikleri halde, İtalyan devlet adamları Pakt hakkında olumlu veya olumsuz bir yorumda bulunmaktan çekinmişlerdir. Paktın gerçekleşmesi için Türk devlet adamlarının gayretleri Bulgar basının da Türkiye aleyhine dönmesine sebep olmuştur.²⁰⁵

Şubat 1934 başında Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya Dışişleri Bakanları Belgrat'ta toplanmışlar ve Balkan Paktı'nın tasarısını hazırlamışlardır.²⁰⁶ Balkan Paktı'nın taslağı 4 Şubat 1934'te Belgrat'ta ilgili bakanlar tarafından parafe edilmiştir.²⁰⁷ Bu tasarının 9 Şubat 1934'te Atina'da imzalanması ile Balkan Paktı kurulmuştur. Antlaşmayı Türkiye adına Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü, Yugoslavya adına Bogolioub Yetvich, Yunanistan adına Demétre Maximos, Romanya adına ise Nicolae Titulescu imzalamışlardır.²⁰⁸ Paktın imza töreni, 9 Şubat 1934'te Atina Akademisi'nde saat 12.40'ta yapılmıştır.²⁰⁹

Antlaşmanın esas hükümleri bir giriş ve üç kısa madde etrafında toplanmıştır. Bu maddeler şunlardır:²¹⁰ 1- Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya kendi Balkan hudutlarının emniyetini müteakiben taahhüt ederler. 2- Taraflar, bu itilâfnamede tayin edilmiş olan menfaatlerini ihlâl edebilecek ihtimaller karşısında alınacak tedbirler hakkında birbiri ile görüşmeği taahhüt ederler. Onlar bu misakı imzalamamış olan diğer her hangi bir Balkan memleketine karşı, birbirine evvelden haber vermeksizin siyasî hiç bir harekette bulunmamağı ve diğer Akitlerin muvafakati olmaksızın diğer her hangi bir Balkan memleketine karşı siyasî hiç bir vecibe altına girmemeği taahhüt eyerler. 3- Bu itilâfname bütün Akit Devletlerce imzalanır imzalanmaz mer'iyete girecek ve mümkün olduğu kadar çabuk tasdik edilecektir. İtilâfname, iltihakı Akitler tarafından müsait bir tetkika mevzu teşkil edecek olan her Balkan memleketine açık bulunacak ve işbu iltihak keyfiyeti, diğer imza sahibi memleketlerin muvafakatlerini bildirmeleriyle beraber hüküm ifade edecektir.

²⁰⁵ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 103.

²⁰⁶ "Nazırlar Belgrad'a Vasıl Oldular, Müzakere Başlıyor", **Akşam**, 3 Şubat 1934, s. 1-2; "Balkan Misakına Bugün Belgrat'ta Sah Çekilecek", **Akşam**, 4 Şubat 1934, s. 1-2.

²⁰⁷ "Balkan Misakı Cuma Günü Atina'da İmza Edilecek", **Akşam**, 5 Şubat 1934, s. 1; "Misakın Parafe Edilmesi Her Tarafta Büyük Bir Memnuniyetle Karşılandı", **Akşam**, 6 Şubat 1934, s. 1.

²⁰⁸ "Balkan Misakı Bugün İmza Ediliyor", **Akşam**, 9 Şubat 1934, s. 1; **RG**, 2651, 12 Mart 1934, s. 3527; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1055; Soysal, "Balkan Antantı", s. 159.

²⁰⁹ "Balkan Misakı İmza Edildi", **Akşam**, 10 Şubat 1934, s. 2.

²¹⁰ **RG**, 2651, 12 Mart 1934, s. 3527; **Düştur**, Üçüncü Tertib, XV/195, s. 118; "Balkan Misakının Metni", **Akşam**, 12 Şubat 1934, s. 2; Soysal, a.g.e., s. 454-455; Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 104.

TBMM’de 6 Mart 1934’te 2381 sayılı yasa ile onaylanarak yürürlüğe giren²¹¹ ve 12 Mart 1934 tarihli *Resmi Gazete*’de yayınlanan antlaşma metninden de anlaşılacağı üzere, Balkan Paktı, imzacı devletlerin Balkanlardaki sınırlarını korumak için bu bölgedeki revizyonist devletlere karşı alınmış bir tedbirdi. Balkanlarda revizyonist politika izleyen devlet ise Bulgaristan’dı. Bulgaristan bir taraftan Ege Denizi’ne çıkış ararken, diğer taraftan da Romanya’dan Dobruca’yı almaya çalışıyordu. Bir Balkan devleti olmakla beraber Pakt dışında bırakılmış olan Arnavutluk ise İtalya’ya tabi olduğu için bağımsız bir dış politika izleyebilecek durumda değildi. Bu yüzden Bulgaristan ve Arnavutluk, Pakta katılmamıştır.²¹²

Türkiye’nin Balkan Paktı’ndan beklentileri ise kısaca şu şekilde özetlenebilir: Türkiye, Balkan ülkeleri üzerinde hiçbir iddiası bulunmayan ve bu yüzden de Avrupa’daki statükocu gruba yönelik bir devlet olduğu için Paktı, Balkan Devletleri dışından gelebilecek tehlikelere karşı bir engel olarak görmüştür. Bu sırada Türkiye için en büyük tehlike İtalya’ydı. Mussolini’nin Akdeniz’den “mare nostrum/bizim deniz” diye bahsetmesi Yakın Doğu’ya, özellikle Türkiye’ye savrulan bir tehditten başka bir şey değildi. Bu devletin 12 Ada’ya sahip olması Türkiye’de ayrıca bir endişe doğuruyordu. Bu sebeplerle Türkiye, İtalya’nın yayılma politikası karşısında Balkanlarda istikrar istemekte ve Balkan Paktı’nı İtalya’ya karşı muhtemel bir engel olarak görmekteydi. Ancak kabul etmek gerekir ki Balkan Paktı, Türkiye’nin istediği şekilde kuvvetli bir teşkilât değildi. Türkiye, Balkan devletlerinin yalnız kendi aralarındaki sınırlarını garanti eden zayıf bir birlik değil, aynı zamanda bu sınırları diğer devletlere karşı koruyabilecek kuvvetli bir teşkilât istiyordu. Başta Atatürk olmak üzere Türk devlet adamları, asırlarca Türkler tarafından idare edilmiş olan Balkan Devletleriyle eşitlik esasına dayanan yakın bir işbirliği yapılabildiği takdirde, Avrupa politikasında önemli sayılabilecek ağırlığa sahip bir kuvvetin meydana getirilebileceğine inanmışlardır.²¹³

Türk devlet adamları, 1933 yılının sonunda ve 1934 başında Balkan devletleri arasında kuvvetli bir birliğin kurulması için gayretler sarf etmişlerdir. Böyle bir teşkilat bir taraftan Avrupa’da teşekkül etmekte olan bloklar arasında bir denge unsuru olacak, diğer yandan da bir saldırma fiili karşısında Balkan devletlerinin teker teker ortadan kalkmasını engelleyecekti. İkinci Dünya Savaşı’nın gelişme seyri, göz önüne alındığında bu görüşün ne kadar doğru olduğu ortaya çıkmaktadır. Balkan Paktı’na üye devletlerin sınırlarını dış tehlikelere karşı koruyacak bir mekanizma kurmaması bu teşkilâtın en zayıf yönü omuştur. Balkan Devletlerine asıl tehlikenin büyük revizyonist devletlerden geleceği tabii idi. Balkan Paktı, sınırlı bir amaçla kurulduğu halde Türk devlet adamları Pakta sadık kalacaklarını her vesile ile belirtmişlerdir.²¹⁴ Örneğin Atatürk, 1 Kasım 1934’te TBMM’nin açılış konuşmasında dış politikamızdan bahsederken özellikle Balkan Paktı üzerinde durmuş ve şöyle demiştir: “*Balkan Andlaşması, Balkan Devletlerinin, birbirinin*

---

²¹¹ Soysal, a.g.e., s. 447.

²¹² Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 104; Guboğlu, “II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri”, s. 1051.

²¹³ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 105.

²¹⁴ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 105; Guboğlu, “II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri”, s. 1051.

*varlıklarına özel saygı beslenilmesini göz önünde tutan mutlu bir belgedir. Bunun sınırların korunmasında gerçek bir değeri olduğu besbellidir”.*²¹⁵

Atatürk’ün ve Türkiye’nin önderliğinde Balkan Paktı’nın imzalanması tüm Balkan ülkelerinde olduğu gibi Romen basınında ilgisini çekmiştir. 1934’te Romanya’nın en büyük gazetesi olan *Universul* bu vesile ile *Gazi Mustafa Kemal* başlığı altında uzun bir başmakale neşretmiştir. Bu makalede yeni takvimin kabulü, kadın hakları, Latin harflerinin kabulü, şapka inkılabı gibi reformlar değerlendirilmiştir.²¹⁶

Balkan Paktı’nın başarısı, Balkanlar dışından gelecek tehlikelere karşı üye devletlerin göstereceği direnme isteği ve gücü ile sınırlıydı. Zayıf bir teşkilât olmasına rağmen Balkan Paktı siyasi alanda bazı başarılar gösterebilmiştir. Üye devletler İtalya’nın 3 Ekim 1935’te Habeşistan’a karşı giriştiği tecavüz hareketinde Milletler Cemiyeti kararına uyarak bu devlete karşı alınan iktisadi zorlama tedbirlerine birlik halinde katılmışlardır. Öte yandan, Balkan Devletleri Lozan’da tespit edilen Boğazlar rejiminin değiştirilmesi için Türkiye’nin teşebbüsünü desteklemişler ve Montreux Konferansı’nda birlikte hareket etmişlerdir. Bu konferansta bölgesel güvenlik sistemleri göz önünde bulundurularak sözleşmeye özel hükümler konulmuştur. Sözleşmenin 19. Maddesi savaş zamanında muharip devletlerin savaş gemilerini boğazlardan geçmesini yasakladığı halde, “Türkiye’yi bağlayan bir mütekabil müzaheret muahedenamesi mucibince, tecavüze düşer olan bir devlete yapılacak müzaheret hâlleri”nde bu devletlere ait savaş gemilerinin Boğazlardan geçmesi kabul edilmiştir.

Balkan Paktı devletlerinin bu başarıları Paktın 1936’dan itibaren süratle gelişmeye başlayan devletlerin iktisadi ve siyasi yayılma ve nüfuz politikası karşısında çözümlenmesini önleyememiştir. Almanya, Balkanları ve Ortadoğu’yu iktisaden boyunduruğu altına almaya başlamış, İtalya ise Balkan Devletlerini birbirinden ayırmak için siyasi tertiplere girişmiştir. Milletler Cemiyeti’nin ortak güvenlik sisteminin saldırgan devletlere karşı uygulanamaması, İngiltere ve Fransa’nın saldırgan devletlere karşı yatıştırma politikası izlemesi, Balkan Devletlerinin Almanya ve İtalya’ya yaklaşmasına yol açmıştır. Öte yandan Yugoslavya’nın 24 Ocak 1937’de Bulgaristan’la bir dostluk antlaşması imzalaması Balkan Paktı’nın temelini sarsmıştır. Balkan Devletlerinin giriştikleri bu siyasi kombinezonlar karşısında Paktı korumak için en büyük gayreti gösteren devlet ise Türkiye’ydi. Türkiye, Paktı Balkanlarda barışın korunması için önemli bir unsur sayıyordu.²¹⁷

---

²¹⁵ “Gazi Hazretlerinin Mecliste İrad Ettikleri Nutuk”, *Zaman*, 7 Kasım 1934, s. 1, 11.

²¹⁶ Ekrem, “Atatürk ve Romanya Kamu Oyu”, s. 41-42. Balkan Paktı’nın Romanya kamuoyundaki akisleri için ayrıca bkz. Metin, *Türkiye-Romanya İlişkileri*, s. 82.

²¹⁷ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 106.

Balkan Paktı'nı ayakta tutmak için Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras 1937 ilkbaharında Balkan Devletlerini ziyaret ettiler.²¹⁸ Balkan Paktı'nın ortaya çıkmasında nasıl ki başrolü Türkiye oynadıysa, Pakta sonuna kadar sadakatle bağlanan tek ülke de Türkiye olmuştur. Balkan Paktı, Atatürk'ün istediği anlamda, Balkanlarda içeriden olduğu gibi, özellikle İtalya'yı düşünerek, dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı bir savunma ittifakı olamamıştır. Zaten Balkan Paktı'nın süresi de yapılan bir ek protokol ile 7 sene olarak belirlenmişti.²¹⁹ Buna göre Paktın süresi 1941 yılında fiilen son bulmuştur.

1.9. Tefik Rüşti Aras'ın Romanya'yı Ziyareti

Balkan Paktı'nın imzalanmasından yaklaşık iki ay sonra Hariciye Vekili Tefik Rüşti Aras, Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun daveti üzerine, 10 Mayıs 1934 Perşembe günü Romanya Vapuru ile Köstence'ye buradan da Bükreş'e gitmiştir.²²⁰ Tefik Rüşti Aras'ı Köstence'de Büyükelçi Hamdullah Suphi, Ataşemiliter Naci Beyler'le Romen yetkililer karşılamıştır.²²¹ Bükreş'e giden Tefik Rüşti Aras'ın maiyetinde Dördüncü Daire Şefi Ahmet Cevat, Özel Kalem Müdürü Refik Amir ve kâtipliğinde de Fatim Rüşti Zorlu da bulunmuştur.²²² Bükreş'te çok samimi bir şekilde karşılanan²²³ Tefik Rüşti Aras'ın temasları iki ülke arasındaki dostluk ve işbirliğinin gelişmesine zemin hazırlamıştır.²²⁴ Tefik Rüşti Aras, burada yaptığı konuşmada Türkiye-Romanya ilişkilerini üç başlık altında ifade etmişti: Bunlar; Saldırıyı Tarif Eden Antlaşma, Türk-Romen Dostluk ve Uzlaşma Antlaşması ile Balkan Paktı'ydı.²²⁵ Her iki bakan aynı zamanda Pakt imzalandıktan sonra yaşanan gelişmeleri değerlendirerek görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Romanya'da üç gün kalan Tefik Rüşti Aras, 12 Mayıs'ta Başbakan Tatarescu ve Romanya Kralı Carol tarafından da kabul edilmiştir.²²⁶ Bükreş'te bulunduğu süre zarfında Tefik Rüşti Aras, Dobruca Türklerinden oluşan bir heyeti de kabul etmiştir.²²⁷ Bükreş'ten Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu ile Belgrad'a geçen Tefik Rüşti Bey,²²⁸ buradan bir gün sonra Viyana'ya giderek eşini gözünden ameliyat ettirmiştir.²²⁹

---

²¹⁸ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 106.

²¹⁹ "Balkan Misakının Süresi 7 Sene", **Akşam**, 23 Şubat 1934, s. 1.

²²⁰ "Tefik Rüşti Bey'in Seyahati", **Akşam**, 8 Mayıs 1934, s. 1; "Tefik Rüşti Bey", **Akşam**, 10 Mayıs 1934, s. 2; "Hariciye Vekili Dün Köstence'ye Hareket Etti", **Akşam**, 11 Mayıs 1934, s. 1.

²²¹ "Bükreş'te İstikbal", **Akşam**, 11 Mayıs 1934, s. 2.

²²² **BCA**, 30.10.1.2/44.29.18, 17 Mayıs 1934.

²²³ "Hariciye Vekilimizin Bükreş'te İstikbal Merasimi", **Akşam**, 13 Mayıs 1934, s. 1.

²²⁴ "Türk-Rumen Dostluğu", **Akşam**, 13 Mayıs 1934, s. 2; Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası", s. 628.

²²⁵ Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", s. 41.

²²⁶ "Tefik Rüşti Bey'in Seyahati", **Akşam**, 8 Mayıs 1934, s. 1; Türk-Rumen Dostluğu", **Akşam**, 13 Mayıs 1934, s. 2.

²²⁷ "Tefik Rüşti Bey Bükreş'te Çok Samimi Surette Karşılandı", **Akşam**, 12 Mayıs 1934, s. 2.

²²⁸ "Belgrad'da Mühim Müzakereler", **Akşam**, 14 Mayıs 1934, s. 2.

²²⁹ "Hariciye Vekilimiz", **Akşam**, 7 Mayıs 1934, s. 2; "Tefik Rüşti Bey'in Seyahati", **Akşam**, 8 Mayıs 1934, s. 1.

1.10. Balkan Paktı Daimi Konseyi

Balkan Paktı'nın imzalanmasıyla pakta üye ülkelerin dış işleri bakanlarından oluşan bir Daimi Konsey de oluşturulmuştur. Bu Daimi Konsey, yapılan antlaşma gereği yılda en az iki defa toplanacaktı. Balkan Paktı Daimi Konseyi'nin dış işleri bakanlarının ilk toplantısı 1934 Haziranının ilk haftasında Cenevre'de yapılmıştır. Cenevre aynı zamanda Milletler Cemiyeti'nin de merkezi olduğu için Dışişleri Bakanlarının orada toplanmalarına kolaylık sağlamaktaydı.²³⁰

Konseyin Kasım 1934 başında Ankara'da yapılan ikinci buluşması ise bir örgütlenme toplantısıydı. Toplantıya katılan bakanlar aynı zamanda 29 Ekim kutlamalarına da katılmışlardır. Toplantı 30 Ekim-2 Kasım 1934 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu toplantıya Türkiye adına Tevfik Rüştü Aras, Yunanistan'dan Maximos, Romanya'dan Titulescu, Yugoslavya'dan Bakan Yardımcısı Puriç katılmıştır. Toplantının temel amacı, dünya siyasetini takip ederek, bunun Balkanlar üzerinde muhtemel akislerini incelemektir. Bu amaçla bu dört müttefik Balkan Devleti, 2 Kasım 1934'te Balkan Paktı Örgütü/Balkan İtilafı Statüsü ve İstişari İktisat Konseyi adıyla yeni bir oluşum da kurmuşlardır.

Balkan Paktı Örgütü Statüsü'nün yedi maddelik metni, 16 Şubat 1933'te imzalanan Küçük Antant Örgütü Yasası'ndan esinlenerek hazırlanmıştır. Buna göre, 1- Dört Balkan devleti arasında Dışişleri Bakanlarından oluşan bir daimi konsey teşkil edilmiştir. 2- Bu daimi konsey ilgili ülkelerde sırasıyla senede en az iki defa toplanacaktır. 3- Daimi Konseyin ilk Başkanı 9 Şubat 1934'ten itibaren bir sene müddetle Yunanistan Dışişleri Bakanı olacaktır. Bunu sırasıyla Romanya, Yugoslavya ve Türkiye üstlenecek ve daha sonra da başkanlık bu sıra ile alfabetik olarak devam edecektir. 4- Müzakere edilen bütün meselelerde alınacak kararlar dört Balkan ülkesine aittir. 5- Dört Balkan devletinin iktisadi menfaatleri için Balkan İktisat Konseyi kurulmuştur. 6- Daimi Konsey meseleler hakkında komiteler kurabilecektir. 7- Daimi konsey için bir kâtiplik makamı ihdas edilmiştir.²³¹

Yukarıda da görüldüğü üzere, Statü'de dört Devletin “ortak politikalarına yön verici bir örgüt kurmakla aralarındaki dostluk ve ittifak bağlarını istikrarlı bir temele oturtmak, ayrıca ekonomik ilişkileri geliştirmek” özelemleri belirtilmiştir. İmzalanan bu antlaşmanın birinci bölümü “Balkan Antlaşması Statüsü” adı altında siyasal işbirliğini, ikincisi ise ekonomi, ticaret ve ulaştırma gibi alanlarda işbirliği için Ekonomik Dayanışma Konseyi Statüsü'nü içermekteydi.

---

²³⁰ “Dört Hariciye Nazırı Cenevre’de Toplanıyor”, **Akşam**, 26 Mayıs 1934, s. 1; Soysal, “Balkan Antantı”, s. 170; Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler”, s. 352.

²³¹ “Balkan İtilafı Konseyinin Tebliği”, **Zaman**, 7 Kasım 1934, s. 12; “10 Gün Zarfında Olanlar”, **Akşam**, 7 Kasım 1934, s. 6.

Siyasal işbirliği alanında en önemli hüküm ise Dışişleri Bakanları Sürekli Konseyi'nin kurulmasıydı. Yılda en az iki üye ülkede sıra ile toplanacak olan bu Konseyde kararlar oybirliği ile alınacaktı. Konsey başkanlığını sırasıyla Yunanistan, Romanya, Türkiye ve Yugoslavya Dışişleri Bakanları üstlenecekti.²³² Balkan Paktı Örgütü'nün Romanya'daki ilk toplantısı 10 Mayıs 1935'te Bükreş'te,²³³ Yugoslavya'daki ilk toplantısı ise 4 Mayıs 1936'da Belgrat'ta gerçekleştirilmiştir. Toplantıya Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras katılmıştır.²³⁴ Balkan Paktı Konseyi'nin bir sonraki toplantısı ise 15 Şubat 1937'de Atina'da toplanmıştır.²³⁵

1.11. Balkan Paktı ve Türkiye ve Romanya Arasında Askeri İlişkiler

Türkiye ile Romanya arasındaki askeri ilişkiler Balkan Paktı'ndan sonra gelişmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de bulunan Askerî Fişek Fabrikalarında çalışan mühendislerin bir kısmı yabancı uyruklydu. Bunlardan biri de Ankara'da İmalât-ı Harbiye Fişek Fabrikası inşaatında mühendis olarak çalışan Romen Emil Yervan'dı. Emil Yervan, aslen Macaristanlı'ydı. Fakat memleketi daha sonra Romanya'ya ilhak edildiği için doğal olarak Romanya vatandaşı olmuştu. Ankara'da çalışmaya başlayan Emil Yervan, 1924 sonunda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmek istemişti.²³⁶ Fakat daha sonraki belgelerden Emil Yervan'ın vatandaşlığa alınmadığı, ikamet süresinin uzatılmasından anlaşılmaktadır.²³⁷ Yine 1933'te Türkiye ile Romanya arasında gerçekleştirilen işbirliğinin bir diğer adımı da istihbarat konularına aitti. Bu amaçla Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü ile Romanya Emniyeti arasında istihbarat teatisi için görüşmelere başlanılmıştı.²³⁸

2 Şubat 1934'te imzalanan Balkan Paktı, bir tür saldırmazlık antlaşması niteliğindedir. Oysa Atatürk, bu paktın aynı zamanda bir savunma paktına dönüşebilmesi için ortak bir askeri komitenin kurulmasını öngörüyordu. İtalya'nın 1935'te Habeşistan'a saldırması da böyle bir tedbiri zorunlu kılmaktaydı.²³⁹

Türkiye ve Romanya arasındaki 17 Ekim 1933 tarihli ikili antlaşma ile Balkan Paktı'nın antlaşmalarını bir başka sonucu da askerlik sahasında ortaya çıkan Türkiye-Romanya yakınlaşmasıdır. Bunların ilki Mayıs 1934'te gerçekleşmiştir. Mayıs 1934'te Kaymakam Celal Bey komutasında beş uçaktan oluşan Türk Hava Filosu, bir dizi askerî incelemelerde bulunmak üzere Bükreş'e gitmişler, 17 Mayıs'ta da geri dönmüşlerdir. Filodaki pilotlardan özellikle Yüzbaşı Enver

²³² Soysal, "Balkan Antantı", s. 170.

²³³ "Balkan İtilafı Konseyinin Tebliği", *Zaman*, 7 Kasım 1934, s. 12.

²³⁴ "Balkan Konseyi İhtima Ediyor", *Cumhuriyet*, 1 Mayıs 1936, s. 2; "Balkan Konseyi Toplantısı", *Cumhuriyet*, 3 Mayıs 1936, s. 1.

²³⁵ "Balkan Antantı Konseyi Ne Zaman Toplanacak?", *Akşam*, 1 Ocak 1937, s. 4.

²³⁶ *BCA*, 30. 18. 01. 01/12. 66. 21, 30 Aralık 1924.

²³⁷ *BCA*, 30. 18. 01. 01/18. 17. 15, 10 Mart 1926.

²³⁸ *BCA*, 30. 18. 1. 2/34. 14. 9, 4 Mart 1933.

²³⁹ Yulluğ Tekin Kurat, "Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973", *Bellekten*, XXXIX/154, Nisan 1975, s. 269.

Bey'in uçakla yaptığı manevralar Romenlerden oldukça ilgi görmüştür.²⁴⁰

Türkiye ile Romanya arasında yapılan askeri antlaşmaların ilki, 5 Haziran 1934'te Cenevre'de Dr. Tevfik Rüştü ve Titulescu tarafından imzalanan askerî bir antlaşmaydı. Bu antlaşmanın amacı faşist İtalya ve Almanya'nın yayılmacı emellerine karşı ilgili ülkeler tarafından tedbir alınmak istenmesiydi.²⁴¹ Üç maddeden oluşan Türkiye ile Romanya arasındaki bu askeri antlaşmanın maddeleri şu şekildeydi:²⁴² 1- İmzacı iki Devletten biri, hangi koşullar altında olursa olsun, bir başka Balkan Devletin yalnız başına ya da Balkanlı olan ya da olmayan bir Devletle birlikte saldırısına uğrarsa, öteki Bağlıklı Yüksek Taraf kendisini de saldırıya uğramış sayacak ve kendisiyle ortak sınırı bulunan saldırgan Balkan Devletine ya da Devletlerine karşı derhal silâhlî eyleme geçecektir. 2- Bağlıklı Yüksek Taraflardan biri, birinci maddede öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesi sırasında Balkanlı olmayan bir Devletin bir savaş eylemiyle karşılaşarsa, öteki Bağlıklı Yüksek Taraf da bu saldırıya karşı savaşa girecektir. 3- İmza edilir edilmez yürürlüğe girecek olan bu sözleşme, Yüksek Bağlıklı Tarafların her birinin kendi anayasaları uyarınca en geç 6 ay içinde onaylanacaktır. Taraflar onay işleminin yapıldığını birbirlerine bildirecektir.

Yukarıda maddeleri verilen antlaşma, aynı şekilde aynı gün Yugoslavya ile de imzalanmıştır. Gerek Romanya ve gerekse Yugoslavya ile yapılan askerî antlaşmalar, TBMM'nin 25 Ekim 1934 tarihli gizli oturumunda müzakere edilerek kabul edilmiştir. Yapılan gizli celsede Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü, Mebuslar Yahya Galip (Kırşehir), İbrahim (Isparta), Kâzım Paşa (Diyarbakır), Süleyman Sırrı (Yozgat), Mazhar Müfit (Denizli), Emin (Eskişehir), Fazıl Ahmet (Elaziz), Reşit (Gaziantep), Şükrü (Çanakkale), Hasan Reşit (Malatya), Necip Ali (Denizli), Abdülhak (Erzincan), Şevket (Gümüşhane), Halil (Zonguldak), Yusuf Ziya (Zonguldak), Hakkı Tarık (Giresun), Sırrı (Kocaeli), Hilmi (Malatya), Mükerrerem (Isparta), İsmet (Çorum) Beyler antlaşmayı çeşitli açılardan müzakere ederek görüşlerini belirtmişlerdir. Romanya ve Yugoslavya ile yapılan bu askerî antlaşmalar, aynı zamanda Balkan Paktı kapsamında yapıldığı için geçerlilik süresin de aynı Pakt gibi yedi sene olarak belirlenmiştir. Tevfik Rüştü Bey'e göre antlaşmanın en büyük önemi Balkanlarda emniyet ve asayiş korumaktır.²⁴³

Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Türk ve Romen subayları arasında askerî bilgi alışverişine de başlanılmıştır. Bu amaçla Romen subaylarla Haziran 1935'te yapılacak olan bir konferans için Türkiye adına Asım Gündüz, Fevzi Mengüç ve Yusuf Adil Beyler görevlendirilmiştir.²⁴⁴

²⁴⁰ "Tayyarecilerimiz", **Akşam**, 17 Mayıs 1934, s. 2; Akgün, **Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri**, s. 186.

²⁴¹ **BCA**, 30. 18. 1. 2/49. 74. 1, 30 Ekim 1934; **BCA**, 030. 18. 01. 02/72. 11. 6, 11 Şubat 1937; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1056.

²⁴² Soysal, "Balkan Antantı", s. 167; **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, XXV, 25 Ekim 1934, s. 585.

²⁴³ **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, XXV, 25 Ekim 1934, s. 584-595.

²⁴⁴ **BCA**, 30.10/247. 668. 19, 10 Haziran 1935.

28 Kasım 1934 tarihli askeri antlaşmalar, 6 Şubat 1936'da yeniden gözden geçirilerek Üçlü Askerî Mukavelename adıyla Bükreş'te Türkiye, Romanya ve Yugoslavya arasında imzalanmış, 11 Şubat 1936'da İcra Vekilleri Heyeti ve Mustafa Kemal Atatürk tarafından onaylanmıştır.²⁴⁵ Romanya ile bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Türkiye ve Romanya arasında askeri heyetler gidip gelmiştir. Bu heyetlerin ilki, Ağustos 1936 başında İstanbul'a gelen ilk Rumen denizaltı gemisi Delfinus'dır. Bu gemiye komuta eden Romanya Filosu Komutanı Amiral Balensko, Karadeniz açıklarında bir manevra yapmıştır.²⁴⁶ 22-28 Ağustos 1936 tarihlerinde Sinop, Ereğli, Zonguldak ve İstanbul'u ziyaret etmiş olan Romanya Donanması'nın *Lt. Commandeur Stihi Eugen* isimli gambotuydu. Miralay Margineano komutasındaki Gambotta bulunan askerler, karaya çıkabilecekler ve silahsız olarak gezebileceklerdi. Gambot 450 ton hacmindeydi. Ege Denizi ile Akdeniz'de talim seyahati yapacaktı. Gambot, Boğazlardan geçişi sırasında Montreux Antlaşması'nın ilgili kurallarına da uymak zorundaydı. Gambot, 7 Eylül 1936'da tekrar Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Köstence'ye dönecekti.²⁴⁷

Bu ziyaretin ardından gerek iki ülke arasındaki askeri ilişkileri pekiştirmek ve gerekse Balkan Paktı hükümleri çerçevesinde Türkiye, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Dörtlü Askerî Mukavelename imzalanmıştır. Antlaşmayı, 27 Ekim 1936'da Türkiye adına Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak imzalamıştır. Antlaşma, İcra Vekilleri Heyeti ve Mustafa Kemal Atatürk tarafından 10 Nisan 1937'de onaylanmıştır.²⁴⁸ Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak başkanlığında Romanya'ya Kasım 1936 başında bir askeri heyet gönderilmiştir.²⁴⁹

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, 2 Kasım 1936'da Hamidiye Kruvazörü ile İstanbul'dan Köstence'ye gitmiştir. 3 Kasım 1936'da Köstence Limanı'na varan Türk Heyeti, 21 pare top atışıyla selamlanmıştır. Fevzi Çakmak, burada Romanya Genelkurmay Başkanı adına Mevki Kumandanı ve Köstence Belediye Başkanı tarafından karşılanmıştır. Daha sonra beraberindeki heyetle birlikte Bükreş'e geçen Fevzi Çakmak, Mogoşaya İstasyonu'nda Romanya Genelkurmay Başkanı Samsonoviç ve Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından karşılanarak selamlanmıştır.²⁵⁰

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın Romanya gezisi, yukarıda bahsedilen antlaşma gereği yapılmıştı. Antlaşma da esasen Balkan Paktı üyeleri arasında askerî işbirliğini öngörmekteydi. Bu amaçla Balkan Genelkurmay Başkanları Konferansı adı altında toplanarak

²⁴⁵ BCA, 030. 18. 01. 02/72. 11. 6, 11 Şubat 1937.

²⁴⁶ "İlk Rumen Denizaltı Gemisi", *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1936, s. 2.

²⁴⁷ BCA, 030. 10/200. 367. 11, 19 Ağustos 1936; Bu gambot bulunan askerle 28 Ağustos'ta İstanbul'a gelerek Taksim Abidesi'ne Romanya bayrağı renginde bir çelenk bırakmışlardır. "Rumen Bahriyelileri Taksim Abidesinde", *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1936, s. 2.

²⁴⁸ BCA, 30. 18. 1. 2/73. 21. 16/ 10 Nisan 1937; Ekrem, "Atatürk Türkiyesi", s. 535; Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", s. 42.

²⁴⁹ Fevzi Çakmak başkanlığındaki heyetin masrafları için 5.500 lira ödenmiştir. BCA, 30. 18. 1. 2/69. 85. 2, 28 Ekim 1936.

²⁵⁰ Akgün, *Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri*, s. 190.

önemli kararlar alınmıştır. Konferansta özellikle savaş durumunda, Balkan ordularının tek bir komuta altında bulunması, üye devletlerde aynı çap ve modelde silah ve mühimmat üretimi ve bu amaçla subay ve asker değişimi gibi konularda mutabık kalınmıştır.²⁵¹

6 Kasım 1936'da da Türkiye, Romanya ve Yugoslavya arasında Üçlü; 10 Mart 1937'de de Yunanistan'ın katıldığı Dörtlü askeri antlaşmalar imzalanmıştır.²⁵² Bu askerî antlaşmalar çerçevesinde Ağustos 1937'de Türk Donanması'nın Rusya, Romanya ve Yugoslavya'ya bir seyahat yapması kararlaştırılmışsa da bütçe yetersizliği nedeniyle gerçekleştirilememiştir.²⁵³

Bu antlaşmaların imzalanmasından sonra Türkiye'den ve Romanya'dan askerî heyetlerin ziyaretleri artmıştır. Bunların ilki Mart 1937 başında Türk donanmasına ait bir grup geminin Romanya ziyaretidir. 2 Mart 1937'de başlayan bu ziyarete Türk torpido, denizaltı gemileriyle Hızır Reis gambotundan oluşan bir filodur.²⁵⁴

Romanya Donanması'nın *Marşati* ve *Maraşesti* muhripleri, *Delfinul* denizaltısı, *Regele Ferdinand/Sezar Ferdinand* torpidosu ve *Konstanta* adlı mektep gemileri İstanbul'a gelmiştir. Bunların 16 Mayıs-30 Haziran 1937 tarihleri arasında Haliç'te bulunan tersanede tamir ve bakımları yapılmıştır.²⁵⁵ Romen donanmasına ait gemilerin Türk tersanelerinde bakımlarının yapılmasını *Akşam* gazetesi Türk havuzlarının iyi olmasına bağlamaktadır.²⁵⁶

Türkiye ile Romanya arasındaki askeri ilişkilerden biri de Haziran 1937 başında Bükreş'te yapılacak olan Askeri Hekimlik Kongresi'ydi. Bu kongrede Türkiye'yi Milli Müdafaa Vekâleti Sıhhiye Dairesi Reisi Mazlum Paşa başkanlığında Avni Paşa, GATA profesörlerinden Abdülkadir Noyan, Murat Cankat, Sami Yaver ve Burhanettin Osman temsil ediyordu. 15 gün sürecek olan Kongrede Türk Heyeti, savaşta ve barışta yaralı ve hasta askerlerin iâşe ve beslenmeleri hakkında birer bildiri de sunacaktı.²⁵⁷

1937 yazında ise Türk donanmasının Romanya, Rusya, İtalya ve Yugoslavya donanmalarını ziyaret etmesi kararlaştırıldıysa da daha sonra bu seyahatten vazgeçilmiştir.²⁵⁸ 20-21 Ağustos ve 17-18 Eylül 1937 tarihlerinde ise Karadeniz ve Ege Denizi'nde bir keşif gezisi yapan *Kapitan Dimitrescu* gemisi İstanbul'a gelmesi plânlanmıştır. Rumen Mektep Gemisi'nin İstanbul'a 1 Ekim 1937'de gelmiştir.²⁵⁹ Geminin İstanbul'da bulunduğu süre içinde gemide bulunan subay, askeri

---

²⁵¹ Akgün, *Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri*, s. 221.

²⁵² *BCA*, 30. 18. 1. 2/74.34.16, 3 Mayıs 1937.

²⁵³ *BCA*, 30. 10/48. 307. 20, 13 Ağustos 1937.

²⁵⁴ "Torpido Filotillâmız", *Cumhuriyet*, 3 Mart 1937, s. 2.

²⁵⁵ *BCA*, 30.18.1.2/74.39.9, 13 Mayıs 1937; *BCA*, 30.18.1.2/74. 40. 2, 14 Mayıs 1937.

²⁵⁶ "Bir Romen Torpidosu", *Akşam*, 18 Mayıs 1937, s. 5.

²⁵⁷ "Bükreş Askeri Doktorluk Kongresi", *Akşam*, 29 Mayıs 1937, s. 3.

²⁵⁸ *BCA*, 30. 18. 1.2/77.66.11, 19 Temmuz 1937; *BCA*, 30. 10/48. 307. 20, 13 Ağustos 1937.

²⁵⁹ "Rumen Mektep Gemisi Geldi", *Akşam*, 2 Ekim 1937, s. 5.

öğrenci ve mürettebatın üniformalarıyla karaya çıkmalarına ve haberleşme sistemimizi bozmamak kaydıyla kendi telsizlerini kullanmalarına izin verilmiştir.²⁶⁰ Bu izinle karaya çıkan Rumen askerleri, önce Saat 10.00'da İstanbul Valisi'ni ardından da İstanbul Mevkii Komutanı'nı ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaretlerin ardından Rumenler, Boğaziçi'ni gezerek Heybeliada'da bulunan Deniz Lisesi'ne giderek okulu gezmişlerdir. Gemi personeli ve askeri öğrenciler, İstanbul'da temaslarını bitirdikten sonra 2 Ekim 1937'de Türkiye'den ayrılarak Köstence'ye gitmişlerdir.²⁶¹

Romanya'ya giden Türk askeri heyetlerinin biri de Romanya Veliht Prensi Mihail'in subaylığa terfii töreninde bulunacak askeri zevattı. Söz konusu tören 25 Ekim 1937'de yapılacaktı. Törene Türk Silahlı Kuvvetlerini temsilen 61'inci Tümen Komutanı Tümgeneral Muharrem Mazlum İskora başkanlığında Karadeniz Müstahkem Mevkii Tugay Komutanı Kurmay Albay Arif Tanyeri, Topçu Atış Okulu Müdürü Kurmay Albay Muzaffer Tuğsavul, Eskişehir Müstakil IX. Hava Tabur Komutanı Kurmay Binbaşı Azmi Türkay'ın katılmaları uygun görülmüştür.²⁶²

Balkan Paktı'nın askeri ilişkileri çerçevesinde Balkan Antantı'na üye ülkelerin Genelkurmay Başkanlarının ilk toplantısı Mareşal Fevzi Çakmak başkanlığında 28 Ekim 1937'de Ankara'da yapılmıştır. Toplantıya Romanya adına General Skitiyun,²⁶³ Yugoslavya adına General Nediç, Yunanistan adına General Papagos katılmışlardır.²⁶⁴ Toplantıdan bir gün önce Fevzi Çakmak 27 Ekim 1937'de misafir Genelkurmay Başkanlarına Ankara Palas'ta bir akşam yemeği vermiştir.²⁶⁵ *Akşam* gazetesine göre Balkan Genelkurmay Başkanları toplantısının amacı yaklaşan İkinci Dünya Savaşı tehlikesine karşı askeri işbirliği yapmaktır.²⁶⁶ 28 Ekim 1937'de saat 13.30'da Anadolu Kulübü'nde yapılan toplantı yaklaşık 2 saat sürmüştür. Bu toplantıda Balkan Antantı ülkelerini ilgilendiren askeri meseleler ele alınmıştır.²⁶⁷ Ertesi gün 29 Ekim dolayısıyla yapılan resmi askeri geçit sırasında Mustafa Kemal Atatürk, Balkan Genelkurmay başkanlarını kabul ederek, onlarla bir süre görüşmüştür.²⁶⁸ Toplantıdan sonra misafir askeri heyetler Kırıkkale ve Kayseri'deki askeri fabrikaları da ziyaret etmişlerdir.

23 Mayıs 1938'de ise Deniz Binbaşı Necati Ordeniz komutasındaki Hamidiye Kruvazörü Köstence Limanı'na ulaştı. Kruvazörde Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın yanı sıra 25 subay, 50 Harp Okulu öğrencisi, 35 okul subayı ve 300 denizci er bulunmaktaydı. Gemi personeline aynı

---

²⁶⁰ **BCA**, 30. 18. 1/ 78. 71. 9, 11 Ağustos 1937.

²⁶¹ "Rumen Mektep Gemisi Geldi", **Akşam**, 2 Ekim 1937, s. 5; "Rumen Mektep Gemisi Gitti", **Akşam**, 3 Ekim 1937, s. 5.

²⁶² **BCA**, 30. 18. 1. 2/ 78. 87. 11, 19 Ekim 1937.

²⁶³ Toplantıya katılan Romen Heyetinden Genelkurmay Başkanı dışında Albay Yunanityo, Albay Antonesko, Yarbay Tutoresko, Türk Mihmandarı Kurmay Albay Fevzi Mengüç ve Bükreş Ataşemiliteri Kurmay Yüzbaşı Sırrı Bey de bulunuyordu. "Balkan Antantı Genelkurmay Heyetleri Bugün Toplanıyor", **Akşam**, 28 Ekim 1937, s. 2.

²⁶⁴ "Balkan Erkânıharbiye Reisleri Yarın Toplanıyor", **Akşam**, 27 Ekim 1937, s. 1 ve 8.

²⁶⁵ "Balkan Antantı Genelkurmay Heyetleri Bugün Toplanıyor", **Akşam**, 28 Ekim 1937, s. 2.

²⁶⁶ "Balkan Erkânı Harbiye Reisleri Niçin Toplanıyor", **Akşam**, 28 Ekim 1937, s. 2.

²⁶⁷ "Balkan Genel Kurmay Başkanları", **Akşam**, 29 Ekim 1937, s. 2.

²⁶⁸ "Ankara'da Bayram", **Akşam**, 30 Ekim 1937, s. 4.

gün akşamı Köstence Belediyesi tarafından akşam yemeği verildi.²⁶⁹ Romanya'nın Köstence ve Sulina limanlarını ziyaret eden Hamidiye Mektep Gemisi, 27 Mayıs 1938'e kadar Romanya'da kalmıştır.²⁷⁰

1.12. Montrö Boğazlar Sözleşmesinde Türkiye – Romanya İlişkileri

Balkan Paktı üyelerinin ve dolayısıyla Romanya'nın Türkiye ile olan ilişkilerindeki bir başka boyut ise 1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi görüşmeleriydi. Montreux Sözleşmesini arifesinde Avrupa'da uluslararası konjonktür, revizyonist ve statüko yanlılarının rekabetindeydi. Revizyonist devletlerin başında, Almanya ve İtalya, statüko yanlılarının başında ise İngiltere ve Fransa vardı. Sovyetler Birliği ise Almanya'nın silahlanmasından kaygı duymakla birlikte, her iki bloğun dışındaydı. Böyle bir ortamda Atatürk, özellikle İtalya'nın Habeşistan'a saldırısını gerekçe göstererek, 13 yıldır Lozan Boğazlar Sözleşmesi'yle askerden arındırılmış Boğazlar bölgesinin tekrar Türkiye'nin kontrolünde bulunmasını istemekteydi. Bu istek aynı zamanda İtalya'nın Akdeniz'de güçlenmesini istemeyen İngiltere ve Fransa, öte yandan Karadeniz'i tam anlamıyla kapalı bir deniz durumuna dönüştürmek isteyen Sovyetler Birliği'nin de çıkarlarıyla da örtüşüyordu.²⁷¹

Türkiye, Boğazların statüsünün değiştirilmesi için bir konferans toplanmasını 11 Nisan 1936'da İngiltere, Fransa ve Rusya ile Balkan Paktı üyelerine birer nota ile önermiştir. Bu sırada Almanya da Versailles Antlaşması'nı ihlâl etmeye başlamıştır. Türkiye'nin teklifini Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya desteklemiştir. Bu sırada ilk zorluk Romanya'dan gelmiştir. Titulescu, bu konuda Pakt üyeleri arasında daha önce müzakere yapılmamış olmasını ve 4 Mayıs 1936'da Belgrat'ta toplanacak olan Konsey'in gündemine koydurulmamasının Pakta ve 1933 tarihli Türkiye-Romanya Antlaşması'na aykırı düştüğünü ileri sürmüştür. Ama burada Romanya'nın asıl çekincesi, bu teşebbüsün Romanya'dan toprak talep eden Bulgaristan ve Macaristan'ı özendireceği endişesiydi.²⁷²

Bu endişe ile Titulescu, 28 Nisan 1936'da Hamdullah Suphi Tanrıöver aracılığı ile Türkiye'ye verdiği bir notada, her iki ülke arasında daha önce imzalanan antlaşmalarla dostluk bulunduğunu, Türkiye'nin Romanya sınırları üzerinde tartışma kabul etmeyeceğinin, Türk Hükümeti'nce doğrulanması karşılığında Konferansa katılabileceğini bildirmiştir. Başka bir ifade ile Boğazlar rejimindeki değişikliğin, Romanya sınırlarına yönelecek değişiklik istemlerine örnek

²⁶⁹ Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 659. Arşiv belgelerinde adı Hamidiye Mektep Gemisi olan bu kruvazör, 21 Mayıs 1938'de Varna'ya uğramış ve Bulgar askeri makamları tarafından oldukça ilgi ile karşılanmıştı. Gemi hakkında Sofya Elçisi Şevki Berker'in yazmış olduğu telgraf şöyledir: "Hamidiye burada bulunduğu müddetce hakkında çok dostane hüsnü kabul gösterilmiş ve bu akşam ordu donanma komutanları tarafından merasim ile uğurlanarak Köstence'ye hareket etmiş olduğu maruzdur.", **BCA**, 30 10./ 62. 415. 9, 24 Mayıs 1938.

²⁷⁰ "Hamidiye Köstence'de", **Akşam**, 24 Mayıs 1938, s. 5.

²⁷¹ Kurat, "Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası", s. 269.

²⁷² Soysal, "Balkan Antantı", s. 187-188.

olursa Türkiye'nin buna karşı çıkacağıının belirtilmesini istiyordu.²⁷³ Oysa *Manchester Guardian* gazetesinin 11 Mayıs 1934 tarihli nüshasına göre Tefik Rüşti Aras, Romen meslektaşı Titulescu'nun bu konudaki desteğini aslında daha 1934 yılında elde etmiştir.²⁷⁴

Türkiye, Romanya'nın notasını kabul ederek Boğazlar hakkında müzakerelere geçmiştir. 4 Mayıs 1936'da²⁷⁵ Belgrat'ta toplanan Balkan Paktı üyeleri, Boğazlar hakkında Türkiye'nin taleplerini destekleyeceklerini kararlaştırmışlardır.²⁷⁶ Toplantıya Türkiye adına katılan Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras, Anadolu Ajansı'na 5 Mayıs 1936'da verdiği demecinde Türkiye'nin Pakt üyelerinin hepsinin desteğini aldığını beyan etmiştir.²⁷⁷

Montreux Konferansı, Türkiye'nin 1923'te Lozan'da kararlaştırılan Boğazlar Antlaşması'nda değişiklik yapılması teklifi üzerine toplanmıştır. Konferans'ta Romanya'yı temsil eden Dışişleri Bakanı Nicolae Titulescu, "*Balkan Paktı ile varılan antlaşmayı ifade etmek için bir dakikanın geçmesine izin vermemeliyiz*" açıklamasını yaparak, Lozan'daki konuların Türkiye'nin lehine olacak şekilde düzenlenmesi ricasında bulundu. Romen Bakan, aynı zamanda "*Türkiye'nin güvenliğini ilgilendiren her konu, Romanya'nın da güvenliği ile yakından bağlantılıdır. Çünkü Karadeniz ile ilgili her husus, yüksek derecede ülkemizi de ilgilendirir. Bizim açık denizlere giden çıkış yolumuz Karadeniz'den ve dolayısıyla Türk boğazlarından geçer... Boğazlar Türkiye'nin kalbidir ama Romanya'nın da akciğeridir*" görüşünü dile getirmiştir.²⁷⁸ Titulescu ayrıca, Boğazlara dair olan beyanatında Türkiye'nin görüşlerini haklı bularak dünya barışı bakımından "*Balkan Paktı'na dahil olan memleketler*"in "*menfaat birliği*"ne vurgu yapmıştır.²⁷⁹

22 Haziran 1936'da başlayan Montreux Konferansı, 20 Temmuz 1936'da imzalanarak, 9 Kasım 1936'da yürürlüğe konmuştur. 20 Temmuz 1936'da İsviçre'nin Montreux kentinde imzalanan Boğazlar Sözleşmesi, Türkiye, Fransa, Bulgaristan, İngiltere, Japonya, Romanya, Sovyetler Birliği, Yugoslavya ve Yunanistan tarafından imzalanmıştır. Toplantıya katılmamış olan İtalya ise sonradan 2 Mayıs 1938'de Sözleşmeye katılmıştır.²⁸⁰ Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin müzakerelerinde Türkiye'yi Hariciye Vekili ve İzmir Mebusu Dr. Tefik Rüşti Aras, Paris Büyük Elçisi Suat Davaz, Hariciye Vekâleti Umumi Kâatibi Numan Menemencioğlu, Genelkurmay İkinci Başkanı Asım Gündüz, Cemiyet-i Akvam Nezdinde Türkiye Daimi Murahhası ve Sivas Mebusu

²⁷³ "Boğazlar İşinde Romanya'nın Cevabı", *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1936, s. 3; Soysal, "Balkan Antantı", s. 188.

²⁷⁴ *BCA*, 30. 10/247. 668. 7, 15 Mayıs 1934. Boğazların Türkiye denetimine bırakılması Romen devlet adamlarınca aslında 1931 yılından beri düşünülmekteydi. *BCA*, 30. 10/254. 712. 43, 31 Ekim 1931.

²⁷⁵ Toplantıya Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras katılmıştır. "Balkan Konseyi İçtima Ediyor", *Cumhuriyet*, 1 Mayıs 1936, s. 2.

²⁷⁶ Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 127.

²⁷⁷ "Balkan Konseyi Bugün Son Toplantısını Yapacak", *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 1936, s. 1 ve 6.

²⁷⁸ Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 658; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1058; Yaşar, "Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 3205.

²⁷⁹ Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", s. 41.

²⁸⁰ "Boğazlar Mukavelesi: İtalya'nın İştirak Ettiği Resmen Bildiriliyor", *Akşam*, 3 Mayıs 1938; "Boğazlar Mukavelesi", *Akşam*, 4 Mayıs 1938, s. 2; Gönlübol ve Sar, a.g.e., s. 129.

Necmeddin Sadak; Romanya'yı ise Dışişleri Bakanı Nicolas Titulescu, Avrupa ve Tuna Komisyonu Murahhası Orta Elçi Constantin Contzesco ve Lahey Orta Elçisi V. Vespasien Pella temsil etmiştir.

31 Temmuz 1936'da TBMM tarafından onaylanan²⁸¹ 29 madde ve dört lahika ve bir Protokolden oluşan Boğazlar Sözleşmesi, 5 Ağustos 1936 tarihli *Resmi Gazete* ile 3056 numaralı kanun olarak yürürlüğe konulmuştur.²⁸²

Montreux Antlaşması, küçük ve orta ölçekli devletlerin büyük olanlarla aynı düzeyde işbirliğine katıldığı gerçek bir güvenlik sistemi yaratmayı başarmış ve bu vesileyle Balkan Paketi da gücünü göstermiştir. Türk diplomasisinin Montreux Boğazlar Sözleşmesi'ndeki başarısı, Fuat Köprülü, Fahrettin Kerim Gökay gibi önde gelen Türk aydınları tarafından da 1936 yılının en önemli siyasi gelişmesi olarak kabul edilmiştir.²⁸³

Montreux Sözleşmesi'nden sonra Ankara'daki Romanya Elçiliği, 31 Temmuz 1936 tarihli raporunda Romanya'nın iki devlet arasındaki dostluk ilişkisini daha da fazla genişletmek için konum alacak bir noktada olduğunu bildirmiştir. Bu sırada Mustafa Kemal Atatürk'ün önerisi üzerine İsmet İnönü, Romanya'nın Montreux Antlaşması'ndaki tavrına "*Romanya'ya minnettarız. Montrö Antlaşması, var olan ittifakımız üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır. Biz Romanya'ya güveniyoruz ve sizi temin ederim ki siz de bize güvenebilirsiniz*"²⁸⁴ şeklinde teşekkür etmiştir. Bu teşekkürün ardından 27 Ağustos 1936'da Romanya Kralı Carol, antlaşmayı onaylayarak mukavele hükümleri gereğince arşive konulmak üzere Fransa'ya göndermiştir.²⁸⁵

Sonuç olarak Montreux Konferansı'nın hazırlanması ve cereyanı sırasında Romanya Dışişleri Bakanı Nikolas Titulescu, açık bir şekilde Türkiye'nin çıkarlarını ve tutumunu desteklemiştir.²⁸⁶ Böylece 1830'lardan beri Türkiye'yi meşgul eden Boğazlar meselesi, ülkemizin lehine çözümlenmiştir. Meselenin çözümü ile Lozan Antlaşması'na istinaden kurulan Boğazlar Komisyonu da lağv edilmiştir.

---

²⁸¹ "Meclis Montrö Muahedesini Tasdik Etti", **Cumhuriyet**, 1 Ağustos 1936, s. 1.

²⁸² **RG**, No:3374, 5 Ağustos 1936, s. 7026-7032.

²⁸³ Kandemir, "936 Yılı Çıkarken, Geçen Senenin En Büyük Hadisesi?", **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1936, s. 5.

²⁸⁴ Cıachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 658.

²⁸⁵ "Romanya Boğazlar Anlaşmasını Tasdik Etti", **Ulus**, 28 Ağustos 1936, s. 1; "Boğazlar Mukavelesi: Romanya Hükümeti De Tasdik Etti", **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1936, s. 1; Yunanistan Kralı George ise antlaşmayı 7 Ağustos 1936'da onaylamıştır. "Montrö Muahedesi Dün Yunanistan da Tasdik Etti", **Cumhuriyet**, 8 Ağustos 1936, s. 1.

²⁸⁶ Ekrem, "Atatürk Türkiyesi", s. 535.

1.13. Romanya Dışişleri Bakanı Victor G. Antonesco'nun Ankara Ziyareti

Atatürk'ün son yıllarında Türkiye-Romanya ilişkileri oldukça gelişmiştir. Bu yıllarda Romen diplomatlar ve devlet adamları sık sık Ankara ve İstanbul'a gelmişlerdir. 1937 yılında Türkiye ile Romanya arasında üzerinde anlaşma sağlanamamış hiçbir mesele yoktur. Hatta Romen gazetelerine göre Romanya, Türkiye'nin Hatay ve İskenderun'daki taleplerini de destekliyordu.²⁸⁷ Türk-Romen ilişkileri 1936'da Dışişleri Bakanı Titulescu'nun görevden uzaklaştırılmasından sonra yerine Victor G. Antonesco'nun atanmasıyla devam etmiştir. Titulescu'yu yakından tanıyan Dr. Tefvik Rüştü Aras, Titulescu'dan sonraki Romen dış siyasetini "*Titulescu'nun uzaklaştırılmasından sonra Romanya devleti, sağa sola bocalayan bir siyaset takip etti*" şeklinde değerlendirmektedir.²⁸⁸

Titulescu'nun halefi olan Romanya'nın yeni Dışişleri Bakanı Victor G. Antonesco, Hukuk Fakültesi mezunudur. Bir süre avukatlık yaptıktan sonra Nasyonal Liberal Partisi'ne²⁸⁹ girmiştir. Bu partinin kurduğu bütün kabinelerde yer almıştır. Nasyonal Liberal Partisi'nde büyük bir nüfuzu da vardır. Antonesco, 1930'lu yıllarda Romanya'nın en önemli devlet adamlarındandı. 1917'de Maliye Bakanlığı'na getirilmiştir. Maliye Bakanı iken Romanya Maliyesini de ıslah etmiştir. 1920 yılı sonunda Romanya adına Paris Barış Konferansı'na delege olarak katılmıştır. 1935-1936 yıllarında iki defa da Adalet Bakanlığı'nda bulunmuş, Romanya'nın Paris ve Lizbon Büyükelçiliklerini yapmıştır.²⁹⁰

Romanya Dışişleri Bakanı Antonesco, Türkiye'ye ilk ziyaretini 9 Şubat 1937'de yapmayı plânlamıştır. Ziyaret plânına göre Romen Hariciye Bakanı, 9 Şubat 1937'de Bükreş'ten ayrılıp Ankara'ya gelecekti. Ankara'da temaslarda bulunduktan sonra 15 Şubat 1937'de Balkan Paktı Konseyi'nin yapacağı toplantıya katılmak üzere Atina'ya gidecekti.²⁹¹ Romanya Dışişleri Bakanı Antonesco'nun aşağıdaki dipnotta anlattığımız şekilde planlanan ziyareti, Antonesco'nun soğuk algınlığı yüzünden hastalanmasından dolayı ertelenmiştir. Romen Bakanın hastalığı için doktorları 4-5 gün dinlenmesini tavsiye etmişti. Bunun üzerine Romen Dışişleri Bakanı, 15 Şubat 1937'de Atina'da yapılacak olan Balkan Paktı Konseyi'nin toplantısına katıldıktan sonra Ankara'ya gelmeyi

²⁸⁷ "Romanya Dış Bakanı Ekselans B. Antonesko Yarın İstanbul'a Geliyor", **Ulus**, 16 Mart 1937, s. 5; "Dost Romanya Hariciye Nazırı", **Akşam**, 16 Mart 1937, s. 4; "Antonesko'nun Mühim Beyanati", **Akşam**, 21 Mart 1937, s. 1.

²⁸⁸ Aras, a.g.e., s. 54.

²⁸⁹ Liberal Parti, 1922-1928 yılları arasında Romanya'yı yönetmiştir. Parti, Romanya'da yapılan toprak reformunun akabinde 1922 yılında iktidara gelmiş, 1923'te yeni Romen Anayasası'nı da hazırlamıştır. Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, s. 77.

²⁹⁰ "Nazırın Hal Tercümesi", **Cumhuriyet**, 16 Mart 1937, s. 4; "Misafirimizin Şahsiyeti", **Akşam**, 16 Mart 1937, s. 1; "Antonesko'nun Şahsiyeti", **Ulus**, 17 Mart 1937, s. 6.

²⁹¹ "M. Antonesco Ankara'ya Geliyor", **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1937, s. 3; *Cumhuriyet* gazetesine göre Antonesco'nun İstanbul'da karşılanması şu şekilde olacaktır: Antonesco, 9 Şubat 1937 Salı günü vapurla İstanbul'a gelecek olan Romen Nazırı, Hariciye Vekâleti Teşrifât Umum Müdürü, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ ve Romen Elçisi M. Telemaque tarafından karşılanacaktır. Tören sırasında askeri bando Romen Milli Marşı çalacak, asker ve polisten oluşan bir müfreze de törende hazır bulunacaktır. Törenden sonra Romen Bakan otomobille Pera Palas Oteline gidecek oradan da akşamüzeri trenle Ankara'ya gidecekti ("Balkan Konseyi Hazırlığı: M. Antonesco Salı Günü Türkiye'ye Geliyor", **Cumhuriyet**, 7 Şubat 1937, s. 1 ve 7.). Antonesco şerefine 11 Şubat 1937'de Ankara Palas'ta devlet erkânı ile diplomatların bulunduğu bir süvare de verilecekti. "Romanya Hariciye Nazırı Şerefine Verilecek Süvare", **Cumhuriyet**, 6 Şubat 1937, s. 3.

kararlaştırmıştır.²⁹²

Antonesco'nun hastalığı dışında Türkiye ziyaretini ertelemesinin başka bir nedeni de 9 şubat 1937'de Romanya Hükümeti'nde yapılan değişiklikti. Bu tarihte Romanya Hükümeti şu isimlerden oluşmuştu: Başbakan ve Silahlanma Bakanı Ch. Tataresco, Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı I. Incouletz, Dışışleri Bakanı Victor Antonesco, Milli Savunma Bakanı General Paul Angelesco, Adalet Bakanı Mircea Djurara, İçişleri Bakanı Dim. Iuca, Eğitim Bakanı Dr. C. Anghelisco, Maliye Bakanı Mircea Cancicov, Endüstri ve Ticaret Bakanı Valere Pop, Ulaşım ve Nafia Bakanı Richard Franasovici, Sağlık Bakanı Dr. Costinesco, İş Bakanı I. Nistor, Mezahip ve Sanayi Bakanı Victor Iamandi, Yardımlaşma Bakanı Michel Negura, Emlk Bakanı V. V. Sassou, Hava ve Denizcilik Bakanı Radou Irimesoo.²⁹³ Yukarıdaki listede de görüldüğü üzere Romanya Dışışleri Bakanı Antonesco, yeni kurulan kabinede mevkiini korumuştur. şubat 1937 başında yapılan bu kabine değişikliğinden sonra Mart 1937'de de Romen Kralı Carol, kabine de bağı kk değişikliklere gitmiştir. Yeni kabinede Başbakan Tataresco ve Dışışleri Bakanı Antonesco yerlerini korumuşlardır.²⁹⁴

Romanya Dışışleri Bakanı Victor G. Antonesco'nun Türkiye ziyareti 5 Mart 1937 tarihinden itibaren basında yer almaya başlamıştır. Romen Bakana, Hariciye Müsteşarı Radulescu, Romanya Protokol Müdürü Kreğeano/Kredzeana/Kredzeano ve Hususi Kalem Müdürü Binvanid/Ioanid/Yoanid, Rador Ajansı Müdürü Hurdig, *Diminiğea* gazetesini yazarı Gregoresco ve Hamdullah Suphi Tanrıöver eşlik ediyordu. Heyete İstanbul'dan Ankara'ya kadar Hariciye Vekâleti Hususî Kalem Müdürü Refik Amir mihmandarlık etmiştir.²⁹⁵

Romanya Dışışleri Bakanı Victor G. Antonesco, 16-20 Mart 1937 tarihlerinde Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Victor G. Antonesco'nun İstanbul ve Ankara'daki programı ise şu şekildeydi.²⁹⁶ Victor G. Antonescu, maiyetinde eşi de olduğu halde 16 Mart 1937 Salı günü Köstence yoluyla Rezel/Recel Carol adlı gemiyle İstanbul'a gelecekti. Saat 14.00'te Galata Rıhtımı'na gelen Bakanı, Türkiye adına İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı, İstanbul Mevki Komutanı General Halis, Merkez Komutanı ve İstanbul Emniyet Müdürü Salih Kılıç karşılayarak hoş amedi merasiminde bulunacaktır. Ayrıca Hariciye Vekâleti Hususî Kalem Müdürü de Romen Heyeti'ne mihmandar olarak grevlendirilecekti. Vapurdan inen Victor Antonesco, gemiden indikten sonra rıhtımda bulunan bir askerî kıta tarafından selamlanacak ve o sırada bando tarafından Türk ve

²⁹² "Romanya Hariciye Nazırı M. Antonesco Yarın Gelmiyor", **Cumhuriyet**, 8 şubat 1937, s. 1.

²⁹³ "Romanya Kabinesi", **Cumhuriyet**, 10 şubat 1937, s. 1.

²⁹⁴ "Romanya'da Kabinenin Yeni şekli", **Ulus**, 2 Mart 1937, s. 4; ayrıca bkz. A. ř. Esmer, "Romanya Kabinesindeki Değişiklikler", **Ulus**, 2 Mart 1937, s. 5.

²⁹⁵ "B. Antonesco 15 Mart'ta Geliyor", **Akşam**, 5 Mart 1937, s. 2; "B. Antonesco 16 Mart'ta İstanbul'a Geliyor", **Akşam**, 9 Mart 1937, s. 2; "Romanya Hariciye Nazırı Yarın Geliyor", **Cumhuriyet**, 15 Mart 1937, s. 3; "Romanya Dış Bakanı Ekselans B. Antonesco Yarın İstanbul'a Geliyor", **Ulus**, 16 Mart 1937, s. 5; "Dost Rumen Hariciye Nazırı Ankara'ya Gitti", **Akşam**, 17 Mart 1937, s. 1.

²⁹⁶ **BCA**, 30. 10/200. 367. 15, 18 Mart 1937.

Romen milli marşları çalınacaktı. Bundan sonra Romen Bakan, dinlenmek için Pera Palas Oteli'ne geçecek, burada bir süre dinlendikten sonra İstanbul Belediye Reisi, Valisi ve Mevki Komutanı'na iade-i ziyarette bulunacaktı. Yine aynı gün saat 18.00'de Haydarpaşa Tren İstasyonu'na geçerek ve buradan saat 19.00'da trenle Ankara'ya hareket edecekti. 17 Mart 1937'de saat 9.50'de Ankara'ya gelen Victor G. Antonesco, istasyonda Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras, Ankara Valisi Nevzat Tandoğan, Hariciye Vekâleti Umumî Kâtibi Muavini, Mevki Komutanı, Protokol Şefi, İkinci Daire Şefi, Ankara Merkez Komutanı, Ankara Emniyet Müdürü ve Protokol Şef Muavini tarafından karşılanacaktı. Burada da selam merasimi sırasında Türk ve Romen milli marşları çalınacaktı. Buradan Ankara Palas Oteli'ne geçecek olan Romen Bakan, bir süre dinlendikten sonra Romanya'nın Ankara Elçisi Telemaque ile birlikte saat 11.00'de Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras'ı, 11.30'da Başvekil İsmet İnönü'yü ve saat 12.00'de TBMM Reisi Abdülhaluk Renda'yı ziyaret edecekti. Bu ziyaretler, saat 12.15'te Hariciye Vekili, 12.50'de Başvekil ve saat 13.15'te TBMM Reisi tarafından iade edilecekti. Antonesco'nun eşi ise saat 11.30'da İsmet İnönü'nün eşini ziyaret edecekti. Saat 20.30'da Hariciye Vekili tarafından Hariciye Köşkü'nde misafir bakan şerefine akşam yemeği²⁹⁷ verilecekti. 18 Mart 1937 Perşembe günü öğle yemeği Antonesco şerefine Başvekil İsmet İnönü ve Eşi tarafından Romen Bakan şerefine Anadolu Kulübü'nde,²⁹⁸ akşamında ise Romanya'nın Ankara Elçisi Telemaque tarafından Ankara Palas'ta yemek verilecekti. 19 Mart 1937 Cuma günü ise saat 13.30'da Marmara Köşkü'nde Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından Victor Antonesco şerefine öğle yemeği verilecek, yemekten sonra misafirler Atatürk Orman Çiftliği'ni gezeceklerdir. Saat 19.10'da da Antonesco ve maiyeti Ankara'da trenle İstanbul'a hareket edecek, ertesi gün de İstanbul'dan saat 13.30'da Galata Rıhtımı'ndan gemiyle Köstence'ye hareket edecekti.²⁹⁹

17 Mart 1937'de saat 17'de Mustafa Kemal Atatürk, Victor G. Antonescu'yu kabul etmiştir. Yaklaşık 1,5 saat kadar süren görüşmede Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras da bulunmuştur. Akşamleyin misafir Bakan şerefine Tevfik Rüştü Aras, Hariciye Köşkü'nde bir ziyafet vermiştir. Ziyafete, Başbakan İsmet İnönü, TBMM Reisi Abdülhaluk Renda, Bakanlar Kurulu üyeleri ile Hariciye Vekâleti'nin üst düzey bürokratları katılmıştır. Ziyafet karşılıklı yapılan konuşmalardan sonra sona ermiştir.³⁰⁰

---

²⁹⁷ Akşam yemeğinde her iki bakan da karşılıklı olarak samimi hislerini ifade etmişlerdir. Yemekteki her iki bakanın konuşması için bkz. "Dün Akşam Verilen Yemekte", **Ulus**, 18 Mart 1937, s. 1,5.

²⁹⁸ Romen Bakan şerefine verilen yemeğin haberi için bkz. "Ankara Ziyaretinin Kıymeti", **Cumhuriyet**, 19 Mart 1937, s. 1, 6; "Antonesco Şerefine İsmet İnönü Dün Bir Öğle Ziyafeti Verdi", **Ulus**, 19 Mart 1937, s. 1, 6.

²⁹⁹ **BCA**, 30. 10/200. 367. 15, 18 Mart 1937. Antonesco'nun Türkiye programının ayrıntıları *Cumhuriyet*, *Akşam* ve *Ulus* gazetelerinde de yayınlanmıştır. "Antonescu'nun Ankara Ziyaretleri Programı", **Cumhuriyet**, 13 Mart 1937, s. 1 ve 6; "Romanya Dış Bakanı Salıya İstanbul'a Geliyor", **Ulus**, 13 Mart 1937, s. 1ve 5; "Romanya Hariciye Nazırının Ziyaret Programı", **Akşam**, 13 Mart 1937, s. 2; "B. Antonesco", **Akşam**, 14 Mart 1937, s. 2; "Dost Romanya Hariciye Nazırı Bugün Geliyor", **Akşam**, 16 Mart 1937, s. 1; "Dost Romanya'nın Dış Bakanı Ekselans Antonesco Bugün Şehrimize Şeref Veriyor", **Ulus**, 17 Mart 1937, s. 1 ve 6; "Dost Rumen Hariciye Nazırı Ankara'ya Gitti", **Akşam**, 17 Mart 1937, s. 1; "B. Antonesco Ankara'da", **Ulus**, 18 Mart 1937, s. 1,5;

³⁰⁰ Ziyafetin ayrıntıları ve karşılıklı yapılan protokol konuşmaları için bkz. "Antonesco Ankara'da", **Cumhuriyet**, 18 Mart 1937, s. 6; "Atatürk, B. Antonesco'yu Kabul Etiler", **Ulus**, 18 Mart 1937, s. 1; "Atatürk, Muhterem Misafirimiz

Antonesco'nun Ankara'ya yapmış olduğu ziyaret sırasında Atatürk, Ankara Palas'ta şu sıcak ve samimi değerlendirmede (görüşmeyi o sırada Ankara Palas'ta bulunan Gazeteci Ahmet Emin Yalman not etmiştir) bulunmuştu: *Her gün kudreti daha artan bir Romanya'yı kalbimizle isteriz. Dostluğumuz o kadar sıkı ve emindir ki, Romanya daha kuvvetli oldukça biz de kendimizi daha kuvvetli addederiz... Müttfikimiz Romanya'nun bize gönderdiği misafirimizi çok sevdik... Milletleri muahedelerden ziyade hisler bağlar. Romanya, kalbimizde kardeşçe yer tutmuştur...*³⁰¹

Ankara'da Antonesco ve eşini kabul eden Başvekil İsmet İnönü ise, Romen Haber Ajansı Rador'a verdiği beyanatta Antonesco'nun yaptığı ziyaretten duyduğu memnuniyeti dile getirerek, Türkiye ve Romanya ilişkilerinin Balkan Antantı ve diğer antlaşmalarla her iki ülke arasında kalıcı bir işbirliği oluştuğunu ve bu işbirliğini daha da geliştirmek için çalıştıklarını beyan etmiştir.³⁰²

Antonesco ise Ankara'dan ayrılmadan önce Ankara Palas'ta Türk gazetecileriyle görüşmüş, Türkiye'yi, İsmet İnönü'yü ve Mustafa Kemal Atatürk'ü tanımış olmaktan mutluluk duyduğunu, görüşmelerin büyük bir samimiyet ve karşılıklı anlayışla geçmesinden çok memnun olduğunu belirtmiştir.³⁰³

Görüşmeler sonunda yayınlanan resmî bildiride ise:

Ekselans Antonesco, Ankara ziyareti esnasında, Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından kabul edilmiş ve Başvekil İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'la uzun ve dostane görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmeler esnasında şimdiki beynelmilel vaziyetin ve Atina'da Balkan Antantı Daimi Konseyinin son toplantısında ittihaz edilen kararların süratle tatbik mevkiine konulması tedbirlerinin geniş ve teferruatlı, bir suretle tetkikine tevessül edilmiştir. İki müttfik memleketin devlet adamları görüşmelerine mevzu teşkil eden bütün meseleler hakkında aralarında tam bir görüş birliği mevcut olduğunu memnuniyetle müşahade ve tesbit fırsatını bulmuşlardır. Bundan sonra Romanya ile Türkiye'yi doğrudan doğruya ilgilendiren meselelere temas eden Ekselans İsmet İnönü ve iki memleket Hariciye Nazırları Aras ve Antonesco, iki dost memleketin genişlemesini görmek arzusunda buldukları ekonomik münasebetlerine hususi bir ehemmiyet atfetmişler ve yeni bir ticaret antlaşmasının esaslarını koymak üzere salâhiyettar mehafil ile temasa girmek maksadıyla pek yakında bir ekonomi heyetinin Bükreş'e gitmesini kararlaştırmışlardır. Bu antlaşmanın imzasına intizaren, mübadele hacminin fazlalaştırılması için iki hükümetin karşılıklı hususi kolaylıklar göstermeleri kararlaştırılmıştır. Ayrıca iki dost ve müttfik memleket arasında kültürel münasebetlerin takviyesi için, talebe ve profesör teatisi ve karşılıklı üniversitelerde ihtiyari Türk ve Rumen dilleri kürsüleri ihdası takarrür ettirilmiştir.

Antonesco'yu Kabul Buyurdular", **Akşam**, 18 Mart 1937, s. 9; "Türk Rumen Dostluğu Gittikçe Daha Ziyade Kıymetleniyor", **Akşam**, 19 Mart 1937, s. 1.

³⁰¹ Atatürk'ün 17 Mart 1937 tarihli konuşmasının tam metni için bkz. **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (1906-1938)**, II, Dördüncü Baskı, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara 1989, s. 324-327; "Atatürk Söylüyor", **Cumhuriyet**, 20 Mart 1937, s. 1 ve 5; "Atatürk'ün Yüksek Tahassüsleri", **Cumhuriyet**, 22 Mart 1937, s. 1; "Atatürk'ü Dinlerken", **Ulus**, 20 Mart 1937, s. 1; "Atatürk'ün Romanya Hakkındaki İhtisasları", **Akşam**, 22 Mart 1937, s. 2; Tuncel, "Romanya'nın Sesi", s. 505; İnan, "Balkan Antantı", s. 287-288; Yaşar, "Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 3205.

³⁰² Başbakan İsmet İnönü'nün beyanatının tam metni için bkz. "Başvekilimizin Rumen Matbuatına Beyanati", **Cumhuriyet**, 20 Mart 1937, s. 1 ve 6; "İsmet İnönü'nün Beyanati", **Ulus**, 20 Mart 1937, s. 1.

³⁰³ "Misafirimizin Beyanati", **Cumhuriyet**, 20 Mart 1937, s. 6; "Muhterem Misafirimiz Bugün Ankara'dan Şehrimize Gelecekler", **Akşam**, 20 Mart 1937, s. 1;

İfadeleri kullanılmıştır.³⁰⁴

Ankara'da temaslarını bitiren Antonesco, 19 Mart 1937'de Ankara'dan ayrılmıştır.³⁰⁵ Antonesco, Ankara dönüşü, Romanya'ya gitmeden önce İstanbul'da Dolmabahçe ve Topkapı saraylarını, Ayasofya Müzesi'ni ziyaret etmiştir. Yine bu sırada Fener Rum Patrikhanesi'ni de ziyaret etmiş, Patrik, Antonesco'ya altın bir haç hediye etmiştir.³⁰⁶ Antonesco, İstanbul'dan ayrılmadan önce gerek Ankara temasları ve gerekse muhtelif meseleler hakkında Galata Rıhtımı'nda bir açıklama yapmıştır. Antonesco, beyanatında Ankara'da İsmet İnönü ve Mustafa Kemal Atatürk'ü tanımış olmaktan duyduğu memnuniyeti, Almanya'nın Orta Avrupa'daki siyaseti ve nüfuzu, Balkan Paktı ve Bulgaristan, Rus-Romen ilişkileri, Hatay davası hakkında Türkiye'nin haklı olduğunu belirtmiştir. Antonesco, 20 Mart 1937'de saat 13'te İstanbul'dan ayrılarak Romanya'ya hareket etmiştir.³⁰⁷

Antonesco'nun Ankara ziyareti, Türkiye'de olduğu gibi Romanya basınında da oldukça geniş yer bulmuştur. Ziyaretle ilgili olarak *Independance Roumaine* gazetesi bir başyazı kaleme alarak Türkiye-Romanya dostluğunun pekişmesinden duydukları memnuniyeti dile getirmiştir.³⁰⁸ Atatürk'ün Ankara'da Antonesco şerefine verilen yemekte yaptığı konuşmayı da *Adaverul, Universul, Viritorul* ve *Eupta* gibi Rumen gazeteleri *Büyük Bir Türk-Rumen Tezahürü* başlığı altında okuyucularına duyurmuşlardır.³⁰⁹ Yine 20 Mart 1937 tarihli *Universul* gazetesi, Başyazarı N. Batzaria'nın *Türkiye ve Romanya Arasında* başlığı altında yazdığı bir yazıda, Osmanlı döneminde de Türklerin Romenlere çok dürüst ve âlicenap davrandıklarını belirttikten sonra her iki ülkenin hem dostluğuna hem de menfaat birliğine vurgu yaparak Türkiye-Romanya ilişkisinin gelişiminden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.³¹⁰

Antonescu'nun Türkiye ziyaretini, *Siyasi İcmal* adlı köşesinde değerlendiren Muharrem Feyzi Togay da 1933'te Romanya ile yapılan antlaşma ile Türkiye-Romanya dostluğunun temelini atıldığını bu ziyaretle de pekiştirildiği değerlendirmesinde bulunmuştur.³¹¹ Yine Yunus Nadi de Antonesco'nun ziyaretin *iki memleketin zaten mevcut olan müttefik vaziyetini daha canlı, daha*

---

³⁰⁴ “Neşredilen Tebliğ”, *Cumhuriyet*, 20 Mart 1937, s. 6; “Resmi Tebliğ Neşredildi”, *Ulus*, 20 Mart 1937, s. 1, 7.

³⁰⁵ “Antonesco Ankara'dan Ayrıldı”, *Cumhuriyet*, 20 Mart 1937, s. 1; “Misafirimiz Ankara'dan Ayrıldı”, *Cumhuriyet*, 20 Mart 1937, s. 6; “Muhterem Misafirlerimiz Gittiler”, *Ulus*, 20 Mart 1937, s. 1; “Tebliğ”, *Akşam*, 20 Mart 1937, s. 1, 13; “Antonesko Bu Sabah Geldi”, *Akşam*, 20 Mart 1937, s. 2.

³⁰⁶ “Dost Nazır Avdet Etti”, *Cumhuriyet*, 21 Mart 1937, s. 1 ve 7; “Antonesko Dün Bükreş'e Hareket Etti”, *Ulus*, 21 Mart 1937, s. 5.

³⁰⁷ “Dost Nazır Avdet Etti”, *Cumhuriyet*, 21 Mart 1937, s. 7; “Antonesko'nun Mühim Beyanati”, *Akşam*, 21 Mart 1937, s. 5.

³⁰⁸ “Rumen Matbuatının Kıymetli Neşriyatı”, *Cumhuriyet*, 19 Mart 1937, s. 6; “Romen Gazetelerinin Dostça Yazıları”, *Ulus*, 19 Mart 1937, s. 6; “Rumen Gazetelerinin Makaleleri”, *Akşam*, 19 Mart 1937, s. 4.

³⁰⁹ “Rumen Gazetelerinde Dostça Neşriyat”, *Cumhuriyet*, 21 Mart 1937, s. 7; “Rumen Gazetelerinin Hararetli Makaleleri”, *Akşam*, 21 Mart 1937, s. 4.

³¹⁰ “Rumen Gazetelerinin Dostane Neşriyatı”, *Cumhuriyet*, 29 Mart 1937, s. 1 ve 4; “Rumen Gazetelerinin Dostça Yazıları”, *Ulus*, 21 Mart 1937, s. 5; Batzaria'nın “Türkiye ve Romanya” adlı yazısının tam metni için bkz. N. Batzaria, “Türkiye ve Romanya”, *Ulus*, 29 Mart 1937, s. 4.

³¹¹ Muharrem Feyzi Togay, “Romanya Hariciye Nazırını Türkiye'de”, *Cumhuriyet*, 19 Mart 1937, s. 2.

parlak ve daha kuvvetli bir sayfaya nakletmekle sihirkâr bir tesir yapmış oldu şeklinde değerlendirmiş, Balkan Paktı'nı daha da kuvvetlendiren bir adım olarak yorumlamıştır.³¹² Burhan Belge ise Antonesco'nun ziyaretini her iki ülkenin Karadeniz devleti olduğunu, aynı Akdenizlilik gibi iki ülke arasında Karadenizliliğe vurgu yapılması gerektiği üzerinde durmuştur.³¹³ *Ulus* gazetesi Başyazarı Falih Rıfki Atay ise *Cephez* adıyla kaleme aldığı yazısında Balkan Antantı ve Romanya ile olan ilişkilerimiz üzerinde durmuştur.³¹⁴ *Cumhuriyet* gazetesinden Abidin Daver, Antonesco'nun Ankara ziyaretini herhangi bir meseleyi halletme için yapılmış olmadığını, çünkü iki devlet arasında halledilmeye muhtaç bir mesele bulunmadığını, aksine iki ülke arasında Balkan sorunları hakkında tam bir fikir birliği bulunduğu şeklinde yorumlamıştır.³¹⁵

1.14. Tefik Rüşti Aras'ın Bükreş Ziyareti

Romanya Dışişleri Bakanı Victor G. Antonesco'nun 16-20 Mart 1937'deki Türkiye ziyaretinden sonra Hariciye Vekili Dr. Tefik Rüşti Aras da 17 Mayıs 1937'de Bükreş'e bir ziyarette bulunmuştur. Ziyaretin gerekçesi, Balkan Antantı ülkelerinin Dışişleri Bakanları toplantısıydı. Bu amaçla Tefik Rüşti Aras, 15 Mayıs 1937'de *Romanya* vapuruyla İstanbul'dan Köstence yoluyla Bükreş'e gitmiştir.³¹⁶ Bu ziyaret aynı zamanda Balkan Antantı Dışişleri Bakanlarının Romanya'nın bağımsızlığının 60. yıldönümünün münasebetiyle Bükreş'te yapılacak olan kutlamalara katılmasını da öngörmekteydi.³¹⁷

16 Mayıs'ta Bükreş'e ulaşan Tefik Rüşti Aras'ın şerefine Romen Dışişleri Bakanı bir öğle yemeği vermiş, aynı günün akşamında da Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romen misafirlere bir akşam yemeği tertip etmiştir. Verilen yemeklerde Aras, Romen mevkidaşı ile Orta Avrupa ve Balkan ülkelerinin durumları hakkında bir süre konuşmuşlardır.³¹⁸ Tefik Rüşti Aras, 16 Mayıs 1937'de saat 17:00'de Başbakan Tatarescu ile 17 Mayıs'ta da Romanya Kralı Carol tarafından kabul edilmiştir.³¹⁹

---

³¹² Yunus Nadi, "Türkiye-Romanya Münasebetlerinde Samimiyet ve Kuvvet", *Cumhuriyet*, 23 Mart 1937, s. 1 ve 6; "Basın İcmali: Balkanlarda Dostluk ve Birlik", *Ulus*, 25 Mart 1937, s. 5.

³¹³ B[urhan] B[elge], "Politika Bahisleri: Romanyalı Dostlarımız", *Ulus*, 17 Mart 1937, s. 2.

³¹⁴ Falih Rıfki Atay, "Cephez", *Ulus*, 20 Mart 1937, s. 1, 7.

³¹⁵ Abidin Daver, "Basın İcmali: Türk-Romen Dostluğu", *Ulus*, 20 Mart 1937, s. 3.

³¹⁶ "Küçük Anlaşma ve Balkan Anlaşması Nazırları Toplanıyor", *Ulus*, 25 Mart 1937, s. 1; "Hariciye Vekili", *Akşam*, 11 Mayıs 1937, s. 2; "Hariciye Vekili", *Akşam*, 14 Mayıs 1937, s. 2; "Hariciye Vekili Bugün Gidiyor", *Akşam*, 15 Mayıs 1937, s. 2; "Tefik Rüşti Aras Bugün Bükreş'e Varıyor", *Akşam*, 16 Mayıs 1937, s. 1.

³¹⁷ "Balkan Antantı ve Küçük İtilaf Hariciye Nazırları", *Akşam*, 24 Mart 1937, s. 2; "Romanya'nın İstiklal Bayramı", *Akşam*, 15 Mayıs 1937, s. 2.

³¹⁸ "Hariciye Vekili Bükreş'te", *Akşam*, 17 Mayıs 1937, s. 1.

³¹⁹ "Hariciye Vekilimiz Dün Romanya Kralı Tarafından Kabul Edildi", *Akşam*, 18 Mayıs 1937, s. 1.

Ulus gazetesinde *Avrupa'daki Diplomatik Hadiseler Üzerinde Görüşmeler Yapılıyor* başlığıyla verilen haberde bu ziyaret, Balkan Paktı, Karadeniz ve Akdeniz meseleleri hakkında iki dost ülkenin karşılıklı görüş alışverişi olarak yorumlanmıştır.³²⁰ Bununla birlikte basına ve belgelere yansıdığı kadarıyla bu ziyaretin çok büyük bir siyasi amacı da yoktu. Bükreş'te temaslarını bitiren Tevfik Rüştü Aras, buradan Cemiyet-i Akvam toplantısına katılmak üzere Cenevre'ye geçmiştir.³²¹ Tevfik Rüştü Aras'ın Bükreş temasları, *Kurental* ve *Dimineatza* gibi hatırı sayılır Romen basını tarafından da yakından takip edilmiştir.³²²

1.15. Romanya Başbakanı Gheorge Tatarescu'nun Türkiye Ziyareti

Romanya Başbakanı Gheorge Tatarescu'nun Türkiye ziyaret edeceği, çok önceleri, 10 Mart 1937 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yer almıştır.³²³ Romanya Dışişleri Bakanı Antonesco'nun 16-20 Mart 1937 tarihlerindeki Ankara ziyareti sırasında Romanya Başbakanı Tatarescu'nun Nisan 1937 içinde Türkiye'ye gelmesi plânlanmıştır.³²⁴ Tatarescu'nun Türkiye ziyareti beklendiği gibi Nisan ayında değil altı ay sonra Ekim 1937'de gerçekleşmiştir. Tatarescu, Türkiye ziyaretine başlamadan 10 gün önce Bükreş'te Türkiye Ortaelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'i de kabul etmişti.³²⁵

Romanya Başbakanı Gheorge Tatarescu'nun Türkiye ziyareti, 27-31 Ekim 1937 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.³²⁶ Tatarescu'nun Türkiye ziyareti gelişinden önce basın tarafından kamuoyuna duyurulmuştur.³²⁷ Tatarescu, Romanya'dan Bükreş ve Köstence yoluyla 27 Ekim 1937'de İstanbul'a gelmiştir. Romanya Başbakanı'nın beraberinde Özel Kalem Müdürü Civicianu, Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Rador Ajansı Müdürü Hurtig de bulunmaktaydı.³²⁸

Romen Başbakanı Gheorge Tatarescu'nun Türkiye programı şu şekilde plânlanmıştır: Romanya Başbakanı Tatarescu, 26 Ekim 1937 Salı günü Köstence'den hareket edecek ve ertesi gün saat 14.00-15.00 arasında İstanbul'a ulaşacaktı. Romen Başbakan, İstanbul Boğazı girişindeki

---

³²⁰ Akgün, *Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri*, s. 191.

³²¹ "Tevfik Rüştü Aras Bugün Bükreş'e Varıyor", *Akşam*, 16 Mayıs 1937, s. 1.

³²² "Rumen Gazetelerinin Dostane Neşriyatı", *Akşam*, 17 Mayıs 1937, s. 2.

³²³ "Romanya Hariciye Nazırı Salı Günü Şehrimize Geliyor", *Cumhuriyet*, 10 Mart 1937, s. 1.

³²⁴ "Romanya Başvekilinin Ziyaretine Sabırsızlıkla İntizar Ediyoruz", *Cumhuriyet*, 21 Mart 1937, s. 1 ve 5; "Tataresko Nisanda Ankara'ya Gelecek", *Akşam*, 21 Mart 1937, s. 1; "Romanya Başvekilinin Ankara Seyahati", *Cumhuriyet*, 28 Mart 1937, s. 3; "Rumen Başvekili Geliyor", *Akşam*, 28 Mart 1937, s. 2; "Dost Misafirlerimiz Kont Ciano ve M. Tataresco Bu Hafta Ankara'ya Geliyorlar", *Cumhuriyet*, 30 Mart 1937, s. 1.

³²⁵ "Romanya Başvekili Bükreş Elçimizi Kabul Etti", *Akşam*, 17 Ekim 1937, s. 4.

³²⁶ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1059.

³²⁷ "B. Tataresku Geliyor", *Ulus*, 26 Ekim 1937, s. 1; "Rumen Başvekili Haftaya Ankara'ya Geliyor", *Akşam*, 20 Ekim 1937, s. 1; "Romanya Başvekili 27 Teşrinievvelde Gelecek", *Akşam*, 22 Ekim 1937, s. 1; "Rumen Başvekil", *Akşam*, 25 Ekim 1937, s. 2.

³²⁸ "Romanya Başvekili Bugün Geliyor", *Akşam*, 27 Ekim 1937, s. 2; "Romanya Başvekili Dün Büyük Tezahüratla Karşılandı", *Akşam*, 28 Ekim 1937, s. 1, 12; Baydar, a.g.e., s. 323.

Rumeli ve Anadolu Fenerlerinin üç mil açığında iki Türk muhribinin refakatinde³²⁹ olarak Galata Rıhtımı'na yanaşacaktı. Burada İstanbul Valisi Muhiddin Üstündağ ve Belediye Başkanı ile mihmandarlar gemiye çıkararak hoş geldiniz merasiminde bulunacaklardı. Misafir Başbakan refakatinde bulunanlarla birlikte Galata Rıhtımı'na çıkacak ve bu sırada rıhtımda bulunan İstanbul Komutanı, Merkez Komutanı, Deniz Komutanı ve Emniyet Müdürü tarafından karşılanacaktı. Bu karşılama sırasında bando Türk ve Romen milli marşlarını çalacaktı. Merasimden sonra Romen Başbakanı otomobille Pera Palas Oteli'ne gidecekti. Saat 16.00'da İstanbul Valisi'ni ziyaret edecek, 16.30'da ise Taksim Meydanı'na giderek Cumhuriyet Anıtı'na çelenk bırakacaktı. Bu tören sırasında İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı, Vali Yardımcısı, Beyoğlu Kaymakamı ve Emniyet Müdürü ile bir polis müfrezesi de bulunacaktı. 17.15'te ise İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı, misafir Başbakan'a iade-i ziyaret edecekti. 18.45'te ise Pera Palas Oteli'nden ayrılacak olan Romen Başbakan, Haydarpaşa Rıhtımı'na çıkararak hususî bir trenle 19.30'da Ankara'ya gidecekti.

28 Ekim 1937 Perşembe günü Romanya Başbakanı Tatarescu'yu getiren tren saat 10.05'te Ankara'ya ulaşacak, misafir Başbakanı, Ankara İstasyonu'nda Başvekil Celal Bayar, Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras, Hariciye Vekâleti Siyasî Müsteşarı Numan Menemencioğlu, Başvekâlet Müsteşarı Kemal Gedeleş, Ankara Valisi ve Belediye Başkanı Nevzat Tandoğan, Hariciye Vekâleti Umumi Kâtibi, Nebil Batı, Ankara Garnizon Komutanı General Mustafa Gökçe, Protokol Şefi, Şevket Fuat Keçeci, Birinci Daire Reisi Cevat Açıkalın, Emniyet Müdürü Sadri Aka ve Ankara Merkez Komutanı Albay Ali Demir ile Romanya Sefareti erkânı karşılayacaklardı. Misafir Başbakan, istasyonda askeri bir kıta tarafından selamlanacak ve bu tören sırasında Türk ve Romen milli marşları da çalınacaktır. Bu merasimden sonra Romen misafirler Ankara Palas Oteli'ne geçecekler, saat 11.20'de Romanya Elçisi ile birlikte Hariciye Vekili'ni 11.40'ta ise Başbakan Celal Bayar'ı ve 12.00'de ise TBMM Başkanını ziyaret edeceklerdi. Yine aynı şekilde Türk yetkililer tarafından Romanya Başbakanı'na iade ziyaretleri yapılacaktı. Öğle yemeğini hususî olarak Romanya Sefareti'nde, yiyecek olan misafir Başbakan şerefine saat 20.30'da Başvekil Celal Bayar tarafından Ankara Palas'ta bir akşam yemeği verilecekti.

29 Ekim 1937 Cuma günü ise öğle yemeğinden sonra Romen Başbakan, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla TBMM Reisi ile Mustafa Kemal Atatürk'ü tebrik ederek, stadyumda yapılan törenlere de katılacaktı. Saat 20.30'da ise Hariciye Vekili tarafından şerefine akşam yemeği verilecekti. 30 Ekim 1937 Cumartesi günü, Tatarescu, Atatürk Orman Çiftliği'ni gezecek, 20.30'da Romanya Sefiri tarafından verilen akşam yemeğinden sonra saat 00.30'da yine hususî bir trenle Ankara'dan ayrılacaktır. Bu şekilde Türkiye'de temaslarda bulunan Tatarescu, 31 Ekim 1937 Pazar günü Türkiye'den ayrılacaktı.³³⁰

³²⁹ Romen Başbakanı, Zafer ve Tınaztepe muhripleri tarafından karşılanmıştır. "Romanya Başvekili Dün Büyük Tezahüratla Karşılandı", **Akşam**, 28 Ekim 1937, s. 2.

³³⁰ **BCA**, 30. 10/200. 368. 6, 28 Eylül 1937. Program hakkında ayrıca bkz. "B. Tataresko Memleketimizde Beş Gün Kalacak", **Akşam**, 26 Ekim 1937, s. 1 ve 13.

Dost ve müttefik Romanya Başbakanı Tatarescu'nun Cumhuriyet Bayramı'na rastlayan bu gezisi Türkiye'de sevinçle karşılanmıştır. Gazeteler, bu geziye sütunlarında geniş yer ayırmışlardır. 28 Ekim 1937 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde Başyazar Yunus Nadi, "Romen Başvekilimiz M. Tataresko Aziz Misafirimiz" başlığıyla kaleme aldığı yazısında şunları yazmıştır:

Balkan Antantının sayın ve sayılı direği olan Romanya'nın başvekili M. Tataresko dünden beri memleketimizin aziz misafiri bulunuyor. Türkiye'ye hoş gelmiş ve Safalar getirmiş... M. Tataresko'nun memleketimizi ziyaretinin Cumhuriyet bayramımızın yıldönümüne tesadüf etmesinden bilhassa memnunuz... Geçen yıl Romanya Hariciye Nazırı M. Antonesko Ankara'nın misafiri bulunurken Büyük Şefimiz Atatürk'ün kendisiyle bir hasbihalinde harici siyaset hesabına Türkiye'nin belli başlı umdelerini en yüksek ifadelerle anlatmıştı. Büyük asker Atatürk'ün anlayışında bundan sonra milletlerin harici siyasetleri en yüksek insanlık hedefi olarak ancak sulhan ibaret olabilir ve olmalıdır... Kimseye tecavüz etmek fikrini taşımayan ve müttefik varlıklarımızın müşterek menfaatlerini her taarruzdan vikayeye azimli olan ittifakımızın memleketlerimizde temin ettiği faydaları zikretmek, Balkan Antantının hatta Balkanlar çevresine münhasır kaldığı surette dahi ne iyilikler temin ettiğini göstermeğe kâfidir. İşte dost ve müttefik memleket başvekilini ve onun şahsında bütün Romen memleket ve milletini bu çok hakiki sebeplerden dolayı bu kadar hararetle karşılıyor, kucaklıyor ve seviyoruz.³³¹

Tatarescu da bu dostça karşılanışa gereken cevabı vermekten geri kalmamış, trenle Ankara'ya giderken, İzmit istasyonunda kendisini alkışlayan halka şöyle seslenmiştir: "*Türk halkı emin olabilir ki Ankara'da kıymetli idarecilerinizle yapacağım temas iki memleket arasında esasen sarsılmaz olan dostluğu daha kuvvetli bağlarla bağlayacaktır. Ben Türkiye'ye yalnız bir nazır sıfatıyla değil aynı zamanda bir Türk dostu olarak geldim*".³³²

Tatarescu, 28 Ekim 1937'de saat 10.05'te Ankara'ya geldiğinde, Başbakan Celal Bayar, Hariciye Vekâleti Müsteşarı Numan Menemencioğlu, Başbakanlı Müsteşarı Kemal Gedeleş, Ankara Valisi ve Belediye Başkanı Nevzat Tandoğan, Hariciye Vekâleti Umumi Kâtibi Nebil Batı, Ankara Garnizon Komutanı General Mustafa Gökçe, Hariciye Vekaleti Protokol Şefi Şevket Fuat Keçeci, Birinci Daire Başkanı Cevat Açıkalın, Ankara Emniyet Müdürü Sadri, Ankara Merkez Komutanı Albay Demir Ali, Romanya'nın Ankara Ataşemiliteri, Türkiye'nin Bükreş Ataşemiliteri, Yunanistan ve Çekoslovakya Elçileri, Romanya Elçiliği personeli tarafından Ankara İstasyonu'nda karşılanmıştır. İstasyonda misafir Başbakanı karşılayan mızıkacı bu sırada Türkiye ve Romanya milli marşlarını çalmıştır. Ardından Tatarescu, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne giderek hususi defteri imzaladıktan sonra Romanya Elçisi'yle birlikte Hariciye Vekili Tefik Rüştü Aras, Başbakan Celal Bayar, TBMM Başkanı Abdülhalık Renda'yı ziyaret etmiş ve bu ziyaretler daha sonra misafir Başbakana iade edilmiştir.³³³

³³¹ Bilal N. Şimşir, "Atatürk'ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri (Yedi Belge 1930-1937)", **Bellekten**, 177/Ocak 1981, s. 164.

³³² Şimşir, "Atatürk'ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri", s. 163; "Romanya Başvekili Dün Büyük Tezahüratla Karşılandı", **Akşam**, 28 Ekim 1937, s. 12.

³³³ "Atatürk B. Tataresko'yu Kabul Buyurdular", **Akşam**, 29 Ekim 1937, s. 1.

Atatürk ile Tatarescu'nun görüşmesi 28 Ekim 1937 Perşembe akşamı saat 17.00'de gerçekleşmiştir. Bu görüşmede Tatarescu ve Atatürk'ten başka, Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras, Romanya'nın Ankara Elçisi Telemaque ve Türkiye'nin Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver de bulunmuştur.³³⁴ Atatürk ve Tatarescu görüşmesinin notlarını ise Hamdullah Suphi Tanrıöver tutmuştur. Bu görüşmeye ait notlar Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde bulunmaktadır ve Bilâl N. Şimşir tarafından yayınlanmıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından 28 Ekim 1937'de kaleme alınan Atatürk – Tatarescu görüşmenin tutanakları şu şekildedir:³³⁵

Türkiye Cumhuriyet Reisi Atatürk Romanya Başvekili Bay Jorj Tatarescu'yu 1937 yılı birinciteşrinin 28'nci Perşembe günü saat beş buçukta kabul etmişlerdi. Devlet reisimizle Romanya Başvekili arasında geçen mülakatı Zati Devletleri tarafından aldığım emir üzerine tesbit ediyorum.

Romanya Başvekili- Yeni Türkiye'nin banisini şahsen tanımak senelerden beri taşıdığım bir emeldi. Bugün bu emelim tahakkuk ettiğini görmeye mesudum. Ekselansınıza Kralım İkinci Karol'un dostluk selâmlarını Rumen millet ve Hükümetimin tazimlerini bildirmeye şerefliyim.

Cumhuriyet Reisimiz- Sizi Hükümet merkezimizde ve kendi aramızda görmeye pek ziyade memnunum. Majeste Kral Karol'un Rumen millet ve Hükümetinin selâmlarından ayrıca mütehasis oldum.

Romanya Başvekili- Ankara'yı ziyaretim bende silinemez bir hatıra bırakacaktır. Türkiye topraklarına ayak basdığım beri her adımda büyük eserinizi karşı karşıya buldum. Hususile Ankara şayanı hayret bir eserdir. Sarfedilen gayretlerin az zamanda vücuda getirdiği umran şaşılacak bir derecededir.

Cumhuriyet Reisimiz- Her şeyi kurmak, her şeyi yeniden yapmak lâzımgeldi. Bu yolda ısrar ile çalışıyoruz. Sarfedilen gayretlerin, üzerimizde hasıl ettiği tesire dair söyledikleriniz beni mütehasis etti.

Romanya Başvekili- Nezdinizde bulunmak şerefimin haiz olduğum bu dakikalarda dört seneden beri iktidar mevkiinde bulunan Hükümetimizin müttefik ve dost Devleti alâkadar eden işleri hakkında kısaca malûmat arz etmek isterim. Hükümetimin iş başına geçtiği dakikadan itibaren en fazla ehemmiyet verdiği şey ordumuzun takviyesi olmuştur. Romanya askerliğinde ne gibi noksanlar varsa birer birer ikmal ederek ciddi bir surette ihtimam ettik. Techizatımızı artık bize endişe duyurmayacak bir raddeye getirdik. Her nevi silâhlarımız yenilenmiştir. Askerin talimü terbiyesine pek ziyade dikkat olundu. Son manevralarda Romanya ordusu yepyeni bir manzara göstermiştir. Bunları zikrettikten sonra müttefiklerimizin sırası geldiği vakit Romanya kuvvetlerine güvenebileceklerinin söylemeğe cesaret ediyorum. Bir tarafta Balkan İtilâfı, diğer tarafta Küçük İtilâf şimalden cenube doğru uzanmış öyle mühim bir müdafaa kuvveti teşkil ediyor ki bunu herkes hesaba katmağa mecburdur. Hükümetim her iki İtilâfı her vesile ile takviye ve tebarüz ettirmeği kendisine çok mühim vazife bilmiştir. Bu İtilâflar sayesinde ki bizim doğrudan doğruya alâkadar etmeyen Beynelmilel meselelerde tamamen müstakil bir politika takibine imkân bulduk ve büyük Devletlerin hesabına sırf onların menfaatleri için bir takım maceralara sürüklenmek ihtimalini de ortadan kaldırdık.

Cumhuriyet Reisimiz- Balkan İtilâfı tehlikesiz bir itilâftır. Küçük İtilâfı aynı vaziyette görmüyorum. Bir ittifakın kıymeti bize temin ettiği menfaatlerle üzerimize çekeceği tehlikelerin mukayesesine göre tayin olunur. Bu sözümle Çekoslavakya ile Romanya arasında mevcut olan dostluk aleyhine bir telkinde bulunmak istediğimi düşünmemelerinin bilhassa reca ederim. Mütalealarımı çok umumî bir mülâhaza ile söylüyorum.

³³⁴ "Atatürk B. Tatarescu'yu Kabul Buyurdular", **Akşam**, 29 Ekim 1937, s. 13.

³³⁵ Şimşir, "Atatürk'ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri", s. 196-199.

Romanya Başvekili- Küçük İtilâf yalnız Macaristan'ı istihdaf eden bir akiddir. Çekoslavakya'yı Almanya'ya karşı müdafaa için hiçbir teahhüdümüz yoktur. Yalnız kanaatim odur ki Almanya'nın Çekoslavakya üzerine vaki olacak bir hücumu Fransa ile ve Rusya ile bu memleket arasında mevcut ahidnameler neticesi mücadeleyi derhal büyültür ve bunu umumî bir harb haline koyabilir. Çekoslavakya'yı üzerine garbden gelecek bir tehlikeye karşı sıyanet etmeği deruhde etmemiş olmakla beraber öyle bir vaziyetin teahhüdünde bizim de Çekoslavakya'nın kurtulmasında menfaatdar olan milletlerle beraber harbe girmemiz variddir.

Cumhur Reisimiz- Fransa'nın İngiltere yanında olmaksızın, Çekoslavakya'yı kurtarmak için harbe atılacağı kolay kolay kesdirilemez. Rusya'nın içinde bulunduğu şimdiki şartlar dahilinde, Avrupa'da bir harbe yalnız atılacağını düşünmek, bu da teemmüle değer bir şeydir. Bunun için evvelce söylediğim üzere bir taraftan milletlerarası dostlukların alâkadarlara temin ettiği menfaatleri ve getirebileceği neticeleri daima göz önünde tutmak ne kadar faydeli ise küçük Devletlerin büyük Devletlerle ittifakında mevcut olan başka bir nevi tehlikeyi de unutmamak icab eder. Kavi ile zebunun ittifakı, haricî şekli ne olursa olsun, kuvvetsizin kuvvetliye tebaiyet etmesi, onun emri altına girmesi gibi bir hadisedir. Bunun için Hükümetim haricî politikasında mutlak bir istiklâl endişesi güderek kendisinden çok daha kavi olanlarla bir ittifak siyasetine iltifat etmemiştir.

Romanya Başvekili- Ekselans Cumhur Reisinin fikirleri Romanya Kralı ve Hükümetinin fikirleriyle tam mutabakat halindedir. Aynı düşünce ile bazı büyük Devletler tarafından onlarla ittifak lehine vaki telkinata itibar etmedik. Şimdiye kadar teati ettiğimiz fikirlerde son devrin en büyük adamı diye tanıdığım Türkiye Cumhur Reisile Hükümetimin fikirlerinde tam bir ahnek ve benzerlik mevcut olduğunu görmekte bahtiyarım. Bu ziyaretim umarım ki memleketlerimiz arasında ticarî sahada mevcut olan bazı müşküllerin tamamen halline yardım edecektir. Ticarî meseleleri yalnız ticaret bakımından değil, iki Devlet arasında mevcut olan dostluğun yüksek siyasî menfaatleri noktai nazarından mütalea edecek ve mevcut müşkülâta bu görüşle bir hal sureti arıyacağız. Çok ümid ederim ki Hükümetimizin arzusu ve görüşü aynı merkezde olduğu için anlaşmamız uzun müzakerelere muhtac olmayacaktır.

Cumhur Reisimiz- Bu mütalealarınızı tasvib ediyorum. Ticarî münasebetler milletlerin siyaseti üzerinde çok müessirdir. Memleketlerimiz arasında mübadele işlerinde mevcut olan müşküllerden haberdarım. Bunların devam etmesini arzu etmem. Temenni ederim ki Hükümetimle bu zeminde vaki olacak konuşmalarınız Türkiye ve Romanya'nın dostluk ve ittifakında mündemic yüksek siyasî menfaatlerin icablarına göre bir sureti halle vasıl olsun.

Romanya Başvekili- Bu yolda çalışacağız ve muvaffak olacağımızdan pek ümidvarım.

Cumhur Reisimiz- Dost ve müttefik Hükümet Reisinin memlektimizden iyi hatıralarla ayrılmasını temenni ederim. Doğrudan doğruya görüşmek memleketleri alâkadar eden meselelerin hallinde en müessir çaredir. Sizi başka defalarda aramızda görmeği pek ziyade arzu ederim. Benden de Majeste Kralımıza dostluk selamları götürmenizi reca ederim.

Atatürk-Tatarescu görüşmesinden sonra misafır Başbakan şerefine saat 20.30'da Ankara Palas'ta Başbakan Celal Bayar tarafından bir yemek verilmiştir. Yemekte yapılan karşılıklı konuşmalardan sonra,³³⁶ Tatarescu, Atatürk'ün sağlığına kadehini kaldırarak “*Milli bayramınız arefesinde eser ve terakkileri tarihin en büyük derslerinden birini teşkil eden yeni Türkiye hakkında memleketimizin samimi tazimatını bildirmeme ve keza Türkiye'nin şanlı yaratıcısı Reiscumhur Atatürk'ün büyük bir milletin mukadderatına nıgehban olan onun emin ve tecrübeli bir elle parlak mukadderatının zirvelerine dev adımlarıyla sevkeden o Büyük Adamın önünde hayranlıkla eğilmeme müsaade buyurunuz*” şeklinde bir konuşma yapmıştır. Daha sonra Tatarescu, Türk

³³⁶ Yemekte Başbakan Celal Bayar ve Tatarescu'nun konuşmaları için bkz. “Atatürk B. Tataresko'yu Kabul Buyurdular”, **Akşam**, 29 Ekim 1937, s. 13.

gazetecilerine dönerek “Ankara’yı ziyaretim muazzam eseriyle bütün dünyanın bihakkın hayranlığını celbeden Reisicumhur Atatürk’e tazimatta bulunmak fırsatını bana vermiştir”³³⁷ demiştir. Tatarescu’nun Ankara ziyareti ve temasları *Rador Ajansı, Timpul, Dimineata, Neamul, Vitorul, Universul* ve *Lupta* gibi Romen basını tarafından da ilgiyle takip edilmiştir.³³⁸

Atatürk – Tatarescu görüşmesinden sonra şu resmi bildiri yayınlanmıştır:

Romanya Başvekili Ekselans Tataresko, Cumhuriyet Hükümetine dostça bir ziyaret ve Türkiye’nin misafiri olarak milli bayram merasimine iştirak etmek üzere 28 İlkteşrinde Ankara’ya gelmiştir. Bu ziyaret esnasında Ekselans Tataresko Reisicumhur Atatürk tarafından kabul olunmuştur. Diğer taraftan Bay Tataresko, Celâl Bayar ve Tevfik Rüştü Aras arasında mükâlemeler olmuş ve bu mükâlemeler esnasında iki memleket devlet adamları beynelmilel vaziyetin muhtelif veçhelelerini tetkik etmişler ve Balkan Antantı memleketlerini birbirine bağlayan sıkı rabitalar sayesinde, Balkan Antantı’nın azimle bağlı bulunduğu sulh ve milletlerin teşriki mesai davası uğrunda semereli gayretler sarf edilmiş olduğunu müşahede eylemişlerdir. Bu görüş ve menfaat mutabakatı ilerisi için de müştereken tahakkuk ettirilecek feyizli bir çalışmaya imkân verebilecektir. Türkiye ile Romanya arasında ticaret münâsebetleri de bir noktai nazar teatisine mevzu teşkil etmiş ve bu noktai nazar teatisi iki memleket arasındaki mübadele işinin daha iyi bir tarzda kurulması hususunda Türk ve Romen devlet adamlarının beslediği azmin müşahedesini mümkün kılmıştır. Ve bu mevcut ticaret andlaşmalarının düzeltilmesine yakında Bükreş’te tevessül olunması kararlaştırılmıştır. Ekselans Bay Tataresko’nun ziyareti iki müttefik memleket arasındaki dostluk bağlarının sağlamlığını bir kerre daha müşahedeye imkân vermiştir.³³⁹

Yukarıdaki resmi bildiriye özetlemek gerekirse görüşmede, Romanya ordusunun mevcut durumu, Balkan Antantı ve Küçük Antant, Romanya ve Çekoslavakya arasındaki meseleler, Avrupa meseleleri, Türkiye ve Romanya ticareti ve mübadele işlerinde zorlukların ortadan kaldırılması görüşülmüştür.

Ankara’da Atatürk ile Balkan meselelerini de görüşen Tatarescu, Romen ordusunun artık güçlendiğini belirttikten sonra, bir yandan Balkan Paktı, öte yandan Küçük Antanta bağlı olduklarını ve bu antlaşmaların Romanya’ya rahatlık ve Büyük Devletler önünde bir hareket özerkliği sağladığını ifade etmiştir. Bunun üzerine Atatürk:

Balkan Paktı tehlikesiz bir antlaşmadır. Küçük Antantı ise öyle görmüyorum. Bir ittifakın değeri onun sağlayacağı yararlar ile çekeceği tehlikelerin karşılaştırılmasına göre belli olur. Kimi antlaşmaların tehlikeleri, yararları kadar çoktur. Bu sözümle Çekoslavakya ile Romanya arasındaki dostluğa karşı bir telkinde bulunmak istediğimi düşünmemenizi özellikle rica ederim. Görüşümü çok genel bir düşünce olarak söylüyorum”. Tatarescu, Atatürk’ün bu sözlerine şu cevabı vermiştir: “Küçük Antant yalnızca Macaristan’a karşıdır. Çekoslavakya’yı Almanya’ya karşı savunma yükümlülüğümüz yoktur. Kanım şudur ki, Almanya’nın Çekoslavakya’ya bir saldırısı, Çekoslavakya’nın Fransa ve Rusya ile yaptığı antlaşmaları nedeniyle, karışıklığı genişletebilir. Bizim yükümlülüğümüz olmasa da, böyle bir durumda, Çekoslavakya’nın kurtulmasında çıkarı olan Devletlerle birlikte savaşa girmemiz olasıdır”. Atatürk ise

³³⁷ Şimşir, “Atatürk’ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri”, s. 165.

³³⁸ “Rumen Başvekilinin Şerefine Ziyafet Verildi”, **Akşam**, 30 Ekim 1937, s. 2; “Rumen Gazetelerinin Makaleleri”, **Akşam**, 31 Ekim 1937, s. 5.

³³⁹ “Rumen Başvekili Dün Gece Ankara’dan Ayrıldı”, **Akşam**, 31 Ekim 1937, s. 1, 4; Şimşir, “Atatürk’ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri”, s. 165-166.

“Fransa’nın, İngiltere yanında olmaksızın, Çekoslavakya’yı kurtarmak için savaşa katılması kolay değildir. Rusya’nın bugün içinde bulunduğu koşullarda, Avrupa’da bir savaşa yalnız başına atılıp atılmayacağını düşünmek gerekir. O nedenle dostlukların sağladığı yararlar ile doğuracağı sonuçları iyi tartmalı ve küçük Devletlerin büyüklerle ittifakındaki tehlikeleri de unutmamalıdır. Hükümetim bağımsız bir politika izleyebilmek özlemiyle çok güçlü Devletlerle ittifaktan kaçınmıştır cevabını vermiştir.³⁴⁰

Tatarescu’nun kabul ettiği Atatürk’ün bu ileri görüşü, 1939 Martı’nda Çekoslavakya’nın Alman saldırısına uğradığında Fransa, SSCB ve İngiltere’nin bir şey yapamamasında görülmüştür. Çekoslavakya’nın işgaliyle Küçük Antant’ın bir ayağı yok olunca Yugoslavya ve Romanya, Almanya’nın önünde korunmaktan yoksun, arka arkaya işgale uğramalarıyla doğrulanmıştır.³⁴¹

Ankara’da temaslarını yukarıda anlattığımız şekilde sürdüren Tatarescu, 29 Ekim Bayramı kutlamalarına katıldıktan sonra 30 Ekim 1937 gecesi saat 10.00’da Ankara’dan ayrılmıştır. Ankara’dan ayrılmadan önce Atatürk Orman Çiftliğini gezen, İsmet İnönü ile de görüşen Tatarescu, saat 19.00’da gazetecilere dost ve müttefik Türkiye’de bulunmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek, iki ülke ilişkilerinin daha da geliştirilmesini, Rumen ve Türk milletlerinin bağlarının kuvvetlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁴²

1.16. Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Romanya’daki Siyasi Temasları

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bükreş’e elçi olarak atandıktan sonra gerek devlet işleri için ve gerekse kendi karizmasından dolayı Romanya’da birçok devlet görevlisi ile temas kurmuştur. Hamdullah Suphi Tanrıöver’in bu temaslarını daha çok Türkiye’yi destekleyen Romen devlet adamları oluşturmaktadır. Hamdullah Suphi Tanrıöver’in bu temaslardaki bir başka ortak noktası ise kendisinin tarih, sanat ve edebiyata olan ilgisiydi.

20 Mart 1933’te Hamdullah Suphi Tanrıöver Romanya Kralı tarafından öğle yemeğine davet edilmiştir. Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Kral tarafından yemeğe çağırılması diğer ülke elçilerine yapılmamış bir davetti. Yemeğe Ataşemiliter Binbaşı Naci Bey’le katılan Hamdullah Suphi Tanrıöver’e Romen Kralı Carol, Veliht Prens Michail, Romen Kralın Avcıbaşısı Antoine Mocsony ve miralay rütbesinde bir hekim eşlik etmiştir. Romanya Kralı Carol, Binbaşı Naci Bey’e önce Fransızca bilip bilmediğini ve Kurtuluş Savaşı’nda hangi cephelerde bulunduğunu sormuştu. Naci Bey bu soruya Fransızca “bütün cephelerde” diyerek cevap vermişti. Yemekte daha çok bilimsel konular konuşulmuştur. Romanya Kralı Carol, Hamdullah Suphi Tanrıöver’e Türkçe’nin Romence üzerindeki etkisine işaret ederek “Bu benim her zaman dikkatimi celb etmiştir, Türklerin kesafetle bulunmadıkları yerlerde bile Türkçe’nin bu kadar girgin olmasını nasıl izah edersiniz?” diye sormuştu. Hamdullah Suphi Tanrıöver bu soruya “milâddan bu yana Romanya’ya Türklerin

³⁴⁰ Soysal, “Balkan Antantı”, s. 196-297.

³⁴¹ Soysal, “Balkan Antantı”, s. 197.

³⁴² “Rumen Başvekili Dün Gece Ankara’dan Ayrıldı”, **Akşam**, 31 Ekim 1937, s. 1, 4.

dokuz defa gelip yerleştiklerini ve Osmanlılardan önce Türklerin bir kısmının Hıristiyanlığı kabul ederek yerli halkla karıştığını ve bunların da Romanya halkının bir kısmını oluşturduğunu, Bükreş Üniversitesi'nin lisan derslerinde Kuman ve Peçenek Türklerinden kalan kelimelerin okutulduğunu" söyleyerek cevap vermiştir.

Romanya Kralı, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in söylediklerine yakın alâka göstererek, Romanya içine yaptığı seyahatlerde köy ve kasaba isimleri gibi coğrafi adların ve yerli halkın kullandığı gündelik dil içindeki Türkçe kelimeleri şimdi daha iyi anladığını ifade etmiştir. Yemekte Kral, Hamdullah Suphi Tanrıöver'e Darülfünun'da ve diğer okullarda hangi dersleri okuttuğunu sormuş, Hamdullah Suphi ise Darümuallimîn'de terbiye ve edebiyat, Darülfünun'da edebiyat, İslam ve sanayi-i nefise tarihi ve Konservatuar'da (Darülilhan) ise bediiyat okuttuğunu söylemiştir. Bunlardan sonra Romanya Kralı sözü Almanya, İtalya, İngiltere ve Fransa'da yaşayan büyük müzisyenlere getirmiş, bunlar hakkında Hamdullah Suphi Tanrıöver'le yaklaşık bir buçuk saat sohbet etmiştir.³⁴³

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romen siyasilerle olan bir başka teması da 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla gerçekleşmiştir. Bunlardan biri de 27 Ekim 1933'te gerçekleşmiştir. Hamdullah Suphi'nin düzenlediği bu tür etkinlikler "Türk Akşamı" olarak adlandırılmıştır. Bu etkinlikte müteaddit şahsiyetler yeni Türkiye Cumhuriyeti için "İstanbul zihniyetinden Ankara zihniyetine" adlı bir sohbet de etmişlerdir.³⁴⁴

19 Kasım 1935- Hamdulah Suphi Tanrıöver'in Romanya'da temas ettiği isimlerden biri de Eski Ayan Azası ve 1935'te Romen Parlamentosu'nda milletvekili olan Basarya Efendi'ydi. Basarya Efendi, gerek Romen Meclisi'nde ve gerekse kendi gazetesinde Türk devrimleri ve Atatürk lehinde birçok beyanatta bulunmuş ve yazılar yazmıştı. Basarya Efendi, aynı zamanda Türkiye'den kaçan Ermenilerin Türkiye aleyhindeki neşriyat ve propagandalarına da karşı koymaktaydı. Basarya Efendi aynı zamanda İsmet İnönü'nün de hayranıydı. Bu bakımdan Hamdullah Suphi Tanrıöver, İsmet İnönü'nün imzalı bir fotoğrafı ile 1920-1933 yılları arasındaki nutuklarını içeren konuşmalarını Basarya Efendi'ye armağan etmiştir.³⁴⁵

Hamdullah Suphi, Romanya'da sadece diplomatik temaslarda bulunmamış, zaman zaman Türkiye hakkında konferanslar da vermiştir. Hamdullah Suphi Bey'in 3 Mayıs 1934'te Bükreş'te verdiği bir konferansın konusu *Türkler'de Sanat* idi.³⁴⁶

---

³⁴³ **BCA**, 30.10/246. 667. 14, 29 Mart 1933.

³⁴⁴ "Bükreş'te Türk Akşamı", **Akşam**, 26 Ekim 1933, s. 2.

³⁴⁵ **BCA**, 30.10/45. 250. 46, 19 Kasım 1935.

³⁴⁶ "Hamdullah Suphi B.", **Akşam**, 3 Mayıs 1934, s. 2.

1.17. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romen İç Politikasına Dair Görüşleri

Göreve başladığı andan itibaren Romanya'da gerek kraliyet gerekse hükümet çevrelerinde saygın bir yer edinen Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romanya Hükümeti'nde meydana gelen gelişme ve değişimleri yani Romanya iç siyaseti ile de yakından ilgilenmiş, gelişmeleri ayrıntılı bir şekilde Ankara'ya rapor etmiştir. Bu raporlar içinde dikkat çekici olanlarından birisi de Romanya'da 1930'lu yılların başında komünizmin bir tehlike olarak algılanması karşısında “*komünizmin Türk vatanına pek yakın olan bu köşede hakiki mahiyetini tespit etmek elzemdir*” fikriyle hazırlanan ve “*Romanya'daki Komünist fikir hazırlığı (nın) nasıl cereyan ettiğini*” detaylarıyla anlatan 4 Mart 1933 tarihli rapordur.³⁴⁷

Arşiv belgelerinden tespit edebildiğimize göre Hamdullah Suphi'nin raporlarının en ayrıntılılarını Romanya'daki kabine değişiklikleri oluşturmuştur. Bu değişiklikler ise 1932, 1933 ve 1938'de meydana gelmiştir. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in raporlarına bakıldığında Romanya'da 23 siyasi partinin olduğu görülmektedir. Hamdullah Suphi'ye göre bunun nedeni Romanya'da belli başlı adamların bir parti kurması adeta bir tür moda halini almıştı.³⁴⁸

Hamdullah Suphi Tanrıöver Haziran 1932'de kurulan Alexandre Vaida Voevod Hükümeti'nin üyeleri hakkında şu bilgileri vermektedir:³⁴⁹ Başbakan M. Alexandre Vaida Voevod: 1872 doğumludur. Asıl mesleği doktordur. Transilvanyalıdır. Üniversiteyi Viyana'da okumuştur. Romen Milli Köylü Partisi'nin³⁵⁰ ikinci ve bu partinin Transilvanya Grubu'nun birinci başkanıdır. Transilvanya'da oldukça geniş arazisi bulunmaktadır. Transilvanya'nın Romanya'ya ilhak edilmesinden önce Macar Millet Meclisi'ndeki faaliyetlerinden dolayı büyük bir vatanperver olarak tanınmaktadır. 1918'den sonra birçok defa İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı yapmıştır. Versay (Versailles) Konferansı sırasında Romanya Başbakanlığı yapmıştır. Ayrıca müzakerelerde Romanya'nın başdelegesiydi. Adliye Nazırı Virgil Potarea: Avukattır. Krayova'da oldukça nüfuzludur. G. G. Mironescu'nun son Milli Köylü Partisi kabinesinde Ziraat Bakanlığı Müsteşarlığı'nda bulunmuştur. Harbiye Nazırı General Stefanescu Anza: Ferik rütbesindedir. II. Carol'un tahta çıkmasından sonra Iorga ve Mironescu Kabinelerinde Harbiye Bakanlığı yapmıştır. Milli Eğitim Bakanı Dimitri Gusti: Bilim adamıdır. Bükreş Üniversitesi Edebiyat ve Felsefe Fakültesi'nde sosyoloji, ahlak ve güzel sanatlar okutmuştur. Aynı zamanda Institut Social Roumain'in başkanıdır. Romanya Tekel İdaresi Başkanlığı da uhdesindedir. İyi bir konferansçı ve

³⁴⁷ Bu rapor hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yonca Anzerlioğlu, “Hamdullah Suphi'nin Kaleminden 1933 Yılında Romanya'da Komünist Hareket”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 37-38/2006, s. 1-14.

³⁴⁸ *BCA*, 30.10/247.669.9, 24 Mart 1938.

³⁴⁹ *BCA*, 30.10/246. 667. 8, 6 Ağustos 1932.

³⁵⁰ Romen Milli Köylü Partisi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra iktidara gelmiş, bir toprak reformu yaparak köylüye dağıtmıştır. 1922'de iktidarı Liberal Parti'ye bıraktıktan sonra Milli Köylü Partisi, 1928 seçimlerinde 330 milletvekilliği alarak, 1928-1930 yılları arasında Maniu Başbakanlığı'nda Romanya'yı yönetmiştir. Öksüz, *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)*, s. 77.

hatip olarak tanınır. Çalışma, Sağlık ve Sosyal yardımlaşma Bakanı D. E. Ionitescu: Avukattır. Bükreş Sanayi ve Ticaret Akademisi'nde profesördür. Mironescu ve Maniu Kabinesi'nde İçişleri Müsteşarlığı'nda bulunmuştur. Ticaret ve Sanayi Bakanı I. Ingosanu: Avukattır. 1891 doğumludur. Paris'te üniversite okumuştur. Milli Köylü Partisi'nin muhalefeti sırasında Jules Maniu'nun Hususi Kâtipliğini yapmıştır. Maniu ve Mironescu Kabinelerinde Başbakanlık Müsteşarlığı idi. Paris Barış Konferansı'nda Romen Heyeti'nin danışmanıydı. 1920'de hususi memuriyetlerle ABD ve Kanada'ya gönderilmiştir. İkinci Lahey Konferansı'na katılmıştır. Maniu'nun mahrem-i esrarıdır. Ziraat Nazırı Voicu Nitescu: Avukattır. Transilvanyalıdır. Daha önce Adalet Bakanlığı yapmıştır. Nafia ve Muvasala Bakanı I. Gr. Perietcanu: Avukat ve yazardır. Milli Köylü Partisi'nin eski mebusudur. Önemsiz bir şahsiyettir. Maliye Bakanı G. G. Mironescu: 1874 doğumludur. Avukattır. Paris'te hukuk okumuştur. Bükreş Hukuk Fakültesi'nde Hukuk Ansiklopedisi öğretmenliği yapmıştır. Bir süre fakülte dekanlığında da bulunmuştur. Millet ve Ayan Meclislerinde bulunmuştur. Nafia Nazırlığı da yapmıştır. Büyük Romanya taraftarıdır. Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) raporunda ayrıntıları ile anlatılan bu Romen hükümeti çok uzun süre iktidarda kalamamıştır. Sovyetler Birliği ve Fransa'nın baskısıyla Başbakan Vaida ve Hükümeti 17 Ekim 1933'te istifa etmek zorunda kalmıştır.³⁵¹ Bu gelişmeden sonra yeni kabineyi kurma görevi Köylü Fırkası ileri gelenlerinden Maniu'ya verilmiştir.³⁵² Maniu, yeni kabineyi, 20 Ekim 1932'de kurmuştur.³⁵³

14-15 Ocak 1933'te ise M. Alexandre Vaida-Voevod'un başbakanlığında kurulan yeni hükümetin üyeleri ise şu şekildeydi:³⁵⁴ Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı Georges Mironescu, Dışişleri Bakanı Nicola Titulescu, Maliye Bakanı Virgile Madgearu, Adliye Bakanı Mihai Popoviçi, Mesai ve Sıhhiye Bakanı D. R. Ioanitescu, Ulaştırma Bakanı Eduard Mirto, Ziraat Bakanı Voicu Nitescu, Ticaret ve Sanayi Bakanı I. Luğoşianu, Maarif Nazırı Dem. Gusti, Milli Savunma Bakanı General Samsonovici, Transilvanya Bakanı Emil Hatiegan, Besarabya Bakanı Pan Halipa, Bucovina Bakanı Saucuc Seveanu.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 11 Ocak 1934'te yine Romanya'nın iç meseleleri hakkında Romen Başbakanı Tatarescu ile görüşmüştü. Bu görüşmede Tatarescu kendisini yurtdışında pek tanınmadığını bu yüzden iyi bir şöhret sahibi olan Titulescu'yu kabinesine dışişleri bakanı olarak aldığını ifade etmiştir.³⁵⁵

---

³⁵¹ "Romanya Kabinesi İstifa Etti", **Akşam**, 18 Ekim 1932, s. 2; "Romen Kabinesi", **Akşam**, 18 Ekim 1932, s. 5;

³⁵² "Romanya'da Kabine Buhranı", **Akşam**, 19 Ekim 1932, s. 2; "Romanya'da Kabine Buhranı", **Akşam**, 20 Ekim 1932, s. 2.

³⁵³ "Romen Kabinesi Teşekkül Etti", **Akşam**, 21 Ekim 1932, s. 2; "Romanya Buhranı", **Akşam**, 22 Ekim 1932, s. 8.

³⁵⁴ **BCA**, 30.10/ 246.667.11, 12 Şubat 1933.

³⁵⁵ **BCA**, 30.10/ 247.668. 2.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 7 ve 12 Ocak 1938'de Romanya eski Başbakanı Tataresco ve eski Hariciye Nazırı Antonesco ile bir dizi görüşme yapmıştır. Bu görüşmelerde hem Romanya'nın iç siyaseti hem de Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkiler konuşulmuştur.

1938'de Romanya'da yapılan seçimlerde Romanya Başbakanı Tatarescu'nun partisi büyük bir yenilgi almıştı. Eski Başbakan Tatarescu, seçim yenilgisinin sebebini İçişleri Bakanı Franasovici'ye bağlayarak O'nu kendisi aleyhine çalışmakla suçlamaktaydı. Seçimlerden sonra iktidara ise Goga Hükümeti gelmişti. Eski Başbakan, Goga Hükümeti'nin iktidarda bir yıl kalamayacağını iddia etmekteydi. O'na göre "iktidara gelenler memleketin ihtiyaçlarını, muhalefette olduğu zamanda gördükleri gibi görmezler"di. Goga Hükümeti aynı zamanda Yahudi aleyhtarıydı. Bunlar Romanya'dan Yahudilerin çıkarılmasını istiyorlar ve bu şekilde de halk arasında ırk düşmanlığı yapıyorlardı. Hatta bu ırk düşmanlığı neredeyse taassup derecesindeydi.³⁵⁶

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romanya'da iktidara gelen Goga Hükümeti'ni "müfrit milliyetçi", "koyu dinci" ve "azılı Musevi düşmanı" olarak tanımlamaktadır. Goga Kabinesi aynı zamanda Alman ve İtalyan taraftarıydı. Bu yüzden Hamdullah Suphi Tanrıöver, Goga Hükümeti'nin uzun ömürlü olmayacağını düşünüyordu. Hatta Goga Hükümeti'ne karşı Georges Bratianu ile Romanya Liberal Partisi ve Milli Çiftçi Partisi tek cephede birleşmişti.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romen iç politikası ve Goga Kabinesi hakkında 7 Ocak 1938'de eski Dışişleri Bakanı M. Antonesco ile görüşmüştür. Bu görüşmede de Goga Kabinesi'nin iktidarda bir yıl bile kalamayacağı vurgulanmıştır.³⁵⁷ Gerçekten de Ottaviano Goga³⁵⁸ Kabinesi çok kısa bir süre 10 Şubat 1938'de sonra iktidarı kaybetmiş, ardından yeni hükümet Patrik Miron Cristea'nın başbakanlığı altında kurulmuştur. Yeni Romen hükümetinin 18 kişiden oluşan azaları ise şu isimlerden oluşuyordu: Başbakan Patrik Miron Cristea: Romanya Liberal Partisi tarafından 1926'da Patrik olarak atanmıştır. Daha önce Eflâk Metropolitliği yapmıştı. Siyasi hayat ile tek alakası Veliâht Mihail'in krallığı sırasında yaklaşık iki sene Niyabet Heyeti Reisliği yapmıştır. Mareşal Avarescu: Romanya'nın iki mareşalinden biridir. Yaşı 70'ten fazladır. Birinci Dünya Savaşı'nda gösterdiği başarıdan dolayı halk üzerinde büyük bir şöhreti bulunmaktadır. Halk Partisi adıyla bir de parti kurmuştur. 1927'de bir sene başbakanlık da yapmıştır. General Vaitoineu: 1919'da Mütareke'den sonra bir sene başbakanlık yapmıştır. Bu tarihten sonra Romanya Kralı'nın danışmanlığını yapmıştır. G. G. Mironescu: Eski başbakanlardandır. Daha önce Milli Köylü Partisi'ne mensuptu. İki defa Dışişleri Bakanlığı yapmıştır. 60 yaşın üzerindedir. Çok zengindir ve Kralın yakınlarından. Vaida-Voevod: Transilvanyalı'dır. Avusturya-Macaristan Parlamento'sunda milletvekilliği yapmıştır. Milli Köylü Partisi'ndeyken buradan ayrılarak Romen

³⁵⁶ BCA, 30.10/247. 669. 8, 22 Şubat 1938; Baydar, a.g.e., s. 325.

³⁵⁷ BCA, 30.10/247. 669. 8, 22 Şubat 1938.

³⁵⁸ Romanya Başbakanı Goga, daha sonra 6 Mayıs 1938'de ani bir felç de geçirmiş, ertesini gün de ölmüştür. "Eski Rumen Başvekiline Felç Geldi", Akşam, 7 Mayıs 1938, s. 4; "Eski Rumen Başvekilini Goga Öldü", Akşam, 8 Mayıs 1938, s. 2.

Cephesi adıyla bir başka parti kurmuştur. 1930'da yaklaşık dokuz ay başbakanlık yapmıştır. Romen milliyetçisidir. Kral tarafından sevilir, Kasım 1937'de hem Milalache hem de Tatarescu ile birlikte çalışmıştır. Dr. Angelescu: Duca'nın 1933'te öldürülmesiyle kısa bir süre başbakanlık yapmıştı. Liberal Parti'nin önde gelen liderlerindendi. Eğitim alanında uzmanlaşmıştır. Birçok defa Milli Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Eğitimde azınlıkların Romenleştirilmesi taraftarıdır. Prof. Nicolae Iorga: Tarihçidir. National Democrat Partisi adında bir partisi vardır. 1932'de iki sene başbakanlık yapmıştır. Romanya Kralı'nın öğretmenidir. İçişleri Bakanı A. Calinescu: Bir önceki hükümetten kalmıştır. Milli Köylü Partisi'nden ayrılarak Goga'nın Partisi'ne katılmıştır. Daha önce valilik yapmıştır. Harbiye, Bahriye ve Havacılık Bakanı General Antonescu: Goga Hükümeti'nde de aynı görevdeydi. Romanya Ordusu'nun en kıymetli komutanlarından. Daha önce Genelkurmay Başkanlığı yapmıştır. Maliye ve Adliye Bakanı M. Cancicov: Liberal Partisi'ndendir. Tatarescu Kabinesi'nde de Maliye Bakanlığı yapmıştır. Ticaret ve Sanayi Bakanı Argetoianu: Çiftçi Partisi Genel Başkanı'dır. Daha önce Liberal Parti üyesiydi. Iorga Kabinesi'nde Maliye Bakanlığı yapmıştır. Kralın danışmanıdır. Ziraat Bakanı Prof. Ionescu-Siseşti: Iorga'nın partisindedir. Ziraatçılık konusunda uzmandır. Aynı zamanda Ziraat Fakültesi'nde profesördür. Çalışma Bakanı Voico Nitescu: Vaida Voevod'un partisindedir. Daha önce Ziraat Bakanlığı yapmıştır. Sağlık Bakanı Dr. Continescu: Tatarescu Kabinesi'nde de Sağlık Bakanı'ydı. Ulaştırma ve Bayındırlık Bakanı Constantin Angelescu: Vaida'nın Romen Cephesi Partisi'ndendir. Milli Köylü Partisi Genel Başkanı olduğu sırada İçişleri Bakanı Müsteşarı iken Legionnaireler (Eski Demir Muhafızlar) tarafından suikasta uğramıştı. İçişleri Bakanlığı Siyasi Müsteşarı General Gabriel Marinescu: Kralın itimadını kazanmış bir devlet adamıdır. Son Tatarescu Kabinesi'nde de aynı mevkideydi. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Orta Elçi Petrescu Comnen: Daha önce Berlin Elçiliği yapmıştır.³⁵⁹ Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romanya basınında Türkiye hakkında çıkan haber ve yazıları da devamlı olarak Ankara'ya bildirmekteydi.³⁶⁰

1.18. Romanya Kralı II. Carol'un Türkiye'yi Ziyareti

Romanya Kralı II. Carol'un 12 Haziran 1938'de başlayan Türkiye ziyareti iki ülke arasında yapılan en üst düzey ziyaretti. Kral II. Carol'un Türkiye ziyareti, hem siyasi hem de turistik amaçlı bir geziydi. Kral II. Carol, Luçyafarol/Luceafarul³⁶¹ isimli yatıyla Köstence'den 12 Haziran 1938'de İstanbul'a gelmişti. Saat 15'te Boğaz'a giren yat, Sarayburnu ve Ahırkapı açıklarında bir süre dolaştıktan sonra tekrar Karadeniz'e açılmıştır.³⁶²

³⁵⁹ **BCA**, 30.10/247. 669. 9, 24 Mart 1938.

³⁶⁰ Romanya'da yayınlanan *Le Moment* gazetesinin 12 Aralık 1937 tarihli nüshasındaki Hatay'ın bağımsızlığı yolundaki haber için bkz. **BCA**, 30. 10/222. 501. 25, 18 Aralık 1937.

³⁶¹ Luceafarul yati, daha önce İngiltere Kralı VIII. Edward'ı İstanbul'a getiren yattı. Yat, 1937 yılında Romanya Kralı tarafından satın alınmıştı. "Romanya Kralı Dün Yatile İstanbul'a Geldi", **Akşam**, 13 Haziran 1938, s. 1.

³⁶² "Romanya Kralı Dün Yatile İstanbul'a Geldi", **Akşam**, 13 Haziran 1938, s. 1.

Kral II. Carol, 18 Haziran 1938'de Karadeniz seyahatini tamamladıktan sonra tekrar İstanbul'a gelmiştir. II. Carol'u 18 Haziran 1938'de Başvekil Celal Bayar ile Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras, Büyükdere yakınlarında karşılamışlar ve Kral'a refakat etmişlerdir. Boğaziçi'ni ve Adaları gezen Kral II. Carol, 19 Haziran 1938'de saat 14.00'te Mustafa Kemal Atatürk ile Savarona Yatı'nda görüşmüşlerdir.³⁶³ Bu görüşmede Romanya Kralı II. Carol, hem Atatürk'e geçmiş olsun ziyaretinde bulunmuş, hem de yaklaşan İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla O'nun görüşlerini almıştı. Bu meyanda Atatürk'ten Çekoslavakya Cumhurbaşkanı Edward Benes'e müracaat ederek, nüfus bakımından çoğunluğunu Almanların oluşturduğu Sudet bölgesinin Almanlara verilmesine aracı olmasını istemiştir. Bu isteğe Atatürk'ün cevabı ise "*Ben memleketimin bir avuç toprağı için yıllarca kılıçla savaştım. Şimdi nasıl aynı mesele hakkında Benes'e müracaat ederim*" olmuştur.³⁶⁴ Çekoslavakya meselesinden sonra Romanya Kralı II. Carol ile Atatürk, Balkan ülkeleri hakkında oldukça ayrıntılı bir görüşme yaptıkları bilinmektedir.³⁶⁵

Görüşmeden sonra aynı günün akşamında Kral II. Carol'un verdiği akşam yemeğinde Başbakan Celal Bayar, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ve Romanya General Konsolosu Luçasiyeviçi de bulunmuştur.³⁶⁶ Romanya Kralı'na İstanbul'da ulunduğu süre içinde Florya Köşkü tahsis edilmişti. II. Carol, temasları dışında İstanbul'da tarihi mekânları ve müzeleri de ziyaret etmişti.³⁶⁷

Romanya Kralı II. Carol'un Türkiye'yi ikinci ziyareti ise 15 Ağustos 1938 Pazar günü gerçekleşmiştir. Bu gelişinde ise İstanbul, Bursa ve Çanakkale'yi ziyaret edecek olan II. Carol'un gezisi oldukça gizli tutulmuştu. Bunun sebebi ise Kralın gazetecilerden uzak durmak istemesiydi.³⁶⁸ Romanya Kralı II. Carol, Çanakkale'den sonra İzmir'i de ziyaret etmişti.³⁶⁹

14 Ağustos 1938 gecesi saat 10.00'da Köstence Limanı'ndan ayrılan Romanya Kralı II. Carol'u getiren yat, 15 Ağustos saat 10.30'da Boğaziçi'ne gelerek Kızkulesi önlerinde demirlemiştir. Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras, yata giderek Kralı karşılayarak temasta bulunmuştur. Seyahatin basına yansımaması için ise gazete müdürlerine tebligat yapılmıştır. II. Carol, İstanbul'a çıkmadan aynı gün saat 15'te Mudanya'ya çıkarak Bursa'ya geçmiştir. Bursa'da

³⁶³ "Romanya Kralı Karol İstanbul'a Geldi, Atatürk İle Görüştü", **Akşam**, 21 Haziran 1938, s. 1; Şimşir, a.g.e., IV, s. 62; Çünkü Atatürk, hastalığı çok ilerlediğinden 1 Haziran 1938'den itibaren deniz kürü tedavisi için Savarona Yatı'na alınmıştı. Uğur Üçüncü, Veysel Usta, Hikmet Öksüz, A. Mevhibe Çoşar, **Atatürk Sonsuzluğa Yürüdü**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon 2017, s. 8.

³⁶⁴ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1059.

³⁶⁵ Romanya Kralı II. Carol'un Atatürk ile olan görüşmesindeki diğer Balkan meseleleri için bkz. Soysal, "Balkan Antantı", s. 199-200. Pınar Yürür, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası (1923-1938)", **Cumhuriyetin Kuruluşunun 75. Yıl Armağanı**, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1998, s., 171-203; Atatürk ile Kral Carol'un Savarona yatındaki görüşmesinden sonra Atatürk, 20 Haziran'da Krala iade-i ziyarette bulunmuştur. "Romanya Kralı Karol İstanbul'a Geldi, Atatürk İle Görüştü", **Akşam**, 21 Haziran 1938, s. 13.

³⁶⁶ "Romanya Kralı Karol İstanbul'a Geldi, Atatürk İle Görüştü", **Akşam**, 21 Haziran 1938, s. 1

³⁶⁷ Şimşir, a.g.e., IV, s. 63

³⁶⁸ Şimşir, a.g.e., IV, s. 67.

³⁶⁹ **BCA**, 30.18.1.2/ 84.74.16, 18 Ağustos 1938.

Ulucami, Yeşil Türbe ve İpek-İş Fabrikası'nı ziyaret etmiş. Atatürk Köşkü'nde de ağırlanmış, saat 20 sularında da Çanakkale'ye geçmiştir. 17-18 Ağustos'ta ise İzmir ve Bergama'da bulunmuştur. 19 Ağustos'ta İstanbul'a dönen II. Carol'a burada İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ tarafında Florya Atatürk Köşkü'nde bir öğle yeği de verilmiştir. Yemek'ten sonra ise Topkapı Sarayı'nın Hazine Dairesi ve Dolmabahçe Sarayı'nı ziyaret etmiş ve aynı gün saat 18.30'da İstanbul'dan Karadeniz'e hareket etmiştir.³⁷⁰

1938'de Başbakan Celal Bayar, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile birlikte iki ülke arasındaki ilişkileri daha da yakınlaştırmak amacıyla Romanya'yı ziyaret etmeyi planladılarsa da Mustafa Kemal Atatürk'ün hastalığından dolayı ertelemek zorunda kalmışlardı.³⁷¹

Türkiye-Romanya siyasi ilişkilerinin bir başka boyutu da Romanya'daki Türk elçilik ve konsolosluklarında verilen 29 Ekim resepsiyonlarıydı. Bu resepsiyonlara Romen yöneticiler de davet edilirdi.³⁷² Bu resepsiyonlar hakkında elimizdeki en ayrıntılı bilgi Cumhuriyet'in 15. yıldönümü olan 29 Ekim 1938 tarihli olanıdır. Anadolu Ajansı'nın Bükreş muhabirinin bildirdiğine göre, "Bükreş Elçiliği'nde Cumhuriyet'in 15. yıldönümü nedeniyle 29 Ekim 1938 günü saat 17.00'de bir resmî kabul gerçekleştirilmiş ve Türk kolonisine mensup olanlarla Türkiye'yi sevenler bu kabule iştirak etmişlerdir. Saray erkânı, Bakanlar, eski Başbakanlar ve bakanlar, kordiplomatik azası, Türk elçiliğine Türkiye'nin milli bayramı olan Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla tebrikte bulunmuşlardır. Aynı gece Bükreş Radyosu da programında Türk Cumhuriyeti'nin ilanının yıl dönümü münasebeti ile Türk musikisi parçaları çalmıştır."³⁷³

Romanya Valide Kraliçesi Maria'nın 1938'de ölümü üzerine cenazesine katılmak için Türkiye'den Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın başkanlığı altında Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, Cumhurbaşkanlığı Yaveri Naşit Mengü, Hariciye Vekâleti Hususî Kalem Memuru Abdullah Zeki Polar ve Emniyet Memuru olarak ise Sadık Botan'ın 22 Temmuz 1938'de Bükreş'e gönderilmelerine karar verilmiştir.³⁷⁴

---

³⁷⁰ Şimşir, a.g.e., IV, s. 68-69.

³⁷¹ Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 659; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1061.

³⁷² Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 659.

³⁷³ Akgün, **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri**, s. 192-193.

³⁷⁴ **BCA**, 30. 18. 1. 2/84. 67. 19, 22 Temmuz 1938; Bu heyete daha sonra emirber olarak İsmail adlı bir asker de 10 lira gündelikle dahil edilmiştir. **BCA**, 30. 18. 1. 2/84. 80. 1, 7 Eylül 1938.

1.19. Atatürk'ün Ölümünün Romanya'daki Yankıları

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün gerek hastalığı ve gerekse ölümü ve cenaze töreni Romanya'nın Ankara Elçiliği ve İstanbul Konsolosluğu'nun diplomatik raporlarına konu edilmiştir.³⁷⁵ Atatürk'ün 10 Kasım 1938 tarihinde ölümü, ertesi günü Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras tarafından Romen Dışişleri Bakanı N. Petrescu Commene'ye telgrafla bildirilmiştir.³⁷⁶ Bunun üzerine Romanya Kralı Başmabeyncisini Bükreş'teki Türk Elçiliği'ne göndererek taziyelerini bildirmiştir.³⁷⁷

Mustafa Kemal Atatürk'ün cenazesine Romanya, Hava ve Deniz Kuvvetleri Bakanı Danışmanı General Paul Teodorescu, Ordu Başmüfettişi General I. Motaş, General Grigorescu Tarinan ve Ankara Elçisi Telemaque'dan oluşan bir heyeti göndermiştir.³⁷⁸ Atatürk'ün naaşının 19 Kasım 1938'de Sarayburnu'ndan Yavuz Zırhlısına nakledilerek İzmit'e getirildiği sırada zırhlıya eşlik eden gemiler arasında Romanya'nın da bir savaş gemisi yer almıştır.³⁷⁹ Ardından Romen Dışişleri Bakanı N. Petrescu Commene, yeni Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'na bir telgraf göndererek taziyelerini sunarak 21 Kasım 1938'i Romanya'da ulusal yas günü ilan etmiştir.³⁸⁰ Çünkü 21 Kasım'da Atatürk'ün naaşı, geçici olarak Ankara Etnoğrafya Müzesi'ne defnedilmiştir.

Atatürk'ün cenazesinin Ankara Etnoğrafya Müzesine defnedilmesinin ardından yeni Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Çankaya'da bulunan Atatürk Köşkü'nde Romen Heyeti'ni kabul etmiştir. Oldukça samimi bir havada gerçekleşen görüşmede, Paul Teodorescu, İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanlığı'na seçilmesinden dolayı Romanya Kralı II. Carol adına tebrik etmiştir. Ayrıca Teodorescu, Atatürk Devrinde temeli atılan Türkiye-Romanya ilişkilerinin İnönü devrinde de uzun yıllar devam etmesi temennisinde bulunmuştur. İsmet İnönü de kendisine, Romanya Kralına ve toplumuna Atatürk'ün cenaze törenindeki hassasiyetlerinden dolayı Türk milleti adına teşekkür etmiştir. Ardından İsmet İnönü, Romen Elçisi Telemaque'ın ellerini tutarak *dost ve müttefik Romanya'nın delegeleri, lütfen burada kendi evinizdeymiş gibi hissedin* demiştir. Daha sonra Romen Heyeti Başkanı Paul Teodorescu'ya dönerek, Kral II. Carol'a Atatürk'ün ölümünden dolayı Romanya'nın tüm içtenliğiyle Türk milletinin acısını paylaştığı için teşekkürlerini iletmesini istemiştir. Atatürk'ün cenazesi için gelen Romanya Heyeti, 25 Kasım 1938 akşamı saat 20.40'ta Ankara'dan ayrılmıştır. Romen Heyeti'ni Ankara Garı'ndan Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu

---

³⁷⁵ Ömer Metin, "Romen Diplomatların Raporlarında Atatürk'ün Hastalığı, Ölümü ve Cenaze Töreni", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, XIII/I, 2013, s. 123-140.

³⁷⁶ Metin, "Romen Diplomatların Raporlarında Atatürk'ün Hastalığı, Ölümü ve Cenaze Töreni", s. 131.

³⁷⁷ İbrahim Çakır, **Atatürk'ün Ölümünün Türk Basımındaki Yankıları**, (Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde 2007, s. 106.

³⁷⁸ Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 659; Metin, "Romen Diplomatların Raporlarında Atatürk'ün Hastalığı, Ölümü ve Cenaze Töreni", s. 132.

³⁷⁹ Üçüncü-Usta-Öksüz-Çoşar, **Atatürk Sonsuzluğa Yürüdü**, s. 20.

³⁸⁰ Ciachir, "Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri", s. 659; Öksüz, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, s. 102.

uğurlamıştır.³⁸¹

21 Kasım 1938 tarihi Romanya’da da ulusal yas günü ilan edilmiş,³⁸² devlet daireleri, okullar ve askeri birliklerde bayraklar yarıya indirilmiş, Atatürk hakkında konferanslar tertip olunmuştur. Bu konferansların en önemlisi ise hiç şüphesiz Romanya Savunma Bakanı General Cioperca’nın 21 Kasım 1938 akşamı radyoda halka hitaben verdiği konferanstı.³⁸³

Mustafa Kemal Atatürk’ün 10 Kasım 1938’de ölümü tüm dünyada olduğu gibi Romanya’da da büyük yankı uyandırmıştır. Özellikle, Romanya’nın eski Dışişleri Bakanı N. Titulescu’nun Tevfik Rüştü Aras’a:

Büyük, şanlı ve bilge Cumhurbaşkanı Atatürk’ün ölümüne pek üzuldüm. En içten başsağlığı dileklerimi kabul buyurmanızı ve Hükümetinize sunmanızı rica ederim. Öyle büyük bir Şefi yakından tanımış olmayı ve Balkan Paktı dolayısıyla onunla birlikte yan yana çalışmış olmayı kendim için her zaman nadir bir ayrıcalık sayacağım. Bu acı anda içten dostluk duygularına lütfen inanmanızı özellikle rica ederim.

Şeklindeki beyanatı bu yakınlığın en büyük göstergelerindedir.³⁸⁴ 10 Kasım 1938’de Atatürk’ün ölümünü duyan Romanya Kralı Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver’e Başmabeynci ile Hariciye Nazırı’nı göndererek taziyelerini sunmuştur. Romanya Başbakanı Miron da Türkiye Başbakanı Celal Bayar’ı arayarak taziyede bulunmuştur. Ayrıca resmi dairelerde matem alameti olarak bayraklar yarıya indirilmiştir. Gazetelerde Atatürk’le ilgili hususi nüshalar çıkararak halkı haberdar eylemişlerdir. 12 Kasım 1938 tarihli Romen gazetelerinin büyük bir kısmı ilk sayfalarını Atatürk’le ilgili makalelere, onun portresi ile biyografisine ayırmışlardır.³⁸⁵

Universul (Kâinat) gazetesinin Atatürk’ün ölümü üzerine 12 Kasım 1938’de “*Kemal Atatürk Died- A Great Man of Our Times Breaker of Traditions And Founder of the Turkish Republic*” başlığıyla yayınladığı şu yazı oldukça manidardır:

Türkiye Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı Atatürk, zamanımızdaki şahsiyetlerin en büyüğüdür. Zira O’nun yaratıcılığı hakikaten bir harikadır. O, şimdi gözlerini ebediyen hayata kapadı. Türkiye Cumhuriyeti büyük Atatürk’ün eserlerinden madud olan siyasi, iktisadi, mali, sahalarda gerçekleşen derin değişmelerin manası, bu birinci kelimedede tamamıyla mündemictir... O’nun diplomatik sahada gösterdiği kabiliyet de memleketine birçok dostluklar temin etmekle beraber, onun maddi ve manevi mevcudiyetini de yükseltti. Romanya’nın sadık bir müttefiki olan Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti için bu dakikada ağır teessürler geçirmekte olan Türk milletine izhar ettiği nüvazişkârane sevgileri gönderen Romanya efkârı umumiyesinin samimi dostluk

³⁸¹ Metin, “Romen Diplomatların Raporlarında Atatürk’ün Hastalığı, Ölümü ve Cenaze Töreni”, s. 137.

³⁸² Yılmaz, *Türklerin Dünyası*, s. 144; Guboğlu, “II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri”, s. 1061.

³⁸³ Şimşir, a.g.e., IV, s. 76.

³⁸⁴ Şimşir, a.g.e., IV, s. 73.

³⁸⁵ Şimşir, a.g.e., IV, s. 73. Guboğlu, “II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri”, s. 1062; Atatürk’ün ölümünün Romen basınındaki yansımaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cristian Popiştianu, “Romanian Public Opinion and The Homage Paid to Atatürk”, **IX. Türk Tarih Kongresi Ankara 21-25 Eylül 1981, Kongreye Sunulan Bildiriler**, III, TTK Yay., Ankara 1989, s. 2159-2167.

hislerini kazandı.³⁸⁶

Universul dışında *Timpul (Vakit)*, *Romania*, *Curentul (Akıntı)*, *Viitorul (İstiklâl)*, *Semnalul/Semnatul (İşaret)*, *Independance Roumania*, *Türk Birliği*, *Çardak*, gibi Romanya'nın önde gelen diğer gazeteleri de Atatürk'ün resmini vererek ölümüne geniş yer ayırmışlardır.³⁸⁷ Romen basınında *Universul*, *Timpul*, *Timpul Almanach*, *Tribuna*, *Libertatea* gazetelerinde Atatürk'ün ölüm haberlerini inceleyen Popișteanu'ya göre Romanya basınında çıkan haber ve yazılar şunlardır:³⁸⁸ N. Batzaria/Basarya, "Atatürk's Work", *Universul*, 12 Kasım 1938; "Continuity in Turkey", *Universul*, 14 Kasım 1938; "A Message of Atatürk to Romania", *Timpul*, 12 Kasım 1938; "Atatürk About His Work", *Timpul*, 12 Kasım 1938; "A Comprehensive Photo Report on the Occasion of Atatürk Funerals", *Timpul*, 23 Kasım 1938; Ion Cefa, "Kemal Atatürk: A Military and Political Genius, Thinking of the Great Disappeared", *Tribuna*, 13 Kasım 1938; T. Dragu, "The Hero of Turkish Revival-Kemal Atatürk", *Tribuna*, 15 Kasım 1938; Gr. Grafencu, "Kemal Atatürk", *The Almanach of Timpul*, 1939; I. P. G., "Atatürk's Death", *Libertatea*, 20 Kasım 1938. Yine Romanya Türklerinin en uzun ömürlü gazetelerinden olan *Türk Birliği*, 4 ve 6 Aralık 1938 tarihli nüshalarını,³⁸⁹ ayrıca Roumania "Başkan Atatürk", *Timpul* "Yeni Türkiye'nin Banisi Öldü" ve "Şarktaki Dostlar" başlıklı makalelerini Atatürk'ün ölümüne ayırmışlardır.³⁹⁰

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü, Türkiye-Romanya ilişkilerini kaldığı yerden devam ettirmiştir. İsmet İnönü döneminde Türkiye-Romanya ilişkileri İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşmaya başlayan genel havası içinde cereyan etmiştir. Bu tarihte Romanya ve Türkiye Balkan Paketi üyesi sıfatıyla, güvenliklerini barışçı ve statüko taraftarı devletlerle birlikte harekette görüyorlardı. Bu yüzden 1939'da iki devlet arasındaki temasların oldukça yoğunlaştığı görülmektedir. Bu görüşmeler arasında Romanya Dışişleri Bakanı Grigore Gafenco'nun 1939 Nisanı ve Haziranı başındaki İstanbul ziyaretleri; Ağustos 1939'da Romanya Kralı II. Carol'un Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile olan görüşmeleri en önemlileridir.³⁹¹

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türk ve Romen devletleri arasındaki dostluk ortamı bozulmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yılında tarafsız kalan Romanya, daha sonra Almanya safında savaşa girmiştir. Romanya, savaştan yenik çıkmasının sonucu olarak Sovyet işgaline

³⁸⁶ "Atatürk'ün Ölümü ve Romen Basını", **Karadeniz**, 9-10/1991, s. 2. Yazının tam metni için bkz. Popișteanu, "Romanian Public Opinion and The Homage Paid to Atatürk", s. 2160.

³⁸⁷ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1062-1064; Ayrıca bkz. Nurcan Toksoy, "Atatürk'ün Vefatının Balkanlar ve Ortadoğu Basınındaki Etkilerinin Türkiye'deki Akisleri", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, VIII/2, 2006, s. 191-196.

³⁸⁸ Popișteanu, "Romanian Public Opinion and The Homage Paid to Atatürk", s. 2161-2167.

³⁸⁹ Ömer Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XVII/2013, s. s. 176; Toksoy, "Atatürk'ün Vefatının Balkanlar ve Ortadoğu Basınındaki Etkilerinin Türkiye'deki Akisleri", s. 191.

³⁹⁰ Toksoy, "Atatürk'ün Vefatının Balkanlar ve Ortadoğu Basınındaki Etkilerinin Türkiye'deki Akisleri", s. 194.

³⁹¹ Atatürk'ün ölümünden sonraki 1939-1940 yıllarındaki Türkiye Romanya arasındaki ilişkiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Ali Ekrem, "1939-1940 Yıllarında Türk-Romen Diplomatik İlişkileri (Romen Belgelerine Göre)", **VIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 11-15 Ekim 1976, Kongreye Sunulan Bildiriler**, III, TTK Yay., Ankara 1983, s. 1859-1864; Kurat, "Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası", s. 269.

uğramış, ardından da ülkede komnrist yönetimin kurulmasıyla birlikte Romen Krallığı kaldırılmış ve Aralık 1989 İhtilli'ne kadar sürecek olan tek parti yönetimine girmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE VE ROMANYA ARASINDA EĞİTİM, KÜLTÜR VE SPORİF İLİŞKİLER

2.1. Romanya’da Türkiye ve Atatürk Hakkında Yazılan Kitap ve Yazılar

Romanya’da Atatürk hakkında yazılan kitapların ilki, Petre Ghiata’nın 1929’da neşrettiği *Bozkurt* adlı kitaptır. Öyle ki bu kitap Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından da *Atatürk ve Türk ulusuna karşı büyük bir sempati* hissettirdiği için takdir edilmiştir. Bundan sonra Romen tarihçiliğinde Mustafa Kemal Atatürk’le ilgili kitaplar artmaya başlamıştır. 1934’te Mihail Manoileşku, Atatürk hakkında verdiği konferansları kitaplaştırarak İbrail’de bastırmıştır.³⁹² Romen tarihçi Petre Dragos Gheorghe, 1935’te Kluj’da *Kemal Atatürk* adlı bir kitap yayınlamıştır.³⁹³ Romanya’da Türkçe olarak yazılan ilk kitap, İttihat ve Terakki Partisi’nin kurucusu Dr. İbrahim Temo’nun (1865-1945) 1937’de kaleme aldığı *Atatürk’ü Niçin Severim?* adlı eseridir. 16 sayfalık bu eserde Dr. İbrahim Temo, Atatürk’ün genel bir portresini vermeye çalışmıştır. Temo, Osmanlı Devleti’nin çöküşünden sonra Mustafa Kemal’in 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıktığı gün çizdiği stratejik ve siyasi programını, *Anadolu’ya ayak basan ve leşe konan kargalar gibi ve İslam kanı içmekle sarhoş düveli müttefikanın kararmış gözleri önünde millete hâkimiyet ve cesaret zerk ettiğini, askeri ve mülki idare perişan bir halde iken bir araya topladığını ve Türkiye’ye yeniden hayat verdiğini* ifade etmektedir.³⁹⁴ Yine bu eserinde Türkiye’deki harf devrimi hakkında “*Atatürk’ü ve idaresi sistemini nasıl can ve gönülden sevmiyeyim ki, Türk lehçesine katıyen uymayan semitik harflerle tahsil neticesi Türkiye maarif işleri umumiyetle yerinde sayıp duruyordu. Ben kırk beş seneden beri o eski hurufatın değiştirilmesi için çalıştım, baş patlattım, bin türlü propagandalarda bulundum, hatta müteakip bizim Genç Türklerin genç kafalarına sokmağa say ettim...*” şeklinde bu harf değişikliğini yapma cesaretinden dolayı Atatürk’e duyduğu hayranlığı dile getirmektedir.³⁹⁵

Romanya basınında Türkiye ve Atatürk hakkında çıkan haber ve yazılar hemen Türkçe’ye tercüme edilerek Ankara’ya sunulmaktaydı. Bu şekilde Ankara’ya sunulan yazılar arasında tespit edebildiğimiz kadarıyla en önemlilerinden biri de Bükreş’te Fransızca olarak yayınlanan *Le*

³⁹² Ekrem, “Atatürk ve Romanya Kamu Oyu”, s. 42.

³⁹³ Ciachir, “Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri”, s. 654; Ekrem, “Atatürk ve Romanya Kamu Oyu”, s. 42.

³⁹⁴ Nimetullah Hafız, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Balkan Devletlerinde Yankıları”, **Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1998, s. 113.

³⁹⁵ Bilgin Çelik, “Romanya’da Bir Jön Türk: İbrahim (Ethem) Temo ve Romanya’daki Faaliyetleri”, **History Studies**, II/2, 2010, s. 370.

Moment gazetesindeki Dr. S. Ulpia'nın *Kemalist Rejim*, adlı makalesidir. Dr. S. Ulpia'ya göre:

Kemal Atatürk, Türkiye'nin taşsız sultanıdır. Türkiye'nin Montrö'de elde ettiği başarı, çok iyi neticeler vermiş olan bir politikanın eseridir. Mustafa Kemal, kendini müdafaaya muktedir bir Türkiye yaratmak istemiştir. Bunun için ise önce Türkün dinamik, becerikli, sporcu ve keskin görüşlü olması gerekiyordu. Bu yüzden öncelikle kadınlar toplumsal hayata dâhil edilmeliydi.³⁹⁶

2.2. Hamdullah Suphi'nin Romanya Türkleriyle Olan Temasları

Türkiye ve Romanya arasındaki dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinin sağlanmasının sebeplerinden biri de Romanya'daki Türk varlığıdır. Türk gazeteleri bu konuyu zaman zaman gündemlerine almaktaydı. Konu ile ilgili, 2 Mayıs 1923 tarihli *İkdam* gazetesinde yayınlanan bir yazıda Türkiye-Romanya dostluğundan bahsedilerek şöyle denilmiştir: “Tabi ki Rumen devletinin iyi siyasetinde soydaşlarımıza karşı iyi, doğru ve isabetli uygulamaları, aramızdaki dostluğun ve iyi ilişkilerin daha sıkı olmasının sebeplerinden birisidir.”³⁹⁷

Romanya Türklerinin din adamı ve öğretmen yetiştiren kurumu Müslüman Semineri'ydı. Müslüman Semineri, 9 Mart 1880 tarihli Romen Anayasası'nın 21. Maddesine göre kurulmuş, okulun faaliyetleri 1904, 1925 ve 1928'de yapılan yönetmeliklerle belirlenmişti. Okulda dersler, Arapça, Türkçe ve Romence veriliyordu.³⁹⁸ 1926'da Müslüman Semineri'nin Latin alfabesini kullanmaya başlaması ve Türkiye'nin de 1928'de aynı alfabe kabul etmesi, her iki ülke Türklerinin kültürel gelişimine öncülük etmiştir. Romanya'nın komünist rejime geçmesine kadar Romanya Türklerinin ders kitapları Türkiye'den sağlanmıştır. 1929'da Türkiye, Romanya'ya 24 adet Türkçe ders kitabı gönderilmiştir.³⁹⁹ Çünkü Romanya Türk okullarında okutulan dersler, çağın gerisindeydi.

Bükreş'teki Türk yetkililer, Romanya Türklerinin sıkıntıya düştükleri birçok meseleye de müdahil olmuşlardır. Bunlardan birisi de Dobruca Türklerinin arazi meselesiydi. Bu arazi meselesini anlamak ve açıklığa kavuşturmak için 24 Kasım 1882 tarihli Sultan II. Abdülhamit'in Dobruca arazisi hakkındaki bir iradesi Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden bulunarak Romanya Elçiliği'ne gönderilmiştir.⁴⁰⁰

Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bükreş'e atandıktan sonra Romanya'da hem Müslüman ve hem de Hıristiyan Türklerin hemen hemen her sorunu ile ilgilenmiştir. Daha önce Türk Ocakları Başkanlığı yapan Hamdullah Suphi, elçiliğinin ilk altı ayı içinde Gagauz Türkleriyle yakından

³⁹⁶ Makalenin tercümesi için bkz. *BCA*, 30. 10/247. 669. 5, 8 Eylül 1936.

³⁹⁷ Akgün, *Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri*, s. 184.

³⁹⁸ Öksüz, *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)*, s. 177.

³⁹⁹ *Tarihte Türk-Rumen İlişkileri*, s. 172.

⁴⁰⁰ *BCA*, 30. 10/18. 102. 19, 14 Kasım 1929.

ilgilenmiş, Gagauzlar hakkında Ocak 1932 ortasında Ankara'ya bir rapor göndermiştir.⁴⁰¹ Hamdullah Suphi, Romanya Türklerinin pasaport sıkıntılarında anadilde eğitim ve arazi meselelerine kadar birçok konuyla alâkalı olmuştur.

Bununla birlikte Romanya Türklerinden Mecidiye Hünkâr Camii İmam-Hatibi Hafız Latif gibi bazıları da yeni Türk rejimi aleyhindeydi. Hafız Latif'in 1931'de Romanya Türk Elçiliği'nin dikkatini çekecek kadar yaptığı bir propaganda beyannamesinin adı *Kuran'ı Bağrımıza Basar Geliriz*'di. Hafız Latif'in bu olumsuz propagandası üzerine işin önünün alınması için Romen makamlarına başvurulmuştu.⁴⁰² Hafız Latif gibi, Cumhuriyet reformlarına cephe alanlara karşı yine Romanya Türklerinin 1930-1940 yılları arasında yayın organı olan *Türk Birliği* gibi gazeteler karşı çıkmışlardır.⁴⁰³

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 19 Mart 1934'te Romanya-Bulgaristan sınırında oturan Türklerin sıkıntılarını Silistre Valisi Dr. Taşku Paçura ile görüşmüştür. Görüşme, sınırda bulunan köylülere uygulanan angarya hakkındaydı. Romanya-Bulgaristan sınırında bulunan 36 askeri karakolun su ihtiyacının karşılanması için bölgede oturan Türkler angaryaya tabi tutuluyordu. Çünkü sınıra 15-20 kilometre mesafede su bulunmuyordu. Sorunu çözmek için Silistre Valisi 36 askeri karakolda bulunan askerlere 200 bin ley tahsisat verilerek bunlarla araba, hayvan ve fiç tedarik edilecek ve böylece askerler kendi sularını kendilerini taşıyacaklardı. Bu sorun 18 Nisan 1934'e kadar halledilecekti. Yine karakollarda bulunan jandarmalar tavuk, peynir, ekme gibi erzak ihtiyaçlarını köylülerden bedelsiz olarak almaktaydılar. Görüşmede bu konu da ele alınmış, bundan sonra askerlerin bedelsiz herhangi bir ürün almaları yasaklanmıştır. Askerlerin ihtiyaçlarının belediyeler vasıtasıyla karşılanmasına karar verilmiştir. Ayrıca Romanya Harbiye Bakanı da bu konuda askeri birliklere bir emir tebliğ etmiştir. Ayrıca Silistre'deki okullarda Türkçe öğretmeni olarak çalışan 52 kişi bulunmaktaydı. Fakat bunlar ihtiyacı karşılamıyordu. Bu yüzden bu okullara ayrıca 30 kişilik bir öğretmen kadrosu tahsis edilmiş ve maaşlarına da % 20 oranında zam yapılmıştır.⁴⁰⁴

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 24 Ekim 1934 tarihli bir raporunda Dobruca ve Deliorman bölgesine yaptığı ziyaretle ilgili bilgi vermektedir. Rapordan anlaşıldığı üzere Hamdullah Suphi, Romen yönetiminden pasaport almak isteyen Türk köylülerinden resmi tarifeden daha fazla harç alınmaktaydı. Bunu, Romanya İçişleri Bakanı Inculeț'e söyleyen Hamdullah Suphi'nin isteği üzerine bölgeye mülkiye müfettişleri gönderilmişti.⁴⁰⁵

⁴⁰¹ Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 35-36.

⁴⁰² BCA, 30. 10/246. 666. 24, 30 Ocak 1932.

⁴⁰³ Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 179.

⁴⁰⁴ BCA, 30. 10/247. 668. 6, 18 Mart 1934; Ayrıca bkz. Metin, "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Türklerinin Göçüne Dair Faaliyetleri", s. 129-130; Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 47.

⁴⁰⁵ BCA, 30.10/247. 668. 14, 24 Ekim 1934.

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya içinde Türk bölgelerine yaptığı gezilere gerek yerel Romen yöneticiler ve gerekse Türk toplumu büyük ilgi göstermiştir. Hamdullah Suphi, Falçin Vilayeti'nin merkezi olan Huşi'ye gece saat 11'de vardığında, bölgenin milletvekilleri, ayanları, belediye reisi, şehir esnafı ve metropoliti kendisini karşılamışlardı. Hamdullah Suphi, Hıristiyan Türkler hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler de vermektedir. Kişinev'de Gagauzların en yaşlı en muktedir papazı olan Profesör Çakır/Ciachir Mihail⁴⁰⁶ ile görüşen, Hamdullah Suphi, bu zatın yaklaşık 50 yıldır Gagauzların Türk soyundan geldiklerini halka anlatmakla meşgul olduğunu, şimdi yaşlandığını, *İncil*'i Türkçe'ye çevirerek, halka dağıttığını ifade etmektedir. Profesör Çakır Mihail, ayrıca *Revista Basarabiei* dergisinde Gagauzların tarihi hakkında makaleler yazarak, bunların Romenleşmesine veya Bulgarlaşmasına mani olmaya çalışmıştır. Profesör Çakır Mihail, aynı zamanda Rus, Rum, Romen ve Bulgar lisanlarını da bildiği için bu dillerde yazılmış olan eserlerden de yararlanarak Gagauzların Türk oldukları hakkında yayımlar yapıyor, Gagauzların Rum, Bulgar ve Ulah oldukları şeklindeki propagandaya karşı halkını uyanık tutmaya çalışıyordu.⁴⁰⁷

Besarabya'nın Komrat kasabasına da giden Hamdullah Suphi, buradaki 13 bin nüfusun 10 bininin Gagauz Türklerinin oluşturduğunu ifade etmektedir. Komrat'ta Belediye Başkanı Yorgi Kaygı isminde biriydi ve Hamdullah Suphi'yi evinde misafir etmişti. Belediye istatistiklerine göre Besarabya'da 79 bin Gagauz bulunuyordu. Bununla birlikte Kişinev Valisi Miralay Mihai M. Voya, gerçek rakamın 180-200 bin civarında olduğunu ifade etmiştir. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Komrat'ta Pazar yerini dolaşırken *ertesı sabah Pazar olmak dolayısıyla civar köylerden gelmiş halkın kalabalığı içinde dolaştım. Bizim için tamamen meçhul olan bu mıntıkada Edirne, Bursa ve Sivas pazarlarında olduğu gibi her tarafta Türkçe konuşanların sesi geldiğini duymak insan üzerinde derin bir teessür hâsıl ediyor* demekten kendini alamamıştır. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in geçtiği köylerin çoğunda Türklerin talebi kendi anadillerinde eğitim alabilmek veya çocuklarının Türkiye'de okutulmasını sağlamaktı. Hamdullah Suphi Tanrıöver, söz konusu raporunda Romanya'daki Müslüman ve Hıristiyan Türkleri de karşılaştırarak şu ifadeleri kullanmaktadır:

Besarabya'nın Hıristiyan Türkleri, Dobruca'nın ve Deliorman'ın Müslüman Türklerinden çok daha uyanık, daha zengin, daha tahsilli, daha yetişmiş bir haldedir. Müslüman Türk çok çekingen ve çok yılgın olduğu için hislerini coşkunlukla göstermekten çekiniyor. Ve bilhassa kadına musallat olan İslamiyet'in tesiri altındaki ekseriyetle oturduğu köyler ve kasabalar sessiz ve ıssızdır. Yeni Romanya'nın her sahadaki büyük inkişafından hiçbir nasib almamıştır. İmparatorluk zamanında daha geri ve daha fakirdir. Besarabya'da hayat ihtirası içinde kadını hür, çocuğu tahsilli, tek bir dilencisi bulunmayan bir Hristiyan Türk kütlesi vardır. Bunun papazı, imamın, hocanın yaptığıının tamamen zıttı olarak kendi cemaatini hayata, neşeye ve milliyete doğru çekiyor. Garibi budur ki bu zavallı Hristiyan Türkler bin seneden beri kimse

⁴⁰⁶ Mihail Çakır (ö. 1938), Romanya Gagauz Türklüğünün önde gelen aydınlarından. Mihail Çakır'ın 1908'de Gagauzca *Kısa Dua Kitabı*, 1934 yılında ise *Besarabiealâ Gagauzlarân Istorieasâ (Besarabyalı Gagauzların Tarihi)* adlı iki eseri bulunmaktadır. 8 Eylül 1938'de 85 yaşında ölmüştür. Mustafa Argunşah-Hülya Argunşah, **Gagauz Yazıları**, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yay., Kayseri 2007s. 16, 48, 52-53.

⁴⁰⁷ **BCA**, 30.10/247. 668. 14, 24 Ekim 1934; ayrıca bkz. Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 41-42.

tarafından benimsenmemiş ve her taraftan bugüne kadar darbe yemiş oldukları halde hükümsüz, mektepsiz ve kitapsız ana dillerini sadakatle korumakta ve beraberlerinde yaşayan diğer unsurlara Türkçe'yi öğretmektedirler.⁴⁰⁸

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in temaslarında Romen yetkililerden de büyük bir yardım gördüğünü belirtmektedir. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Tevfik Rüştü Aras, Romanya Genelkurmay Başkanı Antonescu, eski Adalet Bakanı Floresco ile yaptıkları bir toplantıda, Romenler Tanrıöver'in sayesinde Bulgar zannettikleri Gagauzların Türk olduğunu öğrendiklerini ifade etmiştir. Bu toplantıdan sonra Romen ordusunda bulunan Gagauzlara Müslüman Türklere davranıldığı gibi davranılacağını ordusuna tebliğ etmiştir. Romanya Eğitim Bakanlığı da Gagauzların Türk olduğu için Bulgar okullarına gönderilmemelerini bildirmiştir.⁴⁰⁹

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 28 Kasım 1934 tarihli bir başka raporunda Romanya'ya geldiği gündün beri Hükümet'e yaptığı temaslara Hıristiyan Türklerin azınlık olarak kabul edileceğini ve bunların oturdukları kasaba ve köylerde Türkçe eğitim yapılacağını bildirmektedir. Romen Hükümeti'nin gerekli yasal düzenlemeleri yapmasından sonra bunlara yardım edebilmek için Türkiye'den öğretmen ve ders kitabının gönderilebilmesi için gerekli hazırlıkların yapılmasını istemektedir.⁴¹⁰

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 17 Aralık 1934'te Romanya Eğitim Bakanı Dr. M. Anjelesko'ya yaptığı ziyarette Romanya'da bulunan Türk toplumunun en önemli okulu olan Mecidiye Medresesi'ni ele almıştır. Dr. M. Anjelesko, buradan yetişen öğrencilerin sefalete, açlığa mahkûm olduklarını, aldıkları eğitimin gündelik hayatta hiçbir işe yaramadığını, özellikle Türkiye'de yapılan reformların ruhuna ve şekline aykırı olan Mecidiye Medresesi'nin ıslah edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Hamdullah Suphi Tanrıöver de Besarabya'da oturan Hıristiyan Türkleri ziyaret ettiğini, onların tek talebinin anadillerinin okullarda okutulmasını istediklerini söylemiştir. Ayrıca Romanya'daki Bulgar, Macar, Almanların anadillerinde eğitim yaptıklarını, Hıristiyan Türklerin ise bu haktan mahrum kaldığını beyan etmiştir. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in bu isteğini makul bulan Anjelesko, Hıristiyan Türklerin oturdukları köy ve kasabalarda bunların anadillerinde eğitim görmelerinde bir beis görmediğini, yalnız kitap ve öğretmen tedarikinde zorlanacaklarını beyan etmesi üzerine Hamdullah Suphi Tanrıöver, ders kitaplarının Türkiye'den getirilebileceğini, öğretmenlerin ise Romanya'da bulunan Müslüman Türk toplumundan sağlanabileceğini beyan etmiştir. Romanya Eğitim Bakanı, ayrıca 10 bin Gagauz'un bulunduğu Komrat kasabasındaki lisenin iki sınıfını Türkçe öğretmeni yetiştirmeye ayırabilecekleri, böylece iki üç yıl zarfında Türkçe öğretmeni ihtiyacının karşılanabileceğine de söylemiştir.

---

⁴⁰⁸ BCA, 30.10/247. 668. 14, 24 Ekim 1934; ayrıca bkz. Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 42-43.

⁴⁰⁹ BCA, 30.10/247. 668. 14, 24 Ekim 1934.

⁴¹⁰ BCA, 30. 10/ 247. 668. 11, 28 Kasım 1934.

Romanya Eğitim Bakanı, Hamdullah Suphi ile görüşmesinin ertesi gününde konuştuklarını hayata geçirebilmek için azınlıklar dairesi ile ilgilenen birimlere Gagauzların oturduğu mıntıkalarda eğitim yapılabilmesi için bir program hazırlanması talimatını vermiştir. Romanya Eğitim Bakanı'nın konuya bu şekilde olumlu yaklaşmasına sevinen Hamdullah Suphi ise Gagauzlara gerekli kitapların gönderilmesini ve öğretmenlerine de yardım yapılmasını Hariciye Vekâleti'nden istemektedir.⁴¹¹

Romen Türklerinin Türkiye ile olan ilişkileri tamamen Hamdullah Suphi Tanrıöver'in çalışma ve gayretleriyle eş zamanlı olarak gelişmiştir. Tanrıöver'in Romanya Kültür Bakanlığı ile Romanya Eğitim Bakanlığı nezdinde yaptığı girişimler üzerine Köstence, Tulça, Silistre ve Pazarcık'ta bulunan ilkokul ve ortaokullarında Türkiye'den getirilen ve Latin alfabesiyle yazılmış ders kitapları kullanılmaya başlanılmış, Gagauz Türklerinin Türkçe eğitim-öğretim yapmalarına izin verilmiştir.⁴¹²

1935'te Romanya'daki Türk azınlığın Seminarül Musulman/Mecidiye Medresesi adlı okulunu ziyaret eden Hamdullah Suphi Tanrıöver, okuldaki eğitim ve öğrenci kıyafeti ile ilgili bazı önerilerde bulunmuştur. Bu önerileri dikkate alan okul yönetimi, öğrencilerin fes yerine şapka giymesi, Arap harfleri yerine Latin alfabesinin kabulü ve Arapça dersler yerine Türkçe derslerinin konulması gibi hususlarda gerekli değişiklikler yapmıştır. Bu okul, Romanya Türklüğüne öğretmen, din adamı ve memur yetiştiren bir kimliğe kavuşmuştur.⁴¹³ Bu okul 1935 eğitim-öğretim yılı başında ıslah edilerek Türkçe tedarikat yapan bir öğretmen okulu haline konulmuştur. Mecidiye Medresesi dışında yine aynı yılda Komrat, Çadır-Lunga, Kavarna liseleri ile Fraşeri-Suneci ve Rahmanışıklar-Aşağı Mahalle ilkokullarında Latin harfli Türkçe ile eğitime başlanmıştır.⁴¹⁴ Bu okullar için Türkiye'den Kültür Bakanlığı aracılığı ile iki bin kitap da gönderilmiştir.⁴¹⁵

Türkiye'de yapılan reform hareketlerini de yakından takip eden Romen Türklerinden İdris İbrahim, Hasan Bilal, Halili Şevket, Hüseyin Adem, Cevdet M. Boztuna, Hüsnü H. Mustafa, Ali Rıza, Ahmet Mahmut gibi öğretmenlerin önderliğinde Dizgince, Dimitreşti, Kavarna, Kazayaklı, Komrata, Kadırlunga ve Söğütçük gibi köylerde modern görüş tarzları görülmeye başlanmıştır. 1930'da Yusuf İsa Halim⁴¹⁶ (1894-1982) adlı bir öğretmen *Dictionarul Romano-Turc* adlı Romence- Türkçe bir sözlük hazırlamıştır.⁴¹⁷ Bu yıllarda Romanya Türklüğü içinde en önde gelen

⁴¹¹ BCA, 30.10/247. 668. 14, 24 Aralık 1934.

⁴¹² **Tarihte Türk-Rumen İlişkileri**, s. 173; Ekrem, "Atatürk Türkiyesi", s. 537.

⁴¹³ Yılmaz, **Türklerin Dünyası**, s. 145; Dağıstan, agm. Seminarül Müslüman Okulu 1959'da komünist rejim idarelerine kapatılmıştır. **Tarihte Türk-Rumen İlişkileri**, s. 172; Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 32.

⁴¹⁴ BCA, 30. 10/ 247. 668. 22, 23 Ekim 1935.

⁴¹⁵ Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 45.

⁴¹⁶ 1894'te Dobruca'nın Bülbül (Ciocîrlia) köyünde doğdu. 1915'te Mecidiye Medresesi'nden mezun oldu. Molçova, Kavarna, Pazarcık ve Boğazköy'de öğretmenlik yaptı. "Büyüklerimiz: Yusuf İsa Halim", **Karadeniz**, VIII/1991, s. 4.

⁴¹⁷ **Tarihte Türk-Rumen İlişkileri**, s. 173.

isimlerden biri de öğretmen, gazeteci ve şair Mehmet Niyazi'ydi (1878-1931).⁴¹⁸

2.3. Romanya Türklerinin Türkiye'ye Göçleri

Romanya'da yaşayan Türklerin Hıristiyanları, Gagauz adıyla anılmıştır. Diğerleri ise Müslümandır. Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebine bağlı olan ve tarih boyunca Peçenek, Kıpçak/Kuman ve Anadolu Selçuklu Türkleriyle karışan Gagauzların etnik çekirdeğini Oğuzlar oluşturmaktadır.⁴¹⁹ Gagauzlar, Anadolu ve Azerbaycan Türklerinden farklı olarak Karadeniz'in kuzeyinden Batı'ya göçmüşlerdir. Gagauzlar, 1065'te Tuna'yı geçerek Kuzey-Doğu Bulgaristan ve Dobruca'ya yerleşmişlerdir. Burada daha sonra Kıpçak ve Peçeneklerle karışmışlar ve daha sonra Bizans'ın etkisiyle Hıristiyanlığın Ortodoks Mezhebi'ne girmişlerdir.

Gagauzlar, XIV. Yüzyıl başlarında Balkanlarda Hıristiyanlaşmış bir Türk ailesinden gelen Balık Bey liderliğinde bir devlet kurmuştur. Bugünkü Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan Balçık (Karvuna) şehrini de başkent yapmışlardır. Bu küçük devletin toprakları, 1417'de Osmanlı'ya katılmıştır. XVIII. Yüzyıla gelindiğinde ortaya çıkan Osmanlı-Rus savaşları (1768-1774, 1787-1791, 1806-1812), Bulgarların baskıları ve Rusların teşviki ile Gagauzlar, yurtlarını bırakarak Besarabya'ya göç etmişlerdir.⁴²⁰

Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusya'nın savaştan çekilmesiyle 1918'de Besarabya, Romanya tarafından işgal edilmiştir. Böylece Ruslarla Romenler arasında el değiştiren Gagauzlar için yeni bir dönem başlamıştır.⁴²¹ Gagauzlar, Hıristiyanlığın Ortodoks Mezhebi'ne bağlı olmalarına rağmen evlerinde Türkçe konuşur, *İncil*'i Türkçe okurlar, kiliselerinde Türkçe olarak ibadet ve dua ederlerdi.⁴²² Romanya Türklerinin Müslümanlarının önemli bir kısmı Dobruca'da⁴²³ yaşamaktadır. Dobruca, Tuna ile Karadeniz arasında bulunan 14.492 km²'si Romanya, 7.780 km²'si

---

⁴¹⁸ Mehmet Niyazi (ö. 1931) Dobruca'da doğmuştur. İlkokuldan sonra ailesi ile Türkiye'ye göçmüştür. İstanbul Öğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra Anadolu ve Kırım'da öğretmenlik yaptı. 1904'te Dobruca'ya döndü. 1910-1911'de *Dobruca Sadası* ve *Teşvik* gazetelerinde idarecilik yaptı. 1914'te Mecidiye'deki Seminarül Müslümani'de Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliğine başladı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında *Mekteb ve Aile* dergisi ile *Işık* gazetesini çıkardı. 1931'de öldü. Mehmet Niyazi Bey'in hayatı, eserleri ve fikirleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Güler Bolat, "Uluslararası Mehmet Niyazi Sempozyumu", **Karadeniz (Romanya)**, 8, 1991, s. 2; Cezmi Karasu, "Dobruca'daki Kırım Tatar Türklerinin Önder Şahsiyetlerinden Mehmet Niyazi Bey (1878-1931)", **XXXVIII. ICANAS Kongresi**, Ankara 2007, s. 1745-1761.

⁴¹⁹ Dağıstan, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri".

⁴²⁰ Dağıstan, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri"; Argunşah, *Gagauz Yazıları*, s. 15-45.

⁴²¹ Dağıstan, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri". Gagauzlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Atanas Manov, **Gagauzlar (Hıristiyan Türkler)**, (Çev. M. Türker Acaroğlu), TTK Yay., Ankara 2001, s. 3-30.

⁴²² Yavuz, "Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar", s. 179.

⁴²³ Dobruca'da devlet kuran ilk Türk hükümdarı Balık'tır. Balık, Desteğini sonraları Hıristiyanlaşmış olan Gagauz Türklerinden almıştır. Balık'ın kardeşi Dobrotiç, 1359'da Kuzey Dobruca'yı işgal ederek Bizans ile yakın ilişki içerisine girmiştir. Burada ilk müstakil devleti kuran Dobrotiç, bölgeye de kendi adına izafeten "Dobrotiç'in ülkesi" anlamına gelen Dobruca adını vermiştir. Ali Aksu, **Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü**, Türk İşadamları Derneği Yay., İzmir 2003, s. 3.

Bulgaristan sınırları içinde kalan coğrafi bölgenin adıdır.⁴²⁴ Dobruca'da 1928'de yaklaşık 172 bin,⁴²⁵ 1932'de ise 165 bin Türk ve Tatar bulunuyordu.⁴²⁶

Yukarıda kısaca tarihi geçmişini özetlemeye çalıştığımız Gagauz Türkleri için Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Bükreş Büyükelçiliği'ne getirilmesi büyük bir şans olmuştur. Tanrıöver, Gagauz yerine "Gökoğuz" olarak hitap ettiği bu Türk topluluğuna tüm kalbiyle adeta bir baba şefkati ile sarılmıştır. Onun zamanında Türkiye'nin Bükreş Elçiliği neredeyse Gagauzların istilasına uğramış, elçilik memurlarının hemen hemen hepsi Gagauzlardan oluşmuştur.⁴²⁷ Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bükreş'e elçi olarak atandıktan sonra Romanya Türklerinin Türkiye'ye göçme nedenlerinin ortadan kaldırılması ve yaşam şartlarının iyileştirilmesi için Romen makamları nezdinde birçok girişimde bulunmuştur.⁴²⁸ Hamdullah Suphi Tanrıöver'in 18 Mart 1934 tarihli bir raporuna göre, Silistre'de mallarını satarak Türkiye'ye göçmek isteyenlere durumları tahkik edildikten sonra izin ve pasaport verilecekti.⁴²⁹

Tanrıöver'in bu girişimlerinden sonra Romanya'da bulunan Türklerin göç işlemlerini tetkik etmek üzere, Romanya Başbakanı, Kültür ve Mezhep Bakanı, İçişleri Bakanı ve Romanya Ziraat Bankası Müdürü ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'i bir araya getirerek bir toplantı yapmışlardı. Bu toplantıda Romanya Türklerinin sorunları ve Türk okullarının durumu gündeme getirilmiştir.⁴³⁰

Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, bu amaçla 6 ve 7 Şubat 1936 tarihlerinde Romanya Başbakanı Tatarescu ile görüştü. Görüşmede Türkiye'ye göçmek isteyen Romanya Türklerinin işlemlerinde tam bir mutabakat sağlanmıştır.⁴³¹ Bu mutabakata ilişkin konular, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Başbakanı Tatarescu ile 21 Mayıs 1936 tarihinde tekrar görüşülerek göç mukavelenamesinin son hali üzerinde görüş birliğine de varılmıştır.⁴³²

Romanya'dan Türkiye'ye göç edecek olan Dobruca Türkleri hakkında Türkiye ile Romanya arasında Bükreş'te 4 Eylül 1936'da 20 maddeden oluşan bir göç sözleşmesi (Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tazim Eden Mukavelename) yapılmıştır. Sözleşme, Türkiye adına Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romanya adına Maliye Bakanı Mircea Cancicov arasında düzenlenmiştir. Sözleşmenin birinci maddesine göre; Türkiye'ye göçecek olanlar Romanya'nın

⁴²⁴ 1992 resmi nüfus sayımına göre ise Romanya'da 54.182 Türk ve Tatar bulunmaktaydı. Gayri resmi kaynaklara göre ise bu sayı 80-120 bin arasında değişmektedir. Yılmaz, **Türklerin Dünyası**, s. 142.

⁴²⁵ Müstecib Ülküsal, **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1966, s. 181.

⁴²⁶ İsmail Tevfik, **Romanya Matbuatı**, Hariciye Vekâleti Matbaası, Ankara 1932, s. 3.

⁴²⁷ Dağıstan, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri". Bununla birlikte 1939'da Bükreş Elçiliği'nin Ticaret Ataşesi Nejad Aytaman'dı. Nejad Aytaman, bu tarihte *İktisadi Romanya* adlı bir kitap da yazmıştır. Nejad Aytaman, **İktisadi Romanya**, Damga Matbaası, by 1939.

⁴²⁸ **BCA**, 30. 10/246. 667. 12, 25 Ocak 1933.

⁴²⁹ **BCA**, 30. 10/247. 668. 6, 18 Mart 1934.

⁴³⁰ Akgün, **Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri**, s. 186.

⁴³¹ "Romanya Türkleri", **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1936, s. 2.

⁴³² "Rumen Başvekili Elçimizi Kabul Etti", **Cumhuriyet**, 22 Mayıs 1936, s. 7.

Durostor, Caliacra, Köstence ve Tulcea vilayetlerinde oturan Müslüman Türkleri kapsamaktaydı. Sözleşmenin ikinci maddesi ise Romanya'daki Müslüman Türklerin Türkiye'ye göçünü 5 yıla yaymıştır. Bu sözleşme TBMM tarafından 25 Ocak 1937'de 3102 kanun numarasıyla onaylandıktan sonra 2 Şubat 1937 tarihli *Resmi Gazete* ile yürürlüğe girmiştir.⁴³³

Bu sözleşmeden sonra ilk aşamada Romanya'dan Türkiye'ye 27 Ekim 1936'da göçen 1.543 kişi Çeşme, Dikili ve Kemalpaşa'ya iskân ettirilmek üzere Urla'ya,⁴³⁴ yerleştirilmiştir.⁴³⁵ Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra Romanya'dan Türkiye'ye 20.692 kişi göçmüş ve bu muhacirler Tokat, Çorum, Bilecik, İçel, Aydın, Muğla, Isparta, Burdur, Manisa, Denizli, Elazığ, Van, Muş, Diyarbakır, Ağrı, Kars ve Sivas'a yerleştirilmiştir.⁴³⁶ Ülküsal'a göre 1932-1934 tarihleri arasında Romanya'dan Türkiye'ye yaklaşık 30 bin kişi göçmüştür.⁴³⁷ Cevat Geray'ın tespitlerine göre 1923-1938 yılları arasında Romanya'dan Türkiye'ye 113.760 kişi göçmüştür.⁴³⁸

Tanrıöver, Gagauzları Türkiye'ye getirip, Trakya'ya yerleştirmek istemiştir. Ne var ki bu konunun görüşüldüğü yıllarda İkinci Dünya Savaşı çıkmış, Besarabya'nın Rusların, Dobruca'nın da Bulgarların eline geçmesinden, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Gagauz Türklerini Türkiye'ye getirme hayali gerçekleşmemiştir. Ancak o, her şeye rağmen 20 kadar kız ve erkek Gagauz gencine Türkiye'de okuma imkânı sağlamıştır.⁴³⁹ Romanya'dan Türkiye'ye yapılan göçler birçok çalışmaya konu olduğu için bu konuya daha fazla değinilmemiştir.⁴⁴⁰

2.4. Romanya Türk Basını

Romanya Türklerinin ilk gazetesi 1 Eylül 1888-10 Nisan 1894 tarihleri arasında Türkçe ve Rumence yayınlanan *Dobruca*'dır. Gazetenin amacı, 1879'da Romanya'ya katılan Dobruca'da yeni idareyi Türklere tanıtmaktır.⁴⁴¹ *Dobruca*'dan sonra Romanya'da yayınlanan gazeteler şunlardır: İbrahim Temo tarafından çıkarılan *Hareket* (1896), *Sadakat* (20 Mayıs 1897-15 Eylül 1897),

⁴³³ RG, 3523, 2 Şubat 1937, s. 7615-7618; Metin, "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Türklerinin Göçüne Dair Faaliyetleri", s. 139.

⁴³⁴ Akgün, *Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri*, s. 189.

⁴³⁵ Romanya'dan gelen göçmenlerin Türkiye'ye yerleştirildikleri bölgeler için bkz. Önder Duman, "Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskân Çalışmaları (1923-1938)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 43/Bahar 2009, s. 473-490.

⁴³⁶ Metin, "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Türklerinin Göçüne Dair Faaliyetleri", s. 139.

⁴³⁷ Ülküsal, a.g.e., s. 182.

⁴³⁸ Duman, "Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskân Çalışmaları", s. 474.

⁴³⁹ Dağıstan, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri"; Yavuz, "Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar", s. 180.

⁴⁴⁰ Romanya'dan Türkiye'ye yapılan göçler hakkında bkz. Yılmaz Altuğ, "Balkanlardan Anayurda Yapılan Göçler", *Belleken*, LV/212, 1991, s. 109-120; Hikmet Öksüz, "İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye'ye Göçler ve Göç Sonrası İskân Meselesi (1923-1938)", *Atatürk Dergisi*, III/1, 2000, s.169-188; Önder Duman, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri", *Bilgi*, 45/2008, s. 23-44; Duman, "Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskân Çalışmaları", s. 473-490; Metin, "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya Türklerinin Göçüne Dair Faaliyetleri", s.125-143; Aslı Arslan, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de İskânları", *Turkish Studies*, 9/4 2014, s. 31-50; Erdem Çanak, "Romanya Türklerinin Seyhan'a İskânı", *Asia Minor Studies*, III/2015, s. 60-72;

⁴⁴¹ Âlim Kahraman, "Matbuat: Türk Edebiyatı", *DİA*, XXVIII, İstanbul 2003, s. 125.

Kemal Ebulmukbil'in yayınladığı *Şark* (18 Ekim 1896-10 Ocak 1897), İbrahim Temo, Şefik ve Kadri Beyler tarafından yayınlanan *Sada-yı Millet* (1897), *Dobruca/Dobrugea* (Köstence-1901), 1909'da Yakup Hilmi tarafından çıkarılan *Çolpan*, Mehmet Niyazi öncülüğünde çıkarılan *Teşvik* (1910-1911) ve *Işık* (1 Şubat 1914-15 Ağustos 1916), Mehmet Niyazi öncülüğünde *Mektep ve Aile* (1 Nisan 1915-1 Şubat 1916),⁴⁴² Müftü Halil Fehmi'nin yayınladığı *Dobruca* (1919-1924), *Hayat* (1921), *Tan* (1921), *Dobruca Sözü* (1921), Öğretmen Mustafa Lütfi öncülüğünde çıkan *Haber* (1922).⁴⁴³

1923-1938 yılları arasında ise Romanya Türkleri birçok gazete yayınlamışlardır. Romanya Türk topluluğunun yayınladığı gazete ve dergiler arasında *Bizim Sözüümüz*, *Bora*, *Çardak*, *Emel*, *Gümüş Sahil*, *Haksöz*, *Revista Musulmanilor Dobrogeni*, *Romanya*, *Tuna*, *Türk Birliği*, *Yeni Yol* ve *Yıldırım* en önemlileridir. Bu gazete ve dergilerin en önemlileri hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

Bizim Sözüümüz: Pazarcık'ta emekli öğretmen Recep Mustafa tarafından 15 Haziran 1929'da çıkarılmıştır. 20. Sayıdan sonra iflas ederek kapanmıştır.⁴⁴⁴ *Bora* dergisi, Bükreş Teknik Üniversitesi öğrencisi İrfan Fevzi tarafından 1 Mart 1938'de çıkarılmaya başlanmıştır. Türkçe-Romence olan dergi toplamda 9 sayı yayınlanmıştır.⁴⁴⁵ Romanya'daki Türk köylülerin gazetesi olarak tanıtılan *Çardak* gazetesi, Kasım 1937'de yayın hayatına başlamıştır. Daha çok siyasi ve sosyal konuları ele alan gazete Haziran 1940'a kadar yayınlanmıştır.⁴⁴⁶

Emel Mecmuası: Pazarcık'ta 15 günde bir yayınlanan *Emel Mecmuası*, Kırım'ın bağımsızlığına çalışan Kırım Türklerinin siyasi yayın organıdır. 1 Ocak 1930'dan itibaren yayınlanmaya başlayan mecmuanın imtiyaz sahibi, müdürü ve başyazarı Avukat Müstecip Hacı Fazıl Bey'di. Mecmuanın idare heyeti ise Müstecip Hacı Fazıl, Tahsin İbrahim Kadir ve Kırımlı Cafer Seyyit Ahmet'ten oluşmaktaydı. 28 sayfadan oluşan *Emel Mecmuası*'nın yazar kadrosu da Kırımlı Cafer Seyyit Ahmet, Hakkı Yunus, Mehmet Halim Vani, Ömer Halit, Rıfat Mithat ve Tahsin İbrahim Kadir Beylerden teşekkül etmiştir.⁴⁴⁷ *Emel Mecmuası*'nda yayınlanan bazı yazıların Türkiye tarafından zararlı görülmesi üzerine 1935'ten itibaren derginin Türkiye'ye sokulması Matbuat Kanunu'nun 51. maddesi gereğince yasaklanmıştır.⁴⁴⁸ *Emel Mecmuası*, Müstecip Hacı

⁴⁴² Mektep ve Aile mecmuası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Aksu, "Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX/1, Haziran 2005, s. 19-27.

⁴⁴³ Edip Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", *Karadeniz*, 9-10/1991, s. 5; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 172-174; Öksüz, *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)*, s. 178; Kahraman, "Matbuat: Türk Edebiyatı", 125.

⁴⁴⁴ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 174; Aksu, "Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası", s. 15.

⁴⁴⁵ Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 175; Aksu, "Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası", s. 15.

⁴⁴⁶ Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 174.

⁴⁴⁷ İsmail Tefrik, a.g.e., s. 3-4.

⁴⁴⁸ *BCA*, 30. 18. 1. 2/ 54. 36. 9, 11 Mayıs 1935.

Fazıl'ın 1940'ta Türkiye'ye göçmesi üzerine kapanmış ve 1961'den sonra Türkiye'de yayınlanmaya başlamıştır.⁴⁴⁹

Gümüş Sahil (Coasta de Argint): Mart 1928'de Romen Avukat Octavian Moşescu tarafından çıkarılan Romence, Türkçe ve Bulgarca çıkarılan bir gazetedir. Gazetenin Türkçe kısmını ise Öğretmen Süleyman Faik çıkarmıştır. Daha çok turistik propaganda gazetesidir. 20 sayı yayınlanmıştır.⁴⁵⁰ *Haksöz* gazetesi, 22 Mayıs 1929 tarihinde Silistre'de yayın hayatına başlamıştır. İki sayfadan oluşan gazetenin sahibi Habip Hilmi Efendi'ydi. Habip Hilmi Efendi, İstanbul'da medreseden mezun olmuştur. Habip Hilmi Efendi aynı zamanda Cumhuriyet inkılabları aleyhinde neşriyat yapan Hocalar Cemiyeti aleyhinde de yayın yapmaktaydı.⁴⁵¹ *Haksöz* gazetesi 1941 yılına kadar yayınlanmıştır.⁴⁵² *Halk* gazetesi, 20 Şubat 1936'da Dobruca'da Avukat Hamdi Nusret öncülüğünde Türkçe (Osmanlı Türkçesi)-Romence olarak yayınlanmıştır. Gazetenin amacı, Dobruca'da Türk ve Tatar halkın kültürel ve dini taleplerinin resmi makamlara duyurulmasıydı.⁴⁵³

Revista Musulmanilor Dobrogeni (Dobruca Müslümanlarının Dergisi): Dobruca Türklerinin tek Romence yayın organıdır. 9 Eylül-14 Aralık 1928 tarihleri arasında Köstence'de çıkarılmıştır. Yazı İşleri Müdürü Crytiu Delaslişte ve idare işleri sorumlusu ise Iordache Stefanescu'dur. Dergi sekizinci sayısından sonra kapanmıştır.⁴⁵⁴ Dergi daha çok köy halkına yönelik yayın yapmıştır. Çünkü dergi 1928 yılında Romanya'da iktidara gelen Ulusal Köylü Partisi'nin (PNT/Partidul National Taranist) etkisi altında kalmıştır.⁴⁵⁵ *Romanya* gazetesi, Pazarcık'ta aslen Rizeli olan Zandalizâde İsmail Kemal Bey tarafından 1921 yılında çıkarılmaya başlanmıştır. İki sayfadan ibaret olan ve haftalık yayınlanan *Romanya* gazetesi maddi sıkıntılardan dolayı düzenli olarak çıkarılamamıştır. Cumhuriyet inkılabları lehine yayın yapmaktadır. Gazetenin yazarlarından biri de 12 Eylül 1931'de Türkiye'ye göç etmiş ve Keşan'da İzzetiye Mektebi'nde öğretmenlik yapan Mustafa Lütfi Efendi'dir.⁴⁵⁶ *Romanya* gazetesi, Romanya'da yayınlanmış Türk gazetelerinin en uzun ömürlüsüdür. 21 Ağustos 1936'da 589. sayısını çıkardıktan sonra yayınına son vermiştir.⁴⁵⁷

Tuna: *Tuna* gazetesi, 1 Mart 1925 tarihinde Silistre'de yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin sahibi ve müdürü Mecidiye Medresesi öğretmenlerinden İbrahim Kadri Bey'dir. İbrahim Kadri Bey, Aslen Dobruçalı'dır. İstanbul'da Birinci Dünya Savaşı'ndan önce bir müddet polis olarak

---

⁴⁴⁹ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 174.

⁴⁵⁰ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 175; Aksu, "Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası", s. 15.

⁴⁵¹ İsmail Tevfik, a.g.e., s. 4.

⁴⁵² Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 174; Aksu, "Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası", s. 15.

⁴⁵³ Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 174.

⁴⁵⁴ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5.

⁴⁵⁵ Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 175.

⁴⁵⁶ İsmail Tevfik, a.g.e., s. 5-6.

⁴⁵⁷ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5.

çalışmıştır. Gazetenin tek yazarı ise Bayramzâde Aziz Bey'dir.⁴⁵⁸ Gazete 1925-1933 ve 1936-1938 yılları arasında yayınlanmıştır.⁴⁵⁹ Türk Birliği: Romanya'nın uzun ömürlü Türkçe gazetelerinden biri olan *Türk Birliği*, 18 Şubat 1930'da Pazarlık'ta Türk Gençleri Derneği tarafından çıkarılmıştır.⁴⁶⁰ Dergiyi çıkaran Türk Gençleri Derneği'nin kurucularından biri de Jön Türk hareketinin ileri gelenlerinden Feridun Necati Bey'di. Arap ve Latin harfli Türkçe ile çıkan gazetenin amacı, Romanya Türklerinin haklarını müdafaa etmektir. 18 Şubat 1930'da yayınlanmaya başlayan gazete İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla 16 Aralık 1940 tarihinde kapanmıştır. Gazetenin önde gelen yazarları arasında Salih Zeki, İzzet Ulvi, Hilmi Ömer, Ö. Aziz, Mihail Guboğlu da bulunmaktaydı.⁴⁶¹ Yeni Yol: *Yeni Yol*, Mecidiye'de Hünkâr Camii İmam-Hatibi Hafız Latif Efendi, tarafından çıkarılmıştır. Hafız Latif Efendi, aynı zamanda Mecidiye'de yeni Türk harfleri aleyhinde propaganda yapmaktaydı. Bu yüzden Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romen makamlarına başvurarak Hafız Latif'in propaganda ve gazete çıkarma teşebbüslerini sonuçsuz bıraktırmıştır.⁴⁶² Derginin kaç sayı çıktığı tespit edilememiştir. Yıldırım: Pazarlık'ta 1 Mart 1932'de yayınlanmaya başlamıştır. 150 sayı çıktıktan sonra 1938'de kapanmıştır.⁴⁶³

Yukarıda saydıklarımız dışında Köstence'de *Aydınlık* (1933) ve *Halk, Silistre'de Deliorman* (1937-1938) gazeteleri yayınlanmışsa da bunlar oldukça kısa ömürlü olmuşlardır.⁴⁶⁴ İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Romanya'da hiçbir Türk gazetesi çıkmamıştır. Ancak 1980'de sadece bir sayı çıkan *Revista Cultului Musulman (Müslüman Cemeatinin Dergisi)*, 1989 Devrimi sonrasında çıkan bir edebiyat dergisi olan *Renkler* (1989-1995), Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokrat Birliği'nin yayın organı olan *Karadeniz*, gençlik dergisi *Caş, Kadınlar Dünyası, Hakses* ve *Genç Nesil, Tuna Mektupları* (2001-2003), 1930-1940 yılları arasında yayınlanan *Emel* dergisinin devamı olduğunu iddia eden *Emel* ve *Nazar Look* Romanya Türk toplumunun çıkardığı diğer dergiler arasındadır.⁴⁶⁵

1923-1938 arası dönemde Romanya Türklerinin sosyal ve kültürel hayatına gazete ve dergiler dışında yön veren dernekler de bulunmaktaydı. Bu derneklerin en önemlileri şunlardır: *Mecidiye Müslüman Seminarı Mezunları Derneği* (1911), *Azaplar Tonguç Kültür Derneği* (1923), *Üniversiteli Türk Talebe Derneği* (1929), *Dobruca Türk Kültür Derneği* (1933), *Mehmet Niyazi*

⁴⁵⁸ İsmail Tevfik, a.g.e., s. 7-8.

⁴⁵⁹ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 174.

⁴⁶⁰ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5.

⁴⁶¹ Romanya'da yayınlanan Türk Birliği gazetesi ve yayın politikası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 176-184.

⁴⁶² *BCA*, 30.10/ 246. 667. 7, 3 Ağustos 1932.

⁴⁶³ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 175.

⁴⁶⁴ Ömer, "Dobruca'da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi", s. 5; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 174.

⁴⁶⁵ Aksu, "Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası", s. 17-19; Metin, "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", s. 175.

Kültür Derneği (1938).⁴⁶⁶

2.5. Türkiye Romanya Arasında Eğitim, Kültür ve Sportif İlişkiler

Türkiye ile Romanya arasındaki siyasi yakınlaşma, aynı zamanda iki ülke arasında eğitim, kültür ve spor alanlarına yansımıştır. Bu yansımaya daha çok, Türkiye ve Romanya arasında öğrenci ve öğretmen heyetlerinin karşılıklı olarak ziyaretlerine yol açmıştır. Bu karşılıklı ziyaretler, aynı zamanda sporda da görülmüştür. Türkiye ile Balkan ülkeleri arasındaki eğitim ilişkisinde en yoğun ilişki Romanya ile olmuştur. Bu ilişki, 1937 yılında Ankara'yı ziyaret eden Romanya Dışişleri Bakanı Victor Antonesco ile yapılan görüşmelere de yansımıştır. Görüşme de ele alınan meselelerden biri de her iki ülke arasında kültürel münasebetlerin takviyesi için öğrenci ve öğretmen mübadelesi yapmaktır. Ayrıca her iki ülke üniversitelerinde de karşılıklı olarak Türk ve Rumen dilleri kürsüleri kurulmasına karar verilmişti.⁴⁶⁷

2.5.1. Öğrenci Heyetlerinin Ziyaretleri

2.5.1.1. Romanya'dan Gelen Öğrenci Heyetleri

Atatürk devrinde Balkan ülkeleri içerisinde eğitim gezisi amacıyla Türkiye'ye gelen öğrenci/öğretmen gruplarının büyük bir çoğunluğunu Romanya oluşturmaktaydı. Öyle ki bu dönemde 40'ın üzerinde öğrenci/öğretmen/akademisyen heyeti Türkiye'yi ziyaret etmiştir.⁴⁶⁸ 1923'te Romanya ile Türkiye arasında diplomatik ilişkiler yeniden tesis edildikten ve ilk elçilerin karşılıklı olarak atanmasıyla siyasi bağlar arttıktan sonra 50 üniversite öğrencisinden oluşan bir Romen heyeti 5 Mayıs 1924'te Türkiye'ye gelmiştir. Bu ziyarette Romen öğrenciler, Galatasaray Lisesi'nde incelemelerde bulunmuş ve İstanbul'un tarihi mekânlarını gezmişlerdir.⁴⁶⁹ Bu ziyaret, aynı zamanda 1912'de Türk üniversite (Darülfünun) öğrencilerinin Bükreş'e yaptıkları geziye karşılıktı. Romen heyetinin gezisi dolayısıyla *Tanin* gazetesinde Hüseyin Cahit (Yalçın), *Romanyalı Misafirlerimiz* başlıklı bir makale de yazmıştır.⁴⁷⁰

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun beşinci yıldönümü olan 29 Ekim 1928'de *Bükreş Türk Öğrenci Cemiyeti* (*Societatea Studentilor Turci*) adına bir heyet Atatürk'ü tebrik etmek için İstanbul'a gelmiştir.⁴⁷¹ 1928 sonunda Türkiye'ye gelen bir başka Romen öğrenci gurubu ise Bükreş'teki Spiru Herat Lisesi'nin öğrencileriydi. Spiru Herat Lisesi'nin 307 öğrenci ve 12

⁴⁶⁶ Öksüz, *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)*, s. 178; Aksu, "Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası", s. 15-16.

⁴⁶⁷ "Neşredilen Tebliğ", *Cumhuriyet*, 20 Mart 1937, s. 6.

⁴⁶⁸ Mustafa Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", *Turkish Studies*, IX/1, Kış 2014, s. 524.

⁴⁶⁹ Metin, *Türkiye-Romanya İlişkileri*, s. 43.

⁴⁷⁰ Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", s. 40.

⁴⁷¹ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1059.

öğretmeni 21 Aralık 1928'de İstanbul'a gelmiş ve burada iki gün kaldıktan sonra Halep'e gitmişti. Türkiye'yi ziyaret eden bu öğrenci gurubuna Halep'e olan yolculuklarında % 50 indirim de yapılmıştı.⁴⁷²

1929 yılı Türkiye'ye gelen Romen öğrenciler açısından hareketli bir yıl olmuştur. Tespit edilebildiği kadarıyla 1929'da Türkiye'ye gelen ilk Romen öğrenci heyeti, 7 Nisan 1929'da okul ziyareti için İstanbul'a gelen 200 Romen öğrenciydi.⁴⁷³ Bunların ardından 5 Mayıs'ta Romanya Beden Terbiyesi Mekteb-i Ali öğrencileri, 24 Mayıs 1929'da ise 120 jimnastikçiden oluşan başka bir öğrenci heyeti yapacakları hareketler için, 29 Haziran 1929'da da 30 kişilik üniversite öğrenci heyeti, İstanbul Üniversitesi'ni ziyaret için İstanbul'a gelmiştir.⁴⁷⁴

6 Temmuz 1929'da Türk ve Romen öğrencileri bir araya getiren bir başka etkinlik ise Uluslararası Balkan Talebe Kongresi'ydı. Kongreye Türkiye ve Romanya'nın yanı sıra Bulgar, Macar, Yunan, Çekoslovak, İtalyan ve Yugoslav öğrenci birlikleri katılmışlardır. Kongre delegesi olarak Romanya'yı Georges Scista, Haria Butucestu ve Constantin Narti; Bulgaristan'ı Lioveomir Sokeroff, Stefou Kletghoff; Macaristan'ı Demis de Clopes ve Gabriel Hermant, İtalya'yı Borghesano; Türkiye'yi ise Türk Talebe Birliği Reisi Ferruh Bey temsil etmişlerdir.⁴⁷⁵ Dört gün sürecek olan kongre, Darülfünun Konferans Salonu'nda gerçekleştirilmiştir. Kongrenin açılış konuşmasını Darülfünun Emmini Dr. Neşet Ömer Bey yapmıştır. Kongre Başkanlığına Hukuk Fakültesi mezunlarından Naşit Bey seçilmiştir. Kongreye Köprülüzâde Mehmet Fuat, Güzel Sanatlar Akademisi Müdürü Namık İsmail, Milli Talim ve Terbiye Heyeti Reisi Mehmet Emin ve Maarif Emmini Behçet Beyler de katılmışlardır. Kongrenin toplanma amacı ise Balkan öğrenci birliklerinin genel ihtiyaçlarının tespitiydi. Kongrede Balkanlı öğrencilere burs sağlanması, uluslararası öğrenci kimlik kartlarının kullanılması, Balkan ülkeleri arasında seyahat edecek olan öğrencilere vize indirimi yapılması, Balkan ülkeleri üniversitelerinde iktisadî, edebî ve tarihi konferanslar verilmesi, Balkan üniversitelerinde Balkan dili ve edebiyatı bölümlerinin açılması, öğrenci ve kitap değişimi ve uluslararası kongrelerde birlikte hareket etmek gibi meseleler müzakere edilmiştir.⁴⁷⁶ Kongre için İstanbul'a gelen öğrencilerin ikametine ise Bristol Oteli tahsis edilmiştir.⁴⁷⁷ Balkan Talebe Kongresi'nin son oturumu 11 Temmuz 1929'da yapılmıştır. Kongre bir sonraki toplantısını Budapeşte'de yapmayı kararlaştırarak ilgili ülkelerin Maarif Bakanlarına

---

⁴⁷² **BCA**, 30. 18. 1. 2/ 1. 10. 8, 19 Aralık 1928.

⁴⁷³ Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", s. 528.

⁴⁷⁴ Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", s. 528.

⁴⁷⁵ "Talebe Kongresi Bugün Açılıyor," **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1929, s. 2; "Balkan Talebe Kongresi Darülfünun Konferans Salonunda Açıldı", **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1929, s. 1.

⁴⁷⁶ "Balkan Talebe Kongresi", **Akşam**, 6 Temmuz 1929, s. 1; "Talebe Kongresi", **Akşam**, 9 Temmuz 1929, s. 2; "Talebe Kongresi", **Akşam**, 10 Temmuz 1929, s. 2; "Talebe Kongresi", **Akşam**, 11 Temmuz 1929, s. 1; "Talebe Kongresi Bugün Açılıyor," **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1929, s. 2; Balkan Talebe Kongresi Darülfünun Konferans Salonunda Açıldı", **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 1929, s. 1; "Balkanlı Talebe Kongresinde", **Cumhuriyet**, 10 Temmuz 1929, s. 1; "Balkanlı Talebe Kongresi", **Cumhuriyet**, 11 Temmuz 1929, s. 1 ve 4;

⁴⁷⁷ "Talebe Kongresi Bugün Açılıyor," **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1929, s. 2.

teşekkür telgraflarının çekilmesiyle sona ermiştir.⁴⁷⁸

16 Temmuz 1929'da ise 70 kişilik bir Romen üniversite öğrenci kafilesi İstanbul'a gelmiştir. Galatasaray Lisesi'nde ikamet edecek olan öğrenci heyeti daha sonra Tepebaşı'nda bir tiyatro oyununu da sergilemiştir.⁴⁷⁹ İstanbul Üniversitesi'ni ve Valiliği ziyaret eden Romen öğrenci heyetinin gösterisi için Beyoğlu Asrî Sineması tahsis edilmiştir. Romen öğrenci heyetinin sözcülüğünü ise Mihail Vulpesku ve gazeteci Aida Vermona üstlenmişlerdi.⁴⁸⁰ 31 Ağustos-5 Eylül 1929 tarihlerinde *Romanya Öğrenci Derneği/Rîmnicul Sarat* adına bir turist öğrenci heyeti İstanbul'u ziyaret etmiştir. Bunların başında Ionel Lupescu adında bir milletvekili bulunmaktaydı. Bunlar İstanbul'un tarihi ve turistik yerlerini gezdikten sonra ülkelerine dönmüşlerdir. 1929'da Romanya'dan gelen bir başka öğrenci heyeti ise 33 kişilik *Alexandru Sihleau Öğrenci Derneği* İstanbul'a gelmiştir. Bunlar İstanbul'da karaya çıkar çıkmaz, Türk İstiklal Marşı ile Atatürk Marşı'nı söylemişlerdi. Bunların güzel bir Türkçe ile marş okuması çevrede bulunanlar tarafından ilgiyle karşılanmıştır.⁴⁸¹

1930 yılının Nisan ayında 30 üniversite öğrencisi Paskalya tatillerini geçirmek, Eylül ayında ise 25 doktor Tıp Fakültesi'ni, Temmuz 1931'de önce 36, ardından 40 üniversite öğrencisi ve 2 profesör, İstanbul Üniversitesi'ni, Ağustos 1931 sonunda da Hukuk Fakültesi, öğrencileri, İstanbul Hukuk Fakültesi ve İstanbul Adliyesi'ni ziyaret etmek amacıyla İstanbul'a gelmişlerdir.⁴⁸²

Bükreş'te 1932'de kurulan *Amicii Turcili (Türkiye'nin Dostları)* denilen akademik bir kuruluş, Türkiye ile ilgili konferanslar tertip etmiştir. Bu konferansların biri de 28 Ekim 1933'te Prof. Constantia C. Gurescu (1901-1978) tarafından *Mustafa Kemal'in Şahsiyeti ve Yüzyıllar Boyunca Türk-Romen İlişkilerinin Evrimi* adını taşımaktaydı.⁴⁸³ Bunların dışında Çernoviçe'de Prof. Dr. Alois Grigoroviçi, Kişineu'da Prof. Dr. Al. Boldur da *Atatürk ve Türkiye* konulu konferanslar vermişlerdir. 1932 yılı Nisan ayı sonunda 8 öğretmen, Mayıs başında 150 kişilik bir öğrenci grubu gerek tatil ve gerekse Ziraat Fakültesi'ni ziyaret için İstanbul'a gelmiştir.⁴⁸⁴

Romen Beynelmillel Edebiyat Cemiyeti üyelerinden bir grup Nisan 1933 başında konferans vermek, yine aynı ayda başka bir izci öğrenci grubu okul ziyaretinde bulunmak, Haziran ayında ise 22 Kız Öğretmen Okulu öğrencisi Galatasaray Lisesi'ni ziyaret etmek amacıyla İstanbul'a gelmişlerdir.⁴⁸⁵

---

⁴⁷⁸ "Balkan Talebe Kongresi Dün Hitam Buldu", **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 1929, s.2.

⁴⁷⁹ "Şehrimizde Rumen Talebe", **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1929, s. 1.

⁴⁸⁰ "Rumanyalılar", **Cumhuriyet**, 18 Temmuz 1929, s. 1-2.

⁴⁸¹ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1053, 1060.

⁴⁸² Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", s. 528

⁴⁸³ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1060.

⁴⁸⁴ Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", s. 529.

⁴⁸⁵ Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", s. 529.

1933 yılı Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına katılmak üzere Romanya'nın Pazarcık Türk Gençler Derneği'ne mensup 300 öğrenci Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'in yardımlarıyla İstanbul'a gelmiştir. Yaklaşık bir hafta kadar İstanbul'da bulunan dernek öğrencileri 8 Kasım 1933'te Romanya'ya geri dönmüşlerdir.⁴⁸⁶ Kaynaklara göre 1934 yılında ise Mart ve Eylül ayları arasında farklı tarihlerde Romanya'dan altı öğrenci heyeti Türkiye'ye gelmiştir.⁴⁸⁷

Bir başka Romen üniversite öğrenci heyeti ise 23 Nisan kutlamalarına katılmak üzere 1935 yılında İstanbul'a gelmişlerdir. Bunlar, Taksim'deki bayram kutlamalarına katıldıktan sonra Taksim anıtı önünde Türkiye-Romanya dostluğu hakkında birer konuşma da yapmışlardır.⁴⁸⁸ 26 Nisan 1935'te ise 15 kişilik bir Romen üniversite öğrencisi heyeti gelmiştir. Bu heyet daha sonra Ankara'yı da ziyaret etmiştir.⁴⁸⁹ 28 Nisan 1935'te ise 150 Romen öğrenci ile Türk-Romen Dostluğu Kurumu üyeleri İstanbul'a gelmiştir.⁴⁹⁰ 1936 yılında da 9 Romen öğrenci heyeti Türkiye'ye gelerek, İstanbul'daki çeşitli okulları ziyaret etmiştir.⁴⁹¹

Romanya ile Türkiye arasındaki eğitim ilişkilerinde Türkiye'de öğrenim görmek isteyen Romen öğrenciler ayrı bir yer tutmaktadır. Bunlar arasında Hamdullah Suphi Tanrıöver'in girişimleriyle 1934 yılında Gagauz Türklerinden olup Galatasaray Lisesi'nde okuyan İkizli Onotol, Nivigo Velodmir, Boyluoğlu ve Sayon oğlu Vasil, parasız yatılı olarak Yüksek Mühendis Mektebi'ne alınmışlardır.⁴⁹²

1934'te Tanrıöver'in teklifini kabul ederek Türkiye'ye gelen Gagauzlar, daha sonra İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla memleketlerine gidemeyerek Türk vatandaşı olmuşlardır. 1934 yılında Tanrıöver'in daveti ile Türkiye'ye gelerek Türk vatandaşı olan Gagauzlardan biri de Georgiy Volontir'di. Volontir, Türkiye'ye geldikten sonra Türk vatandaşı olarak Karel Güngör adını aldıysa da Hıristiyan Ortodoks olarak kalmıştır. Yine Komrat'ın Kongaz köyünden Vasiliy Çoban (Prof. Dr. Özdemir Çobanoğlu), Komrat Belediye Başkanının oğlu Ali Kaygı, Veysel Arseven, Doğan Dan, Tanrıöver vasıtasıyla Türkiye'ye gelenler arasındadır. Ali Kaygı, Türk vatandaşı olduktan sonra 36 yıl öğretmenlik ve okul müdürlüğü yapmıştır.⁴⁹³ Hamdullah Suphi Tanrıöver'in girişimleriyle Türkiye'de öğrenim gören Gagauz gençlerinden biri de Doğan Dan'dır. Doğan Dan, aynı zamanda *Akıncılar Köyü* adında ilk Gagauz romanını da yazmıştır. Bu roman Kasım 1938-Ocak 1939 tarihleri arasında zamanın en önemli dergilerinden *Varlık*'ta tefrika olarak yayınlanmıştır. Romanın konusu Gagauzları, Anadolu'da yaşayan Türklere tanıtmak ve onların

---

⁴⁸⁶ "Romanya Türkleri", **Akşam**, 2 Kasım 1933, s. 5; "Romanya Türkleri, Bayramda Bulunan Heyet Dün Avdet Etti", **Akşam**, 9 Kasım 1933, s. 5.

⁴⁸⁷ Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", s. 529.

⁴⁸⁸ "Romen Üniversitelileri İstanbul'da", **Ulus**, 24 Nisan 1935, s. 2.

⁴⁸⁹ "Romen Profesör ve Talebeleri", **Ulus**, 27 Nisan 1935, s. 2.

⁴⁹⁰ "Romanya'dan Gelen Seyyahlar", **Ulus**, 29 Nisan 1935, s. 2.

⁴⁹¹ Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", s. 529.

⁴⁹² **BCA**, 30. 18. 1. 2/49. 80. 19, 27 Kasım 1934.

⁴⁹³ Argunşah, a.g.e., s. 78.

meselerini gündeme getirmek, Türkiye ve Atatürk'e bağlılıklarını gündeme getirmektir.⁴⁹⁴

Tanrıöver, 1935 yılında Ankara'ya gönderdiği bir raporunda 22 Gagauz gencini, özel bir destekle İstanbul'da Boğaziçi Lisesi'nde okuttuğunu belirtmektedir.⁴⁹⁵ 1936'da Yusuf Ahmet Memiş ve Alexandru,⁴⁹⁶ 1938'de Petri Zavrak parasız yatılı olarak Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne alınmışlardır.⁴⁹⁷ Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Gagauzlar arasındaki bu faaliyetler, Gagauzlarda Türkiye'ye karşı büyük bir ilgi uyandırmıştır.⁴⁹⁸

2.5.1.2. Türkiye'den Romanya'ya Giden Öğrenci ve Öğretmen Heyetleri

Türkiye'den Romanya'ya yapılan öğrenci gezileri, Romanya'dan gelen öğrenci heyetleri kadar sık olmamıştır. Tespit edebildiğimize göre Türkiye'den Bükreş'e yapılan ilk öğrenci gezisi, Ağustos 1929 başında 20 kişilik bir üniversite öğrencisi grubun Bükreş'e yaptıkları okul gezisiydi. Bunu Nisan 1930 ortasında Darülfünun Talebe Birliği'nin Bükreş'e yaptığı bir başka gezi izlemiştir. Aralık 1934 sonunda lise öğrencileri, Temmuz 1936 başında Darülfünun Talebe Birliği Üyeleri Bükreş'e birer gezi yaparak Romen okullarını ziyaret etmişlerdir.⁴⁹⁹ Romanya'da yapılan ilmî sempozyum, kongre ve konferanslara Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk bilim adamları da katılmıştır. Tespit edebildiğimize göre Romanya'ya konferans ve bir dizi inceleme ziyaretinde bulunan ilk kişilerden biri de Prof. Afet İnan'dı. Afet İnan, Mart 1936 sonunda, Şubat ve Eylül 1937 başında üç defa Bükreş'e giderek konferans vermiştir 1936'da Romanya'da toplanan Tarih Konferansı'na katılacak olan isimlerden biri de Prof. Dr. Ali Muzaffer Göker'di. Ali Muzaffer Göker, bu tarihte hem Konya Milletvekili hem de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyesiydi. 1936'da Romanya'ya gitmesi için Göker'e 600 liralık döviz verilmiştir.⁵⁰⁰

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenim gören 65 öğrenci hocalarıyla beraber 21 Şubat 1937'de Bükreş'e giderek ilmî bir gezide bulunmuşlardır. Heyet, Bükreş'te bir gün kaldıktan sonra Budapeşte'ye hareket etmiştir.⁵⁰¹ Romanya'ya meslekî gezi yapan profesörlerden biri de Haydarpaşa Numune Hastanesi Operatörü Prof. Feridun Şevket Evrensel'di. 1938'de Berlin Cerrahi Cemiyeti aslı üyeliğine seçilen Feridun Şevket Evrensel, 16 Nisan 1938'de Berlin'de toplanacak olan Alman Cerrahi Kongresi'ne katılmak için Almanya'ya gitmişti. Dönüşünde Bükreş Üniversitesi'nden Prof. Dr. Jiano tarafından Romanya'ya davet edilmiş, Bükreş'te Colentine ve

---

⁴⁹⁴ Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 46; Doğan Dan'ın *Akıncı Köyü* adlı romanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Argunşah, a.g.e., s. 119-128.

⁴⁹⁵ Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 43.

⁴⁹⁶ *BCA*, 30. 18. 1. 2/69. 84. 15, 22 Ekim 1936.

⁴⁹⁷ *BCA*, 30. 18. 1. 2/85. 101. 3, 3 Aralık 1938.

⁴⁹⁸ Anzerlioğlu, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", s. 44.

⁴⁹⁹ Şahin, "Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)", s. 530.

⁵⁰⁰ *BCA*, 30. 18. 1. 2/63. 25. 20, 6 Nisan 1936.

⁵⁰¹ "Mülkiyeliler Bükreş'te", *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1937, s. 3.

Brancovenex Hastanelerinde mide ülseri hakkında üç başarılı ameliyat da yapmıştı. Feridun Şevket Bey'in Bükreş'teki bu başarısı hem Romen hem de Türk basınında geniş yer bulmuştur.⁵⁰²

2.6. Romanya Tarihi İçin Türk Devlet Arşivlerinde Çalışan Romenler

1935'te Türkiye'deki Romen diplomatlarının ilgilendikleri bir başka konu ise Türk arşivlerindeki Romanya ile ilgili belgelerdi. Özellikle Romanya'nın İstanbul Konsolosu Constantin Cretzu, Haziran 1935'te Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne gelerek Romanya ile ilgili Romence ve Slavca belgeleri incelemek için resmi makamlara başvurmuştu. Birkaç ay önce ise yine aynı amaçla Romanya Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı Virtosu, Türkiye'ye gelmiş fakat Türkçe bilmesine rağmen belgelerin dilini anlayamadığı için geri dönmek zorunda kalmıştı. Virtosu'nun Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden istediği belgelerin konuları ise şöyleydi: Babıâli ile Tudor Vladimirescu arasındaki yazışmalar, Silistre, Yerköy ve İbrail paşalarına ait evrak, Romanya'da Aleksander İpsilanti'nin başlattığı Rum isyanı ile ilgili belgeler, 1821-1822'de Romanya'yı işgal eden ve Salih Paşa komutasındaki orduya ait belgeler, 1688-1714 yılları arasında Eflak Voyvodalığı yapmış olan Konstantin Brankovano'ya ait evrak. Bununla birlikte Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı Selahaddin Bey, arşivde belge arayan Romenlerin amacının 1714'te idam edilen Eflak Voyvodası Konstantin Brankovano'nun şifreli yazılarının anahtarını bulmak olduğunu da belirtmektedir.⁵⁰³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde araştırma yapan Romenlerden biri de Romanya'nın Londra Başkonsolosu olan Marcu Beza'ydı. Marcu Beza, Romanya Akademisi üyesiydi ve Manastır'da bulunan Türk okullarında okumuştur. Marcu Beza, aynı zamanda görev için bulunduğu memleketlerdeki Romanya ile ilgili evrakı Romanya Akademisi'ne göndermekteydi. İstanbul'a da Romanya Akademisi için belge almak için 3 Kasım 1936'da arşive gelmişti.⁵⁰⁴

2.7. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya'daki Kültürel Faaliyetleri

Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in sanat, tarih ve edebiyata olan ilgisi, kültürel ve sanatsal faaliyetlere ve Türkiye'nin tanıtılmasına da aracılık etmekteydi. Bu resim sergilerinden biri de 1 Mart 1936'da Bükreş'te Romanya Kültür Bakanlığı'nın himayesinde açılan Modern Türk Resim Sergisi'ydi. Bu sergide Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türk güzel sanatlarının tekâmülü ve başarıları hakkında bir konuşma yapmıştır. Romanya Kültür Bakanlığı Genel Sekreteri Prof. Dr. Valcari ise Türk sanatkarlarının eserlerini tanımaktan mutluluk duyduklarını beyan ederek Hamdullah Suphi Tanrıöver'e teşekkür etmişlerdir.⁵⁰⁵

---

⁵⁰² Sadet Altay, **Atatürk Dönemi Sağlık Politikalarının Halka Yansımada Öncü Kurumlar: Numune Hastaneleri (1924-1938)**, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2015, s. 284-285.

⁵⁰³ **BCA**, 30.18/16. 93. 9, 10 Haziran 1935.

⁵⁰⁴ **BCA**, 30. 10/17. 94. 18, 3 Kasım 1936.

⁵⁰⁵ Akgün, **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri**, s. 188.

Türkiye-Romanya kültürel ilişkilerine örnek olan bir diğer gelişme ise Bükreş Radyosu'nda Türkiye hakkında yapılan programlardı. Bu programlardan biri de 10 Mart 1936 akşamında Bükreş Radyosu'nda sunulan Türk Gecesi'ydi. Saat 21.15'te başlayan programda Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver, kısa bir konuşma yaptıktan sonra Bükreş Üniversitesi Güzel Sanatlar Tarihi Öğretim Üyesi George Operescu "Modern Türkiye'de Güzel Sanatlar" adlı bir konferans vermiştir. Ayrıca programda Türk müzikleri çalınmıştı.⁵⁰⁶

2.8. Romanya ve Türkiye Arasındaki Matbuat İlişkileri

Balkan Paktı'nın imzalanmasından sonra oluşturulan Balkan Paktı Konseyi'nce ele alınan konulardan biri de Pakt üyeleri arasında matbuat alanında işbirliği yapılmasıydı. Bu amaçla Balkan Basın Birliği adlı bir alt komite de kurulmuştur. Balkan Basın Birliği'nin Romanya'daki ilk toplantısı ise 1936 yılında Bükreş'te yapılmıştır. Bu toplantıya katılanlardan biri de Ulus gazetesi muhabirlerinden Sadri Ertem'di. Sadri Ertem, gerek yolculuğu sırasında ve gerekse Balkan devletleri ve Romanya'daki izlenimlerini *Ankara-Bükreş* adıyla bir kitap halinde yayınlamıştı.⁵⁰⁷

Balkan Paktı'nın imzalanmasından sonra Türkiye ve Romanya arasında matbuat alanında da gelişmeler yaşanmıştır. Romanya Elçiliği'nin Matbuat Ataşesi M. Dragu, 8 Şubat 1937'de İstanbul'da bulunan basın mensupları şerefine bir öğle yemeği vermiştir.⁵⁰⁸

Balkan Paktı'nın imzalanmasından sonra oluşturulan Balkan Paktı Konseyi'nce ele alınan konulardan biri de Pakt üyeleri arasında matbuat alanında işbirliği yapılmasıydı. Bu amaçla yapılan konferansların birincisi 21 Şubat 1937'de Atina'da gerçekleştirilmiştir. Balkan Antantı Matbuat Konferansı adı altında yapılan toplantıya, Pakt ülkelerinin milli haber ajansları katılmıştır. Bu kapsamda Türkiye'yi temsilen Anadolu Ajansı Genel Müdürü Muvaffak Menemencioğlu, Romanya Ajansı Direktörü Hurtg, Yugoslavya Ajansı Direktörü Petroviç, Yunanistan Ajansı Direktörü Vekirali katılmışlardır. Toplantının amacı Balkan Paktı ülkeleri arasında matbuat alanındaki işbirliğini kuvvetlendirmektir.⁵⁰⁹

Balkan Basın Birliği'nin ikinci konferansı ise 2 Mart 1937'de Atina Üniversitesi'nde yapılmıştır. Konferansa Yunanistan adına kralı temsilen General Strimber, Metaksas, Dr. Milan Stoyadinoviç, Antonesco ve Tevfik Rüştü Aras katılmışlardır. Konferansta Türk Heyetini Dışişleri Bakanı Aras dışında Vedat Nedim Tör, Ercüment Ekrem Talu, Ahmet Emin Yalman, Muvaffak Menemencioğlu ve Neşet Halil Atay temsil etmiştir. Konferansın amacı Balkanlarda barış ve

⁵⁰⁶ Akgün, *Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri*, s. 188-189.

⁵⁰⁷ "Bibliyografya Ankara-Bükreş", *Ulus*, 2 Mart 1937, s. 6; Nurettin Artam, "Değerli Bir Seyahat Kitabı Ankara-Bükreş", *Ulus*, 9 Mart 1937, s. 2; Burhan Belge, "Politika Bahisleri: Ankara-Bükreş", *Ulus*, 11 Mart 1937, s. 2.

⁵⁰⁸ "Romanya Matbuat Ataşesinin Ziyafeti", *Cumhuriyet*, 9 Şubat 1937, s. 4; M. Dragu, daha önce Romanya Matbuat Müdürlüğü de yapmış, Titulescu'nun Türkiye ziyaretinde ona eşlik etmişti. "M. Titulescu", *Akşam*, 7 Ekim 1933, s. 2.

⁵⁰⁹ "Dört Balkan Devleti Ajans Direktörlerinin İhtimar", *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1937, s. 3.

işbirliği yolunda adımlar atmaktı. Bu amaçla siyasi, teknik ve kültür adı altında üç komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonlara Türk Heyeti, sadece Pakt ülkelerini ilgilendiren haberler için müttefik ajanslar Balkan servisinin kurulması, Pakt ülkeleri arasında telefon ve posta tarifelerinin ucuzlatılması, Pakt ülkeleri arasında kamuoyunu aydınlatmak üzere dört dilli radyo yayını yapılması, ortak Balkan kütüphanesi kurulması, her dört yılda bir kültürel sergi açılması, Balkan senfonisi kurulması gibi 15 teklifte bulunmuştur.⁵¹⁰

Bu toplantının akabinde alınan kararları Türkiye kamuoyuna aktarmak için 20 Mart 1937'de Balkan Basın Birliği'nin Türkiye mümessili Ulus gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay, bir toplantı tertip etmiştir. Toplantının gündemi Balkan Antantı Basın Birliği'nin aldığı kararlardan Türkiye'ye ait olanları uygulamaktı. Bu amaçla Balkan Basın Birliği şu kararları almıştı. İlk önce Pakt üyelerinin ekonomik, sosyal hayat ve edebiyatını, folklorunu ve kalkınmalarını anlatan bir dergi çıkarmayı planlamıştı Bu dergi iki ayda bir yayınlanacaktı ve her sayısı Pakt üyelerinden birine tahsis edilecekti. Pakt ülkelerinin gazeteleri birbirlerinin aleyhine olan haber, yazı ve polemikleri yayınlamayacaktı. Ayrıca Pakt ülkelerinin elçiliklerinde birer basın ataşesi görevlendirilmesi, Balkan kütüphaneleri ve Balkan sergileri açılması kararlaştırılmıştır.⁵¹¹

Romanya Dışişleri Bakanı Victor Antonesco'nun 17 Mart 1937'de gerçekleştirdiği Ankara ziyareti sırasında da Türk ve Romen gazetecileri de bir araya gelmişlerdir. Bu amaçla Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim Bey tarafından 18 Mart 1937'de Ankara Anadolu Kulübü'nde Romen gazetecilere bir akşam yemeği verilmiştir. Bu yemekli toplantıya Romen *Rador Ajansı* Genel Müdürü Hurtig, *Adaverul* gazetesinin diplomasi yazarı Grigarescu'dan başka Türk ve yabancı gazeteciler de katılmıştır.⁵¹² Türkiye'de ise Romanya adına muhabirlik yapan tek kişi ise Willi Sperco'dur. Sperco, Romanya'da çıkan *Independance Roumanie* ve Paris'te yayınlanan *Petit Parisien* ve *Excelsion* gazetelerinin Türkiye muhabiriydi. 29 Nisan 1925'te İcra Vekilleri Heyeti Romanya'da çıkan *Role Roumain* gazetesinin ülkeye girmesini yasaklamıştır.⁵¹³

Türkiye'de bulunan Romanya Elçiliği çalışanları zaman zaman tarihi bölgelere geziler de düzenlemişlerdir. Bu gezilerden biri de 26-27 Mart 1938'de Kayseri'de bulunan Kültepe ve Ürgüp'teki Göreme harabelerine yapılmıştı. Gezi heyetinde Romanya Elçisi Telemaque'dan başka Norveç Elçisi Bentzon ve eşi, Almanya Elçisinin Kızı Von Keller ve elçilik kâtabi Bergfeld, Fransa Elçisinin eşi Madam Ponsot ve elçilik kâtabi Bopp, Meksika Maslahatgüzarı Monasterio, İsveç

⁵¹⁰ Neşet Halil Atay, "Balkan Basın Birliği Konferansı Açılırken", *Ulus*, 3 Mart 1937, s. 2; Neşet Halil Atay, "Basın Birliği Konferansında İntihablar ve İlk Teklifler", *Ulus*, 5 Mart 1932, s. 5; Neşet Halil Atay, "Basın Birliği Konferansında Elen ve Türk Teklifleri", *Ulus*, 6 Mart 1937, s. 5; Neşet Halil Atay, "Balkan Basın Birliği Konferansının Son Günü", *Ulus*, 12 Mart 1937, s. 5.

⁵¹¹ "Balkan Basın Birliği Türk Komitesinin İçtimarı", *Cumhuriyet*, 21 Mart 1937, s. 6; "Balkan Basın Birliği Türk Komitesi Toplandı", *Ulus*, 21 Mart 1937, s. 1, 5; "Balkan Basın Birliği", *Akşam*, 21 Mart 1937, s. 2.

⁵¹² "Matbuat Umum Müdürünün Verdiği Ziyafet", *Cumhuriyet*, 19 Mart 1937, s. 6; "Romen Gazetecileri Geliyor", *Ulus*, 14 Mart 1937, s. 2; "Rumen Gazeteciler Şerefine Ankara'da Verilecek Ziyafetler", *Akşam*, 17 Mart 1937, s. 4; "Romen Gazetecileri Şerefine Verilen Ziyafette Vedat Tör'ün Nutku", *Ulus*, 19 Mart 1937, s. 1, 6.

⁵¹³ İsmail Tevfik, a.g.e., s. 12.

Maslahatgüzarı Steuström ve eşi, İtalya sefaret kâtibi Ambrossetti, Rocfeller Müessesesi Müdürü Dr. Collins ve eşiyle Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi profesörlerinden Vonder Osten ve eşi katılmışlardı. Bunlara mihmandarlık yapmaları için gittikleri yerlerdeki lise ve Milli Eğitim Müdürleri görevlendirilmiştir.⁵¹⁴

2.9. Sportif İlişkiler

Türkiye-Romanya arasındaki sportif ilişkilerden biri de futboldu. 1930 yılı yaz sezonunda Romen takımlarıyla hazırlık maçı yapan kulüplerden biri de Galatasaray'dı. Bu amaçla Galatasaray futbol takımı 4 Haziran 1930'da Bükreş'e gitmiştir.⁵¹⁵ Bükreş'te Yuvanes takımı ile karşılaşan Galatasaray yaptığı maçı 4-2 kaybetmiştir.⁵¹⁶ 1933 yılı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları çerçevesinde 1933 yılı Balkan Kupası'nı kazanmış olan Romen Tamşuvar Futbol Takımı Kadıköy Stadyumu'nda üç adet maç yapmak üzere 26 Ekim 1933'te Türkiye'ye gelmiştir. Bu sırada takımın oyuncuları ağırlıklı olarak Macarlardan oluşmaktaydı. Tamşuvar'ın maçları ise 27 Ekim'de Ateş-Güneş, 30 Ekim'de Pera-Şişli, 31 Ekim'de ise İstanbulspor veya Beşiktaş'la oynaması planlanmıştır.⁵¹⁷ 27 Ekim'de oynanan Ateş-Güneş maçını 6-2'lik skorla Tamşuvar takımı kazanmıştır.⁵¹⁸ Tamşuvar takımı, 3 Kasım 1933'te Fenerbahçe ile de bir maç yapmıştır. Maçı Fenerbahçe 3-1 kazanmıştır. Fenerbahçe'nin gollerini Reşat ve Muzaffer (2) atmıştır.⁵¹⁹

1936'da İstanbul'da yapılacak olan Balkan Oyunları'na katılmak üzere Türk Atletizm Federasyonu tarafından Romen sporcular da davet edilmiştir. Bunların pasaport ve vize işlemlerinden ise para alınmamıştır.⁵²⁰ 29 Ağustos 1937'de başlayan Oyunlara Romenler 20 kişilik bir kabile ile katılmışlardır.⁵²¹ Yine bu şekilde festivallere katılma üzere Macaristan, Romanya, Yugoslavya, Bulgaristan ve Yunanistan'dan Türkiye'ye gelecek olanlara ise iki aylık bir vize verilmekteydi.⁵²²

Türkiye ile Romanya'yı futbolda yakınlaştıran maçlardan biri de 29 Mayıs 1938'de Fenerbahçe ile Tamşuvar arasında yapılmıştır.⁵²³ Bu yıllarda oyuncu kadrosu ağırlıklı olarak Macar futbolculardan oluşan Tamşuvar takımı, Romanya'nın en güçlü futbol kulübüydü. 29 Mayıs

⁵¹⁴ **BCA**, 30. 10/131. 938. 13, 8 Nisan 1938.

⁵¹⁵ "Galatasaraylı Futbolcular", **Akşam**, 5 Haziran 1930, s. 1.

⁵¹⁶ "İlk Maç", **Akşam**, 7 Haziran 1930, s. 1.

⁵¹⁷ "Tamşuvar Geliyor", **Akşam**, 21 Ekim 1933, s. 4; "Tamşuvar Takımı En Kuvvetli Kadrosile Geldi", **Akşam**, 27 Ekim 1933, s. 8.

⁵¹⁸ Eşref Şefik, "Ateş-Güneş Tamşuvar Maçı", **Akşam**, 28 Ekim 1933, s. 4.

⁵¹⁹ "Bugün Kadıköy'nde Yapılacak Fenerbahçe-Tamşuvar Maçı Ne Netice Verebilir?", **Akşam**, 3 Kasım 1933, s. 8; Eşref Şefik, "Fenerbahçe Tamşuvar'ı 1-3 Yendi", **Akşam**, 4 Kasım 1933, s. 4.

⁵²⁰ **BCA**, 30. 18. 1. 2/68. 8. 15, 29 Ocak 1936; Balkan Olimpiyat Oyunları için hazırlanan statlardan biri de Fenerbahçe Stadi'ydı. Olimpiyat için stada 5 bin kişilik kapalı tribün yaptırılmıştır. "Balkan Oyunları İçin Stad", **Zaman**, 7 Nisan 1935, s. 5.

⁵²¹ "Balkan Festivali de Yarın Gece Taksim'de Başlıyor", **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1936, s. 5.

⁵²² **BCA**, 30. 18. 1. 2/76. 57. 8, 19 Haziran 1937.

⁵²³ "Tamşuvar-Fener Maçı", **Akşam**, 28 Mayıs 1938, s. 10.

1938'de sekiz bin kişinin izlediği maçı, Yaşar'ın attığı golle, 1-0'lık bir skorla Fenerbahçe takımı kazanmıştır.⁵²⁴ Romen Tamışvar takımı 31 Mayıs 1938'de de Pera Spor Kulübü'yle karşılaşmıştır. Yapılan maçı, Pera, 3-2 kazanmıştır.⁵²⁵ Tamışvar, İstanbul'daki üçüncü maçını 3 Haziran 1938'de Beşiktaş ile yapmıştır.⁵²⁶ Şeref Stadı'nda yapılan maçı, Rumen takımı 1-0 kazanmıştır.⁵²⁷

Türkiye ile Romanya arasındaki sportif ilişkilerden biri de Haziran 1938'de yapılan Balkan Ralli yarışlarıdır. Yarışmayı Yunanistan Turing Kulübü organize etmiştir. Bu turnuvaya Türkiye, Yugoslavya, Romanya ve Arnavutluk'tan 22 otomobil katılmıştır. Yarışmaya Türkiye'den Reboul ve Moskov isimli iki sürücü otomobilleriyle katılmıştır. 1.600 kmlik rallinin güzergâhı ilgili ülkelerden Atina'ya kadardır. Bu güzergâh için otomobillerin İstanbul (Türkiye), Varna (Bulgaristan), Brasov (Romanya), Osiek (Yugoslavya) ve Tiran'dan (Arnavutluk) hareket etmeleri gerekmektedir. Söz konusu yarış, 4 Haziran 1938 sabahı saat 7.51'de Atina'da sonlandırılacaktı. Turnuvanın amacı, sürat değil, otomobillerin arıza yapmadan hedefe ulaşmasını sağlamaktır. Müsabakada birinciye 30 bin, ikinciye 15 bin, üçüncüye 7 bin, dördüncüye 3 bin ve beşinciye 1.500 drahmi ödül verilmiştir.⁵²⁸

1938'in son günlerinde Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü'nün daveti üzerine Romanya Karma Futbol Takımı bir dizi maç yapmak üzere Türkiye'ye gelmiştir. Buna göre Romanya Karma Futbol Takımı, 23 Aralık 1938'de Ankara'ya gelerek Ankara Karması ile bir futbol maçı yapmıştır. Romanya Karması 27 Aralık'ta Galatasaray ve 29 Aralık'ta ise Fenerbahçe Futbol takımları ile birer maç oynadıktan sonra 30 Aralık 1938'de Yunanistan'a hareket etmiştir.⁵²⁹

---

⁵²⁴ "Tamışvar Takımı Bugün Fenerbahçe İle Karşılaşıyor", **Akşam**, 29 Mayıs 1938, s. 10; Tevfik Kuyuş, "Fenerbahçe Tamışvar'ı 1-0 Mağlup Etti", **Akşam**, 30 Mayıs 1938, s. 8.

⁵²⁵ "Tamışvar Pera İle Karşılaşıyor", **Akşam**, 31 Mayıs 1938, s. 10; T. Kuyuş, "Pera, Tamışvar'ı 3-2 Yendi", **Akşam**, 1 Haziran 1938, s. 9

⁵²⁶ "Tamışvar Beşiktaş'la Karşılaşıyor", **Akşam**, 3 Haziran 1938, s. 8.

⁵²⁷ Tevfik Kuyuş, "Tamışvar Dün Beşiktaş'ı 1-0 Yendi", **Akşam**, 4 Haziran 1938, s. 10.

⁵²⁸ "Balkanlar Arası Otomobil Rallisi", **Akşam**, 31 Mayıs 1938, s. 4; "Balkan Ralli Yarışı", **Akşam**, 3 Haziran 1938, s. 2; "Balkanlar Arası Otomobil Rallisi Başladı", **Akşam**, 3 Haziran 1938, s. 4; "Balkan Otomobil Rallisinin Galipleri", **Akşam**, 7 Haziran 1938, s. 13.

⁵²⁹ **BCA**, 30. 10/145. 37. 11, 22 Aralık 1938.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE VE ROMANYA ARASINDAKİ EKONOMİK VE DİĞER İLİŞKİLER

3.1. Türkiye ile Romanya Arasındaki İlk Ticari İlişkiler

1923-1938 döneminde Türkiye ile Romanya arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin bir başka yansıması ise iktisadî ve ticarî alanda kendini göstermiştir. Çünkü her iki ülkenin de ekonomik anlamda birbirlerine ihtiyacı vardı. Türkiye, Romanya'nın petrol, tarım ve diğer ürünleri için sağlam bir piyasayı teşkil ederken; Romanya da Türk manifaturası, narenciye ve diğer malların ihracatı bakımından aynı öneme sahipti.⁵³⁰ Türkiye ile Romanya arasındaki ticari ilişkiler Kurtuluş Savaşı yıllarında ve Cumhuriyet'in ilanının ardından yıllarında da sürdürülmekteydi. Bu yıllarda arşive yansıyan belgelere göre Türkiye ile Romanya arasındaki ticari faaliyetler şunlardır: Romanya-İngiliz Şark Petrol Şirketi'nin 1922 yılı Mart ve Temmuz aylarında İzmir'e getirilen gaz ve mazot, yaklaşık olarak 1.310 tondur. Bu gaz meselesinden dolayı İzmir Rûsûmât Başmüdüdü İhsan Bey, 1926 yılında TBMM Muhâkemât Encümeni tarafından yürütülen bir soruşturma geçirmiştir.⁵³¹ 1924 kışının Türkiye'de oldukça şiddetli geçmesi de Romanya mısırına olan ihtiyacı artırmıştır. Aralık 1924 sonunda Rize ve çevresindeki şiddetli kar yağışı ile soğğun tarım alanlarına verdiği hasarla bir kg. buğday 35, bir kg. mısır ise 18 kuruşa kadar yükselmişti. Bu yüzden hasat mevsimine kadar, Romanya ve Rusya'dan ithal edilecek olan mısır ve buğday unlarının gümrük vergisinden muaf tutulmasına karar verilmiştir.⁵³² Romanya'dan getirilen mısır, ekmeçlik olarak kullanıldığı gibi askerî barut fabrikalarında da ispiroto üretimi için satın alınmaktaydı. Bu tür alımlardan biri de 8 Ağustos 1926'da Galata'da vapur acentesi sahibi olan Hayri Bey'den yapılmıştır. Hayri Bey'in Romanya'dan getirttiği 600 ton mısır, Bakırköy Barut Fabrikası'nda ispiroto üretiminde kullanılmak üzere devlet tarafından satın alınmıştır.⁵³³

Türkiye ve Romanya başta olmak üzere Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan arasında en azından ticarî olmak üzere bir Balkan birliğinin kurulması çalışmalarına daha Lozan Antlaşması imzalanmadan önce Mart 1923 başında başlanılmıştı. Bu ilişkiler ilgili ülkeler arasında bir ticarî birliğin kurulmasına yönelikti. Bu amaçla 1923 yazında Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Sofya'da yayınlanan *Balkan Ticaret Gazetesi (Journal Commercial Balkanique)* Müdürü

---

⁵³⁰ Ekrem, "Atatürk ve Romanya Kamu Oyu", s. 39; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1048; Metin, "Atatürk Dönemi Türk Dış Ticaretinde Romanya'nın Yeri", s. 54.

⁵³¹ BCA, 30.10/182. 255. 1, 4 Nisan 1926.

⁵³² BCA, 30. 10/119. 837. 4, 3 Ocak 1925.

⁵³³ BCA, 30. 18. 1. 1/20. 50. 19/ 8 Ağustos 1926.

Dimitri Ianakief'in öncülüğünde bir ticaret kongresinin yapılması plânlanmıştır. Bu kongreye ilgili ülkelerin şirket temsilcileri, ticaret odalarının başkanları ve sanayicilerinin katılması öngörülmüyordu.⁵³⁴

Romanya ile Türkiye arasındaki ilk resmi ticarî antlaşma, Lozan Antlaşmasına bağlı olarak yapılan *Ticaret Mukavelenâmesi*'ydi. 19 maddeden oluşan bu mukavelename, Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Sırbistan-Hırvatistan-Slovenya arasında imzalanmıştı. Mukavelede Romanya'yı Diamandy ile Contzesco temsil etmiştir.⁵³⁵ Mukavelenin amacı, Türkiye ile Romanya arasındaki ithalat ve ihracat işlemleri ile gümrük işlemlerini düzenlemektir. Mukavelenamenin süresi ilk başta 30 ay olarak öngörülmüştü. 30 aylık dönemin bitiminden sonra ilgili devletler, Mukavelenâmeyi bitirmek hakkını tanımakta görüş birliğine varmışlardır. Bu 30 aylık hesaba göre antlaşmanın süresi 10 Şubat 1927'de bitmekteydi. Bu amaçla 13 Şubat 1927'de antlaşmanın Türkiye-Romanya ve Yunanistan arasında yenilenmesi için Hariciye Vekâleti görevlendirilmişti.⁵³⁶ Bu sürenin 6 ay kadar daha uzatıldığı belgelerden anlaşılmaktadır. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonraki 30 ay içerisinde, Romanya'nın Türkiye'ye olan ihracatı ithalatından daha fazlaydı. Bununla birlikte Türkiye, 3 Temmuz 1927'de aldığı bir kararla Lozan Ticaret Mukavelenâmesi'ni feshetmiştir.⁵³⁷ Fakat aynı zamanda Romanya ile olan ticari ilişkilerin kesilmemesi ve kalıcı bir yasal zemine oturtulmasına kadar, geçici itilafnamelerle meseleyi çözüme yoluna gitmiştir.⁵³⁸

Türkiye ile Romanya arasında imzalanan ticaret antlaşmalarının ilki Modüs Vivendi (geçici uzlaşma) olarak anılmıştır. Modüs Vivendi, geçici anlaşma anlamına gelen Latince bir terimdir. Özellikle kısa süreli ticaret veya gümrük konularına ilişkin ikili antlaşmaları ifade etmek için kullanılan bir terimdir.⁵³⁹ Modüs Vivendi, Türkiye ile Romanya arasındaki ticari ilişkileri, yasal bir zemine oturtuluncaya kadar yürütmek amacıyla imzalanmıştır. Bununla birlikte Modüs Vivendi olarak anılan ticaret mukavelenâmesi, Romanya hükümetinin iç hukuk sisteminden kaynaklanan sorunlar nedeniyle ilk başta kalıcı bir antlaşmaya dönüştürülemedi ve bu yüzden 1928'den itibaren her altı ayda bir antlaşmanın uzatılması yoluna gidilmiştir.⁵⁴⁰

---

⁵³⁴ **BCA**, 30. 10/226. 523. 1, 15 Mayıs 1339/1923.

⁵³⁵ Mukavele metni için bkz. **Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire**, s. 89-99.

⁵³⁶ **BCA**, 30. 18. 1. 2/23. 8. 11, 13 Şubat 1927.

⁵³⁷ **BCA**, 30. 18. 1. 1/26. 55. 17, 12 Eylül 1927.

⁵³⁸ **BCA**, 30. 18. 1. 2/25. 41. 12, 3 Temmuz 1927.

⁵³⁹ **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, (Der. Faruk Sönmezoglu, Haz. Ülke Arıboğan, Gülden Ayman, Beril Dedeoğlu), Der Yay., 4. Baskı, İstanbul 2005, s. 487.

⁵⁴⁰ 11 Şubat 1928'de süresi bitecek olan Modus Vivendi antlaşmasının süresinin altı aylık uzatılması için bkz. **BCA**, 30. 18. 1. 1/27. 79. 10, 8 Şubat 1928; A. Gündüz Ökçün-Ahmet R. Gökçün, **Türk Antlaşmaları Rehberi (1920-1973)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1974, s. 269; 11 Ağustos 1928'de süresi bitecek olan Modus Vivendi antlaşmasının süresinin altı aylık uzatılması için bkz. **BCA**, 30. 18. 1. 1/29. 47. 15, 29 Temmuz 1928; 11 Şubat 1929'da süresi bitecek olan Modus Vivendi antlaşmasının süresinin altı ay daha uzatılması için bkz. **BCA**, 30. 18. 1. 2/1. 14. 34, 6 Şubat 1929; "Romanya İle Ticaret İtilafı", **Akşam**, 21 Şubat 1929, s. 2; "Hükümetimizle Romanya Arasında Akt Edilen Modüs Vivendi Ahkâmının Altı Ay Daha Temdidi Hakkında Kararname", **RG**, No: 1132, s. 6692-6693, 2 Mart 1929; Ağustos 1929'da süresi bitecek olan Modüs Vivendi'nin altı ay daha uzatılması için 9 Temmuz 1929'da imzalanan kararname Ökçün-Ökçün, a.g.e., s. 269.

1920'li yılların sonuna doğru Türkiye Cumhuriyeti, hem Balkan ve hem de Avrupa ülkelerinin mali durumlarını yakından takip etmeye başlamıştır. Bu ülkeler hakkında ayrıntılı listeler de düzenlenmeye başlamıştır. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın olduğu yılda bu listelerden biri de şu şekildedir:⁵⁴¹

Tablo 1: 1927 – 1928'de Kişi Başına Düşen Milli Gelir İle GSMH

Yıl	1927-1928 ⁵⁴²	1927-1928 ⁵⁴³
Ülkeler	Kişi Başına Düşen Gelir (TL)	Milli Gelir (Milyon TL)
ABD	1557	168.200 (1929)
Almanya	574	36.500
Avustralya	1014 (1926)	-
Avusturya	297	-
Belçika	442	-
Brezilya	90	-
Bulgaristan	101 (1926)	576
Cenûbi Afrika Birliği	206 (1926)	-
Çekoslovakya	315	-
Danimarka	572	-
Estonya	202	-
Finlandiya	221	-
Fransa	480	19.736
Hollanda	792	-
İngiltere	784	35.752
İsveç	554	-
İsviçre	737	-
İtalya	229	9.389
Japonya	187 (1925)	-
Kanada	1.261	-
Letonya	198 (1926)	-
Litvanya	152 (1926)	-
Macaristan	215	-
Norveç	669	-
Polonya	159	-
Romanya	197	3.500

⁵⁴¹ BCA, 30.10/24. 138. 11.

⁵⁴² BCA, 30. 10/24. 137. 4, 23 Mayıs 1935.

⁵⁴³ BCA, 30.10/24. 138. 11.

Tablo 1: (devamı)

Yıl	1927-1928	1927-1928
Ülkeler	Kişi Başına Düşen Gelir (TL)	Milli Gelir (Milyon TL)
SSCB	163	-
Türkiye	117	1.600
Yugoslavya	172 (1926)	2.223
Yunanistan	-	-

Tabloda da görüldüğü üzere Balkan ülkeleri arasında milli geliri ve kişi başına düşen gelirin en yüksek olduğu ülke Romanya'dır. Türkiye ise kişi başına düşen milli gelir bakımından 30 ülke arasında sondan ikinci sıradadır. 1929'da Türkiye'nin kişi başına düşen milli geliri 117 lira iken bu rakam 1933'te 73, 1934'te 78, 1935'te ise 82 liraydı.⁵⁴⁴

3.2. 1929 Tarihli İkamet, Ticaret ve Deniz Ulaşımı Antlaşması

Türkiye ile Romanya arasındaki ticari ilişkileri belli bir aşamaya getirmek ve Modüs Vivendi'den kurtarmak için ilk olarak 1928'de Ankara'da 24 üyeli bir Ekonomi Müsteşarlığı ve Bükreş'te de bir Ekonomi Heyeti meydana getirilmiştir.⁵⁴⁵ Bu Heyet çalışmalarına devam ederken Türkiye'de uzun yıllardır faaliyet gösteren 125 milyon ley sermayeli Bank Marmaroş Blank E. Kompani adlı Romen şirketi, Mayıs 1929'da kendini tasfiye yoluna gitmiştir. Bu sırada şirketin İstanbul Şubesi'nin Müdürü Edgar Fernandezi'ydi.⁵⁴⁶

Ekonomi Heyeti'nin çalışmasıyla her iki ülke arasında ticaret ve ekonomi antlaşmaları imzalanmıştır. 11 Haziran 1929'da Ankara'da imzalanan antlaşma İkamet, Ticaret ve Deniz Ulaşımı Antlaşması'dır (*Ticaret ve Seyri Sefain Muahedesi/Mukavelenamesi*). Antlaşmayı, Türkiye adına Diyarbakır Eski Mebusu ve Büyükelçi Zekâi, Burdur Mebusu Mustafa Şeref ve Hariciye Vekâleti Müsteşarı Menemenli Numan (Menemencioğlu) Beylerle; Romanya adına ise Ankara Elçisi Georges Filality ve Romanya Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Ticaret Genel Müdürü Jean Gr. Dimitresco/Demetrescu imzalamıştır.⁵⁴⁷ 18 Mayıs 1930'da yürürlüğe giren,⁵⁴⁸ antlaşmanın Romanya'daki teatisi için ise Bükreş Maslahatgüzarı Mehmet Ali Tevfik Bey görevlendirilmiştir.⁵⁴⁹

⁵⁴⁴ BCA, 30.10/ 24. 138. 11.

⁵⁴⁵ Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", s. 1048.

⁵⁴⁶ RG, 1199, 26 Mayıs 1929, s. 7344; RG, 1213, 11 Haziran 1929, s. 7520; RG, 1224, 24 Haziran 1929, s. 7605.

⁵⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti ile Rumanya Krallığı Arasında İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi, Hariciye Vekâleti Yay., by ty, (TTK B/2255), s. 1.

⁵⁴⁸ BCA, 30. 18. 1. 2/10. 29. 16, 18 Mayıs 1930.

⁵⁴⁹ BCA, 30. 18. 1. 2/15. 79. 9, 30 Kasım 1930;30. 18. 1. 2/ 16. 83. 5, 22 Aralık 1930.

Antlaşma, Romanya ve Türkiye'deki her iki ülke vatandaşlarının ikamet şartlarıyla ticaret ve deniz ulaşımı şartlarını düzenlemeye yöneliktir. Antlaşma, 34 maddeden oluşmaktadır. Antlaşmaya göre; her iki ülkenin vatandaşları ilgili ülkenin kanun ve nizamlarına uyarak seyahat özgürlüğüne sahip olacaklar ve yerleşebileceklerdi (madde 1). İlgili ülkenin emniyet ve düzenini bozanlar sınır dışı edileceklerdi (madde 2). Her iki ülke vatandaşlarının menkul ve gayrimenkul edinme ve satma haklarına müdahale edilmeyecek, mallarını ihraç etmelerine izin verilecektir (madde 3). Barış zamanlarında olduğu gibi savaş zamanlarında da taraflardan birinin vatandaşı diğerinin ülkesinde askerî hizmete tabi tutulmayacaklardı (madde 6). Taraflar her iki ülkede de serbestçe mahkemeler başvurup haklarını arayabileceklerdir (madde 7). Tarafların birinin ülkesinde olan ve orada memleketin kanunlarına uygun olarak hisse senetli şirketler kurabilecekler ve bu şirketler ilgili ülkenin vatandaşlarının tabi olduğu vergi vs. yükümlülüklerine tabi olacaktır (madde 8). Türkiye ve Romanya arasında yapılacak olan ithalat ve ihracata ait vergi ve mükellefiyetler, en ziyade müsaadeye mazhar olan memleketin müteşebbislerine bahşedilen muameleden daha düşük olmayacaktır (madde 11). Her iki ülke arasındaki gümrük tarifesi, Türkiye ile 1923'te Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış olan memleketler arasında mevcut veya gelecekte ihdas edilecek şartlara bağlı olacaktır (madde 13). İki ülke arasındaki hayvan ticareti, ilgili ülkenin veteriner zabıta kanunlarına uymak zorundadır (madde 16). Her iki ülke birbirinden transit vergisi almayacaktır (Madde 19).

Antlaşma karşılıklı olarak imzalanıp yürürlüğe girdikten sonra iki sene geçerli olacaktı. Ancak bu iki senelik sürenin bitimine altı ay kala taraflardan biri tarafından fesh edilmediği surette kendiliğinden temdid olunarak feshi gününden itibaren altı ay daha yürürlükte kalacaktır.⁵⁵⁰ Böylece Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Romanya arasında ticaret konusunda bir mutabakat sağlanmış olmaktadır. Antlaşmaya göre Romanya, her yıl 100 tonu geçmeyecek miktarda Türk tütününü almayı taahhüt etmiştir. Yine Türkiye'den Romanya'ya ihraç edilecek olan kuru üzüm, Yunanistan'dan Romanya'ya gönderilen Korent kuru üzümünün tabi olduğu yükümlülüklerine tabi olacaktır.⁵⁵¹

Antlaşmanın imzalandığı yıl olan 1929'da Türkiye, Romanya'nın genel ithalatının % 1'ini karşılarken, Romanya da Türkiye'ye % 1,5'lik ihracat yapıyordu.⁵⁵² 11 Haziran 1929'da imzalanan Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması'ndan sonra 1930 Ekimi'nde Romanya'dan Türkiye'ye bir Kooperatifçiler Heyeti gelmiştir. Heyetin geliş amacı Türkiye'deki kooperatif teşkilatını yakından görüp incelemektir.⁵⁵³ Yine antlaşmadan sonra Ekim 1930 başında Romen sanayicileri Beyoğlu'nda

---

⁵⁵⁰ Antlaşmanın tam metni için bkz. **Türkiye Cumhuriyeti ile Rumanya Krallığı Arasında İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavenamesi**, s. 1-19; **RG**, 1525, 21 Haziran 1930, s. 9119-9124.

⁵⁵¹ **Türkiye Cumhuriyeti ile Rumanya Krallığı Arasında İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavenamesi**, s. 19.

⁵⁵² Metin, "Atatürk Dönemi Türk Dış Ticaretinde Romanya'nın Yeri", s. 56.

⁵⁵³ Heyetin Devlet Demiryolları ile yapacağı seyahate de % 50 indirim yapılmıştır. **BCA**, 30. 18. 1. 2/14. 66. 10, 8 Ekim 1930.

bir sergi açmışlardır. Sergide Romen el işi ürünleri ile tekstil ürünleri sergilenecekti.⁵⁵⁴ Antlaşmanın imzalanmasından sonra Türkiye’de faaliyet gösteren Romen şirketlerinin sayısının arttığı da görülmektedir. Kaynaklardan tespit edebildiğimize göre bu yıllarda Türkiye’de faaliyet gösteren Romen şirketleri şunlardı: Serviçi Döleta Roman-Serviciul Maritim Roman,⁵⁵⁵ Aleksander Beldimano’nun Şirketi,⁵⁵⁶ Steau Romana,⁵⁵⁷ Etual Rumen,⁵⁵⁸ Hriso Veloni Bankası,⁵⁵⁹ Steand Romana.⁵⁶⁰

3.3. 1933 Türkiye – Romanya Ticaret Antlaşması

11 Haziran 1929’da yapılan antlaşmadan sonra Türkiye, dış ticaretini korumak için bazı önlemler alarak gümrük vergilerini yükseltme yoluna gitmiştir. Bu yıllarda Romanya’dan ithal edilen ürünlerin başında gelen şeker için yapılan uygulama şu şekildeydi: 1930’dan önce Romanya’dan ithal edilen şekerin karşılığında tütün verilirken bu tarihten sonra zeytin ve zeytinyağı verilmeye başlanmıştır.⁵⁶¹ 1933 yılı başında Romanya, yeni bir ekonomik sözleşme yapmak üzere bir öneride bulunmuştur. Bu öneri Türkiye tarafından 5 Mart 1933’te kabul edilmiştir. Türkiye’nin gümrük vergilerinde artırıma gitmesi Romanya’yı böyle bir görüşme yapmaya sevk etmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda yeni bir ek antlaşma 17 Haziran 1933’te imzalanmıştır. Antlaşmaya göre 11 Haziran 1929’da imzalanan antlaşmanın hükümlerine de hâlel gelmeyecekti. Antlaşmada Romanya’yı Ankara Elçisi Carp ile Ekonomik Konsül N. Manescu temsil etmiştir.⁵⁶² 1933 Türkiye-Romanya Ticaret Antlaşması, 18 Eylül 1933’te TBMM tarafından yürürlüğe konmuştur.⁵⁶³

Bu yıllarda Temmuz-Aralık 1932,⁵⁶⁴ Temmuz-Aralık 1933,⁵⁶⁵ Ocak-Haziran 1934’te⁵⁶⁶ 1 Romen leyi, Türk lirası olarak 1 kuruş 10 paraya tekabül ediyordu. 1933’te Türkiye ile Romanya arasında Ticaret Antlaşması yapılmadan Balkan ülkeleri hakkında ayrıntılı malî raporlar ilgili makamlara sunulmuştur. Bu raporlar, ilgili ülkelerin resmî istatistiklerinden elde edilmiştir. Bu raporlardan biri aşağıdaki gibiydi.⁵⁶⁷

⁵⁵⁴ “Romen Sergisi”, **Akşam**, 28 Eylül 1930, s. 9.

⁵⁵⁵ **RG**, 1578, 24 Ağustos 1930, s. 9314. Şirketin bu tarihteki avukatı G. Malioğlu idi.

⁵⁵⁶ Bu şirket gaz için tazyik deposu inşa etmekteydi. **RG**, 1994, 5 Ocak 1932, s. 1115.

⁵⁵⁷ Şirketin Şubat 1932’deki avukatları Doktor Maks Bülümberg ile Ralf H. Rozenberg’ti. **RG**, 2026, 15 Şubat 1932, s. 1216; Steau Romana Şirketi, 29 Nisan 1938’de meydana gelen Kırşehir depreminde depremzedeler için Kızılay’a 800 liralık bir para bağışında da bulunmuştur. “Zelzele”, **Akşam**, 1 Mayıs 1938, s. 8.

⁵⁵⁸ **RG**, 2033, 23 Şubat 1932, s. 1252.

⁵⁵⁹ **RG**, 2796, 6 Eylül 1934, s. 4312.

⁵⁶⁰ **RG**, 3813, 20 Ocak 1938, s. 9269.

⁵⁶¹ **RG**, 2280, 18 Aralık 1932, s. 2073; **RG**, 2284, 22 Aralık 1932, s. 2090; **RG**, 2287, 26 Aralık 1932, s. 2098.

⁵⁶² Ökçün-Ökçün, a.g.e., s. 269; Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 124.

⁵⁶³ **BCA**, 30. 18. 1. 2/39. 70. 2, 18 Eylül 1933.

⁵⁶⁴ **RG**, 2157, 25 Temmuz 1932, s. 1746.

⁵⁶⁵ **RG**, 2603, 13 Ocak 1934, s. 3389.

⁵⁶⁶ **RG**, 2766, 1 Ağustos 1934, s. 4196.

⁵⁶⁷ **BCA**, 30. 10/24. 137. 4/23 Mayıs 1935.

Tablo 2: 1932 – 1933 Yıllarında Balkan Ülkelerinin Mali Durumları

	1932-1933/Ley	1933-1934/Leva	1933-1934/Dinar	1932-1933/Drahmi
Ülkeler	Romanya	Bulgaristan	Yugoslavya	Yunanistan
Vasitasız Vergiler	7.300.000.000	455.679.000	1.808.000.000	1.282.451.000
Vasıtalı Vergiler	-	-	2.280.000.000	4.450.962.000
Devlet Teşebbüsatı			3.448.430.000	-
Gümrük Rüşumu	3.000.000.000	626.334.000	-	-
İçki ve Alkol Rüşumu	1.830.000.000	1.202.050.000	-	-
Diğer Maddeler Rüşumu	2.150.000.000.	113.044.000	-	-
Muamele Vergisi	1.200.000.000	-	-	-
Eğlence Vergisi	80.000.000	-	-	-
Damga ve Tescil Rüşumu	3.100.000.000	552.544.000	-	600.221.000
Ceza-yı Nakdi	-	71.910.000	-	-
Liman ve Demiryolları	-	118.567.000	-	-
PTT Varidatı	-	259.208.000	-	-
Hükümet Emvali	-	189.866.000	-	-
Vilayet Bütçeleri Varidatı	-	329.581.000	-	-
Muhtelif Varidat	-	782.138.000	695.166.100	2.303.240.000
Eski Bütçeler Varidatı	-	286.034.000	-	-
Fevkalade Varidat	-	134.522.000	-	-
Devlet İnhisarları Varidatı	4.637.856.000	-	1.606.730.000	516.832.000
Maliye Vekâleti Varidatı	1.297.835.038	-	-	-
Dahiliye Vekâleti Varidatı	25.900.000	-	-	-
Adliye Vekâleti Varidatı	103.420.000	-	-	-
Hariciye Vekâleti Varidatı	56.000.000	-	-	-

Tablo 2: (devamı)

	1932-1933/Ley	1933-1934/Leva	1933-1934/Dinar	1932-1933/Drahmi
Ülkeler	Romanya	Bulgaristan	Yugoslavya	Yunanistan
Ziraat Vekâleti Varidatı	132.400.000	-	-	-
İş ve Sıhhat Vekâleti Varidatı	20.250.000	-	-	-
Sanayi ve Ticaret Vekâleti Varidatı	158.300.000	-	-	-
Harbiye Vekâleti Varidatı	202.700.000	-	-	-
Nafia Vekâleti Varidatı	9.420.000	-	-	-
Maarif ve Mezhepler Vekâleti Varidatı	25.325.000	-	-	-
Toplam	25.429.406.038	5.121.477.000	10.438.326.000	9.153.706.000

3.4. 1935 Türkiye – Romanya Ticaret ve Clearing Antlaşmaları

Clearing veya kliring olarak bilinen ticaret yapma yöntemi, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının bir sonucudur. Türkiye de 1929 bunalımı karşısında ekonomik kalkınmasını sürdürebilmek, ihracat ve ithalatı arttırmak için çeşitli politikalar geliştirmiştir. Bu politikaların en önemlilerinden biri de 1933'ten itibaren dış ödemelerde kullanılan clearing ve takas yöntemidir.⁵⁶⁸ Clearing sisteminde birbirlerine bazı ayrıcalıklar tanıyarak anlaşma yapan iki ülke söz konusudur. Bu tür bir anlaşmada döviz yerine takas yapılmaktadır. Yani ithal malı, ihraç malı ile değiştirilmektedir. Aralarında clearing antlaşması bulunan iki ülke, ithalat ve ihracatını döviz kullanmadan kliring kurumları aracılığı ile gerçekleştirir. Bu kurumlar ilgili ülkelerin Merkez Bankaları ya da Kliring Ofisleridir. Kliring ticareti yapan ülkelerde ithalatçılar, ithal bedellerinin ulusal para olarak kendi ülkelerindeki Merkez Bankası ya da Kliring Ofisine öderler. İhracatçılar da alacak bedellerinin yine ulusal para olarak kendi ülkelerindeki kliring kurumlarından alırlar. Böylece iki ülke arasındaki ticarete döviz kullanılmamış, mal değişimi yapılmış olur.⁵⁶⁹

⁵⁶⁸ Ömer Metin, “Türk-Romen Clearing Sözleşmesi ve Ekonomik İlişkilere Etkisi (1935-1938)”, *History Studies*, IV/I, 2012, s. 388

⁵⁶⁹ Sönmezoğlu, a.g.e., s. 412.

Türkiye ile Romanya arasında imzalanan Ticaret ve Clearing Antlaşması, 4 Ekim 1935 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır. 6 maddelik Antlaşma, 14 Ekim 1935 tarihinde Hükümet tarafından onaylanmış, 23 Ekim 1935 tarihli *Resmi Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Antlaşmanın giriş kısmında, bu mukavelenin 11 Haziran 1929’da imzalanan *Ticaret ve Seyri Sefain Antlaşması* hükümlerine hâlel getirmeyeceği vurgulanmıştır. Antlaşmanın geçerlilik süresi ise 9 ay olarak tespit edilmiştir.⁵⁷⁰ Ticaret Antlaşması’nın birinci maddesinde Romanya’dan ithal edilecek mallar, ikinci maddesinde ise Türkiye’den ihraç edilecek malların listesi yapılmıştır. Bu listelere göre Romanya’dan ithal edilecek olan ürünler ve miktarları şu şekildedir:⁵⁷¹

Tablo 3: 1935 Ticaret Sözleşmesine Göre Romanya’dan İthal Edilecek Ürünler

Ürün Adı	Miktarı (Ton)
Kaşkaval Peyniri	10
Tutkal, Jelâtin, Lake	45
Yaş Deri	1.000
Kuru Deri	300
Keçe Şapka Taslağı	1
Tıbbi Bitki	0.5
Kibritlik Kereste	3.000m ³
Parke ve Kontrplak	40
Yumurta Ambalajı İçin Talaş	1.000
Fıçı Tahtası ve Çemberi	2.000
Ahşap Fıçı	5.000
Ahşap Alet-Edevat	5
Ahşap Kundura Çivisi	2
Kibrit Çöpü	5
Fırça, Süpürge, Resim Fırçası	3
Katranlı Kâğıt	500
Resim, Süzgeç ve Sünger Kâğıdı	10
Katranlı Mukavva	40
Cilalı Mukavva	10
Perakende İplik	6
Asbestos Mukavva, Lâmba Gömleği	10.000
Her Nevi Mücerred	10
Adi, Buzlu, Mineli Pencere Camı	2.000
Ayna ve Mağaza Camı	5
Demir Saç ve Levha	20

⁵⁷⁰ **RG**, No: 3139, 23 Ekim 1935, s. 5735.

⁵⁷¹ **RG**, No: 3139, 23 Ekim 1935, s. 5736-5737; **RG**, No: 3188, 21 Kasım 1935, s. 5861-5862.

Tablo 3: (devamı)

Ürün Adı	Miktarı (Ton)
Demir Tel	100
Demir Zincir	5
Demir Boru ve Raptiyeleri	300
Kalorifer Radyatörü ve Aksanı	20
Mutfak Takımı	3
Buhar Kazanı	100
Benzinle Çalışan Motor	30
Elektrik Motoru	30
Akü ve Pil	5
Benzin	50.000
Petrol Lâmpası	50.000
Mazot, Motorin, Madeni Yağ ⁵⁷²	100.000
Parafin, Vazelin	300
Karpit	300

Antlaşmanın ikinci maddesine göre Romanya'ya Türkiye'den ihraç olunacak mallar ise şu şekilde belirlenmiştir.⁵⁷³

Tablo 4: 1935 Ticaret Sözleşmesine Göre Romanya'dan İhraç Edilecek Ürünler

Ürün Adı	Miktar (Ton)
Taze veya Dondurulmuş Sazan	30
Tuzlu veya Salamura Sazan	150
Alabalık, Kalkan, Barbunya	30
Sardalya, Hamsi (Fıçıda)	40
Küçük Uskumru, Bakalyar	80
Çapak ve Havyar	5
Sazan ve Turna	5
Büyük ve Küçükbaş Hayvan Derisi	500
Balıkyığı	50

⁵⁷² Bu antlaşmadan önce Türkiye, 1934 yılında ithal ettiği gaz yağının % 60'ını Romanya'dan karşılamaktaydı. Metin, "Türk-Romen Clearing Sözleşmesi ve Ekonomik İlişkilere Etkisi (1935-1938)", s. 389.

⁵⁷³ RG, No: 3139, 23 Ekim 1935, s. 5737.

Tablo 4: (devamı)

Ürün Adı	Miktar (Ton)
Kuru Nohut	500
Susam	500
Zeytinyağı	20
Kebrako Hulasası ve Debagatte Müstamel Her Türlü Maddeler	1.200
Fındık (Kabuklu)	30
Fındık (Kabuksuz)	2000
Portakal	50
Kestane	150
Badem (Kabuklu)	10
Badem (Kabuksuz)	10
Fıstık (Kabuklu)	15
Kuru Üzüm	200
İncir (Çuval İçinde)	100
İncir (Sandık İçinde)	20
Tuzlu veya Salamura Zeytin (Varil veya Küfe İçinde)	500
Ham Pamuk	150
Paçavra	200
Maden Kömürü ve Kok	20.000

Bu antlaşmanın imzalanmasından önce, Türkiye, Romanya'nın ithalatında ancak % 0,8'lik bir yer bulabilmiştir. Bu tarihte Romanya ithalatının % 18'ini Almanya karşılamaktaydı.⁵⁷⁴ 4 Ekim 1935 tarihinde Türkiye ile Romanya arasında ayrıca bir Clearing Mukavelesi de imzalanmıştır. 11 maddeden oluşan Clearing Sözleşmesi, şu hükümleri kapsamaktadır:⁵⁷⁵ 1- Türkiye'ye satılan Romen emtiasının bedeli ile Romanya'nın Türkiye'deki konsolosluklarına ait gelirler, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'na yatırılacak ve buradan Romanya Milli Bankası adına açılacak

⁵⁷⁴ Metin, "Atatürk Dönemi Türk Dış Ticaretinde Romanya'nın Yeri", s. 55.

⁵⁷⁵ RG, No: 3139, 23 Ekim 1935, s. 5738

olan faizsiz Türk lirası hesabına yatırılacaktır. 2- Romen Milli Bankası, burada biriken parayı, Türkiye’den Romanya’ya ihraç edilecek mallara karşılık ve Romanya’da bulunan Türk konsolosluklarına ait hâsılatın ödenmesinde kullanacaktır. 3- Her iki ülkenin Merkez Bankaları yapacakları tahsilâtı günü gününe birbirlerinin hesabına aktaracaktır. 4- Romanya Milli Bankası, Türk ihracatçısının faturasında yazılı olan para birimini aynen Merkez Bankası’na gönderecek ve bu paranın Türk lirası değeri, Paris Borsası’nın kur değeri üzerinden hesap edilerek hak sahiplerine aktarılacaktır. Romanya’dan Türkiye’ye ihraç olunacak mallar için Türkiye de aynı şekilde ödeme yapacaktır. 5- Her iki devlet tarafından ihraç olunacak emtianın bedeli FOB⁵⁷⁶ fiyatı üzerinden hesaplanacaktır. 6- Romanya Milli Bankası tarafından yapılacak ödemeler, Romen Dış Ticaret Umumî Rejimi’ne göre yapılacaktır. 7- Her iki taraftan ihraç olunacak emtianın menşe şahadetnameleri yani sertifikaları eklenecektir. 8- Türkiye Merkez Bankası’nın ödeme ibranameleri ile Romanya Milli Bankası’nın ödeme emirleri, hak sahiplerine ödeme yapabilmek için gerekli tüm şartları sağlamak zorundadır. 9- Bu clearing Sözleşmesinin hükümleri, her iki ülkenin vergilendirilmiş malları için geçerlidir. 10- Her iki Banka, bu mukavelenin uygulanması için alınması gereken tedbirleri aralarında ittifakla alacaklardır. 11- Mukavele, 4 Ekim 1935’te imzalanan Ticaret Antlaşması’nın tamamlayıcısı olup aynı geçerlilik ve fesih şartlarını taşımaktadır. Antlaşmanın imzalandığı sırada Türkiye ve Romanya’nın gelir ve gider bütçeleri şu şekildeydi.⁵⁷⁷

Tablo 5: 1935 Yılında Türkiye ve Romanya Bütçeleri

Yıllar	Romanya (Milyon Ley)		Türkiye (Milyon TL)	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider
1926	31224.2	28499.3	180.2	190.0
1927	36007.5	33136.7	203.5	194.5
1928	32767.8	35223.6	222.0	207.0
1929	36018.4	34607.0	224.1	220.4
1930	31155.2	31578.5	217.5	222.6
1931	27642.8	29797.2	165.2	186.6
1932	17484.2	18949.1	186.8	169.0
1933	18364.0	20360.6	170.5	170.5
1934	20452.0	20452.0	184.1	184.1

⁵⁷⁶ FOB (Free On Board), deniz taşımacılığında kullanılan bir terimdir. Tedarikçinin malzemeyi nakliye yapılacak geminin güvertesine taşınmasına kadar olan sorumluluğu içerir. Fabrikadan liman gümrüğüne kadar olan taşıma masrafları ile liman gümrüğü ve liman masrafları tedarikçiye aittir. Mal geminin güvertesine taşındıktan sonraki sorumluluk ise müşteriye aittir. Metin, “Türk-Romen Clearing Sözleşmesi ve Ekonomik İlişkilere Etkisi (1935-1938)”, s. 389.

⁵⁷⁷ BCA, 30.10/24. 137. 4, 23 Mayıs 1935

Türkiye ile Romanya arasındaki clearing sisteminde de aracı kurumlar, Türkiye Merkez Bankası ile Romanya Milli Bankası'dır. Clearing sistemiyle Türkiye, aynı zamanda ürettiği malı rahat bir şekilde pazarlama imkânı da bulmaktaydı. Böylece Türkiye, ihracat ve ithalatta bir denge politikası uygulamaya çalışmıştır. Türkiye ile Romanya arasında imzalanan Clearing Antlaşması, uzun vadede Türkiye'nin lehine bir seyir izlemiştir. Çünkü yukarıdaki her iki listeden de görüldüğü üzere, Romanya'dan Türkiye'ye gelen mallar dayanıklı ve uzun ömürlü iken, Türkiye'den giden malların ise kısa ömürlü tüketim maddeleri olduğu görülmektedir. Ömer Metin'in Romen arşiv kaynaklarından bildirdiğine göre Clearing Antlaşması'nın imzalandığı 4 Ekim 1935'ten 1937 yılına kadar, Türkiye'ye ihraç ettiği mallardan dolayı 160 milyon ley zarar etmiştir. Romen makamlarına göre Clearing Antlaşması, Romanya'nın başarısızlığı ile sonuçlanmıştı. Bu yüzden Romenler, Clearing Antlaşması'nın iptal edilerek Türkiye ile yeni bir ticaret antlaşmasının yapılmasını talep etmekteydiler.⁵⁷⁸

3.5. 1935 Türkiye – Romanya Transit Ticaret Antlaşması

Türkiye-Romanya Transit Ticaret Antlaşması'ndan önce Orta Avrupa ve Almanya'ya yapılan ticaretimiz Triyeste yoluyla gerçekleştirilmekteydi. Yolun uzunluğu ürünlerin nakliye bedellerini artırmaktaydı. Bu ise Türk mallarının Avrupa pazarındaki satış ve sürümünü azaltmaktaydı. Bu sıkıntıyı ortadan kaldırmak için Türkiye ve Romanya arasında yapılan müzakerelerde Türk mallarının Köstence Limanı'nı kullanmaları gündeme getirilmiştir. Çünkü böylece hem nakliye ücretleri düşürülmüş ve hem de zamandan tasarruf edilmiş olacaktı. Böylece Köstence, Avrupa'ya giden Türk mallarının uğrak yeri olmaya başlamıştır. Buradan beş gün gibi kısa bir zaman zarfında Türk malları Orta Avrupa'ya ve Almanya'ya ulaştırılmaya başlanmıştır. Böylece her iki ülke arasındaki karşılıklı ticaret, hissedilir derecede artmaya başlamıştır. Aynı zamanda bu antlaşma ile deniz yolu kullanılacağından başta tarım ürünleri olmak üzere Türk malları rakiplerinden daha erken bir tarihte Avrupa pazarındaki yerini almış olacaktı. Antlaşma, 3 Ağustos 1935'te İstanbul'da imzalanmıştır. Antlaşmada Türkiye'yi Hariciye Vekâleti Umumî Kâtibi Numan Menemencioğlu temsil etmiştir.⁵⁷⁹ 3 Ağustos 1935'te imzalanan bu antlaşma, 14 Ağustos 1935'te vakit geçirilmeden onaylanarak yürürlüğe sokulmuştur.⁵⁸⁰ Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra, her iki ülke arasında işadamlarının ziyaret ve temasları gerçekleşmiştir. Bu amaçla, 3 Haziran 1936'da İstanbul Ticaret Odası'na mensup bir tüccar heyeti, Romanya'da açılan Bükreş Ayı Sergisi'ne katılmak ve ticarî temaslarda bulunmak üzere Köstence'ye gönderilmiştir.⁵⁸¹

⁵⁷⁸ Metin, "Türk-Romen Clearing Sözleşmesi ve Ekonomik İlişkilere Etkisi (1935-1938)", s. 392.

⁵⁷⁹ BCA, 030. 18. 1. 2/ 57. 69. 10/24 Ağustos 1935.

⁵⁸⁰ BCA, 30.18.1.2/57.65.14, 14 Ağustos 1936. A. Gündüz Ökçün'e göre antlaşmanın yürürlüğe giriş tarihi 20 Ekim 1935'tir. Ökçün-Ökçün, *a.g.e.*, s. 269.

⁵⁸¹ "Romanya'ya Tertib edilen Seyahat", *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1936, s. 5.

3.6. Balkan Antantı İktisat Konseyi'nin Faaliyetleri

Balkan Paktı'nın Türkiye ve Romanya arasındaki ekonomik ilişkilere de önemli bir etkisi olmuştur. Askerî alana paralel olarak ekonomik alanda da Balkan Paktı üyeleri arasında Balkan Misakı İktisat Konseyi adı altında bir işbirliğine gidilmiştir. Balkan Antantı İktisat Konseyi, Balkan Paktı Daimi Konseyi'nin 2 Kasım 1934'te Ankara'da yaptığı toplantıya istinaden kurulmuştur. İktisat Konseyi, dört devletin belirlediği delegelerden oluşacaktı. Konseyin amacı kuruluş gerekçesinde Balkan Paktı ülkeleri arasında iktisadi ve ticari ilişkilerin kuvvetlendirilmesi, Balkanlar arası kara ve deniz ulaşım yollarının tanzimi ve ıslahı, ortak bir Balkan bankasının kurulması ve turizmin geliştirilmesi olarak zikredilmiştir. Balkan Misakı İktisat Konseyi'nin gerekçesi beş madde halinde açıklanmıştır. Buna göre; 1- Balkan Antantı İktisat Konseyi, Türkiye, Romanya, Yunanistan ve Romanya'dan mürekkeptir. 2- Her ülke, genel siyaset, zirai, sınaî, malî meseleler ile ulaşım işlerine ait beş şubeye murahhas görevlendirilecektir. 3- Her şube için çalışma komiteleri kurulacaktır. 4- Her şube senede en az iki defa olmak üzere ilgili ülkelerde toplanarak aldıkları kararları Daimi Konseye bildirecektir. 5- Alınan kararlar Daimi Konseyde onaylandıktan sonra yürürlüğe konulacaktır.⁵⁸²

Örgüt bünyesinde oluşturulan Ekonomik Dayanışma Konseyi, arşiv belgelerinde İktisadi Balkan Danışma Meclisi adıyla zikredilmiştir. Ekonomik Dayanışma Konseyi, kurulmasından sonra ilk toplantısını Atina'da, ikincisini ise Ankara'da yapmıştır. Konsey bünyesinde oluşturulan İktisadi Balkan Danışma Meclisi'nin ise Umumi İktisadi Siyaset, Ziraî, Sınaî, Maliye ve Ulaştırma İşleri adında beş şubeden oluşmasına karar verilmiştir. Türkiye adına Meclis'te görevlendirilecek kişilerin Hariciye, İktisat, Nafia ve Maliye Vekâletleriyle Merkez Bankası Başkanlığı'nı temsilen katılmaları öngörülmüştür. Bu Meclis, en az yılda iki defa Pakt Devletleri başkentlerinde toplanarak eşgüdümü sağlayacak ve karar alacaktır.⁵⁸³

Bu amaçla yapılan toplantıların ilki 3-9 Ocak 1935 tarihlerinde Atina'da toplanmıştır. Konseyin ikinci toplantısı ise 5 Nisan 1935'te Belgrat'ta yapılmıştır. Bu toplantıda öncelikle Pakt ülkeleri arasında deniz, hava, demiryolu ulaşımı ve posta, telefon ve telgraf iletişimiyle ilgili dört komisyon oluşturulmuştur.⁵⁸⁴

---

⁵⁸² "Balkan İtilafı Konseyinin Tebliği", **Zaman**, 7 Kasım 1934, s. 12.

⁵⁸³ Bu toplantılara Romanya adına Romen Ekonomi Konseyi Başkanı Nicolas Tabacovici, N. Todorescu, Ion Christu, Victor Badilescu, Emile Marian; Yugoslavya adına Stonoje Pelivanoviç, Dr. Sava Obradoviç, Zdravko Vaskoviç; Yunanistan adına Maliye Eski Bakanı Prof. Kyriakos Varvaressos, Ekonomi ve İletişim Eski Bakanı Prof. Spyridion Koronis, Tarım eski Bakanı Prof. Georges Charitakis, Prof. Xenophon Zolotas, Charalambos Theodoropoulos katılmışlardı. İlgili belgede Türkiye'den katılacak olan delegelerin isimleri belirtilmemiştir. İktisadi Balkan Danışma Meclisi'ne katılacak olan Türk delegelere verilen talimat için bkz. **BCA**, 30.10/227. 528. 1, 20 Ocak 1935.

⁵⁸⁴ "Balkan Konseyi Toplandı", **Ulus**, 6 Nisan 1935, s. 1.

Balkan Paktı'nın imzalanmasından sonra Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya'dan oluşan Balkan Paktı ülkeleri arasında 9 Nisan 1935'te Balkan Paktı Daimi Konseyi'nce Posta ve Telekomünikasyon Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmada Türkiye'yi Mühendis Hasan Kazım, Romanya'yı Emile Geles C. Stafenasko, Yugoslavya'yı Voyiclav M. Popoviç, Yosip Tutek ve D. A. Zlatanoviç, Yunanistan'ı Jean Lachnidakis temsil etmiştir. 1 Ocak 1936 tarihinden itibaren geçerli olacak olan antlaşma, Türkiye tarafından 3 Aralık 1935 tarihinde yürürlüğe konmuştur. 18 maddelik bu antlaşma ile Balkan Paktı ülkeleri arasında posta iletişiminin gelişimi ve ıslah edilmesi amaçlanmıştır.⁵⁸⁵

Bu antlaşmaya daha sonra 12 Ekim 1936'da Bükreş'te yapılan bir düzenleme ile Çekoslovakya da dahil edilmiştir. Böylece ilgili beş ülke arasında ortak pul kullanılmasına ve pulların basılmasına karar verilmiştir. Türkiye, söz konusu antlaşmayı ise 1 Mayıs 1937'de yürürlüğe koymuştur.⁵⁸⁶ 23 maddelik bu yeni antlaşmayla ilgili ülkelerin posta ve telekomünikasyon servislerinin ıslahıyla posta yoluyla gönderilecek olan mektup, posta kartı, iş kâğıdı, basılı evrak ve ticaret eşyalarının tarife fiyatları da tespit edilmiştir.⁵⁸⁷

Antlaşmaya göre Türkiye'den Çekoslovakya, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya'ya yollanacak posta gönderilerinden alınacak tarife ise şu şekilde tespit edilmişti: 20 grama kadar olan mektuplardan 8, posta kartlarından 5, iş kâğıtları ve basılı evrak her 50 gram için 1.10, bir kg kadar her paket/koli için 24 kuruş.⁵⁸⁸

Balkan Misakı İktisat Konseyi'nin bir sonraki toplantısı ise 18 Nisan 1935'te Ankara'da toplanmıştır.⁵⁸⁹ Ankara'da Hilal-i Ahmer Genel Merkezi binasında başlayan toplantıya, Romanya adına Demiryolları İdare Meclisi Başkanı N. Tabakoviçi, Dışişleri Bakanlığı Ekonomi İşleri Müdürü John Kristu, Elçilik Müşaviri Vallimaresco, Demiryolu Direktörü Mühendis Makovci, Ulaşım Bakanlığı'ndan Mühendis Mihalopol, Romanya Genel Konsolosu Nikolau, Romanya İhracat Enstitüsü Genel Müdürü Maryau katılmışlardır. Toplantının amacı, Pakt üyeleri arasında ekonomik ilişkileri zorluğa uğratan sebepleri ortadan kaldırılarak ilişkilerin pekiştirilmesi amacıyla taşımaktaydı. Ayrıca Pakt üyeleri arasında taşıt ulaşımı ve turizmin geliştirilmesi de diğer gündem maddeleriydi. Toplantı, 18 Nisan 1935'te Şükrü Kaya'nın açılış konuşması ile başlamış, Türkiye'yi ise Ekonomi Bakanı Celal Bayar ile Türkiye Ulusal Komitesi Başkanı Trabzon Milletvekili Hasan Saka temsil etmiştir.⁵⁹⁰ 21 Nisan'da da Konsey Üyelerine, Ekonomi Bakanı Celal Bayar, Anadolu Kulübü'nde bir öğle yemeği vermiş, Yugoslav Elçiliği'nde ise delegelere bir resmi kabul

⁵⁸⁵ **BCA**, 30. 18. 1. 2/60. 93. 7, 3 Aralık 1935; **RG**, 3201, 9 Ocak 1936, s. 5919-5922.

⁵⁸⁶ **BCA**, 30.18. 1. 2/74. 34. 18, 30 Nisan 1937.

⁵⁸⁷ **RG**, No: 3599, 8 Mayıs 1937, s. 8045-8047; "Posta Telgraf ve Telefon Birliği", **Akşam**, 9 Mayıs 1937, s. 2.

⁵⁸⁸ **RG**, No: 3599, 8 Mayıs 1937, s. 8047 ; "Posta ve Telgraf ve Telefon Birliği", **Akşam**, 11 Mayıs 1937, s. 5.

⁵⁸⁹ "Balkan Ekonomi Konseyi Üyeleri Geliyorlar", **Ulus**, 15 Nisan 1935, s. 2.

⁵⁹⁰ "Balkan Ekonomi Konseyi", **Ulus**, 17 Nisan 1935, s. 1-2.

yapılmıştır.⁵⁹¹ Konsey toplantısı daha önce de belirttiğimiz gibi dört komisyon etrafında şekillenmiştir. Bunlar, Balkan Paktı üyeleri arasında ticari işlemleri kolaylaştırma, Pakt ülkeleri arasında kara, hava ve deniz ulaşımını kolaylaştırma, Balkan ülkelerine ait ortak bir banka kurma ve turizm komisyonlarından oluşmaktaydı.⁵⁹² Balkan Ekonomi Konseyi'nin toplantısı 25 Nisan 1935 günü sona ermiştir. Konsey sonunda hazırlanan ve Hasan Saka tarafından okunan resmi tebliğde Pakt ülkeleri arasında gelişen işbirliğinden dolayı memnuniyet dile getirildikten sonra bir sonraki toplantının 4 Ekim 1935'te Bükreş'te yapılmasına karar verilmiştir. Toplantıda alınan kararlar ise Balkan Antantı Daimi Konseyi'ne sunulmuştur.⁵⁹³ Ertesi gün ise Balkan Ekonomi Konseyi delegeleri Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından kabul edildikten sonra Ankara'dan ayrılmışlardır.⁵⁹⁴

Balkan Misakı İktisat Konseyi'nin bir başka çalışma alanı ise Pakta üye ülkelerin deniz ticareti ve nakliyatı meselelerini görüşmek üzere oluşturduğu Deniz Teknik Komisyonu/Denizcilik Ekspertleri Komitesi'dir. Bu komite Türkiye'deki ilk toplantısını 25 Mayıs 1936'da yapmayı plânlamışsa da toplantı 27 Mayıs 1936'da İstanbul'da başlamıştır. Toplantıda ele alınan hususlar, Pakt ülkeleri arasında posta vapurculuğu ve nakliyat tarifelerinde birliği sağlamak; liman, rıhtım ve iskele vergilerini düzenlemektir.⁵⁹⁵ Toplantı, İstanbul Ticaret Odası'nda gerçekleştirilmiştir. Toplantının açılış konuşmasını Hariciye Vekâleti'ni temsilen Bedii Bey yapmıştır. Toplantıya katılan Türk heyeti Hariciye Vekâleti Temsilcisi Bedii Bey, İktisat Vekâleti Nakliyat Müdürü Ayet Altuğ, Nakliyat Şube Müdürü Behçet Cemal, Denizyolları Müdür Muavini Nihat ve Balkan Konseyi Daimi Sekreteri Şinasi Beylerden oluşmaktaydı. Romanya Heyeti ise Umum Müfettiş Mühendis Constantin Mihalopal, Başmühendis Grigore Vasilescu, Müfettiş Longi Benzi, Romanya Seyrisefain idaresi İstanbul Acentası Constantinide, İstanbul Başkonsolosu Dimitrie Nicolau katılmışlardır. 4-5 gün sürecek olan toplantının amacı yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Balkan Paktı'na üye ülkeler arasında deniz ulaşımı işlerini tanzim etmek ve gerekli tedbirleri almaktır.⁵⁹⁶

Bu amaçla, Paktı oluşturan üye dört devletin İhraç Bankaları Müdürleri Konferansı, 17 Aralık 1936'da Atina'da başlamıştır. Konferansta Pakt devletleri arasında iktisadi ilişkiler ve bu ilişkilerin gelişimi ve güçlenmesi çarelerinin araştırılması kararına varılmıştır.⁵⁹⁷ Balkan Antantı İktisat Konseyi'nin beşinci toplantısı 18-27 Mart 1937 tarihleri arasında Atina'da yapılmıştır. Toplantıya katılacak olan Türk Heyetinin Başkanlığını Trabzon Milletvekili Hasan Saka yapmıştır. Heyetin

---

⁵⁹¹ "Ekonomi Konseyi Delegelerine Dün Verilen Yemek", **Ulus**, 22 Nisan 1935, s. 5; "Yugoslav Elçiliğinde Kabul Resmî", **Ulus**, 22 Nisan 1935, s. 5.

⁵⁹² "B. Hasan Saka'nın Balkan Ekonomi Konseyinin Çalışmaları İçin Söyledikleri", **Ulus**, 23 Nisan 1935, s. 3.

⁵⁹³ "Balkan Ekonomi Konseyi Çalışmalarını Bitirdi", **Ulus**, 26 Nisan 1935, s. 1 ve 5.

⁵⁹⁴ "Atatürk Kadınlar Kurultayı Salkuriyle Ekonomi Konseyi Üyelerini Kabul Etiler", **Ulus**, 27 Nisan 1935, s. 1; "Ekonomi Konseyi Üyeleri Gittiler", **Ulus**, 27 Nisan 1935, s. 1.

⁵⁹⁵ "Balkan Misakı İktisat Konseyi Bu Hafta Şehrimizde Toplanacak", **Cumhuriyet**, 25 Mayıs 1936, s. 2.

⁵⁹⁶ "Dört Memleketin Hayat Birliği: Balkan Antantı Konseyi Dün Toplandı", **Cumhuriyet**, 28 Mayıs 1936, s. 1 ve 6.

⁵⁹⁷ Akgün, **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri**, s. 222.

diğer üyeleri ise İktisat Vekâleti Nakliyat Umum Müdürü Ayetullah Altuğ, Ziraat Vekâleti'nden Mehmet Ali, Hariciye Vekâleti Ticaret ve Ekonomi Dairesi'nden Atıf ve Şinasi, Maliye Vekâleti Nakit İşleri Umum Müdürü Hamit Nazmi, İktisat Vekâleti Türk Ofis Reisi Burhan Zihni, Deniz Yolları İşletme Müdür Muavini Nihat, Nafia Vekâleti Münakalat Dairesi Reisi Kadri Beylerdi.⁵⁹⁸ Konseyin toplanma amacı, Balkan Paktı ülkeleri arasında bankacılık, tarım, deniz ve demiryolu ulaşımı hakkında işbirliği yapmaktır.⁵⁹⁹ Toplantı, 18 Mart 1937'de Yunanistan Başbakanı General Meteksas'ın açılış konuşmasıyla⁶⁰⁰ başlamıştır.⁶⁰¹ Konsey başkanlığına ise Yugoslavya temsilcisi seçilmiştir. Yaklaşık bir hafta süren konsey toplantısının ilk gününde alınan kararlardan biri de Pakt ülkeleri arasında Balkan Ticaret Odaları Ofisi kurulmasıydı.⁶⁰² Konsey toplantısının ikinci gününde ise ticaret, iktisat, münakalat (ulaşım) ve turizm encümenleri kurarak toplantısına devam etmiştir. Münakalat encümeni, Balkan devletleri arasında uçak seferlerinin geliştirilmesini amaçlamaktaydı.⁶⁰³

18 Mart 1937'de başlayan Konsey toplantıları, 27 Mart'ta sonlanmıştır. Konsey, toplanışının son gününde bir resmi tebliğ de yayınlamıştır. Buna göre, Pakt ülkeleri arasında ihraç edilecek ürünler için ortak hareket edilecektir. Bu amaçla Pakt ülkelerinin ticaret odaları Eylül 1937'de Bükreş'te toplanacaktır. İhraç malları için ortak bir sergi de hazırlanacaktır. Pakta üye devletler arasında yolcu ve bagaj nakliyatı, posta, telefon, telgraf ve turizm konularında da ortak düzenleme yapılmasına karar verilmiştir.⁶⁰⁴

Balkan Antantı İktisat Konseyi'nin Türkiye Heyetinin Başkanı olan Trabzon Mebusu Hasan Saka, 28 Mart 1937'de İtalyan bandıralı Rodi Vapuru'yla İstanbul'a döndüğünde toplantıya dair gözlemlerini ve fikirlerini açıklamıştır. O'na göre bu toplantıda üzerinde en çok durulan konulardan biri de Pakta üye ülkelerin afyon ve tütün gibi ortak ürünlerinin tek elden ihraç edilmesiydi.⁶⁰⁵ Konseyin ticaret ve turizm komitelerinin bir sonraki toplantısı ise Bükreş ve Belgrat'ta yapılacaktır.⁶⁰⁶

---

⁵⁹⁸ "Balkan Antantı Ekonomik Konseyi", **Cumhuriyet**, 14 Mart 1937, s. 7; "Balkan Antantı Ekonomik Konseyi", **Ulus**, 14 Mart 1937, s. 2; "Balkan Konseyine Gidecek Heyetimiz", **Cumhuriyet**, 15 Mart 1937, s. 2; "Balkan İktisat Konseyi", **Akşam**, 12 Mart 1937, s. 2.

⁵⁹⁹ "Balkan Antantı İktisat Konseyi", **Cumhuriyet**, 16 Mart 1937, s. 1 ve 7; "Balkan Antantı İktisat Konseyi", **Akşam**, 18 Mart 1937, s. 2.

⁶⁰⁰ Yunanistan Başbakanı General Meteksas'ın konuşma metni için bkz. "Başvekil M. Meteksas'ın Nutku", **Cumhuriyet**, 20 Mart 1937, s. 6.

⁶⁰¹ "Balkan Antantı İktisat Konseyi Atina'da İşe Başladı", **Akşam**, 19 Mart 1937, s. 2.

⁶⁰² "Balkan İktisat Konseyi Açıldı", **Cumhuriyet**, 19 Mart 1937, s. 3.

⁶⁰³ "Balkan İktisat Konseyinin Mesaisi", **Cumhuriyet**, 20 Mart 1937, s. 1 ve 6; "Balkan Antantı Ekonomik Konseyi", **Ulus**, 11 Mart 1937, s. 6; "Balkan Antantı İktisat Konseyi", **Akşam**, 25 Mart 1937, s. 2.

⁶⁰⁴ "Atina Balkan İktisat Konseyinin Mesaisi", **Cumhuriyet**, 28 Mart 1937, s. 3; "Balkan Antantı Ekonomik Konseyi Çalışmalarını Bitirdi", **Ulus**, 28 Mart 1937, s. 3; "Balkan Ticaret Odaları Kongresi Eylül Ayı Zarfında Toplanıyor", **Akşam**, 28 Mart 1937, s. 2.

⁶⁰⁵ "Balkan Ekonomik Konseyinin Kararları", **Cumhuriyet**, 29 Mart 1937, s. 1 ve 7; "Balkan Mahsullerinin İhracı", **Akşam**, 29 Mart 1937, s. 2.

⁶⁰⁶ "Balkan Antantı Ekonomik Konseyi Delegelerimiz Atina'dan Döndü", **Ulus**, 30 Mart 1937.

3.7. 1937 Ticaret Antlaşması Görüşmeleri

1937'de Romanya Dışişleri Bakanı Victor Antonesco'nun Ankara ziyaretinde iki ülke arasındaki ekonomik gelişmeler de ele alınmıştır. Bu amaçla görüşme sonunda beyan edilen resmi tebliğde iki ülke arasında Bükreş'te yeni bir ticaret antlaşması yapılması da kararlaştırılmıştır.⁶⁰⁷ Antonesco'yu yeni bir ticaret antlaşması yapmaya iten sebeplerden biri de 1935 yılında yapılan Clearing Antlaşması'ndan daha önce de ifade edildiği gibi Romanya'nın zararlı çıkmasıydı.

Türkiye ile Romanya arasında yapılan ticari müzakereler Bükreş'te cereyan etmiştir. Müzakerelerde bulunacak Türk Heyeti'nin Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in başkanlığında, İktisat Vekâleti Müsteşarı Faik Kurtoğlu, Hariciye Vekâleti Ticaret ve İktisat Dairesi Şefi Feridun Cemal Erkin, Türk Ofis Asbaşkanı Nihat Odabaşoğlu, Türk Ofisi Balkan Ülkeleri Danışmanı Zeki Zeybekoğlu, Türk Ofis Müşaviri Talha Sabuncu ve Bükreş Elçiliği Ticaret Ataşesi Müşaviri Vedat Örsün'den oluşmasına karar verilmiştir. Heyetten Faik Kurtoğlu, Romanya'da yapılan müzakerelerden sonra Avusturya'ya giderek orada devlet adına ticari bir görüşme de yapacaktı.⁶⁰⁸ Bu heyetin Bükreş'e gidişinden sonra Nisan 1937 ortalarında yine Hamdullah Suphi Tanrıöver'in başkanlığında İktisat Vekâleti Müşaviri Sami İşbay, Başmüşavir; Hariciye Vekâleti'nden Nizameddin Ayaşlı, Türk Ofis'ten Başraportör Natuk Birkan müşavir ve Hariciye Vekâleti İktisat ve Ticaret Dairesi memurlarından İlhami Uzel ise kâtip olarak Bükreş'e gönderildi.⁶⁰⁹ Bu heyete Romanya'ya yapılacak krom satışı hakkında bilgi vermek üzere yine aynı gün Etibank Genel Müdürü İlhami Pamir de dahil edilmiştir.⁶¹⁰ Türk Heyeti'ne 16-17 Mayıs 1937'de Bükreş'te bulunan Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras da destek vermiştir. Görüşmelere Romanya adına ise Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Müsteşarı Becerano, Dışişleri Bakanlığı İktisad Şubesi Müdürü Cristu, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Umumî Kâtibi Hariam katılmıştır. Müzakerelerin en can alıcı noktası ise Türk Heyeti'nin döviz vermeksizin Romanya'dan petrol ve kereste gibi ürünleri ithal etmek istemesiydi.⁶¹¹

Türkiye ve Romanya arasındaki bu ticari müzakereler ilk meyvelerini de vermeye başlamıştır. Mayıs 1937'de Romanya ve Bulgaristan'dan ziraat makineleriyle yeni kurulan ziraat kombinalar için gerekli olan makinelerin satın alınması için girişimlerde bulunulmuştur. Bu amaçla 5 Mayıs 1937'de söz konusu makineleri yerinde görmek ve satın almak için Ziraat Vekâleti Hususi Kalem Müdürü Servet, Ankara Ziraat Müdürü Hamdi, Ziraat Kombinalar Kurumu Makine Mühendisi Necati Beyler Bulgaristan'a; Ziraat Vekâleti Hususi Kalem Müdürü Servet Bey'in ayrıca Romanya'ya gitmeleri kararlaştırılmıştır.⁶¹² 15 Mayıs 1937'de ise Romanya ve Macaristan

⁶⁰⁷ "Neşredilen Tebliğ", **Cumhuriyet**, 20 Mart 1937, s. 6; "Türk Rumen Ticaret Muahedesi", **Akşam**, 17 Mart 1937, s. 4.

⁶⁰⁸ **BCA**, 30. 18. 1. 2/ 80.92. 9/2 Şubat 1937.

⁶⁰⁹ **BCA**, 30. 18. 1. 2/74.31.3, 16 Nisan 1937.

⁶¹⁰ **BCA**, 30. 18. 1. 2/73. 30. 16, 16 Nisan 1937.

⁶¹¹ "Romanya'dan Döviz Vermeden Petrol ve Kereste Alınacak", **Akşam**, 24 Mayıs 1937, s. 1, 5.

⁶¹² **BCA**, 30. 18.1.2/74.36.16, 5 Mayıs 1937.

ve Yugoslavya'dan Ziraî Kombinalar Kurumu için damızlık olarak kullanılmak için 50-100 bin liralık kısarak alınmasına karar verilmişti.⁶¹³

1930'lu yıllarda Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerde yaşanan sorunlardan biri de Türk lirası ile Romanya leyi arasındaki kur farkıydı. Romanya'nın ithalat sistemi ülkeye giren döviz *kuvvetli ve zayıf* diye ikiye ayırmış, *kuvvetli döviz* saydığı ülkelerden yaptığı ithalatta % 38 oranında prim alıyordu. Bu uygulamada Türkiye de *dövizli kuvvetli* ülkeler listesinde yer almaktaydı. Böylece 80 ley olan 1 Türk lirası, sözünü ettiğimiz primle birlikte 110 leye yükseliyordu. Bu durumda Türkiye'nin Romanya'ya olan ihracatı, *zayıf dövizli* tabir edilen ülkeler karşısında gerilemekteydi. Bu şekildeki ticari ilişkiye son vermek için yapılan teşebbüslerle, 1 Türk lirasının, Romen Milli Bankası'ndaki kuru alıfta 81, satışta 85 ley olarak tespit edilmiştir. Böylece bu yıllarda zaten kliring şeklinde gerçekleşen Türk-Romen ticareti yeniden gelişme göstermeye başlamıştır.⁶¹⁴

3.8. 1938 Türkiye – Romanya Ticaret ve Tediye Antlaşması

5 Ocak 1938'de imzalanan Türkiye ve Romanya Ticaret Antlaşması, 11 Haziran 1929'da imzalanan Ticaret ve Seyri Sefain Antlaşması'nın devamı niteliğindedir. 1938 Antlaşması'nın ön şartı zaten 11 Haziran 1929 tarihli antlaşmanın hükümlerine hâle getirmemektir. 1938 Türkiye-Romanya Ticaret Antlaşması, Türkiye adına Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver ve İktisat Vekâleti Müsteşarı Faik Kurdoğlu ile Romanya Sanayi ve Ticaret Bakanı I. P. Gigurtu arasında 5 Ocak 1938'de Bükreş'te imzalanmıştır.⁶¹⁵ Yine aynı gün bir Tediye Antlaşması da imzalanmıştır. Tediye Antlaşmanın amacı, Türkiye ve Romanya arasında ticari işlemlerden kaynaklanan alacaklıların ödemelerinin kolaylaştırılmasıydı. 13 maddeden oluşan 1938 tarihli Türkiye-Romanya Tediye Antlaşması, 4 Ekim 1935 tarihli Clearing antlaşmasının yerine ve devamı olarak düzenlenmiştir. Ticaret Antlaşması gibi aynı tarihte yürürlüğe girmiştir.⁶¹⁶

12 Ocak 1938 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi kararlaştırılan 6 maddelik Ticaret Antlaşması, 19 Ocak 1938'de Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Şubat 1938'de de Romanya Kralı tarafından onaylanmıştır.⁶¹⁷ Antlaşma hükümleri, 31 Ocak 1938 ve 19 Nisan 1938 tarihli *Resmî Gazete* nüshalarında yayımlandıktan sonra uygulamaya konulmuştur.⁶¹⁸ Antlaşmaya göre ticari ilişkilerdeki para kuru ise 82 Romen leyi 1 lira olarak kararlaştırılmıştır.⁶¹⁹ 6 maddeden

⁶¹³ BCA, 30.18.1.2/74.40.18, 15 Mayıs 1937.

⁶¹⁴ "Romanya'ya İhracatımız", *Akşam*, 6 Ekim 1937, s. 6.

⁶¹⁵ Antlaşmayı yapmak üzere Türk müzakere heyetinin başkanlığını Deniz Ticareti Müdürü Müfit Bey yapmıştır. Metin, "Türk-Romen Clearing Sözleşmesi ve Ekonomik İlişkilere Etkisi (1935-1938)", s. 392.

⁶¹⁶ RG, No: 3822, 31 Ocak 1938, s. 9318; RG, No: 3886, 19 Nisan 1938, s. 9706-9707.

⁶¹⁷ BCA, 30.18.1.2/82.7.10, 19 Ocak 1938; BCA, 30.18.1.2/82.14.9, 19 Ocak 1938; RG, No: 3822, 31 Ocak 1938, s. 9315; Guboğlu, "II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri", 1065.

⁶¹⁸ RG, No: 3822, 31 Ocak 1938, s. 9315; RG, No: 3886, 19 Nisan 1938, s. 9704-9707.

⁶¹⁹ Metin, "Türk-Romen Clearing Sözleşmesi ve Ekonomik İlişkilere Etkisi (1935-1938)", s. 393.

oluşan Ticaret Antlaşmasının geçerlilik süresi ise 1 yıl olarak kararlaştırılmıştı. Antlaşmanın birinci maddesindeki bir nolu listeye göre Türkiye'den Romanya'ya yıllık olarak ihraç olunacak emtia ise şu şekilde belirlenmiştir.⁶²⁰

Tablo 6: 1938 Ticaret Antlaşması'na Göre Türkiye'den Romanya'ya İhraç Olunacak Ürünler

Ürün Adı	Miktar (Ton)
Taze veya Dondurulmuş Sazan	30
Tuzlu veya Salamura Sazan	150
Alabalık, Kalkan, Barbunya	30
Sardalya, Hamsi (Fıçıda)	50
Küçük Uskumru, Bakalyar	80
Çapak ve Havyar	5
Sazan ve Turna	5
Büyük ve Küçükbaş Hayvan Derisi	500
Balıkyağı	50
Kuru Nohut	500
Susam	500
Zeytinyağı	20
Kebrako Hulasası ve Debagatte Müstamel Her Türlü Maddeler	1.200
Fındık (Kabuklu)	30
Fındık (Kabuksuz)	200
Portakal	50
Kestane	150
Badem (Kabuklu)	10
Badem (Kabuksuz)	10

⁶²⁰ RG, No: 3822, 31 Ocak 1938, s. 9316; RG, No: 3886, 19 Nisan 1938, s. 9704-9705.

Tablo 6: (devamı)

Ürün Adı	Miktar (Ton)
Fıstık (Kabuklu)	15
Kuru Üzüm	200
İncir (Çuval İçinde)	100
İncir (Sandık İçinde)	20
Tuzlu veya Salamura Zeytin (Varil veya Küfe İçinde)	500
Ham Pamuk	5.000
Paçavra	200
Maden Kömürü ve Kok	20.000

1938 tarihli Türkiye-Romanya Ticaret Antlaşması'nın birinci maddesindeki iki nolu listeye göre Romanya'dan Türkiye'ye ithal edilecek ürünler ve miktarı ise şu şekildeydi:⁶²¹

Tablo 7: 1938 Ticaret Antlaşması'na Göre Romanya'dan Türkiye'ye İthal Olunacak ürünler

Ürün Adı	Miktar (Ton)
Peynir-Kaşkaval	10
Tutkal, Jelâtin, Lake ve Diğer Yapıştırıcılar	45
Deri (İşlenmemiş, Tüylü-Tüysüz, Tuzlu)	1.300
Keçe Şapka Taslağı	1
Tıbbi Bitki	0,5
Kibritlik Kereste	3.000 m ³
Parke ve Kontrplak Tahta	40
Yumurta Ambalajı İçin Rende Talaşı	1.000
Hazırlanmış Fıçı Tahtası ve Çemberi	2.000
Ahşap Fıçı	5.000
Ahşap Kaba Alet ve Edevat	5

⁶²¹ RG, No: 3822, 31 Ocak 1938, s. 9316-9317; RG, No: 3886, 19 Nisan 1938, s. 9705.

Tablo 7: (devamı)

Ürün Adı	Miktar (Ton)
Ahşap Kundura Çivisi ve Kürdan	2
Kibrit Çöpü	5
Fırça, Süpürge ve Resim Fırçası	3
Katranlı Kâğıt	500
Resim, Süzgeç ve Sünger Kâğıdı	10
Ambalaj İçin Mukavvalık Karton	40
Cilalı Mukavvalık Karton	10
Perakende İplik	6
Asbestoslu Mukavva, Lâmba Gömlekleri	10.000
Her Nevi Mucerrid	10
Adi, Buzlu, Mineli Pencere Camı	2.000
Ayna ve Mağaza Camı	5
Demir Saç ve Levha	120
Demir Zincir	5
Demir Boru ve Raptiyeleri	300
Kalorifer Radyatörü ve Aksanı	20
Mutfak Takımı	3
Buhar Kazanı	100
Petrolle Çalışan Motor	30
Elektrik Motoru	30
Akü ve Pil	5
Benzin	50.000
Petrol Lâmpası	50.000
Mazot, Motorin ve Maden Yağları	100.000
Parafin, Vazalin	300
Karpit	300

Antlaşmanın süresini belirleyen altıncı maddesinde antlaşmanın geçerlilik süresi 1 yıl olarak öngörülmüştü. Bu madde 1938 yılı sonunda ilga edilmiştir.⁶²² Türkiye ve Romanya arasında Ticaret Antlaşması'nın imzalandığı gün ayrıca bir de 13 maddelik Tediye Antlaşması imzalanmıştır. 1938 tarihli Tediye Antlaşması, 4 Ekim 1935 tarihli Clearing Antlaşması sırasında imzalanmış olan Tediye Antlaşması ile aynı hükümleri kapsamaktaydı.

Romanya'ya yapılan 800 bin liralık pamuk ihracatımızdan 200 bin lirası Romanya'dan alınacak olan keresteye ayrılmıştır. Romanya'dan satın alınacak ve antlaşmaya da konu olan keresteler, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti tarafından yaptırılacak olan göçmen konutları için kullanılacaktı. Pamuk ithalatından geriye kalacak olan parayla ise benzin alınacaktı.⁶²³ Böylece Romanya'ya satılan pamuk karşılığında kereste ve benzin ithal edilecekti. 7 Eylül 1938'de ise pamuk bedellerinden mazot dışında kalan kerozin, benzin ve gazyağı gibi petrol ürünlerinin alınmasına karar verilmiştir.⁶²⁴

Bununla birlikte Romanya'ya satılan pamuk gelirinden karşılanması düşünülen kereste, iki ülke arasında bir süre daha yazışmalara konu olmuştur. Bu kerestelerin bir kısmı da yurt dışına ihraç edilecek üzüm ve incir kasaları için kullanılacaktı. Kutuluk keresteleri ithal etmek için ise İzmir Üzüm Kurumu Genel Müdürlüğüne yetki verilmiştir. İzmir Üzüm Kurumu Romanya dışında Polonya ve Yugoslavya'dan da kutuluk kereste ithal etmekteydi.⁶²⁵ Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra Bükreş Ticaret Odası İkinci Başkanı George Adem, Ankara, İzmir ve İstanbul'da Türk yetkililerle bir dizi görüşmelerde bulunarak iki ülke arasındaki ticari münasebetlerin gelişmesine de çalışmıştır.⁶²⁶

3.9. Türkiye'nin Romanya'ya Olan İhracatı

Türkiye'nin 1930'lu yıllar boyunca Balkan ülkeleri içinde en fazla ticaret yaptığı devlet Romanya'ydı. Bunun en önemli sebebi ise Balkan Paketi'nin ekonomik ilişkilere olumlu yansımalarıdır. Ayrıca, Türkiye'nin deniz yolu ile ürünlerini Köstence Limanı'na daha kısa sürede ve daha az maliyetle ulaştırması ticaret artışının en önemli nedenlerinden biridir. 1938 itibarıyla Türkiye'nin Romanya'ya olan ihracatı mevsimlik ve daimi olarak iki kategoride seyretmekteydi. Pamuk, susam, palamut, valeks, zeytin ve maden kömürü gibi maddeler yılın her mevsiminde ihraç edilirken, kuru yemiş ve balık gibi ihracat malları ise mevsimlerinde ve özellikle yılbaşı ve paskalya yortularında kolaylıkla alıcı bulmaktaydı. 1938 yılı sonunda Türkiye'nin Romanya'ya olan ihracatı 3 milyon liraya yaklaşmıştı.⁶²⁷ 1937-1938 yıllarının ilk beş ayında Romanya'ya

⁶²² BCA, 30.18.1.2/85.103.7, 15 Aralık 1938.

⁶²³ BCA, 30.18.1.2/82.29.18, 8 Nisan 1938.

⁶²⁴ BCA, 30.18.1.2/85.95.13, 7 Kasım 1938.

⁶²⁵ BCA, 030.10/162. 134. 9, 20 Temmuz 1938.

⁶²⁶ "Türk-Rumen Ticarî Münasebatı", **Aksam**, 24 Haziran 1938, s. 4.

⁶²⁷ Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 147.

yapılan ihracat şöyleydi:

Tablo 8: 1937-1938 Yıllarının İlk Beş Ayında Romanya'ya Yapılan İhracat

Ürün	1937		1938	
	Kg	Lira (1000)	Kg	Lira (1000)
Tütün	-	-	300	438
Pamuk	-	-	1.076.371	391.542
Fındık (Kabuksuz)	63.660	32.284	19.680	7.535
Üzüm	273	87	20.584	4.428
Ham Deri	223	151	26.429	18.173
Palamut	-	-	59.199	9.197
Tuzlu Balık	46.405	26.366	50.293	40.478
Susam	10.000	1.958	290.664	51.276
Zeytin	-	-	526.717	84.557
Maden Kömürü (Ton)	4.361	19.959	3.837	20.495
Balmumu	-	-	34.883	28.521
Toplam	178.678	93.358	2.463766	688.057

Tabloda da görüldüğü üzere, Türkiye'nin Romanya'ya 1938 yılında yaptığı ihracat bir önceki yıla göre 7 kat artmıştır. Aynı şekilde Romanya'nın petrol ve petrol ürünlerinin yanı sıra keresteden oluşan Türkiye'ye olan ihracatında ise 200 bin liralık bir düşüş söz konusudur. Yani 1938 yılı itibarıyla aldığı tedbirlerle Türkiye-Romanya ticaret dengesi Türkiye lehine olumlu bir gelişme kaydetmiştir.

Türkiye ile Romanya arasındaki ekonomik ilişkilere ait istatistiklerin en önemlisi 1939'da Bükreş Ticaret Ataşesi Nejat Aytaman tarafından kaleme alınan *İktisadî Romanya* isimli eserdir.⁶²⁸ Bu eserde 1923-1938 yılları arasında her iki ülke arasındaki ticari ilişkiler ele alınmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye bir tarım ülkesi olmasına ve nüfusunun % 80'inin tarımla

⁶²⁸ Nejad Aytaman, *İktisadî Romanya*, Damga Matbaası, by 1939.

uğraşmasına rağmen Romanya'dan buğday, mısır, arpa ve yulaf ithal etmekteydi. Bunun sebebi ise ülke içindeki ulaşım ve dağıtım ağının eksikliğinden kaynaklanmaktaydı. Ülke içinde yeni yolların yapımından sonra Romanya'dan yapılan tahıl ithalatında azalma olmuş, Türkiye ise dünya pazarlarında zahire ihracatçısı olarak yer almaya başlamıştır.⁶²⁹

Romanya'ya Türkiye'den yapılan ihracat ilk başlarda daha çok iken, 1930'larda Romanya'nın gerek aldığı tedbirler ve gerekse uyguladığı gümrük ve koruyucu tedbirler, bu ülkeye olan Türk ihraç mallarının azalmasına yol açmıştır. Öyle ki Türkiye'nin Romanya'nın ticaret hacmindeki payı 1922'de %5,05 iken bu oran 1935'te %0,36 gibi çok ehemmiyetsiz bir dereceye düşmüştü. Türkiye 1922'de Romanya'nın genel ihracatında 746 milyon ley ile sekizinci, ithalatında ise 584 milyon ley ile dokuzuncu sıradayken; bu oran 1935'te 27 milyon ley ile yirmi ve 72 milyon ley ile yirmi birinciliğe düşmüştü. 1938 senesi ticaret hacmi ise Türkiye'nin lehine seyretmiştir.⁶³⁰ Romanya Türk pamuğu ile Mart 1937'den itibaren ilgilenmeye başlamıştı.⁶³¹ Romanya'ya ilk defa 1938'de büyük ölçekte pamuk ihraç edilmiştir. Böylece Romanya'ya yapılan bu ihracat ile Türk pamuğu dünyaya tanıtılmıştır.⁶³² Aytaman'a göre Türkiye'nin Romanya'nın dış ticaretindeki yeri ise şu şekildeydi:⁶³³

Tablo 9: Türkiye'nin Romanya'nın Dış Ticaretindeki Yeri

Yıllar	İthalat %	İhracat%
1922	4,76	5,31
1925	0,96	1,81
1928	0,72	1,76
1931	1,00	0,54
1934	0,55	0,89
1935	0,25	0,43
1936	0,39	0,87
1937	0,48	0,62
1938	1,39	0,97

⁶²⁹ Aytaman, a.g.e., s. 135.

⁶³⁰ Aytaman, a.g.e., s. 135, 139.

⁶³¹ "Romanya Pamuk Almak İstiyor", **Akşam**, 30 Mart 1937, s. 4.

⁶³² Aytaman, a.g.e., s. 136.

⁶³³ Aytaman, a.g.e., s. 136.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere Türkiye'nin Romanya'nın ithalatındaki yeri, yıldan yıla değişkenlik göstermiştir. Bu değişkenlik Romanya'nın ihracatında da görülüyorsa da ithalattaki kadar bariz değildir. Romanya'ya yapılan ihracat azlığının bir diğer nedeni de Türkiye'nin ihracat mallarının azlığıdır. Ancak 1938'de Romanya'ya yapılan pamuk satışı oranın Türkiye lehine bir artış sağlamıştır. Türkiye ve Romanya arasındaki ticaret hacmi ise şu şekildeydi.⁶³⁴

Tablo 10: Türkiye-Romanya Ticaret Hacmi

Yıl	Türkiye %	Romanya %
1922	44	56
1925	35	65
1928	48	52
1931	57	43
1934	37	63
1935	28	72
1936	21	79
1937	33	67
1938	55	45

3.9.1. Romanya'ya İhraç Edilen Ürünler

Romanya gerek denize kıyası olması ve gerekse göl ve nehirleri bakımından zengin olmasına rağmen, açık denizlerde avlanamamak ve balık çeşidinin az olması gibi nedenlerden dolayı Türkiye'den balık ithal etmektedir. Romanya, balık ithalatının %85'i Türkiye'den, % 15'ini ise Norveç, Yunanistan ve Rusya'dan yapmaktaydı.⁶³⁵ Balık ithalatında taze veya dondurulmuş sazan, yayın, alabalık, kalkan, barbunya, sardalya, hamsi, küçük uskumru, bakalyar, palamut ve lakerda gibi balıklar Romanya'da en çok talep gören deniz ürünleriydi. Romanya'nın ithal ettiği deniz ürünlerinin miktarı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.⁶³⁶

⁶³⁴ Aytaman, a.g.e., s. 137.

⁶³⁵ Aytaman, a.g.e., s. 144.

⁶³⁶ Aytaman, a.g.e., s. 142-146.

Tablo 11: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Balık

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'den İthalat (Ton)
Taze veya Dondurulmuş Sazan, Yayın, Tuna Ringa		
1927	41	26
1929	35	29
1930	71	69
1931	29	17
1932	36	6
1933	69	-
1934	25	-
1937	8	-
Tuzlanmış veya Salamura edilmiş Balık		
1923	9	9
1924	142	129
1925	220	220
1927	655	418
1928	824	391
1929	820	713
1930	489	472
1931	680	501
1932	159	155
1933	137	127
1934	31	31
1935	3	2
1936	7	7
1937	93	76
1938	44	44
Taze veya Dondurulmuş Alabalık ve Kalkan		
1927	8	7
1929	31	31
1930	33	33
1931	28	26
1932	21	8
1933	10	10

Tablo 11: (devamı)

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'den İthalat (Ton)
Sardalya ve Hamsi (Fıçı)		
1923	132	-
1924	208	9
1927	369	175
1929	238	138
1930	145	89
1931	101	98
1932	109	60
1933	28	27
1934	34	12
1936	11	8
1937	1	1
Lekârda ve Palamut		
1923	37	-
1924	55	52
1927	21	18
1929	39	39
1930	21	21
1931	20	18
1932	21	20
1933	40	40
1934	37	37
1935	15	15
1936	29	29
1937	42	42
1938	58	48
Küçük Uskumru, Bakalyar, Çiroz		
1923	69	26
1924	85	73
1925	19	19
1927	72	68
1929	90	85
1930	57	41
1931	81	78
1932	75	70
1933	85	81
1934	36	36
1935	16	16

Tablo 11: (devamı)

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'den İthalat (Ton)
Küçük Uskumru, Bakalyar, Çiroz		
1936	9	9
1937	24	24
1938	35	35

Romanya'nın Tulca (Tulcae) şehrinde tutulan balıklardan havyar üretiliyorsa da avlanılan balıkların azlığından ithalata ihtiyaç duyulmaktaydı. Türkiye'nin dışında Japonya ve Mısır da Romanya'ya havyar ihraç etmekteydi. Türkiye, Romanya'ya taze veya tuzlu çapak veya tarama ile sazan ve turna havyarı ihraç etmekteydi. Romanya'ya ihraç edilen havyarın durumu ise aşağıdaki tablodaki gibidir:⁶³⁷

Tablo 12: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Havyar

Yıllar	Genel İthalat (kg)	Türkiye'nin Payı (kg)	Para (1.000 Ley)
1927	460	460	46
1929	22.200	22.200	-
1930	22.000	21.400	-
1931	11.008	10.409	939
1932	11.840	10.937	822
1933	7.292	7.292	584
1934	7.658	7.374	664
1935	1.889	1.672	142
1936	1328	972	58
1937	1.121	1.121	67
1938	1.700	1.700	167

Romanya, hayvan üretimi bakımından bol bir memleket olmakla beraber kuru ve yaş işlenmemiş deri ithal etmekteydi. Bu kapsamda Türkiye, Romanya'ya tüylü ve tüysüz olmak üzere manda, öküz, inek, dana, koyun, kuzu, keçi vs. derisi göndermekteydi. Türkiye'den Romanya'ya ihraç edilen deriler şu şekildedir:⁶³⁸

⁶³⁷ Aytaman, a.g.e., s. 148.

⁶³⁸ Aytaman, a.g.e., s. 149.

Tablo 13: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Deri

Yıllar	Umum İthalat (Ton)	Türkiye'nin Payı (Ton)	Para (1.000 Ley)
1929	421	11	-
1930	333	-	-
1931	36	-	-
1932	346	118	5.146
1933	600	211	8.547
1934	375	208	8.627
1935	154	27	1.269
1936	185	11	570
1937	346	155	10.886

Romanya büyük miktarda tarım ve tahıl ürünleri ihraç eden bir ülke olmasına rağmen, Türkiye'ye mahsus olan sert buğday yetiştirememektedir. Bu yüzden sert buğdaya olan ihtiyacı tamamen Türkiye'den karşılamaktadır. Türkiye'den Romanya'ya 1926'da 11, 1927'de 71, 1928'de 19, 1929'da 90, 1930'da 233, 1931'de 221, 1932'de 346, 1933'te 424, 1934'te 360, 1935'te 113 1936'da 84 ve 1937'de 2 ton sert buğday ihraç edilmiştir. Bunlardan da 8. 653. 000 ley elde edilmiştir.⁶³⁹ Romanya'nın ürettiği nohudun çok küçük ve çok sert olması, Türkiye ve Fransa'dan iri ve çabuk pişen iyi kalite nohudu ihraç etmesine sebep olmaktadır. Romanya'nın nohut ithalatı aşağıda gösterildiği gibidir.⁶⁴⁰

Tablo 14: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Nohut

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'nin Payı (Ton)
1923	16	-
1927	145	13
1929	11	7
1930	4	3
1931	15	10
1932	51	41
1933	592	573
1934	100	100
1935	47	18
1938	3	3

⁶³⁹ Aytaman, a.g.e., s. 150.

⁶⁴⁰ Aytaman, a.g.e., s. 151.

Kaliteli Türk tütünlerinin Romanya’da oldukça ilgi çektiği gazete haberlerinden de anlaşılmaktadır. 1934 Kasım ayında Türkiye’den tütün ithalini müzakere etmek üzere Romanya Tütün Rejisi adına üç kişilik bir heyet İzmir’e gelerek, tütün tüccarları ile görüşmüştür.⁶⁴¹ Romen Tütün Rejisi’nin tahkikatından sonra 1936 yılı mahsulünden 100 bin kg tütün satın alınmıştır. 1937 yılı için ise yine 100 bin kg satın almayı plânlamışlardır.⁶⁴² 1939 itibarıyla Romanya’da yıllık 15 milyon kg. tütün üretilmekteydi. Fakat Romen tütünleri yüksek kalitede değildi. Bu yüzden kaliteli sigara üretiminde Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan ve Hollanda’dan ithalat yapmaktaydı. Bununla birlikte Romanya’ya tütün ithalatının önemli kısmı Türkiye’den yapılmaktaydı. Romanya ve Türkiye Tekel İdareleri arasında antlaşma olmadığı için Türk sigaraları, Romen pazarında yer alamamaktaydı.⁶⁴³

Tablo 15: Türkiye’den Romanya’ya İhraç Edilen Tütün

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye’nin Payı (Ton)	Elde Edilen Para (1000 Ley)
1931	105	68	17.539
1932	121	75	12.361
1933	156	59	8.548
1934	86	47	5.910
1935	107	9	1.507
1936	123	52	7.032
1937	301	99	22.269
1938	302	59	11.077
Toplam	1.301	468	

Türk fıındığının iriliği, tombul ve etli olması Romanya piyasasına giren diğer ülkelere karşı bir üstünlük oluşturmuştur. İtalyan iç fıındığının kıymetsizliği, İspanya fıındığının da uzaklıktan dolayı daha pahalı olması, Romanya piyasasında Türk fıındığının sürümünü kolaylaştırmaktaydı. 1939 yılı itibarıyla Romanya yıllık 150-200 arasında fıındık ithal etmekteydi. Fıındık Romanya’da daha çok çikolata sanayi ile pasta ve çörek yapımında kullanılmaktaydı. Kuruyemiş olarak tüketimi ise oldukça azdı.⁶⁴⁴

⁶⁴¹ “Romanya Ege’den Tütün Alıyor”, **Zaman**, 25 Kasım 1934, s. 4.

⁶⁴² “Romanya Rejisi Tütün Alıyor”, **Akşam**, 25 Ekim 1937, s. 6.

⁶⁴³ Aytaman, a.g.e., s. 152.

⁶⁴⁴ Aytaman, a.g.e., s. 153-155.

Tablo 16: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Fındık

İç Fındık			
Yıllar	Genel İthalat	Türkiye'nin Payı	Fiyatı (1.000 Ley)
1923	1.356	282	-
1924	1801	230	-
1925	1506	221	-
1926	1542	191	-
1927	748	326	-
1928	369	285	-
1929	439	286	-
1930	358	269	-
1931	213	190	11.052
1932	241	216	7.811
1933	202	191	8.794
1934	232	174	8.057
1935	117	83	3.866
1936	132	131	6.814
1937	177	170	9.441
1938	125	125	7.597

Romanya, Sultanin başta olmak üzere siyah ve malaga cinsi kuru üzüm ithal etmekteydi. Sultanin türü kuru üzümün yaklaşık %50'sini 1932'ye kadar sadece Türkiye'den ithal etmekteydi. İthal edilen kuru üzümün geri kalanını ise Yunanistan'dan almaktaydı. Siyah üzümü ise İngiltere ve Yunanistan'dan ithal eden Romanya, İspanya'dan da malaga üzümü satın almaktaydı.⁶⁴⁵ Romanya'nın kuru üzüm ithalatı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁶⁴⁵ Aytaman, a.g.e., s. 155-156.

Tablo 17: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Üzüm

Yıl	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'nin Payı (Ton)	Elde Edilen Gelir (Ley)
1923	440	277	-
1924	231	102	-
1925	329	192	-
1926	282	117	
1927	492	221	-
1928	509	250	
1929	413	192	
1930	487	224	-
1931	427	218	7.297.000
1932	530	270	6.937.000
1933	321	151	2.904.000
1934	512	76	1.453.000
1935	450	3	67.000
1936	311	12	237.000
1937	520	145	3.421.000
1938	331	259	4.690.000

Romanya'nın incir ithalatının %80'ini Yunanistan karşılamaktadır. Türkiye ise yurt dışına kuru incir sunmaktaydı. Kuru incirin maliyeti ise daha yüksekti. Fakat Romen piyasası ise daha çok yaş inciri tercih etmekteydi.⁶⁴⁶

⁶⁴⁶ Aytaman, a.g.e., s. 156-157.

Tablo 18: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen İncir

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'nin Payı (Ton)
1923	1148	121
1924	963	167
1925	1087	158
1926	839	122
1927	1208	121
1928	1232	107
1929	998	61
1930	1130	81
1931	708	75
1932	919	95
1933	720	48
1934	857	80
1935	598	16
1936	711	57
1937	713	82
1938	576	195

Romanya'nın yıllık kestane ihtiyacı 160-180 tondur. Bu miktarın %85-90'ı Türkiye'den karşılanıyordu. Türk kestanelerinin iri ve etli olması Romen piyasasında oldukça rağbet görmekteydi.⁶⁴⁷

Tablo 19: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Kestane

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'nin Payı (Ton)	Elde Edilen Gelir (Ley)
1923	247	131	-
1924	231	117	
1925	254	123	-
1927	383	220	
1929	338	241	
1930	298	198	-
1931	192	155	2.637.000
1932	170	138	1.772.000
1933	187	140	2.049.000

⁶⁴⁷ Aytaman, a.g.e., s. 159.

Tablo 19: (devamı)

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'nin Payı (Ton)	Elde Edilen Gelir (Ley)
1934	172	113	1.449.000
1935	99	58	751.000
1936	98	66	862.000
1937	153	115	1.401.000
1938	120	117	1.479.000

Romanya'nın kabuklu ve kabuksuz fıstık ithalatı yıllık yaklaşık 10 ton civarındaydı. Bu ithalatın tamamı Türkiye'den yapılmaktaydı.⁶⁴⁸

Tablo 20: Türkiye'den Romanya'ya İhraç Edilen Fıstık

Yıllar	Genel İthalat (Ton)	Türkiye'nin Payı (Ton)	Elde Edilen Gelir (Ley)
1927	16,4	15	
1929	16,3	15,5	
1930	15,7	15,6	
1931	13,6	9,6	900.000
1932	9,5	8,3	565.000
1933	8	8	538.000
1934	5,8	5,8	404.000
1935	2,3	2,3	161.000
1936	3,4	3,4	240.000
1937	2,4	2,4	205.000
1938	3,5	3,5	254.000

Romanya'nın Türkiye'den yaptığı badem ithalatı hemen hemen yok denecek kadar azdır. Yılda 150-180 ton badem satın alan Romanya'nın ithalatının büyük bir kısmı İtalya ve Yunanistan'dan yapılmaktaydı.⁶⁴⁹ Bunların dışında Romanya'ya portakal, mandarin, zeytin ve zeytinyağı, susam, palamut, pamuk ve maden kömürü de ihraç edilmiştir.

⁶⁴⁸ Aytaman, a.g.e., s. 159-160.

⁶⁴⁹ Aytaman, a.g.e., s. 161.

3.10. Romanya'dan İthal Edilen Ürünler

Romanya'dan ithal edilen ürünlerin başında 1935, 1938 yılı Ticaret ve Tediye Antlaşmalarından da görüldüğü üzere Petrol ve Petrol ürünleri ve kereste en önemli kalemlerdir.⁶⁵⁰ Bu kalemlerin 1937-1938 yıllarının ilk beş ayındaki durumu şu şekildeydi:⁶⁵¹

Tablo 21: 1937-1938 Yıllarının İlk Beş Ayında Romanya'dan Yapılan İthalat

Ürün	1937		1938	
	Kg	Lira (1000)	Kg	Lira (1000)
Kereste	3.828.712	114.785	1.336.199	81.837
Benzin	5.431.907	181.627	286.108	10.701
Gaz Yağı	8.110.778	177.265	3.422.008	88.234
Ağır Madeni Yağlar	7.608.272	144.433	6.460.672	103.626
Toplam	25.125.341	637.982	11.617.895	404.660

Tabloda da görüldüğü üzere Romanya'dan yapılan ithalatın en önemli olanlarını kereste ve petrol ürünleri oluşturmaktadır. Türkiye'nin Romanya'dan ithal ettiği malların başında gelen kerestenin maliyeti, yerli keresteye göre daha ucuzdu. Yani Türkiye'de yerli kereste 41 lira iken, ithal edilen Romen kerestesinin fiyatı ise tüm masraflar dahil 33 lira idi.⁶⁵² Romanya'dan alınan kerestenin bir kısmı ise Romanya'ya ihraç edilecek üzüm ve incir sandıklarının yapımında kullanılmaktaydı. Üzüm ve incir sandıkları için 1936'da Romanya'dan 7 bin metreküp kutuluk kereste alınmıştır.⁶⁵³ 1937'de ise Romanya'dan satın alınan kerestelere karşılık olarak 4 bin ton hurda demir verilmekteydi.⁶⁵⁴ Bu tarihte Türkiye'nin kereste ihtiyacı o kadar artmıştı ki kereste temini için Romanya ile 18 Haziran 1937'de Kereste Satışı Hakkında Protokol de imzalanmıştı.⁶⁵⁵ 10 Ağustos 1937'de kanunlaşan bu protokole göre, Romanya'dan Türkiye'ye gelecek olan göçmenlerin getireceği beş metreküpe kadar kereste tüm vergilerden muaf olacaktı.⁶⁵⁶ Sümerbank'ın İzmit'te bulunan Kâğıt Fabrikası için sadece 1937'de ihtiyaç duyduğu odunun miktarı 15 bin metreküptü. Bu miktarın tamamı Romanya'dan ithal ediliyordu.⁶⁵⁷ Ocak-Aralık

⁶⁵⁰ Aytaman, a.g.e., s. 138-139.

⁶⁵¹ BCA, 030.10/162. 134. 9, 20 Temmuz 1938.

⁶⁵² RG, 2629, 14 Şubat 1934, s. 3443-3444.

⁶⁵³ BCA, 30. 18. 1. 2/60. 95. 3, 16 Aralık 1935.

⁶⁵⁴ BCA, 30.18.1.2/74.35.18, 4 Mayıs 1937

⁶⁵⁵ Ökçün-Ökçün, a.g.e., s. 269.

⁶⁵⁶ Duman "Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskân Çalışmaları", s. 486.

⁶⁵⁷ BCA, 30. 18. 1. 2/65. 50. 1, 11 Haziran 1936.

1938'de Romanya, Türkiye'nin kereste ihtiyacının % 34'ünü karşılıyordu.⁶⁵⁸ 1939 Erzincan depreminden sonra Romanya, Türkiye'ye kereste göndererek yardımda da bulunmuştur.⁶⁵⁹

Romanya, 1937-1938 yıllarında Türkiye'nin petrol ihtiyacının % 41'ini karşılıyordu.⁶⁶⁰ Romanya'dan ithal edilen petrol ve petrol ürünlerine olan ihtiyaç İkinci Dünya Savaşı yıllarında da kendini hissettirmişti. Bu yıllarda alınan petrol ve petrol ürünleri hem milli savunma hem de diğer ihtiyaçlar için kullanılmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde Türkiye, petrol ve petrol ürünleri stoklamaya başladı. Stok yapılması için ise depo vazifesi görecek olan vagon-stern gerekmektedir. Bu amaçla 1940 yazında 60 adet vagon-stern alınması için Astra adlı bir Romen firmasıyla görüşmelere başlandı. Firma, Türkiye'ye satacağı 200 vagona karşılık olarak Türkiye'den hurda demir almak istiyordu. Türkiye ise bu yıllarda hurda demir satışı yasak olduğu için bunu yerine pik demir teslim ediyordu.⁶⁶¹ Türkiye'nin 1931-1938 yılları arasında Romanya'dan ithal ettiği kereste, petrol ve petrol ürünlerinin lira olarak bedelleri şu şekildedir.⁶⁶²

Tablo 22: Romanya'nın Türkiye'ye Olan Başlıca İthalatı

Yıllar	Yıllar ve Kıymet (Lira)							
	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Kereste	35.161	25.933	67.787	15.787	969.310	212.957	181.621	446.025
Petrol Ürünleri	1.070.444	723.604	1.097.548	1.448.740	860.522	1.068.258	1.361.984	1.138.292

Sonuç olarak, 1923-1929 yılları arasında Türkiye-Romanya ticari dengesi Romanya'nın lehine iken 1930'lu yılların başından itibaren, Türkiye lehine değişmeye başlamıştır. Çünkü 1930'lu yıllardan itibaren Türkiye, ithalatı azaltıcı tedbirler almaya başlamıştı.⁶⁶³

3.11. Türkiye ve Romanya Arasında Kara, Hava ve Deniz Ulaşımı

Türkiye ile Romanya arasındaki denizaltından geçen telgraf hatlarının işletilmesi, bu hatların tamiri ve ücretlendirilmesi, Lozan Antlaşması'nın 110. maddesi gereği her iki ülkeden oluşacak komisyonlara bırakılmıştı. Lozan Antlaşması'nın 110. maddesi "*Romanya ve Türkiye, Köstence-İstanbul kablosunun işletme şartlarını muhakkak bir surette teyit için aralarında uyuşacaklardır.*

⁶⁵⁸ Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 143.

⁶⁵⁹ **Tarihte Türk-Romen İlişkileri**, s. 151.

⁶⁶⁰ Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 144.

⁶⁶¹ **BCA**, 30.10/182. 256. 6, 27 Nisan 1940, 5 Eylül 1940, 9 Eylül 1940, 17 Eylül 1940, tarihli belgeler.

⁶⁶² Metin, **Türkiye-Romanya İlişkileri**, s. 163.

⁶⁶³ Metin, "Atatürk Dönemi Türk Dış Ticaretinde Romanya'nın Yeri", s. 53.

*İtilaf husul bulmadığı takdirde mesele Tahkim tarikiyle hallolunacaktır*⁶⁶⁴ şeklindeydi. Bu madde gereğince Lozan Antlaşması'ndan hemen sonra her iki ülke arasında işletilecek olan telgraf hatları, Türkiye Posta Telefon Telgraf İdaresi ile Romanya Posta ve Telgraf İdaresi Genel Müfettişi Mösyö Manea arasında 6 Ocak 1924'te yapılan bir itilafnâme ile tespit edilerek çözüme kavuşturulmuştur.⁶⁶⁵

Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerin bir kısmını ise ulaşım ve hava nakliyatı meseleleri oluşturmaktadır. Bu meselelerden biri de hava nakliyatı ile ilgiliydi. Bükreş-İstanbul arasındaki hava nakliyatı işi Türkiye tarafından 17 Ağustos 1925'te Franko-Romen Şirketi'ne verilmiştir. Bu iş için ilgili şirket, altı ay içinde nakliye için kullanacağı bina ve hangarları Yeşilköy Askeri Tayyare Meydanı'na inşa edecekti. Fakat Franko-Romen Şirketi, Ekim 1926 tarihine kadar herhangi bir işlem yapmamıştı. Bunun üzerine meseleye askeri açıdan bakan Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ise antlaşma şartlarını yerine getirmedeği için şirketle yapılan sözleşmenin feshedilmesini önermiştir.⁶⁶⁶ Bununla birlikte konuyu inceleyen Başbakanlık, ilgili binaların yapılmasından sonra şirketin uçuşlarına başlamasını uygun görerek meseleyi çözüme kavuşturmuştur.⁶⁶⁷

Balkan Paktı'na dahil olan ülkeler arasında yolcu ve eşya naklini geliştirmek ve üye ülkelerin demiryollarında ortak nakliye uygulamaları yapmak için 3 Ağustos 1937'de Romanya'nın Braşov şehrinde bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan arasında işleyecek olan demiryollarında yolcu ve eşya için müşterek bir nizamname hazırlanacaktı. Söz konusu konferansa Türkiye'den Devlet Demiryolları Ticaret ve Tarife Reisi Naki Köstem ve Hâsılat Reis Muavini Cemal Devrimel'in katılmaları Nafia Vekâleti tarafından uygun görülmüş, fakat daha sonra bundan vazgeçilerek Bükreş'te bulunan elçilik kâtiplerinden birinin gönderilmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁶⁸ Balkan Paktı ülkeleri arasında demiryolu ulaşımının ortak nakliye ulaşımı için daha sonra İstanbul'da görüşmelere devam edilmiştir. Görüşmelerin asıl amacı Pakt ülkeleri arasında bir ulaşım nizamnamesi hazırlamaktır. Görüşmelerin devamına ise Mayıs 1938 sonunda Bükreş'te başlanmıştır. Bu müzakerelere Türkiye adına Devlet Demiryolları Tarifler Müdürü Naki Köstem ile Demiryolları Harekât Dairesi Başkan Yardımcısı Ferit Beyler katılmışlardır.⁶⁶⁹

---

⁶⁶⁴ Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire, s. 44.

⁶⁶⁵ BCA, 30. 18. 1. 1/8. 48. 9/20 Ocak 1924.

⁶⁶⁶ BCA, 30. 10/60. 403. 18, 4 Ekim 1926.

⁶⁶⁷ BCA, 30. 10/60. 403. 18, 21 Ekim 1926.

⁶⁶⁸ BCA, 30. 10/228. 536. 5, 27 Temmuz 1937.

⁶⁶⁹ "Bükreş Şimendifer Kongresi", Akşam, 24 Mayıs 1938, s. 5.

15 Nisan 1938’de Türkiye ile Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan arasında turistlerin seyahatleri hakkında bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ilgili ülkelere seyahat edeceklere kolaylık sağlamayı amaçlamaktaydı.⁶⁷⁰ Milletlerarası Hava Federasyonu Başkanı ve Romanya Ayan Meclisi Üyesi Prens Bibescu, 1938’de Türkiye’ye gelişinde Başbakan Celal Bayar tarafından kabul edilmiştir.⁶⁷¹ Prens Bibescu’nun Türkiye ziyaretinin amacı, Türkiye ile Romanya arasında yeni bir hava hattının tesis edilmesine yöneliktir. Bükreş-İstanbul arasında başlanacak olan uçuşlar için ise iki motorlu ve en fazla altı yolcu kapasiteli uçaklar üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Bu uçaklar aynı zamanda kargo hizmeti de verecekti.⁶⁷²

Prens Bibescu’nun ziyaretinden sonra Sabiha Gökçen uçağıyla 16 Haziran 1938 sabahı İstanbul Yeşilköy Hava Meydanı’ndan bir Balkan turuna çıkmıştır. Üç gün sürecek olan seyahatinde Sabiha Gökçen, sırasıyla Atina, Sofya, Belgrat ve Bükreş’i ziyaret etmiştir. Sabiha Gökçen, Bükreş seyahatinde düzenlenecek olan havacılık toplantısına da katılacaktı. Sabiha Gökçen’in Bükreş’teki temasları sırasında mihmandarlığı için de Prens Bibescu’nun yeğeni Prenses Marina Stirbey/Stirben görevlendirilmiştir.⁶⁷³ 19 Haziran 1938’de Belgrat’tan Bükreş’e 1 saat 15 dakikada uçakla geçen Sabiha Gökçen, burada Türk ve Romen yetkililer tarafından coşku ile karşılanmıştır. Bükreş’e geldiği gün Sabiha Gökçen, saat 17:30’da bir de gösteri uçuşu yapmıştır.⁶⁷⁴ 20 Haziran 1938’de Sabiha Gökçen şerefine Bükreş Elçiliği bir yemek vermiştir. Yemeğe Romanya Hava ve Denizcilik Bakanı, Sivil Havacılık Dairesi Başkanı, Yunan ve Yugoslav Elçileri gibi ileri gelen zevat da bulunmuştur. Romanya’da temaslarını bitiren Sabiha Gökçen, 21 Haziran 1938’de Türkiye’ye dönmüştür.⁶⁷⁵

---

⁶⁷⁰ Ökçün-Ökçün, a.g.e., s. 72.

⁶⁷¹ **BCA**, 30. 10/200. 368. 14, 27 Mayıs 1938.

⁶⁷² “Romanya İle Türkiye Arasında Hava Seferleri”, **Akşam**, 31 Mayıs 1938, s. 1, 13.

⁶⁷³ “Sabiha Gökçen Bu Sabah Tayyaresile Balkan Turnesine Çıktı”, **Akşam**, 16 Haziran 1938, s. 1, 4.

⁶⁷⁴ “Sabiha Gökçen Bükreş’te Parlak Karşılandı”, **Akşam**, 20 Haziran 1938, s. 1, 7.

⁶⁷⁵ “Bayan Sabiha Gökçen Bugün Bükreş’ten Geliyor”, **Akşam**, 21 Haziran 1938, s. 1, 7; “Bayan Sabiha Gökçen Dün 17.30’da Geldi”, **Akşam**, 22 Haziran 1938, s. 1, 4.

SONUÇ

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası, tam bağımsızlık ilkesinin gereği olarak anti-emperyalist bir yapıya sahiptir. Bu nedenle önce ülke olarak güçlü devlet olmayı, sonra bölgede işbirliği yaparak bölgesel güç olmayı ve bu şekilde dünyada saygı görmeyi amaçlamıştır. Atatürk Dönemi'nde izlenen Türk Dış Politikası'nın ilk hedefi, kendi kaderine hakim milli bir devlet kurmaktır. Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası statüde yer alabilmesi için *yurtta sulh, cihanda sulh* anlayışına yönelmiştir. Bu politika çerçevesinde öncelikle Yunanistan ile sorunlarını halleden Türkiye, özellikle komşu devletlerle irtibat kurarak barış tesis etmek istemiştir. Bu komşu devletlerden biri de Romanya'dır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkelerin sınırları ve mevcut sorunları değişmiş harbin sonuçlarından ötürü bazı ülkeler büyük kayıplar yaşarken kazançlı çıkan ülkelerde olmuştur. Savaşta İtilaf Devletlerinin yanında yer alan Romanya topraklarını genişleterek harpten kazançlı çıkan ülkeler arasında yer almıştır. Genişleyen toprakları ile *Büyük Romanya* idealine ulaşan Romanya için sınırlarını korumak öncelikli bir hal almıştır. Türkiye-Romanya ilişkileri, Cumhuriyet'in ilanından birkaç ay önce başlamıştır. 1923-1938 arasında Türkiye dış politikada *yurtta sulh, cihanda sulh* prensibini uygulamak için hareket etmiştir. Romanya ise Birinci Dünya Savaşı sonunda geniş topraklara sahip olduğu için, sınırlarını korumak amacıyla statükocu bir politika izlemiştir. Türkiye'nin bu politikayı desteklemesi, her iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır.

1923-1938 Dönemi'ndeki Türkiye-Romanya ilişkileri daha çok Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde 1925-1938 yılları arasında Hariciye Vekilliği yapan Tefik Rüşü Aras'la, 1931-1944 yılları arasında Bükreş Elçiliği'nde bulunan Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Dönemi'nde gelişmiştir. Hamdullah Suphi, geniş tarih bilgisi, kültürü ve hitabet yeteneği ile Türkiye'yi Romanya'da en iyi şekilde temsil etmiştir. Romanya için ise bu anlamda zikredilmesi gereken isim Nikolae Titulescu'dur.

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra iki ülke arasında ilk diplomatik ilişkiler kurulmuş, karşılıklı olarak Cevat (Ezine) Bey ve Georges Filality elçiliklere atanmıştır. 1923-1938 yılları arasında Türkiye'de Romanya'yı Georges Filality, Ion Carp, Eugen Filotti ve Alexandru Telemaque; Türkiye'yi ise Bükreş'te Cevat Ezine, Hüseyin Ragıp Baydur, Sabri Toprak ve 1931-1944 yılları arasında ise Hamdullah Suphi Tanrıöver temsil etmiştir.

1923-1938 Dönemi'nde Türkiye-Romanya ilişkileri istikrarlı ve tutarlı bir gelişme göstermiştir. Bu politikanın uygulanmasında Mustafa Kemal Atatürk, Tefik Rüşti Aras ve Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in büyük katkıları olmuştur. Romanya, Balkan ülkeleri arasında Lozan Antlaşması'ndan sonra en az sorunun yaşandığı ve en iyi diyalogun kurulduğu bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye ile Romanya arasındaki siyasi ilişkiler dostane bir şekilde gelişmekle birlikte 1933 yılına kadar pek sili görünmektedir. Bu dönemde Türkiye ve Romanya daha çok Balkan Konferansları sırasında etkileşim halinde bulunmuşlardır. 1923-1933 yılları arasındaki en önemli antlaşma 1930 Mezarlıklar Antlaşması'dır. Romen topraklarında hayatını kaybeden Türk askerleri için Türkiye'nin Romanya Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in gayretleriyle, Romanya'nın Bükreş, İbrail ve Slobozia'da Türk şehitlikleri tahsis etmesi sağlanmıştır.

Siyasi ilişkilerinin gelişmesi, 3 Temmuz 1933'te Türkiye ve Romanya arasında Saldırıcı Tanımlayan Sözleşme'nin imzalanmasından sonradır. Bu sözleşmenin ardından Romanya Dışişleri Bakanı Nicolae Titulecu'nun Ekim 1933'teki Ankara ziyareti ve bu ziyaret sırasında Türkiye-Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması'nın imzalanması, bu tarihten sonra iki ülke siyasetini birbirine yakınlaştırmış, Balkanlar'da istikrarın korunmasına büyük katkıda bulunmuştur. Ardından Şubat 1934'te Balkan Paktı'nın kurulmasıyla bu istikrar, Balkan ülkeleri arasında tüm alanlarda yakın bir işbirliğinin geliştirilmesini ve Pakt ülkeleri arasındaki meselelerin en aza indirgenmesini amaçlanmış ve başarmıştır. Türkiye ve Romanya arasındaki siyasi yakınlaşma, 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi sırasında da kendini göstermiştir. Öyle ki Romanya, bu konferansta Türkiye'nin taleplerini haklı bularak desteklemiştir. Bu şekilde gelişen Türkiye-Romanya diplomatik ilişkileri, Hariciye Vekili Dr. Tefik Rüşti Aras'ın defalarca Bükreş'i, Romanya Dışişleri Bakanı Antonesco ve Başbakanı Tatarescu'nun 1937'deki Ankara ziyaretleri, Romanya Kralı II. Carol'un 1938'de İstanbul'u ziyareti ve Mustafa Kemal Atatürk'le görüşmesiyle de perçinlenmiştir. Her iki ülke arasındaki ilişkilerin bir başka göstergesi ise Romanya'da Atatürk'ün ölümünden duyulan üzüntüdür. Bu yüzden Romanya, 21 Kasım 1938'i ulusal yas günü ilan etmiştir.

1923-1938 döneminde Türkiye ile Romanya arasındaki siyasi ilişkilerin bir başka yansımasını ise Romanya Türklerinin Türkiye'ye göçü oluşturmaktadır. Bu dönemde kurulan iyi ilişkiler sayesinde yaklaşık 113 bin kişi Türkiye'ye göçmüştür. Romanya Türkiye ilişkilerinin siyasi gelişimi, aynı zamanda kültürel ve sportif faaliyetleri de beraberinde getirmiştir. İncelediğimiz dönem içerisinde pek çok öğrenci ve öğretmen heyeti de ziyaretlerde bulunmuştur. Bu heyetler, daha çok İstanbul'da bulunan okulları ziyaret etmişlerdir. Spor alanında ise Romanya'nın Yuvenes, Tamşuvar takımları, Galatasaray, Fenerbahçe, Ateş-Güneş, Peraspor ve Beşiktaş futbol takımlarıyla maç yaptıkları gibi dostluğun gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca 1937 Balkan Oyunları da İstanbul'da gerçekleşmiştir.

Türkiye ile Romanya arasındaki askeri ilişkiler Balkan Paktı ekseninde gelişmiştir. Çünkü Pakt, askeri bir komitenin kurulmasını öngörmüştür. Bu amaçla 5 Haziran 1934'te iki ülke arasında bir askerî antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmaya daha sonra Yugoslavya da dahil edilmiştir. Askeri alanda işbirliği yapmak üzere 1936'da Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Romanya'ya gitmiştir. Yapılan askeri antlaşmalardan sonra her iki ülkenin askeri okul gemileri başta olmak üzere askeri heyetleri karşılıklı meslekî ziyaretlerde de bulunmuştur.

Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerin en önemli boyutlarından biri de ekonomik münasebetlerdir. İki ülke arasındaki ilk ekonomik ilişkiler, 1923'te Lozan'da imzalanan Ticaret Sözleşmesi'ne göre düzenlenmiştir. Bu sözleşme daha çok, ithalat, ihracat ve gümrük işlemlerini kapsamıştır. İki ülke arasında kalıcı bir ticaret antlaşması yapılanaya kadar modüs vivendi denilen altı aylık geçici antlaşmalar yapılmıştır. Türkiye ile Romanya arasında ilk ticaret antlaşması 1929'da yapılmıştır. Bunun dışında 17 Haziran 1933'te ek bir Ticaret Sözleşmesi, 1935'te Ticaret Antlaşması ve Clearing Sözleşmesi, 1938'de Ticaret ve Tediye Antlaşmaları yapılmıştır. Bu antlaşmalarda 80 Romen leyi, 1 lira olarak sabitlenmiştir.

Türkiye, Romanya'dan daha çok deri, kereste, petrol ve petrol ürünleri gibi sanayiye dönük mal satın alırken, Romanya ise başta balık olmak üzere deniz ürünleri, nohut, susam, zeytinyağı, fındık, fıstık, portakal, kestane, tütün, üzüm ve incir gibi tarım ürünlerini ithal etmiştir. Türkiye'nin Romanya'ya sattığı en önemli sanayi ürünleri ise pamuk ve kok kömürüdür. 1938'e kadar bu ürünlerin ihrac ve ithalatında clearing sistemi uygulanmıştır. Bu sistemle, her iki ülke de karşılıklı olarak kendi mallarını bir nevi takas yoluyla satmışlardır. Araştırma ve istatistiklere göre Türkiye-Romanya ticaret dengesi, 1935 yılına kadar Romanya'nın lehinde, bu tarihten sonra Türkiye, aldığı tedbirlere dengeyi kendi lehine çevirmiştir. 1938 yılında Türkiye'nin Romanya'ya yaptığı ihracat son 15 yılın rekor seviyesine çıkarak yaklaşık 3 milyon liraya ulaşmıştır.

Asırlar boyunca süren Türkiye-Romanya ilişkilerinin en parlak devri hiç şüphesiz Atatürk Devri olmuştur. Bu bakımdan bu dönem *ilişkilerinin altın devri* olarak yorumlanmıştır. Bu ilişkiler, yalnız politik-diplomatik, ticari ve ekonomik alanlarda değil, aynı zamanda Romanya'nın Türkiye ile olan kültürel ilişkilerinde de büyük yer tutmaktadır. Çünkü gerek Atatürk ve gerekse Hamdullah Suphi Tanrıöver siyasi kimliklerinin yanında, aynı zamanda tanınmış yüksek kültür şahsiyetleridir.

Yukarıda kaynakların elverdiği ölçüde incelemeye çalıştığımız Atatürk Dönemi'nde Türkiye-Romanya İlişkileri adlı tezimiz, günümüzde de devam eden Türkiye-Romanya dostluğunun tarihi arka planını ortaya koymaya çalışmıştır. Bugün Türkiye'nin Romanya ile herhangi bir siyasi sorunu bulunmamaktadır. Siyasi, ekonomik ve kültürel konularda her iki tarafın görüşleri önemli ölçüde örtüşmektedir. Bu bakımdan tezimiz günümüzde de devam eden Türkiye-Romanya ilişkilerinin tarihi arka plânının daha net anlaşılmasına yardımcı olmayı da hedeflemektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

BCA, 30. 10/17. 94. 18.

BCA, 30. 10/18. 102. 19.

BCA, 30. 10/24. 137. 4.

BCA, 30. 10/ 24. 138. 11.

BCA, 30. 10/62. 415. 9.

BCA, 30. 10/83. 550. 27.

BCA, 30. 10/119. 837. 4.

BCA, 30. 10/131. 936. 15.

BCA, 30. 10/131. 938. 13.

BCA, 30. 10/145. 37. 11.

BCA, 30. 10/162. 134. 9.

BCA, 30. 10/182. 255. 1.

BCA, 30. 10/200. 367. 11.

BCA, 30. 10/200. 367. 15.

BCA, 30. 10/200. 368. 6.

BCA, 30. 10/200. 368. 14.

BCA, 30. 10/218. 474. 11.

BCA, 30. 10/182. 256. 6.

BCA, 30. 10/219. 480. 18.

BCA, 30. 10/222. 501. 25.

BCA, 30. 10/226. 523. 1.

BCA, 30. 10/226. 523. 15.

BCA, 30. 10/ 226. 525. 7.

BCA, 30. 10/228. 536. 5.
BCA, 30. 10/ 246. 667. 2.
BCA, 30. 10/ 246. 667. 7.
BCA, 30. 10/ 247.668. 2.
BCA, 30. 10/ 247. 668. 11.
BCA, 30. 10/ 247. 668. 22.
BCA, 30. 10/227. 528. 1.
BCA, 30. 10/24. 137. 4.
BCA, 30. 10/246. 666. 1.
BCA, 30. 10/246. 666. 13.
BCA, 30. 10/246. 666. 14.
BCA, 30. 10/246. 666. 17.
BCA, 30. 10/246. 666. 18.
BCA, 30. 10/246. 666. 24.
BCA, 30. 10/246. 666.
BCA, 30. 10/246. 667. 11.
BCA, 30. 10/246. 667. 12.
BCA, 30. 10/246. 667. 14.
BCA, 30. 10/246. 667. 19.
BCA, 30. 10/246. 667. 20.
BCA, 30. 10/246. 667. 6.
BCA, 30. 10/246. 667. 8.
BCA, 30. 10/247. 668. 14.
BCA, 30. 10/247. 668. 19.
BCA, 30. 10/247. 668. 6.
BCA, 30. 10/247. 668. 7.
BCA, 30. 10/247. 668. 9.
BCA, 30. 10/247. 669. 5.
BCA, 30. 10/247. 669. 9.

BCA, 30. 10/247. 670. 7.
BCA, 30. 10/254. 712. 43.
BCA, 30. 10/247. 669. 8.
BCA, 30. 10/45. 250. 46.
BCA, 30. 10/48. 307. 20.
BCA, 30. 10/60. 403. 18.
BCA, 30. 10/83. 547. 11.
BCA, 30. 10/83.550.27.
BCA, 30. 10.1.2/44.29.18.
BCA, 30. 11. 1/ 94. 7. 3.
BCA, 30. 11. 1/95. 13. 4.
BCA, 30. 18. 1. 02/72. 11. 6.
BCA, 30. 18. 1. 2/ 1. 10. 8.
BCA, 30. 18. 1. 2/1. 14. 34.
BCA, 30. 18. 1. 2/10. 29. 16.
BCA, 30. 18. 1. 2/23. 8. 11.
BCA, 30. 18. 1. 2/60. 93. 7.
BCA, 30. 18. 1. 2/63. 25. 20.
BCA, 30. 18. 1. 2/68. 8. 15.
BCA, 30.18.1.2/82.7.10.
BCA, 30.18.1.2/85.103.7.
BCA, 30. 18. 1. 1/8. 48. 9.
BCA, 30.18/16. 93. 9.
BCA, 30. 18.1.2/11. 38. 16.
BCA, 30. 18. 1/ 78. 71. 9.
BCA, 30. 18. 1. 1/12. 66. 21.
BCA, 30. 18. 1. 1/26. 55. 17.
BCA, 30. 18. 1. 1/27. 79. 10.
BCA, 30. 18. 1. 1/29. 47. 15.

BCA, 30. 18. 1. 2/ 57. 69. 10.
BCA, 30. 18. 1. 2/ 16. 83. 5.
BCA, 30. 18. 1. 2/ 54. 36. 9.
BCA, 30. 18. 1. 2/ 78. 87. 11.
BCA, 30. 18. 1. 2/ 80.92. 9.
BCA, 30. 18. 1. 2/14. 66. 10.
BCA, 30. 18. 1. 2/15. 79. 19.
BCA, 30. 18. 1. 2/15. 79. 9.
BCA, 30. 18. 1. 2/25. 41. 12.
BCA, 30. 18. 1. 2/34. 14. 9.
BCA, 30. 18. 1. 2/39. 70. 2.
BCA, 30. 18. 1. 2/41. 85. 9.
BCA, 30. 18. 1. 2/41. 88. 19.
BCA, 30. 18. 1. 2/49. 74. 1.
BCA, 30. 18. 1. 2/49. 80. 19.
BCA, 30. 18. 1. 2/60. 95. 3.
BCA, 30. 18. 1. 2/65. 50. 1.
BCA, 30. 18. 1. 2/69. 84. 15.
BCA, 30. 18. 1. 2/69. 85. 2.
BCA, 30. 18. 1. 2/73. 21. 16.
BCA, 30. 18. 1. 2/73. 30. 16.
BCA, 30. 18. 1. 2/74.31.3.
BCA, 30. 18. 1. 2/74.34.16.
BCA, 30. 18. 1. 2/76. 57. 8.
BCA, 30. 18. 1. 2/84. 67. 19.
BCA, 30. 18. 1. 2/84. 80. 1.
BCA, 30. 18. 1.2/77.66.11.
BCA, 30. 18.1.2/74.36.16.
BCA, 30. 18. 1. 2/74. 34. 18.

BCA, 30. 18.1.2/ 84.74.16.

BCA, 30.18.1.2/24. 77.15.

BCA, 30.18.1.2/57.65.14.

BCA, 30.18.1.2/74. 40. 2.

BCA, 30.18.1.2/74.35.18.

BCA, 30.18.1.2/74.39.9.

BCA, 30.18.1.2/74.40.18.

BCA, 30.18.1.2/82.14.9.

BCA, 30.18.1.2/82.29.18.

BCA, 30.18.1.2/85.95.13.

BCA, 30. 18. 1. 1/18. 17. 15.

BCA, 30. 18. 1. 2/19. 28. 2.

BCA, 30. 18. 1. 1/20. 50. 19.

Diğer Kaynaklar

“10 Gün Zarfında Olanlar” (7.11.1934), **Akşam**.

Ağar, Mehmet Emin (2004), “Türkçe Öğretiminin Tarihçesi”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, No 4, 1-10.

Ahmet Hilali (10.11.1933), “Balkan Konferansında Betbinlik”, **Akşam**.

Akgün, Bünyamin (2007), **Türk Basımında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri (1923-1945)**, (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.

Aksu, Ali (2003) **Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü**, Türk İşadamları Derneği Yay., İzmir.

_____ (2005) “Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, IX/1, 1-10.

Altay, Sadet (2015), **Atatürk Dönemi Sağlık Politikalarının Halka Yansımasında Öncü Kurumlar: Numune Hastaneleri (1924-1938)**, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Altuğ, Yılmaz (1991), “Balkanlardan Anayurda Yapılan Göçler”, **Belleten**, LV/212.

- “Ankara Ziyaretinin Kıymeti”, (19.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Ankara’da Bayram”, (30.10.1937), **Akşam**.
- “Antonesco Ankara’da”, (18.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Antonesco Ankara’dan Ayrıldı”, (20.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Antonescu’nun Ankara Ziyaretleri Programı”, (13.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Antonesco Bu Sabah Geldi”, (20.03.1937), **Akşam**.
- “Antonesco Dün Bükreş’e Hareket Etti”, (21.03.1937), **Ulus**.
- “Antonesco Şerefine İsmet İnönü Dün Bir Öğle Ziyafeti Verdi”, (19.03.1937), **Ulus**.
- “Antonesco’nun Mühim Beyanatı”, (21.03.1937), **Akşam**.
- “Antonesco’nun Şahsiyeti”, (17.03.1937), **Ulus**.
- Anzerlioğlu, Yonca (2006), “Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri”, **Bilig**, XXXIX.
- Anzerlioğlu, Yonca (2006), “Hamdullah Suphi’nin Kaleminden 1933 Yılında Romanya’da Komünist Hareket”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 37-38.
- Arafat, Mohammad (2009), **Türkiye ve Komşuları**, Nobel Yay., Ankara.
- Aras, Tefik Rüştü (2003), **Atatürk’ün Dış Politikası**, Kaynak Yay., İstanbul.
- Argunşah, Mustafa-Argunşah, Hülya (2007), **Gagauz Yazıları**, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yay., Kayseri.
- Arkeş, Kadir Erhan (2005), **1990 Sonrası Türkiye Romanya İlişkileri**, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Armaoğlu, Fahir (2009), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yay., Ankara.
- Arslan, Aslı (2014), “Atatürk Döneminde Romanya’dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye’de İskânları”, **Turkish Studies**, 9/4.
- Artam, Nurettin (09.03.1937), “Değerli Bir Seyahat Kitabı Ankara-Bükreş”, **Ulus**.
- Aslantepe, Sevsen (1999), “Türkiye’nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, (Yay. Haz. İsmail Soysal), TTK Yay., Ankara.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (1906-1938)**, (1989) II, Dördüncü Baskı, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara.

- “Atatürk B. Tatareko’yu Kabul Buyurdular”, (29.10.1937), **Akşam**.
- “Atatürk Kadınlar Kurultayı Salkuriyle Ekonomi Konseyi Üyelerini Kabul Etiler”, (27.04.1935), **Ulus**.
- “Atatürk Söylüyor”, (20.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Atatürk, B. Antonesko’yu Kabul Etiler”, (18.03.1937), **Ulus**.
- “Atatürk, Muhterem Misafirimiz Antonesko’yu Kabul Buyurdular”, (18.03.1937), **Akşam**.
- “Atatürk’le Rumen ve Afgan Kralları Arasındaki Telgraflar”, (23.10.1937), **Akşam**.
- “Atatürk’ü Dinlerken”, (20.03.1937), **Ulus**.
- “Atatürk’ün Ölümü ve Romen Basını”, (9-10/1991), **Karadeniz**.
- “Atatürk’ün Romanya Hakkındaki İhtisasları”, (22.03.1937), **Akşam**.
- “Atatürk’ün Yüksek Tahassüsleri”, (22.03.1937), **Cumhuriyet**.
- Atay, Falih Rıfki (20.03.1937), “Cephemiz”, **Ulus**.
- Atay, Neşet Halil (03.03.1937), “Balkan Basın Birliği Konferansı Açılırken”, **Ulus**.
- _____, (12.03.1937), “Balkan Basın Birliği Konferansının Son Günü”, **Ulus**.
- _____, (06.03.1937), “Basın Birliği Konferansında Elen ve Türk Teklifleri”, **Ulus**.
- _____, (05.03.1932), “Basın Birliği Konferansında İntihablar ve İlk Teklifler”, **Ulus**, Mart 1932.
- “Atina Balkan İktisad Konseyinin Mesaisi”, (28.03.1937), **Cumhuriyet**.
- Aytaman, Nejad (1939), **İktisadî Romanya**, Damga Matbaası, by.
- “B. Antonesko 15 Mart’ta Geliyor”, (05.03.1937), **Akşam**.
- “B. Antonesko 16 Mart’ta İstanbul’a Geliyor”, (09.03.1937), **Akşam**.
- “B. Antonesko Ankara’da”, (18.03.1937), **Ulus**.
- “B. Antonesko”, (14.03.1937), **Akşam**.
- “B. Hasan Saka’nın Balkan Ekonomi Konseyinin Çalışmaları İçin Söyledikleri”, (23.04.1935), **Ulus**.
- “B. Tataresko Memleketimizde Beş Gün Kalacak”, (26.10.1937), **Akşam**.
- “B. Tataresku Geliyor”, (26.10.1937), **Ulus**.
- “Balkan Antantı Ekonomi Konseyi”, (11.03.1937), **Ulus**.
- “Balkan Antantı Ekonomik Konseyi Çalışmalarını Bitirdi”, (28.03.1937), **Ulus**.
- “Balkan Antantı Ekonomik Konseyi Delegelerimiz Atina’dan Döndü”, (30.03.1937), **Ulus**.

- “Balkan Antantı Ekonomik Konseyi”, (14.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Balkan Antantı Ekonomik Konseyi”, (14.03.1937), **Ulus**.
- “Balkan Antantı Genelkurmay Heyetleri Bugün Toplanıyor”, (28.10.1937), **Akşam**.
- “Balkan Antantı İktisad Konseyi Atina’da İşe Başladı”, (19.03.1937), **Akşam**
- “Balkan Antantı İktisad Konseyi”, (18.03.1937), **Akşam**.
- “Balkan Antantı İktisad Konseyi”, (25.03.1937), **Akşam**.
- “Balkan Antantı İktisad Konseyi”, (16.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Balkan Antantı Konseyi Ne Zaman Toplanacak?”, (01.01.1937), **Akşam**.
- “Balkan Antantı ve Küçük İtilâf Hariciye Nazırları”, **Akşam**, 24 Mart 1937.
- “Balkan Basın Birliği Türk Komitesi Toplandı”, (21.03.1937), **Ulus**, s. 1, 5.
- “Balkan Basın Birliği Türk Komitesinin İçtimarı”, (21.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Balkan Basın Birliği”, (21.03.1937), **Akşam**.
- “Balkan Ekonomi Konseyi Çalışmalarını Bitirdi”, (26.04.1935), **Ulus**.
- “Balkan Ekonomi Konseyi Üyeleri Geliyorlar”, (15.04.1935), **Ulus**.
- “Balkan Ekonomi Konseyi”, (17.04.1935), **Ulus**.
- “Balkan Ekonomi Konseyinin Kararları,” (29.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Balkan Erkanı Harbiye Reisleri Niçin Toplanıyor”, (28.10.1937), **Akşam**.
- “Balkan Erkânıharbiye Reisleri Yarın Toplanıyor”, (27.10.1937), **Akşam**.
- “Balkan Festivali de Yarın Gece Taksim’de Başlıyor”, (28.08.1936), **Cumhuriyet**.
- “Balkan Genel Kurmay Başkanları”, (29.10.1937), **Akşam**.
- “Balkan İktisat Konseyi Açıldı”, (19.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Balkan İktisat Konseyi”, (12.03.1937), **Akşam**.
- “Balkan İktisat Konseyinin Mesaisi”, (20.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Balkan İtilafı Konseyinin Tebliği”, (07.11.1934), **Zaman**.
- “Balkan Konferansı Açıldı, Hararetli Nutuklar İrad Edildi”, (06.11.1933), **Akşam**.
- “Balkan Konferansı Açıldı: Gazi Hz. İle Türkiye’den Takdirler İle Bahsedildi”, (23.10.1932), **Akşam**.
- “Balkan Konferansı Bu Sabah Açıldı”, (20.10.1931), **Akşam**.
- “Balkan Konferansı Dağılmak Tehlikesi Karşısında”, (25.10.1932), **Akşam**.

“Balkan Konferansı Gazi Hazretlerinin Nutku”, (27.10.1931), **Akşam**.

“Balkan Konferansı Hazırlıkları İkmal edildi”, (18.10.1933), **Akşam**.

“Balkan Konferansı Heyeti Dün Gitti”, (03.11.1933), **Akşam**.

“Balkan Konferansı İşini Bitirdi”, (13.11.1932), **Akşam**.

“Balkan Konferansı Murahhaslarımız Bu Sabah Gittiler”, (20.10.1932), **Akşam**.

“Balkan Konferansı Yıldız Sarayında Yapılan Hazırlık Bitiyor”, (01.10.1931), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (16.10.1931), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (10.11.1933), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (11.10.1931), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (12.11.1933), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (13.10.1931), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (16.10.1931), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (21.10.1931), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (24.10.1931), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (28.09.1930), **Akşam**.

“Balkan Konferansı”, (09.11.1933), **Akşam**.

“Balkan Konferansına Davet Edildik”, (15.06.1930), **Akşam**.

“Balkan Konferansına Gidenler”, (22.10.1932), **Akşam**.

“Balkan Konferansında Balkan Misakı Etrafında Hararetli Müzakereler”, (11.11.1933), **Akşam**.

“Balkan Konferansında Bulgar Murahhasları”, (01.09.1930), **Akşam**.

“Balkan Konseyi Bugün Son Toplantısını Yapacak”, (06.05.1936), **Cumhuriyet**.

“Balkan Konseyi Hazırlığı: M. Antonesco Salı Günü Türkiye’ye Geliyor”, (07.02.1937), **Cumhuriyet**.

“Balkan Konseyi İçtima Ediyor”, (01.05.1936), **Cumhuriyet**.

“Balkan Konseyi Toplandı”, (06.04.1935), **Ulus**.

“Balkan Konseyi Toplantısı”, (03.05.1936), **Cumhuriyet**.

“Balkan Konseyine Gidecek Heyetimiz”, (15.03.1937), **Cumhuriyet**.

“Balkan Mahsullerinin İhracı”, (29.03.1937), **Akşam**.

“Balkan Misakı Bugün İmza Ediliyor”, (09.02.1934), **Akşam**.

- “Balkan Misakı Cuma Günü Atina’da İmza Edilecek”, (05.02.1934), **Akşam**.
- “Balkan Misakı İktisad Konseyi Bu Hafta Şehrimizde Toplanacak”, (25.05.1936), **Cumhuriyet**.
- “Balkan Misakı İmza Edildi”, (10.02.1934), **Akşam**.
- “Balkan Misakı Meselesi”, (08.11.1933), **Akşam**.
- “Balkan Misakına Bugün Belgrat’ta Sah Çekilecek”, (04.02.1934), **Akşam**.
- “Balkan Misakının Metni”, (12.02.1934), **Akşam**.
- “Balkan Misakının Süresi 7 Sene”, (23.02.1934), **Akşam**.
- “Balkan Murahhasları Ankara’ya Gidiyorlar”, (25.10.1931), **Akşam**.
- “Balkan Murahhasları ve Gazeteciler Ankara’da”, (20.10.1931), **Akşam**.
- “Balkan Otomobil Rallisinin Galipleri”, (07.06.1938), **Akşam**.
- “Balkan Oyunları İçin Stad”, (07.04.1935), **Zaman**.
- “Balkan Ralli Yarışı”, (03.06.1938), **Akşam**.
- “Balkan Talebe Kongresi Darülfünun Konferans Salonunda Açıldı”, (09.07.1929), **Cumhuriyet**.
- “Balkan Talebe Kongresi Dün Hitam Buldu”, (12.07.1929), **Cumhuriyet**.
- “Balkan Talebe Kongresi”, (06.07.1929), **Akşam**.
- “Balkan Ticaret Odaları Kongresi Eylül Ayı Zarfında Toplanıyor”, (28.03.1937), **Akşam**.
- “Balkan Ticaret Odası’nın Deniz İşleri Şubesi”, (30.10.1932), **Akşam**.
- “Balkanlar Arası Otomobil Rallisi Başladı”, (03.08.1938), **Akşam**.
- “Balkanlar Arası Otomobil Rallisi”, (31.05.1938), **Akşam**.
- “Balkanlı Talebe Kongresi”, (11.07.1929), **Cumhuriyet**.
- “Balkanlı Talebe Kongresinde”, (10.07.1929), **Cumhuriyet**.
- “Barıştılar Mı? Sabık Romanya Kraliçesi Romanya’ya Dönüyor”, (26.10.1932), **Akşam**.
- Barlas, Dilek (1999), “Türkiye’nin 1930’lardaki Balkan Politikası”, **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, (Yay. Haz. İsmail Soysal), TTK Yay., Ankara.
- “Basın İcmali: Balkanlarda Dostluk ve Birlik”, (25.03.1937), **Ulus**.
- “Başvekil M. Meteksas’ın Nutku”, (20.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Başvekilimizin Rumen Matbuatına Beyanatı”, (20.03.1937), **Cumhuriyet**.
- Batzaria, N., (29.03.1937), “Türkiye ve Romanya”, **Ulus**.
- “Bayan Sabiha Gökçen Bugün Bükreş’ten Geliyor”, (21.06.1938), **Akşam**.

“Bayan Sabiha Gökçen Dün 17.30’da Geldi”, (22.06.1938), **Akşam**.

Baydar, Mustafa (1967), “Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Hayatı”, **Türk Yurdu**, VI/II.

_____, (1968), **Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları**, Menteş Kitabevi, İstanbul.

Belge, Burhan (17.03.1937), “Politika Bahisleri: Romanyalı Dostlarımız”, **Ulus**.

Belge, Burhan (11.03.1937), “Politika Bahisleri: Ankara-Bükreş”, **Ulus**.

“Belgrad’da Mühim Müzakereler”, (14.05.1934), **Akşam**.

“Bibliyografya Ankara-Bükreş”, (02.03.1937), **Ulus**.

Bilgin, Mustafa Sıtkı (2004), “Atatürk Döneminde Türkiye’nin Balkan Diplomasisi (1923-1930)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XX/60, 799-820.

“Bir Romen Torpidosu”, (18.05.1937), **Akşam**.

“Boğazlar İşinde Romanya’nın Cevabı”, (07.05.1936), **Cumhuriyet**.

“Boğazlar Mukavelesi: İtalya’nın İştirak Ettiği Resmen Bildiriliyor”, (03.05.1938), **Akşam**.

“Boğazlar Mukavelesi: Romanya Hükümeti De Tasdik Etti”, (28.06.1936), **Cumhuriyet**.

“Boğazlar Mukavelesi”, (04.05.1938), **Akşam**.

Bolat, Güler (1911), “Uluslararası Mehmet Niyazi Sempozyumu”, **Karadeniz (Romanya)**, VIII.

“Bugün Kadıköyü’nde Yapılacak Fenerbahçe-Tamşivar Maçı Ne Netice Verebilir?”, (03.11.1933), **Akşam**.

“Bükreş Askeri Doktorluk Kongresi”, (29.05.1937), **Akşam**.

“Bükreş Elçiliğimizde Çay”, (30.10.1937), **Akşam**.

“Bükreş Sefaretimizde Bir Ziyafet”, (12.10.1931), **Akşam**.

“Bükreş Şimendifer Kongresi”, (24.05.1938), **Akşam**.

“Bükreş’e Giden Murahhaslar”, (21.10.1932), **Akşam**.

“Bükreş’te İstikbal”, (11.05.1934), **Akşam**.

“Bükreş’te Türk Akşamı”, (26.10.1933), **Akşam**.

“Büyüklerimiz: Yusuf İsa Halim”, (1991) **Karadeniz**.

“Cevat B. Yeni Tokyo Büyükelçimiz Cumartesi Günü Gidiyor”, (14.02.1929), **Cumhuriyet**.

Ciachir, Nicolae (2002), “Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri” (Çev. Çağlar Enneli), **Türkler**, XVII, Yeni Türkiye Yay., Ankara.

- Çakır, İbrahim (2007), **Atatürk'ün Ölümünün Türk Basınındaki Yankıları**, (Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde.
- Çanak, Erdem (2015), “Romanya Türklerinin Seyhan'a İskânı”, **Asia Minor Studies**, III, 60-72.
- Çelik, Bilgin (2010), “Romanya’da Bir Jön Türk: İbrahim (Ethem) Temo ve Romanya’daki Faaliyetleri”, **History Studies**, II/2, 363-375.
- Çevik, İlhan (1974), **Ceaşescu ve Dünyaya Açılan Balkan Ülkesi Romanya**, Daily News Yay., Ankara.
- Dağıstan, Adil (2002), “Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XVIII/54, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-54/hamdullah-suphinin-romanya-buyukelciligi-ve-gagauz-turkleri> (06/02/2014).
- Daver, Abidin (20.03.1937), “Basın İcmali: Türk-Rumen Dostluğu”, **Ulus**.
- Demirci, Sevtap (2011), **Belgelerle Lozan Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele 1922-1923**, (Çev. Mehmet Moralı), Alfa Yay., İstanbul.
- “Dost Misafirlerimiz Kont Ciano ve M. Tataresco Bu Hafta Ankara’ya Geliyorlar”, (30.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Dost Nazır Avdet Etti”, (21.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Dost Romanya Hariciye Nazırı Bugün Geliyor”, (13.03.1937), **Akşam**.
- “Dost Romanya Hariciye Nazırı”, (16.03.1937), **Akşam**.
- “Dost Romanya’nın Dış Bakanı Ekselans Antonesko Bugün Şehrimize Şeref Veriyor”, (17.03.1937), **Ulus**.
- “Dost Rumen Hariciye Nazırı Ankara’ya Gitti”, (17.03.1937), **Akşam**.
- “Dördüncü Balkan Konferansı”, (02.11.1933), **Akşam**.
- “Dört Balkan Devleti Ajans Direktörlerinin İçtima”, (22.02.1937), **Cumhuriyet**.
- “Dört Hariciye Nazırı Cenevre’de Toplanıyor”, (26.05.1934), **Akşam**.
- “Dört Memleketin Hayat Birliği: Balkan Antantı Konseyi Dün Toplandı”, (28.05.1936), **Cumhuriyet**.
- Duman, Önder (2008), “Atatürk Döneminde Romanya’dan Türk Göçleri”, **Bilig**, 45, 23-44.
- _____, (2009), “Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskân Çalışmaları (1923-1938)”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, 43, s. 473-490.
- “Dün Akşam Verilen Yemekte”, (18.03.1937), **Ulus**.
- Düstur**, (1931), Üçüncü Tertib, V, XV, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul.

“Ekonomi Konseyi Delegatesine Dün Verilen Yemek”, (22.04.1935), **Ulus**.

“Ekonomi Konseyi Üyeleri Gittiler”, (27.04.1935), **Ulus**.

Ekrem, Mehmet Ali (1979), “Atatürk ve Romanya Kamu Oyu”, **I. Milletler Arası Türkoloji Kongresi**, Tercüman ve Türkiyat Enstitüsü Yay., İstanbul.

_____, (1983), “1939-1940 Yıllarında Türk-Romen Diplomatik İlişkileri (Romen Belgelerine Göre)”, **VIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, III, TTK Yay., Ankara.

_____, (1989), “Nikolaye Titulesku Gözü İle Atatürk”, **IX. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, III, TTK Yay., Ankara.

_____, (1998), “Atatürk Türkiyesi ile Romanya Arasındaki Diplomatik İlişkilere Toplu Bir Bakış”, **Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara.

“Eski Rumen Başvekili Goga Öldü”, (08.05.1938), **Akşam**.

“Eski Rumen Başvekiline Felç Geldi”, (07.05.1938), **Akşam**.

Esmer, A. Ş. (02.03.1937), “Romanya Kabinesindeki Değişiklikler”, **Ulus**.

Eşref Şefik (28.10.1933), “Ateş-Güneş Tamşivar Maçı”, **Akşam**.

_____, (04.11.1933), “Fenerbahçe Tamşivar’ı 1-3 Yendi”, **Akşam**.

Eyicil, Ahmet (2004), “Atatürk Devrinde Türkiye’nin Balkan Politikası”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XX/59, 335-367.

Fırat, Melek (2009), “Yunanistan’la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası**, (Ed. Baskın Oran), I, İletişim Yay., XV. Baskı, İstanbul.

“Galatasaraylı Futbolcular”, (05.05.1930), **Akşam**.

“Gazi Hazretlerinin Mecliste İrad Ettikleri Nutuk”, (07.11.1934), **Zaman**.

Göktaş, Serdar (2017), **Cumhuriyet Döneminde Bayburt (1923-1950)**, (Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trabzon.

Gönlübol, Mehmet - Sar, Cem (1997), **Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası (1919-1938)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara.

Guboğlu, Mihail (1983), “K. Atatürk’ün Cumhurbaşkanlığı Döneminden II. Dünya Savaşına Kadar Türk-Romen İlişkileri (1923-1944)”, **Belleten**, 188, 1045-1072.

Hafız, Nimetullah (1998), “Türkiye Cumhuriyeti’nin Balkan Devletlerinde Yankıları”, **Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara.

“Haftalık Siyasi İcmal”, (15.05.1930), **Akşam**.

“Hamdullah Suphi B.”, (03.05.1934), **Akşam**.

“Hamidiye Köstence’de”, (24.05.1938), **Akşam**.

“Hariciye Memurları Arasında Tayinler”, (11.05.1938), **Akşam**.

“Hariciye Tayinleri”, (03.10.1932), **Akşam**.

“Hariciye Vekili Bugün Gidiyor”, (15.05.1937), **Akşam**.

“Hariciye Vekili Bükreş’te”, (17.05.1937), **Akşam**.

“Hariciye Vekili Dün Köstence’ye Hareket Etti”, (11.05.1934), **Akşam**.

“Hariciye Vekili”, (11.05.1937), **Akşam**.

“Hariciye Vekili”, (14.05.1937), **Akşam**.

“Hariciye Vekilimiz Bükreş’te”, (01.02.1934), **Akşam**.

“Hariciye Vekilimiz Dün Romanya Kralı Tarafından Kabul Edildi”, (18.05.1937), **Akşam**.

“Hariciye Vekilimiz”, (07.05.1934), **Akşam**.

“Hariciye Vekilimizin Bükreş’te İstikbal Merasimi”, (13.05.1934), **Akşam**.

“İbrahim Fazıl Bey’in Konferansı”, (31.10.1932), **Akşam**.

“İki Sefirimiz, Hüseyin Ragıp ve Vasıf Beyler Dün Geldiler”, (16.02.1929), **Cumhuriyet**.

“İlk Maç”, (07.06.1930), **Akşam**.

“İlk Rumen Denizaltı Gemisi”, (12.08.1936), **Cumhuriyet**.

İnan, A. Afet (1968), “Balkan Antantı (1934)”, **Bellekten**, CXXVI, 285-291.

İsmail Tevfik (1932), **Romanya Matbuatı**, Hariciye Vekâleti Matbaası, Ankara.

“İsmet İnönü’nün Beyanatı”, (20.03.1937), **Ulus**.

“İsmet Paşa İle Titulescu Arasında Pek Samimi Telgraflar Teati Edildi”, (22.10.1933), **Akşam**.

Kahraman, Âlim (2003), “Matbuat: Türk Edebiyatı”, **DİA**, XXVIII, İstanbul.

Kandemir (30.12.1936), “936 Yılı Çıkarken, Geçen Senenin En Büyük Hadisesi?”, **Cumhuriyet**.

Karasu, Cezmi (2007), “Dobruca’daki Kırım Tatar Türklerinin Önder Şahsiyetlerinden Mehmet Niyazi Bey (1878-1931)”, **XXXVIII. ICANAS Kongresi**, Ankara.

“Konferansta Mühim Kararlar”, (11.11.1933), **Akşam**.

“Kral Karol’un Tahta Cülusunun Sekizinci Yıldönümü”, (07.06.1938), **Akşam**.

“Kraliçe Helen: Roman Kraliçesi Belgrat’ta Oturacak”, (18.05.1931), **Akşam**.

“Kraliçe Mari Bugün Geliyor”, (20.01.1929), **Cumhuriyet**.

“Kraliçe Mari”, (24.02.1930), **Akşam**.

“Kraliçe Mari Sakatlandı”, (21.05.1931), **Akşam**.

Kurat, Yulluğ Tekin (1975), “Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973”, **Belleken**, XXXIX/154, 265-308.

“Küçük Anlaşma ve Balkan Anlaşması Nazırları Toplanıyor”, (25.03.1937), **Ulus**.

Kuyaş, Tefvik (30.05.1938), “Fenerbahçe Tamşvar’ı 1-0 Mağlup Etti”, **Akşam**.

_____, (01.06.1938), “Pera, Tamşvar’ı 3-2 Yendi”, **Akşam**.

_____, (04.06.1938), “Tamşvar Dün Beşiktaş’ı 1-0 Yendi”, **Akşam**.

Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti Yay, (ty), **Lozan Muahedesinin 126ncı Maddesinde Münderiç Mezarlıkların Muhafazasına Mütedair Hükümlere Tefvikan Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Kırallığı Arasında Münakit İtilaf**, by (TTK B/2254).

Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti (1339/1923), **Lozan Sulh Muahedenâmesi Mukâvelât ve Senedât-ı Saire**, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası, İstanbul.

“M. Antonesco Ankara’ya Geliyor”, (01.02.1937), **Cumhuriyet**.

“M. Titulescu Dün Akşam Ankara’ya Hareket Etti”, (15.10.1933), **Akşam**.

“M. Titulescu Kimdir?”, (13.10.1933), **Akşam**.

“M. Titulescu”, (07.10.1933), **Akşam**.

Manov, Atanas (2001), **Gagauzlar (Hıristiyan Türkler)**, (Çev. M. Türker Acaroğlu), TTK Yay., Ankara.

“Matbuat Umum Müdürünün Verdiği Ziyafet”, (19.03.1937), **Cumhuriyet**.

“Meclis Montrö Muahedesini Tasdik Etti”, (01.08.1936), **Cumhuriyet**.

Metin, Ömer (2011), **Atatürk Dönemi Türkiye-Romanya İlişkileri (1923-1938)**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

_____, (2012a), “Türk-Romen Clearing Sözleşmesi ve Ekonomik İlişkilere Etkisi (1935-1938)”, **History Studies**, IV/I.

_____, (2012b) “Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Romanya Türklerinin Göçüne Dair Faaliyetleri (1931-1938)”, **Karadeniz Araştırmaları**, 35.

_____, (2013), “Romanya’da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XVII/1, 171-186.

_____, (2013), “Romen Diplomatların Raporlarında Atatürk’ün Hastalığı, Ölümü ve Cenaze Töreni”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, XIII/I.

Milliyet, (15.06.1953).

“Misafirimiz Ankara’da”, (16.10.1933), **Akşam**.

“Misafirimiz Ankara’dan Ayrıldı”, (20.03.1937), **Cumhuriyet**.

“Misafirimizin Beyanatı”, (20.03.1937), **Cumhuriyet**.

“Misafirimizin Şahsiyeti”, (16.03.1937), **Akşam**.

“Misakın Parafe Edilmesi Her Tarafa Büyük Bir Memnuniyetle Karşılandı”, (06.02.1934), **Akşam**.

“Montrö Muahedesi Dün Yunanistan da Tasdik Etti”, (08.08.1936), **Cumhuriyet**.

“Muhterem Misafirimiz Bugün Ankara’dan Şehrimize Gelecekler”, (20.03.1937), **Akşam**.

“Muhterem Misafirlerimiz Gittiler”, (20.03.1937), **Ulus**.

“Mülkiyeliler Bükreş’te”, (22.02.1937), **Cumhuriyet**.

Nadi, Yunus, “Türkiye-Romanya Münasebetlerinde Samimiyet ve Kuvvet”, (23.03.1937), **Cumhuriyet**.

“Nazırın Hal Tercümesi”, (16.03.1937), **Cumhuriyet**.

“Nazırlar Belgrad’a Vasıl Oldular, Müzakere Başlıyor”, (03.02.1934), **Akşam**.

“Neler Görüşülecek”, (20.10.1931), **Akşam**.

“Neşredilen Tebliğ”, (20.03.1937), **Cumhuriyet**.

“Nişan Bozulmuş”, (21.02.1930), **Akşam**.

Ökçün, A. Gündüz - Gökçün, Ahmet R. (1974), **Türk Antlaşmaları Rehberi (1920-1973)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara.

Öksüz, Hikmet (1996), **Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)**, (İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

_____, (2000), “İkili İlişkiler Çerçevesinde Balkan Ülkelerinden Türkiye’ye Göçler ve Göç Sonrası İskân Meselesi (1923-1938)”, **Atatürk Dergisi**, III/1.

_____, (2002), “Atatürk Döneminde Balkan Politikası (1923-1938)”, **Türkler**, (Ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), XVI, Yeni Türkiye Yay., Ankara.

- Ömer, Edip (1991), “Dobruca’da Ana Dilimizde Basının Tarihçesi”, **Karadeniz**, 9-10.
- Popişteanu, Cristian (1989), “Romanian Public Opinion and The Homage Paid to Atatürk”, **IX. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler**, III, TTK Yay., Ankara.
- “Posta Telgraf ve Telefon Birliği”, (09.05.1937), **Akşam**.
- “Posta ve Telgraf ve Telefon Birliği”, (11.05.1937), **Akşam**.
- “Prens Karol”, (10.06.1930), **Akşam**.
- “Prens Karol”, (09.06.1933), **Akşam**.
- “Prens Helene Bükreş’te”, (28.10.1932), **Akşam**.
- “Prens İleana”, (15.05.1931), **Akşam**.
- Resmi Gazete**, No: 1132, 1162, 1199, 1213, 1224, 1525, 1578, 1764, 1994, 2026, 2033, 2157, 2280, 2284, 2287, 2590, 2603, 2629, 2651, 2652, 2766, 2796, 3139, 3188, 3201, 3348, 3374, 3523, 3599, 3813, 3822, 3886.
- “Resmi Tebliğ Neşredildi”, (20.03.1937), **Ulus**, 20 Mart 1937.
- “Romanya Başvekili 27 Teşrinievvelde Gelecek”, (22.10.1937), **Akşam**.
- “Romanya Başvekili Bugün Geliyor”, (27.10.1937), **Akşam**.
- “Romanya Başvekili Bükreş Elçimizi Kabul Etti”, (17.10.1937), **Akşam**.
- “Romanya Başvekili Dün Büyük Tezahüratla Karşılandı”, (28.10.1937), **Akşam**.
- “Romanya Başvekilinin Ankara Seyahati”, (28.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Romanya Başvekilinin Ziyaretine Sabırsızlıkla İntizar Ediyoruz”, (21.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Romanya Boğazlar Anlaşmasını Tasdik Etti”, (28.08.1936), **Ulus**.
- “Romanya Buhranı”, (22.10.1932), **Akşam**.
- “Romanya Dış Bakanı Ekselans B. Antonesko Yarın İstanbul’a Geliyor”, (16.03.1937), **Ulus**.
- “Romanya Dış Bakanı Salıya İstanbul’a Geliyor”, (13.03.1937), **Ulus**.
- “Romanya Ege’den Tütün Alıyor”, (25.11.1934), **Zaman**.
- “Romanya Hariciye Nazırı M. Antonesco Yarın Gelmiyor”, (08.02.1937), **Cumhuriyet**.
- “Romanya Hariciye Nazırı Salı Günü Şehrimize Geliyor”, (10.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Romanya Hariciye Nazırı Şerefine Verilecek Süvare”, (06.02.1937), **Cumhuriyet**.
- “Romanya Hariciye Nazırı Yarın Geliyor”, (15.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Romanya Hariciye Nazırı”, (15.10.1932), **Akşam**.
- “Romanya Hariciye Nazırının Ziyaret Programı”, (13.03.1937), **Akşam**.

“Romanya İle Ticaret İtilafi”, (21.02.1929), **Akşam**.

“Romanya İle Türkiye Arasında Hava Seferleri”, (31.05.1938), **Akşam**.

“Romanya Kabinesi İstifa Etti”, (18.10.1932), **Akşam**.

“Romanya Kabinesi”, (10.02.1937), **Cumhuriyet**.

“Romanya Kralı Dün Yatılı İstanbul’a Geldi”, (13.06.1938), **Akşam**.

“Romanya Kralı Karol İstanbul’a Geldi, Atatürk İle Görüştü”, (21.06.1938), **Akşam**.

“Romanya Kraliçesi Çay Veriyor”, (22.01.1929), **Cumhuriyet**.

“Romanya Kraliçesi Geldi”, (21.01.1929), **Cumhuriyet**.

“Romanya Kraliçesi İstanbul’a Berayı Tenezzüh Geliyor”, (19.01.1929), **Cumhuriyet**.

“Romanya Kraliçesi Mari Hz.le Prenses İleana Dün Romanya’ya Döndüler”, (25.01.1929), **Cumhuriyet**.

“Romanya Kraliçesi”, (20.02.1930), **Akşam**.

“Romanya Matbuat Ataşesinin Ziyafeti”, (09.02.1937), **Cumhuriyet**.

“Romanya Pamuk Almak İstiyor”, (30.03.1937), **Akşam**.

“Romanya Prensi Michel”, (11.10.1932), **Akşam**.

“Romanya Rejisi Tütün Alıyor”, (25.10.1937), **Akşam**.

“Romanya Sefareti De Ankara’ya Naklediliyor”, (21.02.1929), **Akşam**.

“Romanya Türkleri, Bayramda Bulunan Heyet Dün Avdet Etti”, (09.11.1933), **Akşam**.

“Romanya Türkleri”, (02.11.1933), **Akşam**.

“Romanya Türkleri”, (09.02.1936), **Cumhuriyet**.

“Romanya Valide Kraliçesiyle Kralın Hastalıkları”, (30.05.1937), **Akşam**.

“Romanya Veliahtı Michel Hastalandı”, (05.05.1931), **Akşam**.

“Romanya’da Kabine Buhranı”, (19.10.1932), **Akşam**.

“Romanya’da Kabine Buhranı”, (20.10.1932), **Akşam**.

“Romanya’da Kabinenin Yeni Şekli”, (02.03.1937), **Ulus**.

“Romanya’da Türk ve Rumen Şehidleri İçin Büyük Merasim Yapıldı”, (22.05.1936), **Cumhuriyet**.

“Romanya’dan Döviz Vermeden Petrol ve Kereste Alınacak”, (24.05.1937), **Akşam**.

“Romanya’dan Gelen Seyyahlar”, (29.04.1935), **Ulus**.

“Romanya’nın Başları”, (15.10.1933), **Akşam**.

- “Romanya’nın İstiklal Bayramı”, (15.05.1937), **Akşam**.
- “Romanya’nın Yeni Ankara Elçisi”, (13.04.1935), **Ulus**.
- “Romanya’nın Yeni Ankara Elçisi”, (05.04.1934), **Zaman**.
- “Romanya’ya İhracatımız”, (06.10.1937), **Akşam**.
- “Romanya’ya Tertib edilen Seyahat”, (29.05.1936), **Cumhuriyet**.
- “Romen Gazetecileri Geliyor”, (14.03.1937), **Ulus**, 14 Mart 1937.
- “Romen Gazetecileri Şerefine Verilen Ziyafette Vedat Tör’ün Nutku”, (19.03.1937), **Ulus**.
- “Romen Gazetelerinin Dostca Yazıları”, (19.03.1937), **Ulus**.
- “Romen Kabinesi Teşekkül Etti”, (12.10.1932), **Akşam**.
- “Romen Kabinesi”, (18.10.1932), **Akşam**.
- “Romen Profesör ve Talebeleri”, (27.04.1935), **Ulus**.
- “Romen Sergisi”, (28.09.1930), **Akşam**.
- “Romen Üniversiteleri İstanbul’da”, (24.04.1935), **Ulus**.
- “Rumanyalılar”, (18.07.1929), **Cumhuriyet**.
- “Rumen Bahriyelileri Taksim Abidesinde”, (29.08.1936), **Cumhuriyet**.
- “Rumen Başvekil”, (25.10.1937), **Akşam**.
- “Rumen Başvekili Dün Gece Ankara’dan Ayrıldı”, (31.10.1937), **Akşam**.
- “Rumen Başvekili Elçimizi Kabul Etti”, (22.05.1936), **Cumhuriyet**.
- “Rumen Başvekili Geliyor”, (28.03.1937), **Akşam**.
- “Rumen Başvekili Haftaya Ankara’ya Geliyor”, (20.10.1937), **Akşam**.
- “Rumen Başvekilinin Şerefine Ziyafet Verildi”, (30.10.1937), **Akşam**.
- “Rumen Gazeteciler Şerefine Ankara’da Verilecek Ziyafetler”, (17.03.1937), **Akşam**.
- “Rumen Gazetelerinde Dostça Neşriyat”, (21.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Rumen Gazetelerinin Dostane Neşriyatı”, (17.05.1937), **Akşam**.
- “Rumen Gazetelerinin Dostane Neşriyatı”, (29.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Rumen Gazetelerinin Dostça Yazıları”, (21.03.1937), **Ulus**.
- “Rumen Gazetelerinin Hararetle Makaleleri”, (21.03.1937), **Akşam**.
- “Rumen Gazetelerinin Makaleleri”, (19.03.1937), **Akşam**.
- “Rumen Gazetelerinin Makaleleri”, (31.10.1937), **Akşam**.

- “Rumen Matbuatının Kıymetli Neşriyatı”, (19.03.1937), **Cumhuriyet**.
- “Rumen Mektep Gemisi Geldi”, (02.10.1937), **Akşam**.
- “Rumen Mektep Gemisi Gitti”, (03.10.1937), **Akşam**.
- “Rumen Valide Kraliçesinin Yıl Dönümü”, (31.10.1937), **Akşam**.
- “Sabiha Gökçen Bu Sabah Tayyaresile Balkan Turnesine Çıktı”, (16.06.1938), **Akşam**.
- “Sabiha Gökçen Bükreş’te Parlak Karşılandı”, (20.06.1938), **Akşam**.
- Sander, Oral (2003), **Siyasi Tarih (1918-1994)**, XI. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Seraslan, Halim (1995), **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ankara 1995.
- Sonyel, Salâhi R. (1974), “Lozan’da Türk Diplomasisi”, **Belleten**, XXXVIII/149.
- Soysal, İsmail (1985), “Balkan Paktı (1934-1941)”, **Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur’a Armağan**, TTK Yay., Ankara.
- _____, (1989), **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, I, TTK Yay., Ankara.
- Şahin, Mustafa (2014), “Türkiye-Balkan Ülkeleri Eğitim İlişkileri (Atatürk Dönemi)”, **Turkish Studies**, IX/1, 521-536.
- “Şehrimizde Rumen Talebe”, (17.07.1929), **Cumhuriyet**.
- Şimşir, Bilal N. (1981), “Atatürk’ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri (Yedi Belge 1930-1937)”, **Belleten**, 177, 157-207.
- _____, (2001), **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, IV, TTK Yay., Ankara.
- “Talebe Kongresi Bugün Açılıyor,” (08.07.1929), **Cumhuriyet**.
- “Talebe Kongresi”, (10.07.1929), **Akşam**.
- “Talebe Kongresi”, (11.07.1929), **Akşam**.
- “Talebe Kongresi”, (09.07.1929), **Akşam**.
- “Tamışvar-Fener Maçı”, (28.05.1938), **Akşam**.
- “Tamışvar Takımı Bugün Fenerbahçe İle Karşılaşıyor”, (29.05.1938), **Akşam**.
- “Tamışvar Takımı En Kuvvetli Kadrosile Geldi”, (27.10.1933), **Akşam**.
- “Tamşuvar Geliyor”, (21.10. 1933), **Akşam**.
- “Tamşvar Beşiktaş’la Karşılaşıyor”, (03.06.1938), **Akşam**.
- “Tamşvar Pera İle Karşılaşıyor”, (31.05.1938), **Akşam**.
- Tarihte Türk-Rumen İlişkileri**, (2006), Genelkurmay ATASE Yay., Ankara.
- “Tataresko Nisanda Ankara’ya Gelecek”, (21.03.1937), **Akşam**.

“Tayyarecilerimiz”, (17.05.1934), **Akşam**.

TBMM Albümü, (2010), I, TBMM Yay., II. Baskı, Ankara .

TBMM Gizli Celse Zabıtları, (1934), XXV, Ankara.

“Tebliğ”, (20.03.1937), **Akşam**.

Tevetoğlu, Fethi (1995), **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, Ankara 1995.

“Tevfik Rüştü Aras Bugün Bükreş’e Varıyor”, (16.05.1937), **Akşam**.

“Tevfik Rüştü Bey Bükreş’te Çok Samimi Surette Karşılandı”, (12.05.1934), **Akşam**.

“Tevfik Rüştü Bey’in Seyahati”, (08.05.1934), **Akşam**.

“Tevfik Rüştü Bey”, (10.05.1934), **Akşam**.

Tinal, Melih (2002), “Atatürk’ün Dışişleri Bakanı: Tevfik Rüştü Aras”, **Türkler**, (H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca), XVI, Yeni Türkiye Yay., Ankara.

Togay, Muharrem Feyzi (19.03.1937), “Romanya Hariciye Nazırı Türkiye’de”, **Cumhuriyet**.

Toksoy, Nurcan (2006), “Atatürk’ün Vefatının Balkanlar ve Ortadoğu Basınındaki Etkilerinin Türkiye’deki Akisleri”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, VIII/2, s. 175-210.

“Torpito Fillotillâmız”, (03.03.1937), **Cumhuriyet**.

Tuncel, Bedrettin (1979), “Romanya’nın Sesi”, **Bellekten**, 170.

Tuncer, Hüner (2008), **Atatürkçü Dış Politika**, Kaynak Yay., Ankara.

“Türk Rumen Dostluğu Gittikçe Daha Ziyade Kıymetleniyor”, (19.03.1937), **Akşam**.

“Türk Rumen Ticaret Muahedesi”, (17.03.1937), **Akşam**.

“Türk Şehitliğinde: Bükreş’te Heyecanlı Bir Merasim Yapıldı”, (19.05.1934), **Akşam**.

“Türkiye-Romanya Romen Gazetelerinin Hararetli Makaleleri”, (20.10.1933), **Akşam**.

“Türk-Romen Dostluğu”, (17.10.1933), **Akşam**.

“Türk-Rumen Dostluğu”, (13.05. 1934), **Akşam**.

“Türk-Rumen Dostluğunun Yeni ve Parlak Bir Tezahürü”, (30.05.1934), **Akşam**.

“Türk-Rumen Münasebatı M. Titulesco Bu Sabah Ankara’dan Geldi”, (18.10.1933), **Akşam**.

“Türk-Rumen Ticarî Münasebatı”, (24.06.1938), **Akşam**.

Türkiye Cumhuriyeti İle Romanya Kırallığı Arasında Dostluk, Ademi Tecavüz, Hakem ve Uzlaşma Muahedesi, Hariciye Vekâleti Protokol Umum Müdürlüğü Yay., by ty (TTK B/2253)

Türkiye Cumhuriyeti ile Rumanya Krallığı Arasında İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi, Hariciye Vekâleti Yay., by ty, (TTK B/2255).

- Uçman, Abdullah (2010), “Tanrıöver, Hamdullah Suphi”, **DİA**, XXXIX, İstanbul, s. 574-575.
- Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, (2005), (Der. Faruk Sönmezoğlu, Haz. Ülke Arıboğan, Gülden Ayman, Beril Dedeoğlu), Der Yay., 4. Baskı, İstanbul.
- Üçüncü, Uğur-Usta, Veysel, Öksüz, Coşar, A. Mevhibe (2017), **Atatürk Sonsuzluğa Yürüdü**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon.
- Ülküsal, Müstecib (1966), **Dobruca ve Türkler**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.
- Yaşar, Selman (2012), “Türkiye-Romanya İlişkileri (1930-1938)”, **Turkish Studies**, VII/4, 3201.
- Yavuz, Nuri (2010), “Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar”, **Gazi Akademik Bakış**, IV/VII, 177-184.
- “Yeni Romanya Elçisi Bay Filoti İstanbul’a Geldi”, (29.05.1935), **Ulus**.
- “Yeni Romanya Konsolosu Geliyor”, (20.10.1937), **Akşam**.
- Yılmaz, Meşkûre (2010), **Türklerin Dünyası ve Türkiye’nin Dış Türkler Politikası**, Kripto Yay., Ankara.
- Yılmaz, Türel (2008), “Balkanlarla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası (1919-2008)**, (Ed. Haydar Çakmak), Platin Yay., Ankara.
- “Yugoslav Elçiliğinde Kabul Resmi”, (22.04.1935), **Ulus**.
- Yürür, Pınar (1998), “Atatürk Döneminde Türkiye’nin Balkan Politikası (1923-1938)”, **Cumhuriyetin Kuruluşunun 75. Yıl Armağanı**, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara.
- “Zelzele”, (01.05.1938), **Akşam**.

ÖZGEÇMİŞ

Ayşegül ÇATAKÇI, 08.11.1983 tarihinde Ankara İli Keçiören İlçesi'nde doğdu. 1993 yılında Salih Alptekin İlkokulu'nu; 2001 yılında Gölbaşı Anadolu Lisesi'ni; 2007 yılında Başkent Üniversitesi-İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı.

ÇATAKÇI, evli olup İngilizce bilmektedir.

